

KURGU İLE GERÇEKLİK ARASINDA

GEZİ EYLEMLERİ

HATEM ETE, COŞKUN TAŞTAN

YETER DA
UŞAĞUM!!

HAKAS KATLAMI
DEĞİŞİR KALIR!!

EMPERYALİZM,
KAVAS, İSGAL, YOKSUL
ALTERNATİF,
SOSYALİZM!

Değirmenli

Taksim-Gezi Projesi iptal edilsin!
Vali ve Emniyet Müdürü görevden-aldınsın!
Biber gazı kullanıcı yasaklansın!
Bütün meydanlar halka açılın!

EMEK PARTİSİ

SİMDİ
ANARŞİZM
ZAMANI

LI DİJİT
DEHAQAN
EM HEMU
KALKANE
DEVİRİMCİ
ANARŞİST
FAALİYET

Alinteri

ZENGİNE CENNET, YOKSULA SEFALET.

**Ya ADALET
Ya KIYAMET!**

Sosyalist Dayanışma Platformu

İŞSİZLİĞE, YOKSULLUĞA
KRİZE KARŞI
BİRLEŞ, DİREN, ÖRGÜTLEN
SINIF MÜCADELESİNE KİTLEN!

Gelecek ve Özgürlük İçin
**MÜCADELEYE
DEVAM**

Ekim Gençliği

KURGU İLE GERÇEKLIK ARASINDA
GEZİ EYLEMLERİ

COPYRIGHT ©2013 SETA

SETA Yayınları XXVII

I. Baskı : 2013
ISBN : 978-605-4023-28-8

Kapak Tasarımı : M. Fuat Er
Tasarım ve Uygulama : Ümare Yazar
Fotoğraflar : EPA, AFP
Baskı : Pelin Ofset, Ankara
İletişim : SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
Nenehatun Cad. No.66 GOP Çankaya 06700 Ankara
Tel: (0 312) 551 21 00 | Faks: (0 312) 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org

KURGU İLE GERÇEKLIK ARASINDA GEZİ EYLEMLERİ

Hatem Ete
Coşkun Taştan

Katkıda Bulunanlar
Yunus Akbaba
Ömer Aslan
Galip Dalay
Sami Orçun Ersay
Doğan Eşkinat

SETA

SIYASET, EKONOMI VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

SUNUŞ	11
BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ	13
İKİNCİ BÖLÜM EYLEMLERİN GELİŞİM SEYRİ	21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM EYLEM(Cİ)LERİ TANIMA: SOSYOLOJİK BULGULAR	31
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM EYLEM(Cİ)LERİ TANIMLAMA: SÖYLEM SAVAŞLARI	83
BEŞİNCİ BÖLÜM EYLEM(Cİ)LERİ KONUMLANDIRMA: SİYASİ PARTİLERİN TUTUMU	109
ALTINCI BÖLÜM SONUÇ	147

HAVA YOLLARI

TA
DI

ADALAT
İçin

ADL

ADL

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ | 11

1. GİRİŞ | 13

- 1.1 Araştırmanın Kapsamı | 14
- 1.2 Araştırmanın Konusu ve Araştırma Soruları | 14
- 1.3 Araştırmanın Yöntemi | 16
- 1.4 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi | 17

2. EYLEMLERİN GELİŞİM SEYRİ | 21

- 2.1 Başlangıç (27-30 Mayıs 2013) | 22
- 2.2 Siyasallaşma (31 Mayıs - 15 Haziran 2013) | 23
- 2.3 Zayıflama (15 Haziran 2013 ve Sonrası) | 27

3. EYLEM(Cİ)LERİ TANIMA: SOSYOLOJİK BULGULAR | 31

- 3.1 Sahadan İlk Gözlemler | 31
- 3.2 Eylemcilerin Profili | 34
 - 3.2.1 Eylemcilerin Siyasal Profili | 34
 - 3.2.2 Eylemcilerin Sosyo-Ekonomik Profili | 42
- 3.3 Eylemlerin Sosyo-Psikolojik ve Siyasal Dinamikleri | 45
 - 3.3.1 Eylemcileri Eylem Alanına Çeken Faktörler | 45
 - 3.3.2 Eylemcileri Eylem Alanına İten Faktörler | 48

- 3.4 Katılımcıların Eylemlere İlişkin Sosyolojik Muhayyileleri | 54
- 3.5 Katılımcıların, Türkiye'nin En Önemli Sorunlarına İlişkin Fikirleri | 58
- 3.6 Katılımcıların İktidar ve Muhalefet Partileri Hakkındaki Fikirleri | 64
 - 3.6.1 Katılımcıların AK Parti İktidarına Yönelik Fikirleri | 64
 - 3.6.2 Katılımcıların Muhalefet Partilerine Yönelik Fikirleri | 67
- 3.7 Katılımcıların Eylemlerden Beklentileri | 72
- 3.8 Katılımcıların Talepleri | 75

4. EYLEM(Cİ)LERİ TANIMLAMA: SÖYLEM SAVAŞLARI | 83

- 4.1 Eylemcileri Tanımlamak | 85
 - 4.1.1 Eylemcileri Sivil, Demokrat, Barışçıl Y-Kuşağı Olarak Görenler | 86
 - 4.1.2 Eylemcileri Sol, Otoriter, Şiddet Yanlısı, Darbeci Olarak Görenler | 89
- 4.2 Eylemleri Tanımlamak | 92
 - 4.2.1 'Devrim' Olarak Gezi Eylemleri | 93
 - 4.2.2 'Darbe' Olarak Gezi Eylemleri | 94
- 4.3 Eylemlere Yol Açan Dinamikler | 100
 - 4.3.1 Konjonktürel Dinamikler: Öfke Patlamasını Anlamak | 101
 - 4.3.2 Yapısal Dinamikler: Öfke Birikmesini Anlamak | 103

5. EYLEM(Cİ)LERİ KONUMLANDIRMA: SİYASİ PARTİLERİN TUTUMU | 109

- 5.1 AK Parti'nin Tutumu | 110
 - 5.1.1 Çevrecilik Söylemiyle Çatışma | 111
 - 5.1.2 Olayların Güvenlik Boyutunun Yönetimi | 111
 - 5.1.3 Esnek Strateji | 112
 - 5.1.4 Eylemcileri Ayrıştırma: Çevrecilerle Müzakere, Provokatörlerle Mücadele | 118
 - 5.1.5 Milli İrade Mitingleri | 121
 - 5.1.6 Aktör Meselesi: (Uluslararası) Komplo | 122
- 5.2 CHP'nin Tutumu | 124
 - 5.2.1 CHP'nin Gezi İlgisinin Nedenleri | 124
 - 5.2.2 Çevre Hareketi Olarak Gezi Parkı Eylemleri | 125
 - 5.2.3 'Diktatör Erdoğan' Söylemi | 126
 - 5.2.4 Eylemleri Fırsata Dönüştürmek | 127

- 5.3 MHP'nin Tutumu | 129
 - 5.3.1 Gezi'yi Anlama ve Tanımlama | 131
 - 5.3.2 Siyasi Pozisyon Alma | 132
 - 5.3.3 "Rutin Mesai"ye Dönüş | 134
- 5.4 BDP'nin Tutumu | 134
 - 5.4.1 Gezi Bağlamında BDP-Blok Gerilimi | 135
 - 5.4.2 Kendisini Park'ın Ortasında Bulan BDP | 137
 - 5.4.3 Öcalan'ın Gezi'ye Müdahalesi | 138
 - 5.4.4 Gezi Kürtleri Çağırıyor | 139
 - 5.4.5 İttifakın Sonu ya da Yeni Bir Başlangıç | 141
 - 5.4.6 Çözüm Süreci ve Gezi Parkı Olayları | 143

6. SONUÇ | 147

- 6.1 Sosyolojik Bulgular | 147
- 6.2 Siyasi Yansımalar | 153
- 6.3 Öneriler | 165

KAYNAKÇA | 169

SUNUŞ

Gezi Parkı'nda başlayıp kısa sürede yerli ve yabancı birçok aktörü de bünyesine katarak yurdun dört bir yanına yayılan eylemler ile ilgili pek çok şey söylendi, yazıldı. Bu olayların tam anlamıyla “ne” olduğu, eylemcilerin “kim” olduğu, eylemlerin arkasında ne tür sosyal, ekonomik ve politik dinamikler olduğu, eylemcilerin sürdürdükleri bu eylemlerle neyi amaçladığı ve eylemlerin muhtemel toplumsal ve siyasal yansımalarının ne olabileceği ile ilgili her kesim kendi penceresinden tespitler yaptı.

Eski siyasal sistemin aktörleri ve ideolojisiyle işlevsizleşerek yerini yeni bir siyasal sistem arayışına bıraktığı, toplumsal ve siyasal hayatımızda yer bulan bütün aktör ve kesimlerin bu dönüşüm sürecine adapte olmak, bu süreçte rol almak üzere aktif bir katılım ve arayış içinde olduğu bir süreçten geçiyoruz. Siyasetin niteliği, işlevi ve öncelikleri değişiyor; siyasal kimlikler dönüşüyor; siyasal harita yeniden şekilleniyor. Üstelik bu değişim Türkiye ile sınırlı da değil. Türkiye'nin son yıllarda yoğunlaştırdığı ilişkilerin karşılıklı bir etkileşime dönüştüğü yakın coğrafyamız da tarihi ve köklü bir değişim sürecinden geçiyor. İktidarlar el değiştiriyor, rejimler yıkılıp yeniden kuruluyor.

Bu süreçte meydana gelen Gezi eylemlerinin siyasal tarihimizde önemli bir momente denk geldiğine kuşku yok. Eylemlerin motivasyonu, hedefi ve sonuçları daha uzun süre siyaset hayatımızı etkilemeye devam edecek; gelişmeler bu olaya atıfta bulunularak yorumlanmaya çalışılacaktır.

Elinizdeki çalışma, olayların ikinci haftasında, eylemlerin sürdüğü dört şehirdeki (İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir) eylemcilerle gerçekleştirilen birebir

derinlemesine mülakatların analiz edilmesine; eylemler süresince ve eylemler epey sönümlenmişken eylemler hakkında üretilen söylemin siyasal bir değerlendirilmeye tabi tutulmasına; siyasi partilerin eylemlere ilişkin söylem ve politikalarındaki değişim ve sürekliliğin tahlil edilmesine ve son olarak da eylemlere ilişkin bütün bu katmanların ürettiği-üreteceği muhtemel siyasal yansımalara ışık tutmaya çalışmaktadır.

Bu çalışma birçok kişinin emeği ve özverisiyle gerçekleşti. Hepsine sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz. Başta çalışmanın yazarları Hatem Ete ve Coşkun Taştan'ı anmamız gerek. Onların yanısıra çalışmanın saha araştırması kısmında İstanbul, Ankara, İzmir ve Eskişehir'de birebir görüşmelerin gerçekleştirilmesinde ve söylem analizi kısmında yüzlerce sayfayı bulan dokümanların okunmasında, tasnifinde ve analiz edilmesinde SETA Siyaset Araştırmaları Direktörlüğündeki çalışma arkadaşlarımız Yunus Akbaba, Ömer Aslan, Galip Dalay, Sami Orçun Ersay ve Doğan Eşkinat eşsiz katkılarda bulunarak yükümüzü hafiflettiler. Aynı şekilde, Zafer Çelik, Ahmet Demirhan, Yılmaz Ensaroğlu, Bekir Gür, Nur Kırmızıdağ, M. Mücahit Küçükıymaz ve Hamza Taşdelen'in çalışmanın farklı evrelerinde yaptıkları eleştiri ve öneriler, nihai metnin oluşmasına önemli katkılar sağladı. Hepsine minnettarız.

Taha Özhan
SETA Başkanı

1. GİRİŞ

Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi'ne tepki olarak ortaya çıkan ve kısa sürede hükümet karşıtı bir sokak hareketine dönüşen Gezi Parkı eylemleri, son yılların en önemli toplumsal-siyasal gelişmelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Eylemlerin tetiklediği fay hatları, Gezi Parkı tartışmalarının bugün olduğu gibi gelecekte de kamuoyunu meşgul edeceğini göstermektedir. Gezi Parkı olaylarının siyasal ve sosyal bakımdan uzun vadede Türkiye'yi nasıl etkileyeceğini zaman gösterecektir. Ancak olayların ortaya çıkışına, seyrediş biçimine, sonlanışına ve kısa vadedeki sonuçlarına dair yakından ve nesnel gözlemleri kayıt altına almak büyük önem taşımaktadır. SETA olarak, yakın tarihimizin bu önemli olayları ile akabindeki gelişmeleri, ilk gününden itibaren siyasal ve sosyolojik bakımdan ele almaya çalıştık. Elinizdeki çalışma, olayların ve eylemlenmelerin dikkatlice gözlemlenmesi ve hem eylemlere katılan kişilerle yapılan mülakatların hem de eylemleri konu alan söylemlerin titizlikle analiz edilmesi neticesinde ortaya çıktı.

Çalışma pek çok bölüm ve alt başlıktan oluşmakla birlikte, basitleştirilerek iki ana başlığa indirgenebilir: 1. Eylemcilerden ve eylem sahalarından elde edilen verilerin analizi, 2. Gezi Parkı eylemlerini konu alan söylemlerin analizi. Bunlardan ilki eylemcilerle dört büyük şehirde (İstanbul, Ankara, İzmir ve Eskişehir'de), eylemlerin devam ettiği günlerde gerçekleştirilen mülakatlara ve eylem alanlarında araştırma ekibinin tuttuğu gözlem notlarına, eylemcilerin sloganlarına, dağıtılan bildirimlere ve diğer belgelere dayanmaktadır. İkinci ana tema ise, Gezi Parkı olaylarına dair söylemlerin analizini, eylemlerle ilgili olarak gazete yazarlarının, medya organlarının, belli başlı düşünürlerin ve siyasal partilerin tutumlarını, söylediklerini ve yazdıklarını kapsamaktadır.

1.1 ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Elinizdeki çalışmaya temel teşkil eden veriler, Gezi Parkı eylemleriyle ilgili geniş bir yelpazeye yayılan kaynaklardan elde edilmiştir. Bu kaynakları başlıca iki gruba ayırmak mümkündür. İlk grupta, eylemlerin yoğun biçimde devam ettiği 12-16 Haziran tarihleri arasında İstanbul, Ankara, İzmir ve Eskişehir'deki eylemcilerle yüz yüze derinlemesine mülâkatlardan elde edilen veriler yer almaktadır. İstanbul'da Gezi Parkı, İzmir'de Gündoğdu Meydanı, Ankara'da Kuğulu Park ve Eskişehir'de Espark Alışveriş Merkezi önü, Gezi Parkı eylemleri için seçilmiş olan mekânlardır. Araştırma ekibi, eylemlerin en yoğun biçimde devam ettiği günlerde eylemcilerle eylem alanlarında mülakatlar gerçekleştirdi. Ses kaydı cihazları eşliğinde gerçekleştirilen mülakatlar araştırmanın özgün verilerini meydana getirmektedir.

İkinci grupta ise eylemlerle ilgili gazete haberleri, köşe yazıları, siyasal parti açıklamaları ve araştırma kuruluşlarından elde edilen veriler yer almaktadır. Günlük gazeteler, Gezi Parkı eylemleri ile ilgili farklı söylemlerin inşa edilmesini anlamak bakımından önem arz etmektedir. Bu nedenle araştırma kapsamında Hürriyet, Sabah, Yeni Şafak, Zaman, Star, Taraf, Akşam, Sol, Radikal, Milliyet ve Cumhuriyet gazeteleri taranarak Gezi Parkı olayları ile ilgili haberler ve köşe yazıları analiz edilmiştir. Bunlarla birlikte, haber ajansları, bazı internet siteleri ve (ntvmsnbc ve trthaber gibi) haber portallarından da yararlanılmıştır. Siyasi partilerin olaylar karşısındaki tutumu da büyük bir önem arz etmektedir. Bu nedenle, siyasi partilerin Gezi olaylarına yönelik politikalarını değerlendirmek üzere AK Parti, CHP, MHP ve BDP'nin resmi internet sayfalarındaki açıklamalar araştırma kapsamında analiz edilmiştir. Gezi Parkı eylemleri sürerken bazı araştırma kuruluşları tarafından yapılan istatistiksel veriler bu çalışmanın niteliksel analizlerini tamamlamaları bakımından önemlidir. Bu nedenle Konda, Metropoll ve Genar tarafından yayınlanan araştırmalara da müracaat edilmiştir.

1.2 ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ARAŞTIRMA SORULARI

Araştırma, Gezi Parkı eylemlerinin siyasal ve sosyolojik dinamiklerini ortaya çıkarmayı ve olası siyasal yansımalarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. İstanbul'un Beyoğlu ilçesi sınırları içerisindeki Gezi Parkı'nda 2013 yılının Mayıs ayının son günlerinde başlayan eylemler kısa sürede ülkenin her tarafına yayılarak ulusal ve uluslararası bir ilginin odağı olmuştur. Türkiye siyasal tarihi içerisinde sıklıkla rastlanmayan bu hızlı ve yaygın mobilizasyon çok yönlü bir meraka konu olmuştur. Eylemlerin hangi motiflerle örgütlendiği ve nasıl olup da bu kadar geniş bir katılımcı sayısına ulaştığı; eylemcilerin siyasal, ideolojik ve sosyal profillerinin

ne olduğu; eylemcilerin ne istediği; eylemlerle ne tür bir mesajın verilmek istendiği gibi sorular sorulmaya ve bunlara cevap aranmaya başlanmıştır.

Elinizdeki araştırma, Gezi Parkı eylemlerinin ardındaki sosyolojik motifleri, eylemlerin başlama, gelişme ve sonlanma biçimini belirli bir kuramsal çerçeve içerisinde ele almakta; eylemcilerin, siyasal partilerin ve eylemleri destekleyen ve/ya karşı çıkan toplumsal kesimlerin bu olaylarla ilgili söylemlerini analiz etmekte ve eylemlerin olası siyasal yansımalarına projeksiyon tutmaktadır.

Araştırma şu sorulara yanıt aramaktadır:

- Gezi Parkı eylemcileri kişisel olarak nasıl bir profile sahiptirler? Eğitim, yaş, gelir düzeyi, sınıfsal aidiyet, sosyalleşme örüntüsü, yaşam tarzı gibi kategoriler üzerinden genellemeler yapılabilir mi?
- Gezi Parkı eylemcilerinin siyasal tercihleri ve ideolojik yönelimleri nelerdir?
- Eylemciler, iktidar partisini hangi noktalarda eleştirmektedir?
- Eylemciler, muhalefet partilerini hangi noktalarda yetersiz görmektedir?
- Eylemciler, Türkiye’de siyaset kurumuna ne ölçüde güven duymaktadır?
- Eylemcilere göre Türkiye’nin en önemli sorunları nelerdir? Bu sorunlar nasıl ortaya çıkmıştır? Bu sorunlar kimler tarafından ve nasıl çözülebilir? Bu sorunlar, eylemcilerin eylem alanına gitmesinde ne ölçüde etkili olmuştur?
- Gezi Parkı eylemlerinin arkasındaki siyasal ve sosyolojik dinamikler nelerdir? Eylemciler bu dinamikler ile bireysel katılım motifleri arasında nasıl bir ilişki kurmaktadırlar?
- Gezi Parkı eylemcileri, eylemlerden neler beklemektedirler? Onlara göre bu eylemler Türkiye’de neyi, ne ölçüde ve nasıl değiştirecektir?
- Türkiye’de siyasal partiler Gezi Parkı eylemleri ile nasıl bir ilişki kurmayı tercih ettiler? Gezi Parkı eylemleri siyasal partiler ve farklı siyasal pozisyonlar için ne anlam ifade etmektedir?
- Gezi Parkı eylemlerinin Türkiye’de siyaset kurumu üzerindeki etkileri nelerdir? Türkiye’de farklı ideolojik çevreler Gezi Parkı eylemlerini nasıl görmektedir?
- Gezi eylem(cil)lerine yönelik söylemsel tercihler, eylemlerin gelişimine ve kamusal algısına nasıl etkide bulunmuştur? Eylem(cil)lere ilişkin siyasal kurgular, eylemlerin siyasal sonuçlarını ne ölçüde etkilemiştir?

1.3 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Gezi Parkı eylemleri sürerken kamuoyunda eylem(ciler) hakkında ortaya çıkan bilgi eksikliğini ve merakı gidermek üzere hızlı bir şekilde birçok *niceliksel* araştırma gerçekleştirilmiş ve kamuoyuna duyurulmuştur. Konda¹ 6-7 Haziran 2013 tarihleri arasında 4,411 eylemciyle, Genar² 8-9 Haziran 2013 tarihleri arasında 498 eylemciyle, Metropoll³ 11-13 Haziran 2013 tarihleri arasında 500 eylemciyle gerçekleştirdiği anketin sonuçlarını kamuoyuyla paylaşmıştı. Gerçekleştirdikleri düzenli siyasal eğilim yoklamalarıyla kamuoyunda tanınan bu araştırma kuruluşlarının yanı sıra, Bilgi Üniversitesinin iki akademisyen öncülüğünde gerçekleştirerek kamuoyuyla paylaştığı araştırmayı da anmak gerekir.⁴

Bu araştırmalar, kamuoyunun birden başlayıp ülkeye yayılan ve siyasal gündemin merkezine yerleşen Gezi Parkı eylemlerinin dinamiklerine yönelik bilgi eksikliğini gidermekte küçümsenmeyecek katkılar sundular. Ancak kamuoyunun bilgi edinme arzusuna yetişmek üzere hızla kotarılan bu araştırmalar, sağladıkları katkının yanı sıra, niceliksel veri toplama yöntemlerinin barındırdığı kısıtlılıklar ve eylem(ciler) bir an önce tanımlama kaygısının yolaçtığı öznel tutum dolayısıyla, eylemlerin nesnel bir şekilde ele alınmasına olumsuz etkide de bulundular. Niceliksel araştırmaların eylem(ciler)le ilgili verilerin ortaya çıkarılması bakımından son derecede önemli olduğuna kuşku yok. Nitekim elinizdeki çalışmada da bu araştırmalardan azami ölçüde istifade edilmeye çalışıldı. Ancak niceliksel araştırmalar eylem(ciler)le ilgili bazı verileri ortaya çıkarırken pek çok şeyi de dışarıda bırakırlar. Bu çerçevede de eylem(ciler)le dair bazı dinamiklerin gereğinden fazla ön plana çıkmasını sağlarlarken, başka bazı dinamiklerin de gerektiği ölçüde bilinmesini engellemiş olurlar.

Örneğin yapılan niceliksel araştırmalar Gezi Parkı'ndaki eylemcilerin çok önemli bir kısmının (araştırmadan araştırmaya % 41-49 arasında değişen oranının) geçmiş seçimlerde CHP'ye oy verdiğini, % 64'ünün ise gelecek seçimlerde CHP'ye oy

1. 'Ne noktada Gezi Parkına Gelemeye Karar Verdiler?', 6-7 Haziran 2013, *Konda*, <http://www.konda.com.tr/>
 2. 'Gezi Parkı Profili' 8-9 Haziran 2013, *Genar*, http://www.genar.com.tr/files/GEZIPARKI_PROFIL-SON.pdf
 3. Türkiye'nin Nabızı 'Gezi Parkı Protestoları ve Türkiye'nin Otoriterleşme -Özgürlük Sorunu' 11-13 Haziran 2013, *Metropol*, <http://goo.gl/DxrBTH>
 4. 'Gencim, Özgürlükçüyüm, Ne İstiyorum?' İstanbul *Bilgi Üniversitesi Yayınları*, <http://www.bilgiyay.com/Content/files/DIRENGEZI.pdf>.
 Bilgi Üniversitesi araştırması ciddi eleştiriye maruz kaldı.
 Bkz. <http://azadalik.wordpress.com/2013/07/19/kahrolsun-bagzi-veriler>.
 Konda ve metropol'ünkü de , <http://azadalik.wordpress.com/2013/08/03/karl-popperin-askerleriyiz/>
 Eleştiriler, metodoloji ve raporlama hatalarına dikkat çektiğinden kayda değer.

vermeyi planladığını ortaya koymaktadır.⁵ Ancak bu veriler, eylemcilerin hangi dinamiklerle, neden CHP'ye oy verdiklerini ortaya koymakta yetersiz kalmaktadır. Eylemciler CHP'ye oy verirken bu partinin muhalefet biçimine, siyasi söylemlerine, belirli konulardaki kurumsal tutumuna ne ölçüde bağlıdırlar? Madem ana muhalefet partisine oy veriyorlar, o halde neden kurumsal muhalefeti bir kenara bırakıp (veya yetersiz görüp) sokak muhalefeti tercih etmektedirler? Bu sorular, niceliksel araştırma yöntemlerinin cevap bulmakta zorlandığı sorulardır.

Bu nedenle elinizdeki çalışmada, niceliksel araştırmaların doğaları gereği kapsamakta zorlanacağı detaylı-yapısal dinamikleri ortaya çıkarmak üzere *niteliksel* araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Niteliksel araştırma araçları, görünür dinamiklerin altında yatan yapısal dinamiklerin ortaya çıkarılmasına, eylemcinin eylemlerde yer alışı gerekçelerinin detaylı bir şekilde anlaşılmasına ve araştırmacının önceden varsaymadığı birçok dinamiğin sahadaki olumsuzluk çerçevesinde kendisini açığa vurmasına imkân sağlamaktadır. Niteliksel araştırma yöntemi, odak grup görüşmesi, belge toplama, doğal gözlem, görsel ve işitsel materyal derleme ve mülâkat gibi farklı araçlarla ve farklı biçimlerde gerçekleştirilebilir. Bunlar arasında sosyal bilimlerde en fazla başvurulan teknik mülâkattır.⁶ Mülâkat, “araştırmacının başka türlü ulaşamayacağı gerçeklik alanlarını (meselâ insanların öznel deneyimlerini ve tutumlarını) erişime açar.”⁷ Fen bilimlerinden farklı olarak sosyal bilimlerin çalışma nesnesi (yani insan) düşünme, konuşma ve farklı biçimlerde ifade etme yeteneğine sahiptir.⁸ Bu nedenle insanların davranışlarını ve eylemlerini belirli sosyal-kültürel bağlama oturtabilmek için doğrudan kişinin kendi düşüncelerine başvurma imkânı vardır ve bu imkân sosyal bilimlere büyük bir avantaj sağlamaktadır. *Yüzyüze derinlemesine mülâkat* tekniğinin yanı sıra araştırma ekibinin sahada tuttuğu gözlem notları; eylemcilerin sloganları, afişleri, pankartları; eylem alanlarında dağıtılan bildiri, dergi, gazete ve kitapçıklar da incelenerek olaylara dair farklı bilgi kaynaklarına başvurulmuştur. Ayrıca, gazete ve belge inceleme yöntemlerine başvurularak araştırmanın veri toplama yöntemleri zenginleştirilmiştir.

1.4 ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmada iki ayrı evren tanımlanmıştır. Birincisi, Gezi Parkı eylemlerine fiilen katılan 17-30 yaş arası gençlerdir. Eylemlerin başladığı günden itibaren eylemlere

5. 'Gezi Parkı Profili' 8-9 Haziran 2013, *Genar*, http://www.genar.com.tr/files/GEZIPARKI_PROFIL-SON.pdf

6. Perakyla, 2005: 869.

7. Perakyla, a.g.e.

8. Seidman, 2006:10.

katılan gençlerin sayısında hızlı bir artış oldu. Eylemler hızla İstanbul dışına taşarak başta Kocaeli, İzmir, Ankara, Adana, Eskişehir gibi büyük şehirler olmak üzere 79 ile sızdı. Eylem alanları son derece dinamik olduğu için eylemcilerin popülasyonuna dair kesin bir bilgiden yoksunuz. İçişleri Bakanlığı'nın açıklamalarına göre Türkiye çapında toplam 2,5 milyon insan Gezi Parkı eylemlerine katılmıştır.⁹ AndyAr adlı araştırma kuruluşunun 5-10 Haziran 2013 tarihleri arasında Türkiye genelinde yaptığı anket çalışması, 18 yaş üzerindeki nüfus içerisinde % 12,1'lik bir kesimin Gezi Parkı eylemlerine bir şekilde katıldığını ortaya koymaktadır.¹⁰ Bu sayı ve oranlar, araştırmamızın örneklemini belirlemese bile, Gezi Parkı eylemlerine fiilen katılımın hangi boyutta olduğu konusunda bir fikir vermektedir.

Araştırmanın gerçekleştirildiği her dört şehirde de (İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir) katılımcılar, eylem alanının dinamik-heterojen yapısı ve kadın-erkek oranı da gözetilerek rastgele seçilmiştir. Araştırma, 15-30 yaş aralığındaki genç eylemcileri hedeflemişti, ancak, eylem alanlarında karşılaşılan en genç eylemci 17 yaşında idi. Diğer yandan, nadir ideolojik fraksiyonlar söz konusu olduğunda yaş aralığının üst limitinde küçük esneklikler gösterildi. Örneğin Gezi Parkı'nda bulunan "Devrimci-Müslümanlar" adlı grupta (ki bu grup "Anti-Kapitalist Müslümanlar" adlı gruptan farklıdır) aktif olan başörtülü bir eylemci, 30 yaşın üzerinde olmasına rağmen önemli veriler sağlayacağı düşünülerek örnekleme dâhil edildi.

Niteliksel araştırmalarda "evren" tanımlanması, pratik açıdan olduğu kadar kuramsal açıdan da sorunludur. Bu tür araştırmalarda herhangi bir istatistiksel temsil aranmadığı için, evren ile örneklem arasında orantı ve benzerlik aramak da doğru bir yaklaşım değildir. İstanbul, Ankara, İzmir ve Eskişehir illerinde Gezi Parkı eylemleri, belirli mekânlarda kamp kurmuş olan aktivistler tarafından gerçekleştirilmekteydi. İstanbul'da Gezi Parkı; Ankara'da Kuşulu Park; İzmir'de Gündoğdu Meydanı ve Eskişehir'de Espark AVM önü, eylemciler tarafından seçilmiş olan mekânlardı. Araştırmamızın veri toplama aşamasında (12-16 Haziran 2013) eylemcilerin bir kısmı bu mekânlarda çadırlar içerisinde konaklayarak 24 saat boyunca eylem sahasında fiilen bulunurken, bir kısmı farklı zamanlarda geliş-gidişlerle eylemlere katılıyordu. Araştırmanın örneklemini oluşturmak amacıyla bu eylem alanlarında bulunan 15-30 yaş arası gençler arasından seçim yaparken, kadın-erkek oranısını da gözeterek olabildiğince farklı ideolojik fraksiyonlara mensup gençler tercih edilmiştir. Gençlerin farklı ideolojik gruplardan olup olmadığı-

9. 'Gezi Eylemlerinin Bilançosu' 23 Haziran 2013, *Radikal*,

http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezi_eylemlerinin_bilancosu_aciklandi-1138770

10. 'Türkiye Siyasi Gündem Araştırması (Gezi Parkı Eylemleri)' 5-10 Haziran 2013, *andy-ar*,

<http://andy-ar.com/gezi-arastirmasi/>

na karar verirken, eylem alanındaki konuşlanma biçimleri kadar, mevzilendikleri mekândaki pankart ve afişler göz önüne alınmıştır. Bu çerçevede, İstanbul'da 30, Ankara'da 12, İzmir ve Eskişehir'de 10'ar olmak üzere toplam 62 eylemciyle derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın ikinci evreni iktidar ve muhalefet partileri ve belli başlı basın kuruluşları tarafından sınırları belirlenen söylemsel evrendir. Araştırma kapsamında, Akşam, Cumhuriyet, Habertürk, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Sabah, Sol, Star, Taraf, Yeni Şafak ve Zaman gazeteleri ile AK Parti, CHP, MHP ve BDP ile sınırlandırılan bu evren, Gezi Parkı olayları ile ilgili söylemlerin üretildiği, bu söylemler aracılığıyla kamuoyunun ve parti seçmenlerinin algısının şekillendirilmeye çalışıldığı bir siyasal mekanizma ile birlikte ele alınmaktadır. Bu siyasal mekanizma, partilere ve ideolojik tercihlere göre değişen siyasal subjektif pozisyonları inşa ettiği için önemlidir. Siyasal pozisyonları adım adım inşa eden söylemlerin niteliksel teknikle ele alınarak analiz edilmesi, araştırmanın Gezi Parkı olaylarını ele alış biçimini güçlendirmektedir. Araştırmamız kapsamında bu evreni anlamak için başvurulan “söylem analizi” yönteminin en önemli varsayımı şudur: Söylenen ve yazılan her söz, kimlikleri, toplumsal ilişkileri ve değer yargılarını yansıtır.¹¹ Dünyaya ve olaylara dair bilgilerimiz bize paket halinde gelen “nesnel” veriler değil, zihnimiz tarafından dünyayı anlaşılabilir kılmak için, istek ve arzularımızla uyumlu biçimde üretilmiş “öznel” anlatılardır. Başka bir deyişle söylem, dış dünyayı ve olayları hem kendimize hem de başkalarına göstermek amacıyla ürettiğimiz zihinsel içeriklerdir. Bu varsayımlardan hareket eden araştırma, siyasal partilerin Gezi Parkı eylemlerini söylemsel operasyonlarla tanımlayarak kitlelere nasıl yansıttıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir.

11. Burr, 1995:3; Gergen, 1985:266-7.

2. EYLEMLERİN GELİŞİM SEYRİ

Gezi Parkı eylemlerinin ortaya çıkışı ve gelişim süreçleri üç aşamada değerlendirilebilir. Bu aşamalar, birbirinden yalnızca kronolojik olarak ayrılmamakta; aynı zamanda eylemlerin içerik, hedef ve biçimindeki değişiklikleri de yansıtmaktadır. Benzer şekilde gösterilerin hedefinde yer alan iktidar partisinin ortaya çıkan krizi kontrol etmek amacıyla geliştirdiği farklı yaklaşımlar da bahsedilen aşamalandırma sürecinde değerlendirmeye alınmıştır. Öte yandan vurgulanması gereken bir husus da farklı aşamalar arasında zaman zaman ve belirli konularda geçişkenlik yaşanabildiğidir.

Başlangıç aşaması, Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi'ne tepki gösteren kısıtlı sayıdaki aktivistin meydana getirdiği, hedefleri, kapsamı ve etkisi itibariyle lokal gösterilerin yaşandığı süreci ifade etmektedir. Bu dönemde hedeflerini Gezi Parkı'nın zarar görmesini engellemekle sınırlandıran grup, istikrarlı şekilde barışçıl yöntemlerle çabalarını sürdürmüştür. Bu aşama, 27 Mayıs 2013 akşamı ile, polis-le göstericiler arasında şiddetli çatışmaların yaşandığı 31 Mayıs gecesi arasında gözlemlenen olayları ve yaklaşımları içermektedir. Bu dönemde Gezi Parkı eylemlerinin gerek ulusal kamuoyu, gerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil edilen siyasi partiler açısından basit bir asayiş sorunu olarak değerlendirildiği ve bu çerçevede siyaset gündeminde çok sınırlı alan işgal ettiği vurgulanmalıdır.

Siyasallaşma aşaması, Gezi Parkı eylemlerinin zirve noktasına ulaştığı 1 Haziran – 15 Haziran 2013 arasındaki yaklaşık iki haftalık zaman dilimini ifade eder. Bu aşamanın ayrıştırıcı özelliği, gösterilerin gerek hedefleri, gerek coğrafi özellikleri ve katılımcı kitlesinin demografik niteliği itibariyle hızlı ve kapsamlı bir dönü-

şüm yaşaması olmuştur. Yaklaşık 50 kişilik bir aktivist grubu tarafından başlatılan olaylar, 31 Mayıs gecesinden itibaren ülke geneline yayılmış; bu gelişmeye paralel olarak Gezi Parkı'na dair hedefleri de kapsayan, ancak açıkça daha genel iddia ve talepleri dile getiren bir hükümet karşıtı gösteri niteliğine kavuşmuştur. Öte yandan bu aşamanın başlangıç ve sonuçlanmasında Gezi Parkı üzerinde yaşanan hakimiyet mücadelesinin etkisi görülecektir: Güvenlik güçlerinin 1 Haziran günü Taksim Meydanı ve Gezi Parkı bölgesinden çekilmesiyle başlayan bu aşama, yine güvenlik güçlerinin Gezi Parkı'na müdahale ederek alanı boşaltması ile son bulmaktadır. Bu aşamanın 'müdahale' ve 'müzakere' ayakları ise AK Parti hükümeti ve devlet mekanizmaları tarafından atılan adımlara işaret etmektedir. Bu çerçevede 1-15 Haziran 2013 tarihleri arasında ülke genelinde güvenlik güçleri ile eylemciler arasında çatışmalar yaşanmış; eylemcilere yönelik adli işlemler gerçekleştirilmiştir. Asayişli sağlama amaçlı bu süreçlerle eşzamanlı olarak hükümet yetkilileri, eylemciler ile diyalog zemini aramış; bu kapsamda farklı kademelerden siyasetçi ve bürokratlar, eylemcilerin temsilcileri ile görüşmelerde bulunmuştur.

Zayıflama aşaması, 15 Haziran akşamı Gezi Parkı'na yönelik gerçekleştirilen polis müdahalesinden itibaren eylemlerin etkisi, hedefleri ve kapsamında yaşanan hızlı düşüş ve daralmayı ifade eder. Sokak muhalefeti ile hedeflerine ulaşamayan eylemciler, bu tarihten itibaren kısmen yeni kanallara yönelmiş; şiddet olaylarından uzaklaşarak mahalle toplantıları ve bağımsız seçim kampanyaları gibi barışçıl arayışlar ortaya koymuştur. Zaman zaman 15 Haziran öncesini andıran sahneler yaşanmakla birlikte göstericiler açısından Gezi Parkı'nın 'kaybedilmesini' takip eden dönemde bahsedilen arayış ve inisiyatiflerin gösterilerin ana omurgasını teşkil ettiği söylenebilir. 15 Haziran sonrasında yaşanan gelişmeler, eylemlerin dönüşümüne paralel olarak kamuoyunun olaylara yönelik ilgisinin de zayıfladığını ortaya koymaktadır. Ana hatlarıyla tasnif ettiğimiz bu kronolojiyi, yukarıda zikredilen başlıklar altında biraz daha ayrıntılandırmak yararlı olacaktır.

2.1 BAŞLANGIÇ (27-30 MAYIS 2013)

Türkiye siyasi tarihinin en önemli toplumsal muhalefet hareketlerinden biri olarak tarihe geçen Gezi Parkı olaylarının başlangıcı, 27 Mayıs 2013 akşamı Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi'ni protesto etmek amacıyla Gezi Parkı'nda yaklaşık 50 göstericinin toplanmasına dayanmaktadır. Park çevresinde bir inşaat firması tarafından yapılan çalışmaların kanunsuz olduğunu savunan grup, işçilerin çalışmasını engelledikten sonra iş makinelerinin tekrar çalışmaması için Gezi Parkı'nda nöbet tutacaklarını açıkladı.

Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi'nin 2012 yılında yetkililer tarafından kamuoyuna açıklanmasından beri farklı kesimlerin tepkisini çektiği hatırlatılma-

lıdır. 28 Mayıs gecesinden itibaren Gezi Parkı'nda nöbet tutan grubun, Yaya-laştırma Projesi'nin dışında ve ötesinde İstanbul'un Beyoğlu başta olmak üzere farklı bölgelerinde gözlemlenen kentsel dönüşüm pratiklerine tepki duydukları da ifade edilmelidir. Bu çerçevede Gezi Parkı özelinde somutlaşan tepkinin çok daha sınırlı katılımı ile gerçekleşen Emek Sineması'nın yıkılması, tarihi İnci Pas-tanesi'nin kapanması ve Sulukule kentsel dönüşüm projesi gibi gelişmelerden beslendiği sıklıkla gözardı edilmekle birlikte olayların arka planına ışık tutmak açısından önemlidir.

Nöbet kararını takip eden günlerde Gezi Parkı'nda çadırlar kurarak gösterinin lo-jistik altyapısını hazırlayan eylemcileri ulusal kamuoyunun gündemine sokan kritik gelişme, 29 Mayıs sabahı yaşandı. Eylem alanına gelen zabıta ekipleri, çalışmaların devam edebilmesi amacıyla göstericileri Gezi Parkı'ndan çıkarmaya çalıştı. Bu kap-samda eylemcilerin konakladığı çadırlar, bazı zabıta görevlileri tarafından ateşe ve-rildi. Sabahın erken saatlerinde yaşanan bu olay, kısa sürede sosyal medya kanalları üzerinden yayıldı. Zabıta ekiplerinin müdahalesi, siyasilerin de dikkatini çekti: BDP İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder, çadırların yakılmasından sonra çalışmalara tekrar başlayan inşaat ekiplerine ait iş makinalarının önüne geçerek yayalaştırma çalışmalarını yeniden durdurdu. Gün içerisinde Cumhuriyet Halk Partisi mil-letvekilleri de Gezi Parkı'na gelerek göstericilere destek verdi. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Kadir Topbaş, Gezi Parkı'nın yerine bir alışveriş merkezi yapıla-cağı iddiasını yalanlarken çalışmaların Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi kapsa-mında gerçekleştiğini duyurdu. Ancak Taksim Meydanı ve Gezi Parkı'nda toplanan kalabalık, günün ilerleyen saatlerinde ve takip eden günlerde hızla büyüdü.

2.2 SİYASALLAŞMA (31 MAYIS - 15 HAZİRAN 2013)

Güvenlik güçleri ve göstericiler arasında 29 Mayıs gününden itibaren yaşanan çatışmalar, 31 Mayıs akşamı zirveye çıktı. Bu tarihten itibaren güvenlik güçleri ve hükümet yetkililerinin Gezi Parkı olaylarına yönelik tutumunda hızlı bir sertleşme yaşandığı söylenebilir. Eylemcilere daha sonra tartışmalara neden olan yoğun biber gazı ile müdahale eden Çevik Kuvvet ekipleri, TOMA'lardan sıkılan tazyikli suyun yardımıyla göstericileri Taksim Meydanı'nından uzaklaştırarak başta İstiklal Cad-desi olmak üzere Harbiye, Gümüşsuyu ve Tarlabası bölgelerine doğru püskürttü. Beyoğlu bölgesinde yaşanan şiddet olaylarına paralel olarak Ankara ve İzmir gibi büyük kent merkezlerinde ortaya çıkan gösteriler, ilk gösterilerin Gezi Parkı odaklı gündemini daha kapsamlı bir hükümet karşıtı eylem hüviyetine kavuşturdu.

Eylemcilerle polis arasındaki karşılaşmalar sokak ve caddeleri işlevsiz hale getirir-ken diğer yandan hızla başka eylem biçimleri de gelişmeye başladı: Bazı gruplar tarafından akşam saat 21.00'de evlerde ışıklar yakılıp söndürülerek, balkonlarda

tencere-tava çalınarak veya sokaklarda ellerinde bayraklar, slogan atarak, arabalar korna çalarak (yaklaşık yarım saat süren) eş zamanlı protesto eylemleri görüldü. Bu eylemler başlangıçta İstanbul'daki Gezi Parkı eylemlerine destek amacını gütmekte idiysen de sonrasında AK Parti hükümetine topyekûn karşıtlık halini aldı.

Sokak gösterilerinin şiddet olayları ve yoğun çatışmalara sahne olması, eylemcilerin hedefinde yer alan AK Parti hükümeti tarafından sert tepkiyle karşılandı. Çatışmaların devam ettiği 1 Haziran günü İlim Yayma Cemiyeti Genel Kurulu'nda Gezi Parkı olaylarını değerlendiren Başbakan Erdoğan, AK Parti hükümetinin 76 milyon vatandaşın temsilcisi olduğunu vurguladıktan sonra gösterilerin ideolojik ve siyasi bir hamle olduğunu ifade etti. Ana muhalefet partisinin çatışmaları gerekçe göstererek 2 Haziran günü Kadıköy Meydanı'nda yapacağı mitingi iptal etmesi ve partilileri Taksim Meydanı'na çağırması da siyasetin tansiyonunu yükseltti. Ertesi gün Osmanlı Arşivi Yeni Hizmet Binası açılış töreninde konuşan Başbakan, Gezi Parkı olaylarına damgasını vuracak olan şu sözleri söyledi: "Taksim'e cami de yapacağız. Herhalde ben bunun iznini gidip CHP Genel Başkanı'ndan alacak değilim. Birkaç çapulcudan da alacak değilim."

2 Haziran sonrasında *çapulculuk*, eylemlerin seyri boyunca Başbakan Erdoğan özelinde AK Parti hükümetine yönelik çeşitli tepkileri harmanlayan bir anahtar sözcük ve üst kimlik olarak işlev gördü. Başbakan Erdoğan'ın kibirli davrandığı ve toplumun taleplerine kulak asmadığı yönündeki iddiaları desteklemek amacıyla sık sık dile getirilen bu kavram, kısa sürede pankartlarda yer almaya başladı ve giyim ürünleri başta olmak üzere farklı mecralarda yeniden üretildi. Çapulculuk, Gezi Parkı hareketinin hızla değişen katılımcı kitlesinin ihtiyaçlarını da mükemmel şekilde karşıladı ve hareket içerisindeki gruplar açısından bir ortak zemin işlevi gördü. Nitekim Nişantaşı'nda yapılan gösterilere katılan işadamı Cem Boyner'in "Ne sağcıyım ne solcu / Çapulcuyum çapulcu" yazılı bir pankartla çekilen fotoğrafı, sosyal medya platformlarında popülerlik kazandı. 8 Haziran günü Doğuş Yayın Grubu'nun Gezi Parkı eylemlerine ilişkin yayın politikasını protesto eden grubu sakinleştirmek isteyen Garanti Bankası Genel Müdürü Ergun Özen de 'çapulcu' olduğunu ifade etti. Siyasiler arasında bu kavrama en çok atıfta bulunan lider ise CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu oldu. Parti Sözcüsü Haluk Koç'un oğlunun nikah törenine katılan Kılıçdaroğlu, genç çifti tebrik ederken Başbakan Erdoğan'ın tartışmalı 'üç çocuk' vurgusuna da göndermede bulunarak "sizden yeni çapulcular bekliyoruz" ifadesini kullandı.

Hükümetin Gezi Parkı olaylarına yönelik tavizsiz tavrı bir yandan Başbakan Erdoğan'ın kibirli, tahammülsüz ve otoriter bir lider olduğu iddialarına kanıt olarak sunulurken; medyaya yönelik değerlendirmeler de yandaşlık-muhaleflik ekseninde yapılmaya başlandı. Merkez medyanın gösterilerin başlangıç aşamasında yaşanan-

lara yer vermemesi, eylemcilerin ilk günlerden itibaren medya organları hakkında sert eleştirilerde bulunmasına ve Ulusal Kanal ile Halk TV gibi sınırlı izleyiciye hitap eden televizyon kanallarının ana akım izleyiciyle buluşmasına neden oldu. Medyaya yönelik eleştiriler, olayları farklı açıdan değerlendiren aktörlere zaman ayıran kanalları da hedef aldı: Örneğin 2 Haziran günü *Habertürk* televizyonundaki programına Başbakan Erdoğan'ı konuk alan gazeteci Fatih Altaylı, özellikle sosyal medya kanalları üzerinden organize şekilde aşağılandı ve farklı ithamlara hedef oldu.

Gösterilerin en kritik aşamasını sonlandıran müdahale, Taksim Meydanı'na çıkan yolların barikatlarla kapatılmış olması nedeniyle lojistik olarak mümkün olamıyordu. Bu müdahaleye hazırlık amacıyla güvenlik güçleri, 11 Haziran sabahı Taksim Meydanı'na gelerek Atatürk Kültür Merkezi ve Taksim Cumhuriyet Anıtı'na asılan afiş, poster, bayrak ve flamaları temizlemek istedi. Gösterilere katılan bazı gruplar tarafından polis ekiplerine yapılan molotof kokteylli saldırı sonrasında yaşanan çatışmalar, kısa sürede sona erdi. Atatürk Kültür Merkezi'ne Türkiye bayrağı ve Atatürk posterini asan polis, Taksim Meydanı'na çıkan yollardaki barikatları da temizledi. Bu aşamada Gezi Parkı'na müdahale edilmeyeceği açıklanırken güvenlik güçleri Taksim Meydanı'nın bir bölümünde konuşlanarak beklemeye başladı.

Olayların ilk günlerinde güvenlik güçlerinin gösterileri sonlandırmakta yetersiz kalması ve sokak şiddetinin ülke genelinde yaygınlaşması, hükümetin eylemlere basit bir asayiş sorunu olarak yaklaşmasını engellemiştir. Hükümet göstericileri doğrudan muhatap alarak diyalog arayışında bulundu. Bu çerçevede ilk adım, Başbakan'ın yurtdışı seyahatinde olduğu 3-7 Haziran 2013 tarihlerinde atıldı. Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, Taksim Dayanışması Platformu temsilcisi bir grup ile 5 Haziran günü bir araya gelerek göstericilerin taleplerini dinledi. Temsilciler, şu talepleri Arınç'a ilettiler:¹²

- Gezi Parkı, Park olarak kalmalıdır.
- Başta İstanbul, Ankara, Hatay Valileri ve Emniyet Müdürleri olmak üzere tüm sorumlular görevden alınmalıdır.
- Gaz bombası ve benzeri materyallerin kullanılması yasaklanmalıdır.
- Gözaltına alınanlar serbest bırakılmalı ve haklarında hiçbir soruşturma açılmayacağına ilişkin açıklama yapılmalıdır.
- 1 Mayıs alanı olan Taksim ve Kızılay başta olmak üzere Türkiye'deki tüm meydanlarda, kamusal alanlarda toplantı, gösteri, eylem yasaklarına ve fiili engellemelere son verilmelidir.

12. İşte Taksim Dayanışma Platformu'nun talepleri, *Milliyet*, 5 Haziran 2013
<http://siyaset.milliyet.com.tr/arinc-gostericilerin/siyaset/detay/1718886/default.htm>

Olayların başlangıcından itibaren bir hükümet yetkilisinin attığı en somut diyalog adımı olarak kayıtlara geçen görüşme, kamuoyunda bu tarihe dek hâkim olan “örgütlü olmayan genç göstericiler” algısını ortadan kaldırdı ve gösterilerin Gezi Parkı'nın korunmasından ziyade çok sayıda politika, yatırım ve projeye karşı duruşlarını ortaya koydu. Gösterici temsilcileri, hükümetin üçüncü havalimanı ve üçüncü köprü gibi toplumdaki destek bulan projeleri iptal etmesini talepleri arasında sıraladı.

Hükümetin Gezi Parkı olaylarına duyarsız olmadığı ve çözüm için çalıştığı algısını güçlendiren bu hamlenin ardından 12 Haziran'da eleştirilerin hedefinde yer alan Başbakan Erdoğan da eylemci temsilcilerini kabul ederek yaklaşık beş saat süren bir toplantı yaptı. Görüşmenin ardından AK Parti sözcüsü Hüseyin Çelik, Başbakan Erdoğan'ın referandum yapılması teklifini gündeme getirdiğini kaydetti.¹³ Yapılan açıklamada hükümetin yargı kararlarına saygılı olduğu; öte yandan yayalaştırma projesinin yargı onayı alması durumunda dahi Gezi Parkı ile ilgili çalışmanın halka sorulacağı ifade edildi.¹⁴

Nihayet İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu, 14 Haziran akşamı yaklaşık 150 kişilik bir gösterici grubuyla bir araya gelerek yetkililerin diyalog kanallarını açtığı mesajını güçlü şekilde gönderdi. Gezi Parkı olaylarının başlangıcından itibaren diyalog kanallarını açık tutmamak ve göstericilerin taleplerine kulak tıkamakla itham edilen AK Parti hükümeti ve resmi yetkililer, 5 Haziran sonrasında atılan farklı adımlarla bu algıyı değiştirdi. Gösterici temsilcilerinin hükümet tarafından atılan adımları karşılıksız bıraktıkları ve uzlaşmaz bir tavırla hareket ettikleri algısı bu süreçte güçlendi. Bu durum, 11 Haziran günü temelleri atılan Gezi Parkı müdahalesinin meşrulaştırılmasını kolaylaştırdığı gibi hareketin toplumun genelinden destek almasını da önlemiş oldu.

Başbakan Erdoğan Haziran'ın ilk günlerinde çıktığı Fas, Cezayir ve Tunus ziyaretlerinden 7 Haziran 2013 gecesi döndüğünde Atatürk Havalimanı'nda kendisini büyük bir AK Parti kitle karşıladı. Bu kitleyi bir araya getiren başlıca etmen, Gezi Parkı eylemleri karşısında AK Parti seçmenlerinin duyduğu rahatsızlığı ortaya koymak ve bu süreçte içeride ve dışarıda sert eleştirilere maruz kalan liderlerinin yanında olduklarını kesin şekilde ifade etmektir. Erdoğan bu kalabalığa hitaben yaptığı konuşmada Gezi Parkı eylemlerinin kendisine ve partisine karşı yapıldığını, eylemcilerin çevrecilikle hiçbir ilgisinin olmadığını vurgularken seçimle göreve gelen AK Parti'nin ancak seçimle gideceğini ifade etti. Başbakan'ın havalimanında yaptığı konuşma, partinin rakiplerine karşı güç gösterisi yapmasını sağlayacak olan bir dizi miting startını verdi.

13. 'Gezi' referandumuna gidebilir, *Haber Türk*, 12 Haziran 2013.

14. Hükümet Gezi Parkı için yargıyı bekleyecek, *Radikal*, 13 Haziran 2013.

Başbakan Erdoğan, 9 Haziran günü Adana ve Mersin’de partililerle buluşurken 15 Haziran’da Ankara Sincan’da büyük bir kalabalığa hitap etti. Bu mitingler, bir yandan uluslararası kamuoyuna AK Parti’nin toplum nezdindeki popülerliğini hatırlatırken bir yandan da ülke içindeki muhalefet odaklarına hükümetin kolay kolay devrilmeyeceğini gösteriyordu. 7 Haziran’da başlayan “Milli İradeye Saygı” mitinglerinin zirvesi, 16 Haziran günü İstanbul Kazlıçeşme Meydanı’nda düzenlenen etkinlik oldu. 22-23 Haziran tarihlerinde sırasıyla Samsun ve Erzurum’da kitlelerle buluşan Başbakan Erdoğan, kendisine yönelik halk desteğini test etme ve Gezi Parkı olayları sırasında ortaya çıkan bazı algıları yanlışlama imkânı bulmuş oldu. Bu çerçevede ülke çapında düzenlenen mitinglerin hükümete sağladığı temel avantaj, halkın çoğunluğunu temsil eden Erdoğan’ın seçmen tabanını geçmişte uğranan haksızlıklar ve elde edilen başarılarla referansla konsolide etmesi oldu.

Özetle 31 Mayıs – 15 Haziran döneminde Gezi Parkı olaylarının zirve noktasına çıktığı söylenebilir. Bu durumun somut göstergesi, sokak şiddeti ve çatışmalarında bu zaman aralığında gözle görülür artış yaşanması ve Gezi Parkı’nda başlayan gösterilerin hızla ülke geneline yayılması olmuştur. Gösterilerin kitleleşerek farklı önceliklere sahip kesimleri bir araya getirmesi, protesto hareketinin hedeflerini de daha kapsamlı bir hale getirmiş; olayların merkezinde yer alan çevre vurgusunu da belirli ölçüde bünyesinde bulunduran bir siyasi hedefler bütünü ortaya çıkmıştır. Eylemlerde yaşanan hızlı dönüşüm, hükümet yetkililerinin olaylara yaklaşımı üzerinde de dönüştürücü etki yapmıştır. Bu çerçevede olayların basit bir asayiş sorunu olmaktan çıktığı 31 Mayıs tarihini takip eden iki haftalık dönemde göstericilerin üst düzey hükümet ve idare yetkilileriyle görüşmeler yaptığı not edilmelidir. Öte yandan gösterilerin diyalog çabalarına rağmen devam etmesi üzerine güvenlik güçlerinin yeniden öncelikli kitle kontrolü mekanizması haline geldiği görülecektir.

2.3 ZAYIFLAMA (15 HAZİRAN 2013 VE SONRASI)

Güvenlik kuvvetlerinin 15 Haziran 2013 akşamı Gezi Parkı’nda yaklaşık iki haftadır kesintisiz devam eden gösterilere müdahale ederek park alanını boşaltması, Gezi Parkı eylemleri açısından bir kırılma anı olarak değerlendirilmelidir. Ülke genelinde devam eden gösterilerin sembolik merkezi konumunda bulunan Gezi Parkı’nın ‘kaybedilmesi’ ile birlikte toplumsal muhalefet hareketinin destek kaybetmeye başladığı ve hedeflerini revize etmek durumunda kaldığı söylenebilir. Eskişehir, Ankara ve İzmir gibi yoğun eylemlerin yaşandığı merkezlerde de eylemlere yönelik yöntemler bu tarihten itibaren sertleşmiş; kısa süre sonra olaylar tamamen sonlandırılmıştır.

Gezi Parkı olaylarının sona ermesi, sokak şiddetine karışanların tespiti ve cezalandırılmasının yolunu açtı. 15 Haziran 2013 sonrası dönemde yaşanan ilk gelişme, özellikle Beşiktaş'ta bulunan Başbakanlık Çalışma Ofisi'ne yönelik saldırılarla gündeme gelen Çarşı taraftar grubuna yönelik operasyon oldu. Taksim Dayanışması üyesi 35 kişinin 8 Temmuz günü gözaltına alınması, bu yaklaşımın somut bir göstergesi olarak kayıtlara geçti. Gözaltına alınanlar 11 Temmuz tarihinde serbest bırakıldı. Eskişehir'de ise yaklaşık yirmi kişi gözaltına alındı.

Gezi Parkı olaylarına yönelik adli işlemler kapsamında bazı resmi görevliler de soruşturmaya ve çeşitli yaptırımlara tabi tutuldu. 29 Mayıs 2013 sabahı eylemcilerin çadırlarını yakarak olayların alevlenmesinde önemli rol oynayan dört zabıta ve bir teknisyen yardımcısı, Mülkiye ve polis başmüfettişlerinin 'orantısız güç kullanımı' soruşturması sonucu açığa alındı. Olaylar sırasında hayatını kaybeden Ethem Sarısülük'ün katil zanlısı polis memuru Ahmet Şahbaz ise tutuklanması istemiyle sevk edildiği Ankara 13. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından 'meşru müdafaa' gerekçesiyle serbest bırakıldı. Öte yandan Eskişehir'de Ali İsmail Korkmaz'ın ölümüne yol açtıkları gerekçesiyle aralarında bir polis memurunun da bulunduğu toplam dört kişi tutuklandı.

Kısa sürede ülke geneline yayılan gösterilerin sembolik merkezi olan Gezi Parkı'nın eylemcilerden temizlenmesi, sokakları kontrol etmekte başarısız olan muhalefet hareketinin stratejisini ve hedeflerini gözden geçirmesine sebep oldu. Bu çerçevede bazı sembolik tarihlerde sokak şiddeti ve çatışmalar, Gezi Parkı eylemlerinin başlıca enstrümanı haline gelmekle birlikte hareketin itici gücü olmaktan çıkmaya başladı. Eylemcilerin meydanlardan çekilmesinin ardından gösterilere sahne olan şehirlerde kurulan daha dar kapsamlı mahalle forumları, muhalefet hareketinin stratejisini gözden geçirmesine olanak tanırken sokak gösterilerine katılmayan toplumsal kesimlerle köprüler kurma imkanı tanıdı. Bu dönemde yaşanan bir başka dikkat çekici gelişme de Gezi Parkı eylemlerinde ortaya çıkan enerjiyi parlamenter kanallar üzerinden karar alma mekanizmalarını etkilemek için kullanmayı teklif eden bağımsız seçim kampanyası arayışları oldu. Bu kapsamda İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı adaylığı için Sırrı Süreyya Önder'in adı telaffuz edildi. Öte yandan bağımsız kampanyalardan birincil derecede zarar görmesi beklenen Cumhuriyet Halk Partisi, ortaya çıkan bu yaklaşımı kontrol altına almak amacıyla Gezi Parkı hareketi içerisinde kanaat önderleri ile fikir alışverişinde bulundu ve aday listelerinde Gezi muhalefetinden adaylara yer vermek istediğini ifade etti.

İçişleri Bakanlığı'nın 23 Haziran 2013 tarihinde yaptığı açıklamaya göre 79 ile yayılan eylemlere toplam 2,5 milyon insan katıldı. 4.900 eylemci gözaltına alındı. 600 civa-

rında polis, 4 bin civarında eylemci yaralandı. Çok sayıda işyeri, özel ve kamu aracı tahrip edildi. Toplam maddi zararın 140 milyon TL civarında olduğu belirtildi.¹⁵

Gezi Parkı'nın 15 Haziran akşamı polis ekipleri tarafından kontrol altına alınması sonrasında, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, güvenlik kuvvetleri tarafından giriş-çıkışların kontrol edildiği park alanında hummalı bir ağaçlandırma ve çevre düzenleme çalışmasına başladı. Kısa sürede Gezi Parkı'na yaklaşık 100 ağaç ile 5 bin gül fidanı dikildi ve 200 bin civarında mevsimlik çiçek ekildi. Yetkililer tarafından yapılan açıklamada parkın orijinal boyutuna kıyasla 8 bin metrekare civarında genişletildiği kaydedildi. 8 Temmuz 2013 günü Park yeniden halkın kullanımına açıldı.¹⁶

Temmuz ayında hükümete sunulan istihbarat raporunda Gezi Parkı eylemlerinin Eylül ve Ekim aylarından itibaren yeniden hareketleneceği ifade edildi. Bu kapsamda 15 Haziran sonrasında güç kaybeden muhalefet hareketi içerisinde taraftar grupları ile üniversitelerde örgütlü sol oluşumların itici rol oynayacağı öngörü-lüyordu.¹⁷ Bu kapsamda atılan ilk adım, spor müsabakalarında siyasi sloganlar atılmasını engellemek amacıyla cezai yaptırımlar getirilmesi oldu.¹⁸ Nitekim özellikle Dolmabahçe'deki Başbakanlık Çalışma Ofisi'ne yönelik saldırılarda ön plana çıkan Çarşı grubunun kulübe zarar vermesinden endişe duyan Beşiktaş yönetimi, 2013-2014 sezonu için kombine bilet satın alan taraftarlardan siyasi tezahürat yapmayacaklarına dair taahhütname aldı.¹⁹ Gezi Parkı referanslı tezahüratlar, futbol sezonunun başlamasıyla birlikte zaman zaman görülmekle birlikte beklenen etkiyi yaratmadı: Galatasaray-Fenerbahçe arasında Kayseri'de oynanan Süper Kupa maçının 34. dakikasında slogan atılması planı başarısızlıkla sonuçlandı. Buna karşılık İstanbul kulüplerinin bazı maçlarında yapılan siyasi tezahüratlar, seyircilerin bir kısmından tepki aldı. Öte yandan üniversitelerde öğrenci grupları ile polis arasında yaşanan ilk büyük restleşme, ODTÜ arazisinden geçirilmesi planlanan yol nedeniyle Ağustos ayında gerçekleşti. ODTÜ'deki protestolara destek için Hatay'da yapılan eylemlerde Ahmet Atakan isimli bir gösterici hayatını kaybetti. Birçok oluşum bu gelişmeyi protesto etmek için eylem çağrısı yaptı. Elinizdeki çalışmanın kaleme alındığı sıralarda İstanbul, Ankara ve Hatay'da zaman zaman polis ve göstericiler farklı yerlerde farklı biçimlerde karşı karşıya gelmektedirler.

15. 2.5 milyon insan 79 ilde sokağa indi, *Milliyet*, 23 Haziran 2013.

16. Gezi Parkı 8 bin metrekare büyüyor, *Sabah*, 2 Temmuz 2013.

17. Eylül'e dikkat, *Star*, 31 Temmuz 2013.

18. Taraftara 'direniş' yasak, *Radikal*, 1 Haziran 2013.

19. Beşiktaş taraftarını şaşkırtan taahhütname, *Hürriyet*, 30 Temmuz 2013.

3. EYLEM(Cİ)LERİ TANIMA: SOSYOLOJİK BULGULAR

Bu bölümünde, araştırma kapsamında 12-16 Haziran 2013 tarihlerinde İstanbul, İzmir, Ankara ve Eskişehir’de Gezi Parkı eylemlerine fiilen katılan eylemcilerle, eylem alanlarında yüz yüze derinlemesine mülakat yöntemiyle yapılan görüşmelerden ve eylem alanlarındaki gözlemlerden elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

3.1 SAHADAN İLK GÖZLEMLER

Taksim’deki Gezi Parkı, eylemler esnasında ideolojik fraksiyonların belirli nokta ve alanlarda kümelenmesi bakımından, diğer illerdeki eylem mekânlarına göre çok daha açık bir mekânsal bölünme arz etmekteydi. Örneğin ortak teması Kürt meselesi olan ideolojik fraksiyonlar, Gezi Parkı’nın Taksim Meydanı ile bittiği ve eylemciler tarafından inşa edilmiş olan barikatın bulunduğu alanda kümelenmişti. Park’ın Asker Ocağı Caddesi’ne bakan kısımlarına gidildikçe, çevreci, hayvansever, feminist ve cinsel özgürlükçü grupların yoğunlaştığı görülmekteydi. Elbette kesin ve açık bir mekânsal bölünme olmamakla birlikte, farklı ideolojik fraksiyonlar bu uçlar arasındaki alanlarda dağılmıştı. Taksim Dayanışması tarafından organize edilen forumlarda park alanının 7 bölgeye ayrılmış olması, eylemcilerin tamamen rastgele ve düzensiz biçimde eylem mekânına dağılmadığını düşündürmekteydi.

Gezi Parkı’na 12 Haziran gecesi saat 2 civarında ulaştığımızda ilk göze çarpan şey, Taksim civarının tamamen eylemlere kilitlemiş olmasıydı. Gezi Parkı’nın neredeyse her metrekaresi çadırlarla kaplıydı. Eylemciler bir yandan o an olup bitenleri karnavalesk bir atmosferde yaşarken bir yandan da yarın neler olacağına

dair meraklı bir bekleyiş içerisindeydi. Taksim Meydanı iki gün önce (10 Haziran 2013'te) polis tarafından boşaltılmış, Atatürk Kültür Merkezi'ndeki afişler indirilerek yerine devasa Türk bayrağı asılmıştı. Polis taktik gereği Taksim Meydanı ile Gezi Parkı arasında mekânsal bir ayrıma gitmişti. Bu ayrıma göre Taksim Meydanı çevrecilikle ilgili olmayan marjinal grupların yeri iken Gezi Parkı, eylemlerin çekirdek kadrosu etrafında örgütlenerek çoğalmış olan çevreci aktivistlerin yeri idi. Polis, iki günden bu yana Taksim Meydanı'nda alan hâkimiyeti sağlamıştı. Bu ayrım Gezi Parkı eylemcileri tarafından kabul edilmese bile hem kamuoyu nezdinde kolayca kabul gördüğünden hem de eylemciler için zımnem polis tarafından bir tür saldırmazlık garantisi içerdiğinden işlevseldi.

Eylem alanlarında edindiğimiz ilk izlenimlerden biri, Başbakan ile eylemciler arasında kesintisiz ve isabetli bir iletişim olduğu idi. O kadar ki, Başbakan eylem alanlarının fiziksel şartlarından, eylemcilerin sloganlarına kadar hemen her şeyi algıladığını kamuya açık konuşmalarında hissettiriyordu. Diğer yandan yaptığı konuşmalarda dile getirdiği eleştirilerin doğrudan eylemcilere isabet ettiğini, yani onları psikolojik olarak etkilediğini sahadayken görebilmek zor değildi. Elbette eylemlerin siyasal boyutu daha ön plandaydı ve elinizdeki araştırma olayların bu yönü ile de yakından ilgilenmektedir. Ancak gözden kaçan bir ayrıntıyı da burada ortaya koymak gerekir: Gezi Parkı eylemleri bir yönüyle eylemcilerle Başbakan arasında geçen psikolojik bir savaştı. Birbirini tüm duyularıyla algılayabilen, atılan her adımdan, söylenen her sözden, atılan her slogandan ve yapılan her açıklamadan kolaylıkla etkilenen iki taraf arasındaki psikolojik savaş. Araştırma kapsamında kendileriyle mülâkat yapılan eylemcilerin önemli bir kısmı, Başbakan'ın ortamı yumuşatan şeyler söylemesi halinde eylemlere son vereceğini ifade etmekteydi. Diğer yandan, her iki taraf açısından bu psikolojik savaşın dolaylı muhatabı kamuoyu idi. Başbakan algı yönetimi gereği eylemlerin arkasındaki uluslararası komplolara dikkat çekerken, eylemciler AK Parti'nin ve Başbakan'ın güvenilirliğinin ve inandırıcılığının sorgulanması yönünde açık ve gizli telkinlerle kamuoyunu yönlendirmeyi hedefliyordu.

İzmir, Ankara ve Eskişehir'de eylem alanları, ideolojik çeşitlilik bakımından Gezi Parkı kadar renkli değildi. İzmir'de eylem alanı, sahil boyunca uzanan park ve yeşillik alan ile Heykel adı verilen Gündoğdu Meydanı'nın birleşmesinden oluşmaktaydı. İzmir'deki eylemler görünüş itibarıyla Gezi Parkı'ndan birkaç noktada farklılık arz etmekteydi. Her şeyden önce İzmir'de eylem alanı oldukça geniş olduğu için gün içerisinde eylemcilerin yoğunluğu Gezi Parkı kadar fazla görünmüyordu. İkincisi, İzmir'de "ulusalci" eylemcilerle diğer eylemciler arasında mekân seçimi ve eylem tarzı itibarıyla kesin bir ayrılık vardı. CHP'nin açıkça stant kurduğu yer İzmir'di. Eylem alanında sürekli bulunmayı tercih eden eylemciler, sahil şeridi boyunca yeşil alanda çadırlar kurarak konaklamaktaydı. Bu alan, çevreci,

hayvan sever, spor kulübü taraftarları, legal ve illegal örgütlere mensup eylemcilerin çadırları ile kaplanmıştı. CHP ise 15 Haziran 2013 günü eylem alanına kendi çadırını kurmuştu. Gündoğdu Meydanı'ndaki heykelin etrafındaki boş alan TGB tarafından örgütlenen "ulusalcıların" öğleden sonra saat 16 civarında toplanmaya başladıkları, sloganlar attıkları ve mekânın ortasına kurulmuş olan büyük ses sistemi aracılığıyla dinletiler yaptıkları alandı.

Ankara'da ise Gezi Parkı eylemcilerinin merkezi Kuğulu Park'tı. Eylemler Kuğulu Park'tan başlayarak Kızılay Meydanı'na kadar uzanan bir bölgede değişik tarihlerde farklı yoğunluklarla kendini göstermekteydi. Kuğulu Park'ta her ne kadar Gezi Parkı'ndakilere benzer çadırlar kurulmuş olsa da, polisin müdahalesiyle çadırlar toplatıldıktan sonra eylemciler tarafından sembolik bir çadır bırakılmıştı. Gün içinde sayıları 20-50 arasında değişen eylemci grubu kendisine Kuğulu İnsiyatif ismini veren bir grup tarafından koordine ediliyordu. Mesai saatinin bitimine doğru hareketlenen Park ve çevresi konuşmalarla, yere serilen kitaplarla ve bir kaç örgütün açtığı standlarla ufak çaplı bir panayır havasına çevriliyor ve güneşin de batmasıyla birlikte Kuğulu Park'ın Tunalı Hilmi Caddesi'ne bakan tarafından Bestekâr Sokak, Kennedy Caddesi ve Tunus Caddesi'ne doğru yürüyüşler başlıyordu. Gezi Park'ından farklı olarak yürüyüşe geçen bu gruplarla polis sürekli sıcak temas halindeydi. Eylemciler özellikle geceleri bu noktalarda barikatlar kurarak, ateş yakarak yolu kapatıyordu. Parkın içinde değişik gruplara mensup eylemcilere rastlamak mümkün olsa da, akşam saatlerinden sonra farklı meslek alanlarında çalışanlar, yani öğrencilere kıyasla ekonomik durumu görece daha iyi olan grubun parka gelmesiyle Kemalist ve hükümet karşıtı sloganlar eylemlere damgasını vuruyordu. Bir kaç gün üst üste yapılan gözlemler neticesinde gördüğümüz kadarıyla Kuğulu Park'taki sembolik çadırda kalan eylemciler sonradan katılan bu Atatürkçü gruba dâhil olmuyor, kendileri Park'taki yaşamlarına devam ediyorlardı.

Eskişehir'deki eylem alanı Espark adlı alışveriş merkezinin önündeki geniş alandı. Bu ironik durumun nedenini (Gezi Park'ında AVM'ye karşı gösteriler yapılırken, İstanbul, Ankara ve İzmir'de görece olarak yeşil alanlar tercih edilirken Eskişehir'de AVM önünün eylem mekânı olarak seçilmiş olması) göstericilere sordüğümüzda, kendilerini alabilecek daha büyük bir alan olmadığı için tercihlerini bu yönde kullandıklarını belirttiler. Çoğunluğu öğrencilerden oluşan ve eylem alanında sürekli bulunmayı tercih eden eylemciler, AVM önünde kurulan alanda yaklaşık 250 metrelik 4 sıra boyunca çadırlar kurarak konaklamaktaydı (çadırların sayısı 100 civarında idi). Bu alan, kendilerini sosyalist, cinsel özgürlükçü, Atatürkçü, ideolojisiz, çevreci, hayvan sever olarak tanımlayan eylemcilerin çadırları ile kaplanmıştı. Fakat gözden kaçmayan bir nokta vardı: Hiç bir çadırda siyasal kimliği/grubu tanımlayacak bir işaret, bayrak, flama ya da pankart yoktu. Yapılan görüşmelerde eylemlerin ilk gününde her bir grubun alana kendi bayrakları ile

girdiğini ama daha sonra kolektif bir şekilde alınan kararlar alandaki bütün bayrak, flama ve pankartların kaldırılarak sadece mizahî pankartlar ve Türk bayrağına izin verildiği belirtildi. Eskişehir'in ayırt edici bir diğer özelliği de, çadırların örgütler tarafından değil de bireysel olarak kurulmuş olmasıydı.

3.2 EYLEMCİLERİN PROFİLİ

3.2.1 Eylemcilerin Siyasal Profili

3.2.1.1 A-Tipik CHP Seçmenleri

Gezi Parkı eylemleri ile ilgili yapılan tartışmalarda en fazla üzerinde durulan konu eylemcilerin siyasal profilidir. Bu konu aslında eylemcilerin “kim” olduğu ile ilgilidir. Kolektif eylemlerin etkisi, eylemcilerin sayısı kadar kim olduklarına da bağlıdır. Öyle ki, bazı durumlarda eylemcilerin sosyal statüsü, sayılarından daha büyük etki yaratabilir.²⁰ Gezi Parkı olaylarının ilk gününden itibaren eylemcilerin “kim” olduğu konusunda birbirine zıt pek çok tanımlama kamuoyunda yer bulabildi. Elinizdeki çalışmada, eylem(cil)lere yönelik bireysel ve siyasal kanaatlerin doğrudan yansıması olan bu tanımlamalarla ilgili genişçe bir analiz yer alıyor.

Herkesin kendi penceresinden bakarak Gezi Parkı eylemcileriyle ilgili farklı tanımlamalarda bulunması doğaldır. Peki, aslında eylemciler kimdir? Belirli bir siyasal profil etrafında yoğunlaşıyorlar mı? Saha araştırmaları yayınlanmadan önce ön plana çıkan görüş, eylemcilerin genellikle herhangi bir siyasal partiye yakın olmadıkları yönünde idi. Hatta kimi yorumculara ve gözlemcilerle göre eylemciler siyaset kurumuna topyekûn mesafeli olan gençlerden oluşmaktaydı. Ne var ki niceliksel araştırmalar bu argümanın geçersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Eylemlerin devam ettiği günlerde Gezi Parkı'nda yapılan niceliksel araştırmalar, farklı oranlarla da olsa, eylemciler arasında CHP'ye yakın olanların ağırlıklı olduğunu ortaya koymaktadır.

Eylemlerin başladığı günlerde yapılan ve kısa zamanda sonuçları basında dolaşıma giren ilk araştırma, Esra Ercan Bilgiç ve Zehra Kafkaslı tarafından internet ortamında yapılmıştır.²¹ Bu araştırmanın sonucuna göre eylemcilerin % 70'i “kendilerini herhangi bir siyasal partiye yakın görmediklerini” ifade etmişlerdir. Burada, Bilgiç ve Kafkaslı'nın yaptığı çalışmada anketin internet ortamında yapılmış olmasının da etkisiyle, söz konusu çalışmanın bir şeyi açıkça ıskaladığını söylemek gerekir: “Kendini bir siyasal partiye yakın hissetmek” ile “geçmişte bir siyasal

20. Opp, 2009:74

21. Bilgiç ve Kafkaslı, 2013.

partiye oy vermiş olmak” veya “gelecekte herhangi bir siyasal partiye oy vermeyi düşünmek”, çok benzer gibi görünseler de aynı şeyler değildir. En azından sahada aynı araştırmacı tarafından aynı cevaplayıcılara bu sorular sorulduğunda farklı istatistikler elde edileceği aşikârdır.

Nitekim farklı kuruluşlar tarafından sahada yüz yüze soru sorma tekniğiyle yapılan araştırmalarda bu soru ile çok farklı sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin Metropol tarafından aynı soru eylemcilere gerçek ortamda (eylem alanında) yöneltilmiş ve eylemcilerin % 49,4’ü kendilerini bir siyasal partiye yakın hissettiğini, geri kalan % 50,6’sı ise herhangi bir siyasal partiye yakınlık hissetmediğini ifade etmiştir. Aynı araştırmaya göre “kendini bir siyasal partiye yakın hissedenenler” arasında CHP’yi işaret edenlerin oranı % 41,7’dir.²² GENAR tarafından yapılan araştırmada ise eylemcilerin % 66,5’i geçmişte oy kullandığını ifade etmiştir. Bu araştırmaya göre *daha önce oy kullandığını belirtenlerin* % 72,7’si CHP’ye oy vermiştir. Bu istatistiğe göre eylemcilerin % 49’u CHP’ye oy vermiştir. Eylemcilere gelecekte hangi partiye oy vereceklerini soran GENAR, gelecek seçimlerde CHP’ye oy vermeyi düşünen Gezi Parkı eylemcilerinin oranının % 64,7 olduğunu ortaya koymaktadır.²³ Konda’nın araştırmasına göre Gezi Parkı eylemcilerinin % 41’i 2011 seçimlerinde CHP’ye oy vermişlerdir.²⁴

Tüm bu göstergeleri yan yana koyarak niteliksel araştırmamızdan da elde ettiğimiz bulgularla birleştirdiğimizde şunu söyleyebiliriz: Kendini herhangi bir siyasal partiye yakın hissetmeyen ama geçmişte sandığa gittiğinde (kerhen) CHP’ye oy vermiş olan veya gelecekte bu partiye (istemeyerek de olsa) oy verecek olan eylemciler Gezi Parkı eylemci popülasyonu arasında önemli yer tutmaktadır. Bu nitelikteki eylemcilere “a-tipik CHP’li” diyebiliriz.

A-tipik CHP’liler, tipik CHP’lilerden farklı olarak çoğunlukla “genç”lerden oluşmaktadır. Yine de, yaşça daha büyük olduğu halde “tipik CHP’li” ailede büyümüş olan ve farklı siyasal kimlikler geliştirmiş olmasına rağmen seçimlerde CHP’ye oy veren bireyleri de kapsamaktadır. Genç a-tipik CHP’liler, anne-babası CHP’ye oy veren, evde gündelik hayatta AK Parti karşıtı söylemlerle yetişmiş olan kişilerdir. Bir yandan genç olmanın neredeyse doğal bir sonucu olarak ebeveynlerinin kimlik kurma eğilimlerine karşı çıkarken, diğer yandan siyasal sistem hakkındaki topyekûn şüphelerine bağlı olarak ortaya çıkan “sistem eleştirisi” odaklı pozisyonları, onların herhangi bir partinin sadık ve gerçek seçmeni olmalarına izin verme-

22. Türkiye’nin Nabızı ‘Gezi Parkı Protestoları ve Türkiye’nin Otoriterleşme –Özgürlük Sorunu’ 11-13 Haziran 2013, *Metropol*, <http://goo.gl/X4upz1>,

23. ‘Gezi Parkı Profili’ 8-9 Haziran 2013, *Genar*, http://www.genar.com.tr/files/GEZIPARKI_PROFIL-SON.pdf

24. Ne noktada Gezi Parkına Gelemeye Karar Verdiler?, 6-7 Haziran 2013, *Konda*, <http://www.konda.com.tr/>

mektedir. Öte yandan, hayatlarının yarısını veya yarıya yakınını (hem de bireysel açıdan “kimlik” kuruluşunda en kritik sayılan ergenlik dönemlerini) AK Parti'nin iktidar olduğu zaman diliminde geçirmiş gençlerden söz ettiğimizi bilmemiz gerekir. CHP'li bir ailede yetişmiş olmaları hasebiyle, AK Parti karşıtlığının önemli bir kurucu öge olarak kimliklerini şekillendirdiğini düşünürsek, bu gençlerin önünde siyasal tercihler bakımından en kuvvetli seçenek, eylemcilerin ifadesiyle söylersek, “istemeyerek” de olsa CHP'ye oy vermektir.

35 yaşında (K), başörtülü ve kendini “devrimci Müslüman” olarak tanımlayan kadın eylemci (GP, İst.), Türkiye'deki kurumsal siyasete ve siyasi sisteme hiçbir şekilde güven duymadığını dile getirmektedir. Eylemci, bu nedenle geçmişte çoğunlukla “boş oy kullandığını” ama AK Parti karşısında en güçlü seçeneğin CHP olmasından ötürü son seçimlerde bu partiye oy verdiğini şu sözlerle dile getirmektedir:

Görüşmeci: Geçen genel seçimlerde hangi partiye oy verdiniz?

Eylemci: En son genel seçimde içim kan ağlaya ağlaya, sırf AK Parti'ye destek olmasın diye, CHP'ye oy verdim. Onun karşısında büyük muhalefet o oluyor diye maalesef ona verdim.

Görüşmeci: Sırf AK Parti'ye karşı olduğu için...

Eylemci: Yani, muhalefet güçlü olsun diye. Yoksa CHP'yi desteklediğimden değil yani. Bir Nur Serter'e oyum yaradı, içim kan ağlaya ağlaya oy attım. Bunu da belirtiyim.

Araştırmacı, eylemcinin AK Parti karşıtlığının kökenlerini araştırmak için irdeleyici sorular sorduğunda, konuşmanın akışı içerisinde eylemcinin CHP eğiliminin ailesinden geldiği anlaşılmaktadır. Eylemci, babasının CHP seçmeni olduğunu söylemektedir.

Elbette oy kullanan tüm eylemcilerin “a-tipik CHP'li” olduğunu söyleyemeyiz. Eylemci popülasyonu arasında geçmiş seçimlerde CHP'ye oy vermiş olan veya gelecek seçimlerde CHP'ye oy vermeyi planladığını söyleyen, yaşı genç olmasına rağmen “tipik CHP'li” özellikleri gösterenler de vardır. Bu profile sahip eylemciler, CHP'nin “sol, özgürlükçü ve güvenilir” gibi sıfatlara sahip olmasından ötürü bu partiyi tercih ettiğini ifade etmektedir.

26 yaşında (E) bir eylemci (GP, İst.), CHP'ye oy verme nedenini şöyle dile getirmektedir:

Görüşmeci: Peki bu partiye [CHP'ye] oy verirken neleri göz önünde bulunduruyorsunuz?

Eylemci: Bir kere temel mantık olarak esas aldığım şey şu: Hiçbir zaman bir sol partide bir sağ parti gibi hiçbir şey körü körüne yapılamaz. Çünkü her zaman sol düşünce kendi içerisinde sorgulamayı, analizi, irdelemeyi barındırdığı için her zaman parti içerisinde daha fazla çatlak ses olur, insanlar kolay kolay bastırılamaz. Çoğunlukla daha eğitimidirler. [...]

Görüşmeci: Bugün seçim olsa yine CHP'ye mi oy verirsiniz?

Eylemci: Yine CHP'ye oy veririm.

Görüşmeci: Neden peki?

Eylemci: Çünkü şu anda en fazla oy alma potansiyeli CHP'nin, AKP karşısında. Onun için, oylar bölünmesin diye.

Eylemciler arasında “kesinlikle oy vermeyeceğiniz parti hangisidir?” sorusuna “AK Parti'ye asla oy vermem” cevabı doğal olarak ön plana çıkmaktadır. “A-tipik CHP'li” olarak tanımladığımız “devrimci Müslüman” kadın eylemci, AK Parti'ye neden oy vermeyeceğini şu sözlerle dile getirmektedir: “Çok afedersiniz, insanların yatak odasına bile karışmaya başlandı. Kaç çocuk yapacağına bile başbakan karar veriyor. Toplum artık buna bir şekilde isyan etti”. Aynı eylemci, bugün Türkiye’de önde gelen partilerin tamamının “küresel sermayenin oyuncağı olduğunu” söyleyerek siyaset kurumuna olan güvensizliğini ifade etmektedir. Bu eylemci, asla oy vermeyeceği partilere BDP’yi de eklemekte ve bu partinin de Kürtleri öne sürerek aslında kendi çıkarlarını kolladığını ve küresel sermayenin isteklerini yerine getirmeye yaradığını ifade etmektedir.

Bu eylemciyle profil olarak benzerlik arz eden bir başka eylemci, Kuğulu Park'ta (Ankara) mülakat yaptığımız, kendini “solcu” ve “anti-kapitalist Müslümanlara yakın” olarak tanımlayan ve “sağcı değilim, Atatürkçü de diyemem kendime” şeklinde bir ilâve yapan 31 yaşında bir kadın eylemcidir. Bu eylemci de siyasal tercihleri bakımından bir kafa karışıklığı içerisinde olmakla birlikte AK Parti karşıtlığı ve buna bağlı olarak CHP ile kurduğu ilişki siyasal tercihlerini belirlemektedir. İlk oy kullandığında CHP'ye oy verdiğini, sonraki seçimde Has Parti lehine oy kullandığını ve bir dahaki seçimlerde CHP'ye oy vereceğini söylemektedir. “A-tipik CHP'li” tanımlamamıza uyan bu eylemci, AK Parti'nin sağ siyasette güçlü bir rakibi olmadığı için ve mevcut şartlar altında AK Parti karşısındaki en güçlü parti olduğu için CHP'ye oy vermeyi planladığını söylemektedir.

Eylemcilerin siyaset kurumuna topyekûn şüpheyle bakmaları ile mevcut siyasal aktörlere güvenmemeleri arasında da bir ayırım yapmak gerekir. Çünkü genç

eylemcilerden bazıları siyasal sistemin topyekûn karşısında iken, bazıları siyasal sistemde bir sorun olmadığını, esas sorunun bu sistemi de bozan ve kendi lehine kullanan siyasal aktörler olduğunu düşünmektedir. Siyasal sisteme tamamen karşı olan eylemcilerin siyasal parti tercihlerini daha çok TKP, İP, ÖDP gibi partilerden yana kullandıklarını söylemek mümkündür. Mevcut siyasal aktörlere karşı tavır içerisinde olanların ise CHP dâhil tüm partilere karşı eleştirel tutum içerisinde olduklarını, ama oy kullanmak zorunda kalsalar daha çok CHP'ye oy vereceklerini belirttiklerini görüyoruz. Bu haliyle bu eylemciler yukarıda “a-tipik CHP’li” adını verdiğimiz eylemci tarifine uymaktadır.

Bu eylemcilerin siyasal parti tercihlerini yaparken hangi dinamiklerin etkisinde kaldığını ve bu dinamiklerin eylemciyi eylem alanına sevk etmekte ne ölçüde etkili olduğunu görmek için 19 yaşında (E), kendini hiç bir ideolojik kalıbın içerisine koymak istemeyen bir eylemcinin (Gündoğdu Meydanı, İzmir) cümlelerine bakalım:

Görüşmeci: Bu hafta sonu seçim olsa kime oy vermeyi düşünürdünüz?

Eylemci: Valla bu konu gerçekten çok düşünülecek bir konu. Bilmiyorum herhalde şu anki iktidara karşı çıkabilecek en yakın parti olduğu için sadece bu bahane ile CHP'ye verebilirdim. Hani yoksa ona da vermezdim.

Görüşmeci: Peki oy vermeyeceğiniz parti hangisi?

Eylemci: Asla oy vermeyeceğim parti AKP.

Ankara Kuğulu Park'ta görüşme yaptığımız 17 yaşındaki bir eylemci, kendini “solcu” olarak tanımlamakta, ama şöyle bir kayıt koymaktadır: “Yani sosyalist değiliz, komünist değiliz. Sadece özgürlükçü... Yani CHP’li kesinlikle değilim”. Herhangi bir sivil toplum kuruluşuna ya da partiye de üye olmadığını belirten eylemcinin siyasal tercihleri ile ilgili sorulara verdiği yanıtlar şöyledir:

Görüşmeci: Peki, oy kullanacak olsanız, yani yaşınız tutuyor olsa ve bu hafta sonunda bir genel seçim olsa, hangi partiye oy verirsiniz?

Eylemci: Yani şu anda CHP’li olmamama rağmen CHP'ye oy verdim. En azından hakkımızı savunabileceğimiz bir şekilde ortam hazırlamış olurduk.

Görüşmeci: Anladım. CHP’nin bu protestolarda aldığı tavırdan ötürü...

Eylemci: Yok tamamen değil, en azından, hani onların siyasetinde bizim kendi haklarımızı savunabileceğimizi ve buna da şu anki hükümetten daha farklı tavır alacaklarını düşünüyorum.

A-tipik CHP'lilerin, mevcut sistem içerisinde görece olarak güçlü olan tüm siyasal partilere ne derecede şüpheyle yaklaştıklarını ve bu şüpheliyle birlikte CHP ile kurdukları çelişkili ilişkileri ifade eden bir başka örnek, 22 yaşında (K), kendini “feminist” ve “özgürlükçü” olarak tarif eden, Emekçi Hareket Partisi'ne eskiden üye iken kısa süre önce oradan ayrıldığını ifade eden bir eylemcidir (Kuğulu Park, Ankara). Eylemciyi a-tipik CHP'li tanımlamamıza yakınlaştıran şey, aslında tüm “...partilerin dejenere olduğunu” düşündüğü halde yerel seçimlerde CHP lehine oy kullandığını, ama bu tercihin, “...annemin itelemesi...” ibaresiyle tarif ettiği bir aile içi dinamik tarafından belirlendiğini söylemesidir. Bu eylemci, genel seçimlerde bir “çatı partisi” tarafından aday gösterilen bağımsız adaya oy verdiğini, ama bir dahaki seçimlerde kimseye oy vermeyeceğini söyleyerek siyasal aktörler hakkındaki güvensizliğini dile getirmektedir.

A-tipik CHP seçmenlerinin gelecekte tipik CHP seçmenine dönüşüp dönüşmeyeceği tartışma götürülebilir bir konudur. Ancak tartışma götürmeyecek kadar açık olan bir şey var ki o da Gezi Parkı eylemlerinde bu seçmenlerin hem sayıca çok fazla olduğu, hem de eylemlerin İstanbul dışına taşınmasında önemli roller ifa ettiğidir. Eylemlerin çekirdek kadrosunda yer almamakla birlikte a-tipik CHP seçmenleri eylemlere hızla eklenerek eylemci sayısının geometrik artışında önemli bir fonksiyonu yerine getirmişlerdir. A-tipik CHP seçmenleri, tipik CHP seçmenlerinin “tencere-tava” eylemleriyle Gezi Parkı eylemlerine eklenmesinde köprü görevi görmüştür.

3.2.1.2 Sistem Karşıtı Radikaller

Niceliksel araştırmaların da gösterdiği gibi a-tipik CHP seçmenleri, Gezi Parkı eylemci popülasyonunun sadece yarıya yakınına oluşturmaktadır. Geri kalan eylemcilerin siyasal profiline baktığımızda önemli bir kısmının da siyaset kurumuna hiç bir şekilde güvenmediği için herhangi bir partiyi tercih etmeyen, sistem karşıtı radikallerden oluştuğunu görmekteyiz (bu grup % 30 civarındadır). Peki, bu gençleri siyasal partilerden uzak tutan ve siyasal sistemi onların gözünde bu kadar itibarsız yapan nedir?

24 yaşında, kendisini herhangi bir siyasal kalıba koymak istemeyen, Green Peace üyesi bir kadın eylemci, seçim sistemine hiç bir şekilde güvenmediğini, öyle ki bu sistemde çok rahatlıkla hileler yapıldığını öne sürerek ne geçmişte oy kullandığını ne de gelecekte oy kullanacağını dile getirmektedir.

Bu tutumun eylemciler arasında yaygın olduğunu görmekteyiz. 25 yaşında ve hiç bir siyasal görüşe mensup olmadığını ifade eden bir başka eylemci, geçmişte hiç-

bir partiye oy vermediğini ve gelecek seçimlerde de bu tutumunu sürdüreceğini ifade etmektedir.

Kendisini “Marksist-Leninist devrimci” olarak tarif eden 20 yaşında bir erkek eylemci de, 2011 seçimlerinde yaşı tuttuğu halde sandığa gitmediğini, gelecek seçimlerde de oy kullanmayacağını söylemektedir. Neden sosyalist partilere bile oy vermediğini sorduğumuzda “seçimlerin bir aldatmacadan ibaret olduğunu” iddia etmekte ve “eğer seçimlerle bir şey değişecek olsaydı devlet seçimleri de yasaklardı” demektedir. Bu eylemciye göre Türkiye faşist bir devlet otoritesi tarafından yönetilmektedir ve emperyalist güçler bu sistemden memnun olduğu için seçimle de bu sistemi değiştirmek mümkün değildir.

Siyasal sistemin aslında küresel emperyalist güçlerin bir tezgâhı olduğu yönündeki bu düşünce, sistem karşıtı radikal eylemcilerin siyaset kurumuna olan güvensizliğinin arkasındaki önemli faktörlerden biridir. 21 yaşında (E), Dev-Genç üyesi, kendini Marksist-Leninist ve “24 saat devrimci” olarak tanımlayan eylemcinin (GP, İst.) sözlerinde bu güvensizlik şöyle ifade bulmaktadır:

Görüşmeci: 21 yaşındasın. Son genel seçimde, 2011’de, oy kullandın mı?

Eylemci: Kullanmadım. Çünkü bu düzende oylarla bir şey değişeceğine inanmıyorum. Dört yılda bir oy kullanma hakkı veriyorlar. Bu halkın öfkesini, kinini bir sandıkta bitirebileceklerini sanıyorlar. Aslında oyu verenler değil, oyu sayanlar önemli. Bu yüzden ne oya güveniyorum ne oydan gelecek insanlara güveniyorum.

Görüşmeci: Bu hafta genel seçim olsa oy verir misin?

Eylemci: Gene oy vermem, çünkü sonuçta bu hafta seçim olsa ve belki AKP koltuktan düşse, ne bileyim yerine CHP, MHP, TKP veya başka bir örgüt gelse bile burada değişecek pek fazla şey yok. Çünkü burası oligarşinin yönettiği bir ülke. Oligarşi de, Amerika’nın boyunduruğu altında. Amerika kimi seçerse o gelecek hani veya kim seçilirse Amerika’nın dediğini yapacak.

Bu eylemci de, şartlar ne olursa olsun MHP ve AK Parti’ye oy vermeyeceğini dile getirmekte ve sebep olarak da bu partilerin “faşizan baskılarla” karakterize olduğunu öne sürmektedir. Bu eylemci, Türkiye’de temel sorunun “sınıflar çatışması” olduğunu düşünmekte ve bunun AK Parti’yi de aşan bir sorun olduğunu, dolayısıyla asıl mücadele edilmesi gerekenin “sistem” olduğunu öne sürmekte ve siyaset kurumuna olan güvensizliğinin nedenlerini daha ayrıntılı biçimde şöyle dile getirmektedir:

Eylemci: Kapitalizm kendi içinde krizler yaşar. O krizleri çözmek için de savaşlar yaratılır. Hani bu AKP döneminde olur, CHP döneminde olur, MHP döneminde... Fark etmez. Belki bu kriz AKP dönemine denk geldi ama bu, başka dönemlere de denk gelebilirdi. Hani bugün kapitalist düzende her şey sorun zaten. Ulaşım sorun, sağlık sorun, eğitim sorun, açlık sorun, yoksulluk sorun... Sorun olmayan şey yok bu düzende...

Gezi Parkı eylemcileri arasında siyaset kurumuna duyulan güvensizliğin ileri boyutta olması anlaşılır ve beklenen bir durumdur. Siyaset kurumuna güvensizliğin ileri boyutta olması, esasen eylemlerin ortaya çıkışında ve katılımcı sayısının yüksek olmasında etkili bir faktördür. Gençler siyasete ve siyasetçilere güven duyuyor olsaydı kurumsal siyasetin kuralları içerisinde hareket etmeyi tercih etmezler miydi? Zira eylemlerde sloganik düzeyde dile getirilen pek çok talep, zaten ya mevcut siyasi partiler tarafından dile getirilmektedir veya en azından yeni bir siyasi parti kurularak bu taleplerin dile getirilmesi mümkündür. Oysa eylemler belli bir aşamadan sonra ve çok açık bir şekilde bizatihi siyaset kurumunun ve siyasi aktörlerin varlığına karşı bir pozisyona oturmaktadır. Doğası itibariyle bu karşıtlık, siyasetin ve siyasi aktörlerin eylemlerinin meşruiyetini değil varlığını ve kuruluş biçimini sorgulayan bir karşıtlıktır. Bu karşıtlık, özellikle 19. yüzyılda ortaya çıkan ve 20. yüzyılda güçlenerek etkisini gösteren (sosyalizm, marksizm ve anarşizm gibi) ideolojilerin, içerisinde bulunduğumuz yüzyılda da tüm itirazlarıyla beraber canlı ve aktif olacağını işaretidir.

23 yaşında (E), kendini “devrimci” olarak tanımlayan bir eylemci (GP, İst.) “Meclis’teki partiler beni ifade etmiyor” diyerek bu güvensizliğinin nedenini dile getirirken, 17 yaşında “sosyalist” bir eylemci (GP, İst.) bugün seçim olsa “ya oy vermezdim ya da İşçi Partisi veya TKP’ye verirdim” demektedir. Bu eylemcinin genel konuşmalarından TKP ve İP’nin sosyalizmi savunmalarından ötürü “sistem karşıtı” hareketler olarak algılandığını, öte yandan sistemin içerisinde yapılandıkları için de sistemden tam anlamıyla bağımsız olarak görülmediklerini, bu çelişkili durumun da bu eylemciyi kararsızlığa ittiğini anlıyoruz. Öte yandan oy kullanma tutumu bakımından içerisinde bulunduğu kararsızlığa rağmen bu eylemci siyasal sisteme ve siyasal aktörlere karşı kesin bir güvensizlik içerisinde.

3.2.1.3 Baraj Altında Kalan Partilerin Seçmenleri

Eylemcilerin siyasal tercihleri bakımından önemli bulgulardan biri de, Türkiye’de çok az oy oranına sahip partilere oy vermiş ya da verecek olan kişilerin de eylem

alanında olmasıdır. Bu partiler genellikle “komünizm”, “sosyalizm” ve “işçi” vurgusu yapan radikal sol partilerdir. Bu partilere oy verenlere göre, Türkiye’de iki türlü parti vardır: Sistem partileri ve sistem karşıtı partiler. Bu düşünceye göre AK Parti, MHP ve hatta CHP sistem partileri iken; İşçi Partisi veya Türkiye Komünist Partisi ise “sistem karşıtı parti”dir.

19 yaşında, kendisini “solcuyum ama ulusalcı değilim” diye tarif eden kadın eylemci, gelecek seçimlerde hangi partiye oy vermeyi düşündüğünü sorduğumuzda “AKP, MHP ve CHP olmayacağı kesin” diye cevap vermektedir. Bugün Türkiye’de en fazla oy oranına sahip olan bu partilere neden oy vermek istemediğini sorduğumuzda bu partilerin ülkedeki “sömürü düzeninin” parçası olduklarını ve “faşizan baskıların” aktörleri olduklarını öne sürmektedir. Bu eylemciye göre Türkiye’de eğitim sistemi öğrencileri, sağlık sistemi hastaları, ekonomik sistem ise işçileri sömürmektedir ve en güçlü partiler de bu sömürünün devam etmesi için çalışmaktadırlar.

Kendisini “Marksist-Leninist” olarak tanımlayan 17 yaşındaki bir başka erkek eylemci, Halkların Demokratik Kongresi (HDK) adlı oluşumun BDP, EMEP, SDP ve ESP gibi az oy oranına sahip partilerin bir araya gelmesiyle bir siyasal partiye dönüşeceğini ve gelecek seçimlerde oyunu bu partiden yana kullanacağını ifade etmektedir. Bu eylemci de “..burjuva partilerine asla oy vermem” demek ve “burjuva partileri” tabiri ile hangi partileri kastettiğini sorduğumuzda “AKP, CHP ve MHP’yi” kastettiğini ifade etmektedir.

19 yaşında, kendisini “sosyalist” olarak tanımlayan bir erkek eylemci ise “bugün seçim olsa oyu BDP’ye veririm” demek ve “...Meclis’teki grup toplantılarında gerek kadın haklarını, gerek ötekilerin haklarını, çevre ile ilgili konuları yani bütün halkların haklarını...” savunan parti olduğu için ona oy vermek istediğini belirtmektedir.

3.2.2 Eylemcilerin Sosyo-Ekonomik Profili

Gezi Parkı eylemcilerinin sosyo-ekonomik profilleri ile ilgili bilgileri farklı niceliksel araştırma sonuçlarından elde etmekteyiz. İstanbul Gezi Parkı’ndaki eylemcilerle sınırlı olan ve diğer şehirlerdeki eylemciler hakkında bilgi içermeyen bu veriler birbiri ile tam anlamı ile uyuşmuyor olsa da eylemcilerin yaş ortalaması, meslek ve eğitim profilleri hakkında bize kaba bilgiler vermektedir. Araştırmaların ortaya koyduğu önemli bilgilerden biri eylemcilerin önemli oranda “genç” nüfustan oluştuğudur. Örneğin Metropoll’ün araştırmasına göre Gezi Parkı’nda eylemlere katılanların yaş dağılımları şöyledir:²⁵

25. Türkiye’nin Nabızı ‘Gezi Parkı Protestoları ve Türkiye’nin Otoriterleşme –Özgürlük Sorunu’ 11-13 Haziran 2013, *Metropol*, <http://goo.gl/rLASFC>,

(Yüzdelik sıralamasına göre) eylemcilerin

- % 52'si: 20–24 yaş aralığında
- %17.8'i: 25–29 yaş aralığında
- %11.6'si:35 yaş üstü
- %11.2'si:15–19 yaş aralığında
- %7.4'ü:30–34 yaş aralığındadır.

Burada görüldüğü gibi Gezi Parkı'ndaki eylemcilerin büyük bir kısmı 15–29 yaş aralığındaki gençlerden oluşmaktadır. Diğer araştırmaların sonuçları da, ayrıntılarda farklılık göstermekle birlikte Metropoll'ün bulgusuyla uyumludur.²⁶ Niteliksel araştırmamızın kapsamına giren diğer illerdeki (Ankara, İzmir ve Eskişehir'deki) eylemcilerin yaş profili hakkında istatistiksel verilerden yoksunuz. Ancak bu illerdeki saha araştırmamızdaki gözlemlerimiz, buralarda da eylemcilerin yaş profilinin İstanbul'daki eylemcilerle açık bir biçimde paralellik arz ettiği yönündedir.

Yine niceliksel araştırmalara bakıldığında, eylemciler arasında kadın/erkek dağılımının birbirine çok yakın oranlarda olduğu görülmektedir. Konda'nın araştırmasına göre Gezi Parkı'ndaki eylemcilerin % 49,2'si erkek, geri kalan % 50,8'i ise kadındır. Metropoll'ün araştırmasına göre ise Gezi Parkı alanındaki eylemcilerin % 56'sı erkeklerden, % 44'ü ise kadınlardan oluşmaktadır.

Bu araştırmalar, Gezi Parkı'ndaki eylemcilerin önemli bir kısmının üniversite eğitimi aldığını ya da almakta olduğunu ortaya koymaktadır. Metropoll'ün araştırmasına göre eylemcilerin % 54'ü üniversite öğrencisi (lise öğrencileri de dahil edildiğinde tüm eylemcilerin % 66'sı öğrencidir), % 20,6'sı üniversite mezunu, % 8,2'si yüksek lisans/doktora mezunudur. Meslek profillerine bakıldığında, Metropoll'ün gerçekleştirdiği araştırmaya göre şöyle bir tablo mevcuttur:

26. Konda'nın araştırmasına göre Gezi Parkı'ndaki eylemcilerin yaş ortalaması 28'dir ve eylemcilerin % 70'inden fazlası 15-29 yaş aralığındadır. Bkz. <http://www.konda.com.tr/>

- % 66 öğrenci
- % 8,6 sektör çalışanı
- % 7,8 memur
- % 7,4 serbest meslek (avukat, muhasebeci vb)
- % 3,2 işçi
- % 2,8 işsiz
- % 1,2 emekli
- % 1,2 ev hanımı
- % 1,0 kobi işletmecisi
- % 0,8 diğer²⁷

Eylemcilerin yaş, cinsiyet ve eğitim durumları ile ilgili bilgileri ortaya koyan niceliksel araştırmalar, ekonomik profilleri hakkında herhangi bir bilgi sunmamaktadır. Eylemciler dar gelirli ve ekonomik olarak dışlanmış kesimlerden mi oluşmaktadır? İyi eğitilmiş ve yüksek gelirli bireyler mi ağırlıktadır, yoksa geçimini zor sağlayabilen veya ekonomik sorunları ikinci planda tutan orta sınıf bireyler mi? Bu sorulara niceliksel cevaplar vermemizi mümkün kılacak verilerden yoksunuz. Ancak İstanbul, Ankara, İzmir ve Eskişehir’de yürüttüğümüz niteliksel alan araştırmamızdan elde ettiğimiz veriler, önemli bir bulguyu ortaya koymaktadır: Eylemcileri eylem alanına getiren bireysel ekonomik motifler çok cılızdır. Kolektif eylemler konusundaki öncü çalışmaların sahibi olan Mancur Olson’un bu konudaki tespiti basit ve açıktır: Ekonomik saiklerden yeterince beslenmeyen bir kolektif eylemin arkasında sosyal saikler aramak gerekir.²⁸

Niteliksel araştırmamız kapsamında eylemcilere ailelerinin aylık ortalama gelirlerinin ne olduğu sorusu yöneltildi. Ardından, eylemciye ekonomik kazancının geçimi için yeterli olup olmadığı ve ekonomik bakımdan kendisini hangi tabakada gördüğü (alt tabakada mı, ortada mı yoksa üst tabakada mı gördüğü) soruldu. Araştırmamızın ortaya çıkardığı orijinal verilerden biri de bununla ilgilidir. Gelirleri birbirinden çok farklı olan eylemciler bile kendilerini “orta” olarak konumlandırmaktadır. Örneğin, 17 yaşında “Marksist-Leninist” eylemci, ailesinin ortalama gelirinin 1,700 TL olduğunu belirtmektedir. İrdeleme sorusu olarak kendisine “ekonomik bakımdan kendinizi nasıl görüyorsunuz? Üst tabakada mı, ortada mı yoksa en altta mı?” sorusu yöneltildiğinde eylemci “kötü değil de, orta diyelim” şeklinde cevap vermektedir. 19 yaşındaki bir kadın eylemci, ailesinin aylık gelirinin 3000 TL civarında olduğunu söylüyor ve bu durumda kendilerinin

27. Ne noktada Gezi Parkına Gelemeye Karar Verdiler?, 6-7 Haziran 2013, *Konda*, <http://www.konda.com.tr/>

28. Olson, 1965:60.

“orta sınıf” olarak görülebileceğini ekliyor. 31 yaşındaki kadın eylemci, ailesinin aylık gelirinin 4600 TL olduğunu söylüyor ve bu eylemci de kendisini ekonomik bakımdan “orta” olarak konumlandırıyor.

Elbette burada sözkonusu olan şey kişilerin nesnel veriler ışığında sınıflandırılması değil, sübjektif bakımdan kendilerini nasıl konumlandıklarıdır. Ön plana çıkan bulgu, birbirinden çok farklı düzeydeki gelir sahiplerinin bile genel olarak ekonomik durum itibarıyla kendilerini aynı pozisyona yerleştirdikleridir. Elbette eylemciler arasında hem ülke bazındaki ekonomik sorunlardan yakınan, hem de bireysel olarak kendisini alt tabakalarda görenler de vardır. Ancak araştırmamızda ön plana çıkan şey, eylemcilerin genel olarak kendilerini “orta” olarak konumlandırmaya eğilimli olduklarıdır. Bu da sınıfsal veya ekonomik gerekçelerin eylemlerin arkasındaki birincil motifler olmadığını göstermektedir. Zaten mülakatlarımız kapsamında eylemcilere neden Gezi Parkı eylemlerine katıldıklarını sorduğumuzda, doğrudan ve ilk sırada ülkenin ekonomik sorunlarına veya bireysel olarak yaşanan ekonomik sıkıntılara işaret eden olmamıştır. Eylemcilerin sosyo-ekonomik profili, Gezi Parkı olaylarının bir “işçi hareketi” veya Mayıs 1968 olaylarında olduğu gibi gençlik (öğrenci)-işçi koalisyonu bir hareket olmadığını ortaya koymaktadır.

3.3 EYLEMLERİN SOSYO-PSİKOLOJİK VE SİYASAL DİNAMİKLERİ

3.3.1 Eylemcileri Eylem Alanına Çeken Faktörler

Eylemcilerin eylem alanına giderek olaylara katılmalarını sağlayan bireysel ve kolektif motifleri ikiye ayırabiliriz: *Çeken faktörler* ve *İten faktörler*. Eylemcilerin eylem alanına *gelmelerini* sağlayan saiklere *çeken faktörler*, eylemcilerin eylem sahasına *gitmelerini* sağlayan motiflere ise *İten faktörler* diyebiliriz. *İten faktörler*, zaman içerisinde oluşmuş derin ve köklü saikler iken, *çeken faktörler* ise daha yüzeysel ve ani gelişen faktörlerdir.

Gezi Parkı eylemcilerini eylem sahasına *çeken faktörlerden* başlıcaları Taksim Meydanı'nın lojistik bakımdan elverişli olması; eylem sahasının hareketliliği; eylemcilere polisin sert müdahalesi; eylem sahasındaki insan popülasyonundaki artış ve tüm bunların medyadaki yansımalarıdır. Gezi Parkı eylemcilerini eylem sahasına *İten faktörler* ise başlangıçta Gezi Parkı'ndaki yenileme ve modernizasyon çalışmaları idi. Gelişmelerle birlikte katılımcı profilinin değişmesine paralel olarak AK Parti hükümetine ve Başbakan'a duyulan kızgınlık ve nefret; temel hak ve özgürlükler kadar gündelik yaşamdaki bireysel özgürlüklere de müdahale edil-

diği yönündeki endişe; etnik, mezhepsel ve dini bakımdan birikmiş öfke; devlet otoritesine ve siyasal sisteme karşı edinilmiş muhalif pozisyonlar yer almaktadır.

Araştırmamızda, eylemcilerin katılım motiflerini bu kuramsal çerçevede anlamak amacıyla cevaplayıcılara farklı sorular yöneltildi. Eylemcilerin motivasyonları beklenebileceği üzere çeşitlilik göstermekle birlikte, ön plana çıkan tetikleyici motif bir *çeken faktördür*: Gezi Parkı'ndaki eylemcilere polislerin sert müdahalesi. Polisin 31 Mayıs 2013 gecesi sabaha karşı Gezi Parkı'ndaki çadırlara yaptığı sert müdahale sosyal medyada çok hızlı bir şekilde haber olarak yansımıştı. Bu haber kısa sürede sosyal medyada infial yaratmış ve zaman geçmeden insanlar Taksim'e ve Gezi Parkı'na akın etmeye başlamıştı. Bu bulgumuz, daha önce yapılan niceliksel araştırmaların ortaya koyduğu bulgularla da uyumludur. Konda'nın 6-7 Haziran 2013 tarihleri arasında, yani eylemlerin en yoğun olduğu günlerde Gezi Parkı'nda yaptığı araştırmaya göre, eylemcilerin % 49,1'i polis şiddetini görünce eylem alanına gelmeye karar vermiş görünmektedir. Aynı araştırmaya göre, eylemcilerin sadece % 19'u ağaçların sökülmeyle başlaması ile birlikte Gezi Parkı'na gelmiş görünmektedir. Bu ikisini karşılaştırdığımızda polis müdahalesinin eylemciler için önemli bir *çeken faktör* işlevi gördüğü ortaya çıkmaktadır. Konda'nın araştırması, eylemcileri eylem alanına gelmeye teşvik eden ve deyim yerindeyse eylemciler açısından bardağı taşıran damlaların neler olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmaya göre, eylemcilerin

- % 49.1'i "polis şiddetini görünce"
- % 19'u "ağaçları sökmeye giriştiklerinde"
- % 14.2'si "Başbakan'ın açıklamalarını dinleyince"
- % 10.2'si "Taksim projesini duyunca"
- % 4.3'ü "Taksim'deki ortamı görünce"
- % 3.2 "diğer" nedenlerle

eylem alanına (eylem günlerinde Gezi Parkı'na) gelmeye karar vermiş görünmektedir.²⁹

Yukarıda vurguladığımız gibi, eylemcileri Gezi Parkı'nda hazır bulunmaya sevkeden bu nedenler yüzeysel ve "arızî"dir. Neden bu saiklerin her birey üzerinde etkili olmadığını, yalnızca belirli bireyleri eylem alanına çektiğini araştırdığımızda farklı bir alana, *iten faktörlere* işaret etmemiz gerekir. *İten faktörleri* ilerleyen

29. Ne noktada Gezi Parkına Gelemeye Karar Verdiler?, 6-7 Haziran 2013, *Konda*, <http://www.konda.com.tr/>

bölümde ele almak üzere şimdi, farklı profillere sahip eylemcilerin kendi cümlelerini yakından analiz ederek eylemlere katılım motifleri arasında yer alan *çeken faktörleri* görmeye çalışalım.

23 yaşında, herhangi bir ideolojik gruba mensup olmadığını, eylemlere bireysel olarak katıldığını söyleyen bir erkek eylemci (GP, İst.), olayları LGBT'nin³⁰ internet haberleşme sitesinden takip ettiğini söyledikten sonra eylemlere katılmasını sağlayan gelişmeleri şu şekilde ifade etmektedir:

Görüşmeci: Neden buradasınız?

Eylemci: Açık söylemek gerekirse, ağaçlar burada yıkılacak diye buraya gelmedim. Polisin şiddetini gördükten sonra aslında çok hiddetlendim. Zaten insan hakları savunuculuğu yapıyorum. Bir insanın onuruna yakışabilecek bir şey değil-di polisin şiddeti. Sonrasında tabi [Başbakan'ın] üslubu da beni tetikledi. O konuştuğunda ben kendimi sokağa attım [...]

Kendisini "PKK sempatzani"³¹ olarak tanımlayan, 27 yaşında (E) bir eylemci ise (Gezi Parkı, İst.), eyleme katılma gerekçesini anlatırken, *çeken faktörler* tabiri ile ifade etmek istediğimiz tespiti tam bir örnek teşkil etmektedir:

Görüşmeci: Seni Gezi Parkı'na çeken ne oldu? Burada herkes bir şeyi protesto ediyor. Ortak sebep yok gibi gözüküyor. Erdoğan karşıtlığı mı, çevre mi veya başka bir gerekçe mi?

Eylemci: Beni buraya getiren şeyler falan hani işin bahanesi yani. Politikaymış da bilmem neymiş de falan filan... Beni oraya götüren bu dayanışma ve hakikaten ya bu modern dünya şehir kültüründe unutulmuş yardımlaşma kültürünün ortaya çıkması. Çok daha insani şeyler yani. [...]

25 yaşında, Çarşı grubu üyesi, daha önce hiç oy kullanmadığını ve gelecek seçimlerde de hiç oy kullanmayacağını söyleyen bir erkek eylemci, eylemlere geliş amacını şöyle açıklıyor: "...Şöyle, dediğim gibi Beşiktaş'ta hani hamile kadınlara,

30. LGBT: Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Transgender sözcüklerinin kısaltması. Eşcinselliği ve cinsel özgürlüğü savunan toplumsal hareket.

31. Bu tabir genellikle insanların kendisini tarif etmek için pek kullanılmaz. İlginç biçimde bu cevaplayıcı bu tabiri kendisini tanımlamak için seçmektedir.

küçük çocuklara ve yaşlılara biber gazı attıktan sonra “men dakka dukka” diye bir söz vardır. Eden bulur. Eden buluru göstermek için geldik”. Araştırmacı, eylemcinin polis şiddetine dair haberleri aldıktan sonra eylem alanına gelmesinin arkasında başkaca *iten faktörler* olup olmadığını (örneğin Başbakan’a veya hükümete belirli konularda öfkeli olup olmadığını) görmek amacıyla, irdeleyici ek sorular yöneltmektedir. Gezi Parkı’nda ön plana çıkan grupların başında geldiği için Çarşı grubunun nasıl bir öznel pozisyon doğurduğunu ve bu grup kimliği ile eylemlere katılanların ne tür *iten motiflerle* eylemlere katıldığını görmek bakımından irdeleyici sorular yararlı olmuştur. Eylemcinin, aslında AK Parti’nin varlığına kökten karşı olmadığı; partiyi eleştirirken kimi icraatlerinin yararlı olabileceğine dair ihtiyat payı bıraktığı görülmektedir. Eylemci, Başbakan’ın yanıltıldığını ve karşı tarafa güven vermeyen bir tutum içerisine girdiğini şu sözlerle ve ilginç benzetmeyle ifade etmektedir:

Eylemci: Benim şahsi kanaatim başbakana yalan söylendiği ilk zamanda [...] ilk anda değil de, son zamanlarda başbakanın haklı olduğu şeyler var. İnsanlar polise taş atıyor, polisi kıskırtıyor. O konularda kendisi haklı ama direniş ilk başladığında haksızdı. Ona yalan söylendi danışmanları tarafından [...] Siz Counter Strike oynadınız mı? Devlet Counter Strike’da bana bıçakla gel deyip silahla vuran çocuk gibi oldu.

3.3.2 Eylemcileri Eylem Alanına *İten* Faktörler

3.3.2.1 Türkiye’ye Özgü Radikal Uzlaşmazlıklar

Yukarıda, eylemcilerin kendi cümlelerinden alıntılar yaparak işaret ettiğimiz motifler, eylemcilerin eylem alanına *gelmelerini* sağlayan etkenler, yani *çeken faktörlerdir*. *Çeken faktörler*, eylem alanına gelmeye belirli nedenlerle hazır bulunan bireyleri etkisine alan yüzeysel faktörlerdir. Peki, eylem alanına tüm bireyleri değil de belirli bireyleri hazır hale getiren esas faktörler nelerdir? Bu faktörlere *iten faktörler* adını vermiştik. *İten faktörler* her zaman eylemcilerin yukarıda yer verilen cümlelerindeki kadar açık bir şekilde gözlemlenmeyebilir. Örneğin AK Parti iktidarına karşı duyulan (ister rasyonel temellere sahip ve gerekçeli ister irrasyonel ve gerekçesiz) öfke de güçlü bir *iten faktördür*, kişinin AK Parti döneminde yaşadığı mikro düzeydeki olumsuzluklar da. Kimi insanlar partilerin veya şahısların icraat ve eylemlerinden önce o parti veya şahsın varlığına muhalefet eder. Başka bir deyişle söz konusu partinin politikalarından önce, ilkeleri ve ortaya çıkış/varoluş nedenidir esas muhalefet konusu olan. Bu tür bir radikalizm, siyasetin doğasında

yer alan bir olgudur. Bu nedenle burada AK Parti'nin iyi veya kötü icraatlarına bakılarak yapılan bir ölçüm sonucunda ortaya çıkan bir öfkeden değil, bu partinin varlığından duyulan rahatsızlığın sebep olduğu bir öfke de, *iten faktör* olarak eylemcilerin eylem alanına *gitmesine* neden olur. Şüphe yok ki *çeken faktörler* ile *iten faktörler* bir kombinasyon içerisinde bireyler üzerinde etki uyandırır.

Türkiye'nin modernleşme tarihi içerisinde, birbiri ile radikal uzlaşmazlık içerisinde girmiş toplumsal kesimler ortaya çıkmıştır. Bunlara tarihsel süreç içerisinde tortulaşmış olan uyuşmazlıklar da eklendiğinde, insanları kolektif eylemlere sevk etmeye yetecek yoğunlukta motifler bütünü ortaya çıkmaktadır. Örneğin Kürtler, Aleviler, Sünniler, milliyetçiler, dindarlar ve laikler arasındaki radikal uyuşmazlıklar, Türkiye'de insanların siyasal tercihlerini ve ideolojik tutumlarını belirlemede oldukça önemli fonksiyona sahiptir.

Gezi Parkı eylemleri kapsamındaki *iten faktörler* hakkında başlangıçta bize ipucu verecek olan şeylerden biri, eylemcilerin siyasal parti tercihleridir. Zira siyasal partiler, belirli bir öznellik inşa ederler ve bu öznellik içerisinde bireylerin hisleri, düşünceleri ve tutumları zaman içerisinde homojenleşir. Daha açık söylersek, belirli konularda kişilerin düşünce, his ve tutumları politik partilerin söylemlerinin etkisi altında kalır. Örneğin günümüzde Türkiye'de bir insana hangi siyasal partinin destekçisi olduğunu doğrudan doğruya sormadan Kürt meselesi, Alevi meselesi ve Türklük kimliği hakkında sorular sorarak o kişinin hangi partinin seçmeni olduğunu dolaylı yollardan kolaylıkla tahmin etmek mümkündür. Çünkü siyasi partiler, kişilerin öfke ve motivasyonlarını inşa etmekte önemli kurumlardır.

Gezi Parkı eylemlerinde eylemcilerin önemli bir kısmının *a-tipik CHP seçmeni* olduğuna dair bulguları yukarıda ortaya koymuştuk. Tipik CHP'li seçmenlerin eylem motiflerini anlamak kısmen daha kolaydır. Oysa a-tipik CHP seçmeninin motiflerini daha dikkatli ve yakından incelemek gerekir. Tipik CHP'lilerden farklı olarak a-tipik CHP seçmenleri, "laik-şeriatçı", "ilerici-yobaz" gibi artık klasikleşmiş CHP jargonunu neredeyse tamamen terketmiş görünmektedirler.

Araştırmamız kapsamında elde edilen ses kayıtlarının deşifre edilmesi ile ortaya çıkan toplam 123.934 kelime metin³² içerisinde tarama yaptığımızda "ilerici" sözcüğünün yalnızca 3 defa; "çağdaş" sözcüğünün 5, "gerici" sözcüğünün 4, "şeriat" sözcüğünün 1 defa kullanıldığını; "yobaz" sözcüğünün ise hiç kullanılmadığını görüyoruz. % 41 ilâ 49'u CHP'ye oy vermiş olan, % 64'ü ise gelecek seçimlerde

32. Bu sayıya görüşmecinin konuşmaları dahil değildir. Bu analiz, görüşmecilerin mülakat esnasındaki konuşmalarının metinden çıkarılarak sadece eylemciye ait cümlelerden oluşan bir metin üzerinde yapılmıştır.

CHP'ye oy verecek olan³³ aktivistlerin söyleminde tipik CHP'li seçmenlerin AK Parti iktidarına işaret etmek için “anahtar kelime” olarak kullanmalarını bekleyeceğimiz bu kelimelerin neredeyse hiç yer almıyor olması, “a-tipik CHP'li” tanımamızı desteklemektedir.

Bu nedenle her ne kadar da sayısal verilere göre eylemcilerin çoğunluğu CHP seçmenlerinden oluşuyor olsa da eylemcileri eylem alanına *iten faktörler* hakkında konuşurken tipik CHP motiflerine işaret etmekte aceleci davranmamak gerekir. Bu konuda, eylemcilerle yaptığımız mülâkatlara bakmak daha aydınlatıcı olacaktır. Türkiye Gençlik Birliği'nde (TGB)³⁴ yönetici durumunda olan, 21 yaşında (K) bir eylemci (Gezi Parkı, İst.), Gezi Parkı eylemlerinin ardında bir birikim olduğunu düşünmektedir. Bu eylemcinin kendi cümlelerinde bu düşünce şöyle ifade edilmektedir:

Eylemci: Hareket başladığı zaman, kimse şunu diyemez; “hareket başladı, hadi meydana inelim”. Zaten hareketin pususuna yatmış bekliyordur, eğer mantıklı bir örgütsen. O hareketin başlaması için, senin mutlaka tuzun, huyun, suyun olacak ki, o hareket oluşacak... O zaman işte, sen de o hareketin içinde, sınıtmadan durabiliyorsun, bunun bir parçası olabiliyorsun... Sokağa çıkmamıza neden olan ise, görsel olarak bir ağaç belki –hani mesela nasıl I. Dünya Savaşı'ndaki veliaht prens gibi- ... Her şeyden önce bir ağaç ve bir park için geldik hepimiz... Sonra 31'inde halk bir doğdu... “Taksim bizim, Gezi Park'ı bizim! Gezi Park'ı değil, AKP yıkılacak!” Bir slogan bile, hemen hükümet karşıtlığına dönüştü.

Araştırmamız kapsamında sordüğümüz sorular arasında yer alan üç farklı soru, eylemcilerin özel olarak AK Parti iktidarına ve genel olarak devlet otoritesine ve “sistem”e hangi noktalarda ve hangi gerekçelerle öfkeli olduklarını ortaya çıkarmaktadır. Bu sorulardan biri “Neden burada, Gezi Park'ındasınız?” biçiminde açık ve doğrudan bir sorudur. Eylemcilerin bu soruya verdikleri cevaplar büyük oranda *çeken faktörlerle* ilgili olmakla birlikte, konuşmalarının doğal seyri içerisinde AK Parti iktidarı ve devlet otoritesi ile ilgili muhalif söylemlerini de aç-

33. ‘Gezi Parkı Profili’ 8-9 Haziran 2013, *Genar*, http://www.genar.com.tr/files/GEZIPARKI_PROFIL-SON.pdf

34. Türkiye Gençlik Birliği (TGB), Gezi Parkı eylemlerinde aktif rol almış, başta İstanbul, İzmir ve Ankara olmak üzere pek çok ilde gençleri örgütleyerek eylemlere eklemiş bir örgüttür. Kendisini “devrimci, Atatürkçü ve vatansever” olarak tanımlayan örgüt, 2006 yılında kurulmuştur <http://www.tgb.gen.tr/hakkimizda/biz-kimiz>,

ğa çıkarmaktadır. Diğer bir soru “Türkiye’nin bugün en önemli sorunu nedir?” şeklindeki sorudur. Bu soruya cevaben eylemcinin sıraladığı her bir problem görüşmeci tarafından mülâkat esnasında teker teker ele alınarak işaret edilen bu problemlerin sorumluları ve çözüm önerileri ile ilgili fikirlerinin de irdelenmesi sağlanmıştır.

AK Parti’nin günlük hayatlarına müdahale ettiği ve bu müdahalenin giderek doğrudan bir müdahaleye dönüşme eğilimi taşıdığı yönündeki düşünce eylemciler arasında oldukça yaygındır. Bu iddianın tipik bir örneği, AK Parti hükümeti tarafından alkollü içki satışlarına getirilen sınırlandırmalarla ilgilidir. 23 yaşında (K), kendini “solcu” olarak tanımlayan, hiç oy kullanmamış bir eylemcinin (Gezi Parkı, İst.) aşağıdaki sözlerinde bu kaygı açıkça görülmektedir:

Eylemci: En basitinden alkolü yasaklaması, işte bu tür gösterileri yasaklaması, insanlara sormadan danışmadan bir yerleri yıkıp, biçmesi, etmesi, bir şeyler yapması. Yani sonuç itibarıyla bir şeyler yapılıyorsa insanlara da sorulması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü hep beraber burada yaşıyoruz, bir tek kendisi yaşamayacak. [...] Sonuçta her geçen gün biraz daha yasaklarını artırıyor. Hani ufak ufak bir şeylere başlıyor. Şurada yasak, burada yasak, şuradan kaldırın, buradan kaldırın.

3.3.2.2 Küresel İdeolojik Uzlaşmazlıklar

Gezi Parkı eylemcilerinin katılım motifleri arasında önemle üzerinde durulması gereken şeylerden biri de ideolojik birikimdir. Dünyada gerek küresel düzeyde gerekse yerel düzeyde siyasal ve toplumsal sistemlerin bir kısmı zamanla, sosyolojik ve tarihsel ilkeler çerçevesinde değişirken bir kısmı da insan iradesi ve planlaması ile değişir. Küresel düzeyde etkili olan insan iradesine dayalı değişimler belli başlı toplumsal hareketler sayesinde gerçekleşmiştir. Bu toplumsal hareketler devletler, toplumlar, halklar ve bireyler arasındaki ekonomik, hukuksal ve kültürel ilişkileri düzenlemeye matuf temel ilkelerde birbirinden farklılaşan taleplerden ve programlardan oluşur.

Gezi Parkı eylemcilerinin *iten motifleri* Türkiye’nin modernleşme serüveninden bağımsız değildir. Dikkatle bakıldığında, AK Parti’nin neo-liberal politikalarına karşı çıkanların da; Türkiye’nin faşist ve baskıcı bir sistemle yönetildiğini düşü-

nenlerin de; tüm sorunların arkasında kapitalizmin veya sömürgeciliğin bulunduğunu düşünenlerin de; çevrecilerin, hayvan severlerin, cinsel özgürlükçülerin, feministlerin ve hatta “devrimci Müslümanlar” ve “anti-kapitalist Müslümanların” da iki yüz yılı aşkın süredir devam eden ve nihayete ermemiş modernleşme serüveninin parçası olduğunu kolaylıkla görmek mümkündür.

Küresel ideolojiler açısından bakıldığında Gezi Parkı eylemcilerinin belirgin bir biçimde “sosyalizmin” etkisi altında olduğu açıktır. Mülâkatlarımızda, “sosyalizm” kavramının, geniş muhalif kitleler tarafından kolaylıkla sahiplenilecek bir esnekliğe sahip olacak biçimde yorumlandığını görmekteyiz. Öyle ki, birbiriyle pek de uyuşmayan muhalif gruplar (örneğin Türklüğü ön plana çıkaran ulusalcı TGB’liler kadar Kürt kimliğini ön plana çıkaran BDP’liler) arasında bile “sosyalist” kimliğin ortak olduğunu görmek mümkündür.

Metropol’ün anketine göre eylemcilerin ideolojik profil bakımından yüzdeleri şöyledir:³⁵

- Sosyalist: % 27,6
- Apolitik: % 15,2
- Özgürlükçü: % 15
- Atatürkçü: % 11
- Sosyal demokrat: % 5,8
- Laik: % 5,4
- Kemalist: % 3,6
- Demokrat: % 3,4
- Milliyetçi: % 3
- Ulusalcı: % 2,6
- Komünist: % 2
- Anarşist: % 1,6
- Diğer: % 3,8.

Bu listede yer alan ideolojilerin tamamı, Türkiye’nin modernleşme yolculuğu ile yakından ilgili olan, hatta modernleşme sürecinin dinamikleriyle ortaya çıkan ve

35. Türkiye’nin Nabızı ‘Gezi Parkı Protestoları ve Türkiye’nin Otoriterleşme –Özgürlük Sorunu’ 11-13 Haziran 2013, *Metropol*, <http://goo.gl/zvH51G>

kaynağını Batı'daki toplumsal hareketlerden alan öğretilerdir.³⁶ Diğer yandan, bu tablo içerisinde “eşcinsel; çevreci; feminist” gibi yeni toplumsal hareketler kadar Türkiye'nin özgün şartları içerisinde ortaya çıkan Kürt hareketi gibi toplumsal hareketler de çoğunlukla “sosyalizm” üst kimliği içerisinde kendisine yer bulmaktadır. Gezi Parkı hakkındaki çevreci söylemler bazı katılımcılar için ikincil bir motif görevi görmüştür. Yani ağaçların ve yeşilliğin korunması ile ilgili aktivist söylemler bu grup için ilk sırada yer alan öncelikli bir katılım motifi olmanın uzatılmıştır. Hatta bazı eylemcilerin çevreci söylemleri beşeri ve sosyal meselelerle ilgili duyarlılıklarla kıyaslayarak hafife aldıkları gözlemlenmektedir.

Örneğin 21 yaşında (E), kendisini “Marksist-Leninist” olarak tanımlayan, Dev-Genç üyesi bir eylemci (Gezi Parkı, İst.) şöyle demektedir:

Eylemci: Ben olayların ilk dört günü yoktum. İlk dört gün şeydi hani, burası sadece bir ağaç olayıydı. Tamam, ağaca saygılıyım, yeşile de saygılıyım ama Cuma gününden beri, hani bir halk hareketi var, o günden beri buradayım. [...] Tamam belki bir ağaçtan başladı bu kavga ama bunun ağaçla alakası yok. Hani ağaçla alakası var ama burada gelen insanların genel isteği, bu iktidarın gitmesidir.

Eylem alanında “sol ideolojilere mensup” kişilerin sayıca daha fazla olduğunu görmek şaşırtıcı değildir. Ancak az sayıda da olsa “sağ” ideolojilere mensup bireyler de eylemlere fiilen katılmış görünmektedir. Konda'nın anketine göre Gezi Parkı'ndaki eylemcilerin % 2'si AK Parti'ye; % 2'si MHP'ye 2011 seçimlerinde oy vermiştir.³⁷ Araştırmamız kapsamında bu ikisi dışındaki sağ partilere (örneğin HAS Parti'ye) oy veren eylemcilerle de karşılaştık. Eylemlerin bu şekilde birbirine zıt ideolojik gruplar tarafından destekleniyor oluşu, eylemciler arasında bir umut doğurmaktaydı. Ayrıca bu çeşitlilik, eylemlerin haklılığının ve meşruiyetinin delili olarak eylemciler tarafından sürekli olarak vurgulanmaktaydı. Bu bağlamda eylem günlerinde medyada şöhret kazanan bir resim karesine eylemciler tarafından sıklıkla atıf yapılmaktaydı. Bu resimde eylemcilerle polis arasında Taksim Meydanı'nda bir çatışma olurken bir BDP'li ve TGB'li el ele tutuşmuştu. Aynı mekânda bir ülkücü eliyle kurt işareti yaparken bu resim karesine girmişti.

36. Bu iddiamıza aykırı gibi görünen “Kemalizm” ve “Atatürkçülük” ideolojilerinin içerik bakımından açıklımlarını ve tarihçelerini düşündüğümüzde bunların da istisna olmadığı görülür.

37. Ne noktada Gezi Parkına Gelemeye Karar Verdiler?, 6-7 Haziran 2013, *Konda*, <http://www.konda.com.tr/>

Eylem alanları arasında bir kıyaslama yaptığımızda, Gezi Parkı ve çevresindeki eylemci popülasyonunun ideolojik çeşitlilik bakımından araştırmamıza konu olan diğer illerdeki (İzmir, Ankara ve Eskişehir'deki) eylemcilere göre çok daha heterojen olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle İzmir ve Ankara'da ideolojik tercihler bakımından CHP tezlerinin belirleyici olduğu bir eylemci profili hâkimdi.

3.4 KATILIMCILARIN EYLEMLERE İLİŞKİN SOSYOLOJİK MUHAYYİLELERİ

Toplumsal olaylar olup bittikten sonra bu olayları belirli bir makro perspektiften bakarak tarihsel ve sosyolojik analizlere konu etmek göreceli olarak kolaydır. Ancak olayların devam ettiği anda, olayların sıcak atmosferi içerisinde isabetli analizler yapmak çok daha zordur. Hele de olayların bizzat içerisinde ister fail olarak ister tanık olarak yer alan insanlar için bu analizleri yapmak daha da zordur.

Eylemcilerin eylemlere katılımlarının arkasındaki motifleri anlamak kadar, eylemleri genel olarak nasıl bir çerçeve içerisinde koyduklarını, Mills'in kavramını ödünç alarak söylersek, olayları nasıl bir "sosyolojik imgelem"³⁸ içerisinde algıladıklarını da ortaya koymak önemlidir. Bu amaçla mülâkatlarda eylemcilerin Gezi Parkı olaylarını bir devrim olarak mı, yoksa ayaklanma, direniş, isyan veya benzeri bir toplumsal deneyim olarak mı gördüklerini ortaya çıkarmaya çalıştık. Olayların çapının giderek büyümesi kimi eylemcilerde bunun bir devrim olduğu ve Türkiye'nin artık eskisi gibi olmayacağı hissini doğurmuş olsa da, bu görüşün dikkate değer ölçüde ön plana çıkmadığını söylememiz gerekir.

22 yaşında, "solcu ve devrimci" bir kadın eylemci ile Gezi Parkı'nda gerçekleşen aşağıdaki diyalog, olayların bazı eylemciler tarafından Türkiye'nin köklü biçimde değişeceğinin sinyali olarak görüldüğünü, yaşananların bir "devrim" işareti olarak algılandığını göstermektedir:

Eylemci: Geçen salı günü saldırdıkları an, bu taraftan geldik ve manzarayı gördük. Polisler Taksim Meydanı'nı zaptetmiş, çadırlarımızda hiç bir arkadaşımız kalmamış. Ben o anı gördüm ve ağlamaya başladım. Çünkü biz devrim nöbeti tutuyorduk, hakikaten. Devrim diyorduk bu işe. Devrim nöbeti tutuyorduk biz.

38. C. Wright Mills, günlük sıradan deneyimlerimizin bile bir makro fotoğrafın parçası olduğunu iddia eder, ama bu küçük deneyimlerle büyük resim arasındaki ilişkiyi görmek için bir formasyon gerektirdiğinde ısrar eder. Mills bu yeteneğe "sosyolojik imgelem" (sociological imagination) adını verir.

Eylemlerin canlı olduğu, polis müdahalesine ara verildiği ve eylemcilerde hükümet yetkililerinin zor anlar yaşadığı izleniminin hâkim olduğu bir atmosferde Gezi Parkı olaylarının “devrim” olduğunu düşünmeye başlayan eylemciler olmakla birlikte, eylem alanlarındaki gözlemlerimiz, eylemcilerin ruh hali ve söylemleri, yaşananların eylemciler tarafından bir “devrim”den çok, “öfke patlaması” veya “isyan” olarak görüldüğünü ortaya koymaktaydı. Özellikle eylemlerin giderek başka şehirlerde yayıldığını bilmek, eylemcilerin kendine güvenini artırmakta ve hükümet karşısındaki pozisyonlarını kendi nazarlarında daha fazla meşrulaştırmaktaydı.

Neticede ön plana çıkan görüş, bu eylemlerin Gezi Parkı’ndaki ağaçlar için yola çıkan bir grup çevreci aktivistin başlattığı ama her geçen gün çehresi değişen bir halk isyanı olduğu yönündeydi. Örneğin 19 yaşında “Kemalist” erkek eylemci, olaylara işaret etmek için “öfke patlaması” tabirini kullanmaktadır. İzmir Gündoğdu Meydanı’nda 20 yaşında erkek, “Marksist-Leninist, devrimci” eylemci, Gezi olaylarının Park’la ilgisi olmayan insanlar arasında da destek bulmasının bu olayların bir “halk hareketi” olduğunu gösterdiğini iddia etmektedir. Ankara Kugu Park’ta 20 yaşında, “Atatürkçü ve sosyal demokrat” kadın eylemciye göre, olaylar artık Gezi Parkı’ndaki üç-beş ağaç meselesi değil, insanların Ergenekon davalarına ve kendi yaşam alanlarına getirilen kısıtlamalara karşı öfkelenişini ve muhalefet partileri de yetersiz kalınca halkın ses duyurmak amacıyla sokaklara çıktığı bir toplumsal olaydır. İstanbul’da eylemlere katılan 18 yaşında, erkek ve kendini Atatürkçü olarak tanımlayan eylemci olayların “halk ayaklanması” olduğunu düşünmektedir. Eylemcilerin çoğu, diğer illerdeki desteklerin de bir çevreci hareketin devamı olmaktan ziyade bir halk hareketinin bütünleyici parçaları olduğunu düşünmektedir.

Gezi Parkı’nda “Kaldıraç” imzasıyla dağıtılan bir bildiri, eylemleri “halk direnişi” olarak tanımlamaktadır. Bildiriye göre bu “direniş”, devrime doğru giden bir mücadelenin sadece başlangıcıdır: “Bu daha başlangıç, mücadeleye devam” sloganıyla bu düşüncenin ifade edildiği bildiri, şöyle devam ediyor: “Onlar bu başlangıcı boğmak istiyorlar. Biliyorlar ki; bu başlangıç bir maya tutarsa, cennetlerini kaybedecekler... Bu topraklar, eşi görülmedik bir direnişe sahne oluyor. Direniş özgürleştiriyor, insanlaştırıyor. Bu maya tutmalıdır. Görev budur”.

İzmir’deki eylem alanı, karnavalesk hava içerisinde AK Parti hükümetini protesto eden ve çoğunluğu bariz biçimde Kemalist ve ulusalcılardan oluşan eylemcileri bir araya getirmişti. Buradaki ulusalcı gençleri bir araya getiren şey, AK Parti’nin politikalarından değil varlığından duyulan rahatsızlıktı. Bu nedenle gençlerin Gezi Parkı olaylarına dair imgelemi, CHP paradigmasının çitasını aşmamaktaydı. Bu paradigmaya göre, ülke her geçen gün kötüye gidiyor, bütün topraklar karış karış

satılıyor, hükümet insanların yaşam tarzlarına karışarak onları köşeye sıkıştırıyor, insanları mezhep ve etnik kökenlerine göre ayırarak ülkeyi bir uçuruma doğru sürüklüyor. Bu bakış açısına göre insanlar artık tahammül sınırlarını aşarak bir bahaneyle (Gezi Parkı olayları bahanesiyle) sokağa çıkmıştı. İzmir'deki genç eylemcilerin çoğu arasında hâkim olan psikoloji tamamen bu paradigma tarafından şekillendirilmişti. Bu bakış açısına sahip eylemciler, Mills'in sosyolojik imgelem dediği akıl yürütme biçimi bakımından incelendiğinde, eylemlerin gündelik ve sıradan ayrıntıları içerisinde kaybolarak makro perspektifle kendi eylemlerini değerlendirme yetisinin uzağında kaldıkları görülmektedir.

Gündoğdu Meydanı'nda eylemlere katılan 19 yaşındaki "Kemalist" eylemciye, "Gezi Parkı'nda başlayan eylemler senin için ne anlam ifade ediyor?" diye sordüğümüzde bu genç eylemcinin verdiği cevap, Gündoğdu Meydanı'ndaki eylem alanına hâkim olan karnavalesk atmosferin yarattığı ortalama ruh halini ve eylemlere dair bu ruh hali ile birlikte gelişen bakış açısının tipik örneğini sergiliyordu:

...millet burada bir aile gibi oldu... Herkes birbirini tanıdı... Bir yardımlaşma, bir kardeşlik oluştu yani. Millet şuraya hani bir karton koyar, para atılsın diye. Millet [para] atıyor abi, sigara karton kutusu koydu millet yine atıyor yani... Millet burada yardımlaşıyor, yardımlaşmayı öğrendiler... Ben duygulandım abi. Meselâ gidiyorsun o çadıra yemek, yiyecek bir şeyler var mı diyorsun, al kardeşim diyor adam, istemediğin kadar yemek veriyor... Çok enteresan, çok hoşuma gidiyor. Bu çadırlar olmasaydı gidip birine desen kardeşim sigaran var mı o sana farklı bir gözle bakar yani...

Genç eylemcinin bu sözlerinde ifade bulan Gezi Parkı eylemlerine genel bakış, İzmir'deki eylemcilerin ortalamasını yansıtmaktadır. Bu genel bakış açısı, geniş bir hâkimiyeti olan bir algı ile birlikte düşünülmelidir: Bu algıya göre insanlar AK Parti iktidarı karşısında büyük bir mağduriyet yaşamakta ve yaşanan bu mağduriyetlerle birlikte sokaklarda bir dayanışma hissi uyanmaktadır. Oysa eylem alanındaki dayanışma, eylemcilerin ve karşı çıkılan odağın kimliğinden bağımsız olarak eylem(lilik) halinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda yer verdiğimiz 19 yaşındaki Kemalist eylemcinin sözlerinde ifade bulan bakış açısı, Gündoğdu Meydanı'nda özellikle akşam üzeri saat 16:00'dan sonra toplanmaya başlayan ve sayıları diğer eylemcilerle kıyaslanmayacak kadar çok olan ulusalcı-Kemalist eylemcilerin vasatı olarak görülmelidir. Kendilerini bu ulusalcı gruptan ayrı bir kimlik içerisinde gören ve eylem alanında mekânsal olarak da

onlardan uzak duran eylemciler arasında ideolojik derinlik ve buna bağlı olarak sosyolojik imgelem bakımından farklı bir vasat olduğu rahatlıkla görülmektedir.

Gündoğdu Meydanı'nda (İzmir), Gezi Parkı olaylarını değerlendirmesini istediğimiz 17 yaşındaki "sosyalist" bir eylemci, bu olayların bir "devrim" olmadığını, çünkü devrimlerin işçi sınıfı tarafından gerçekleştiğini, hâlbuki Gezi Parkı eylemlerinde (özellikle İzmir'de) bir tane bile işçi olmadığını söylemektedir. Eylemci, İzmir'de eylemlere katılanların memurlar ve orta sınıf insanlardan oluştuğunu ve bu insanların devrim yapmak için değil "...içkisine, kürtaj hakkına, kaç çocuk yapacağına..." karışan hükümete tepki göstermek için bir araya geldiğini ifade etmektedir. Bu genç eylemciye göre Gezi Parkı eylemlerinden orta sınıfın öğrendiği şey, başka zamanlarda da eylem yapmak için sokağa çıkan insanların vandal ve terörist olmadığı, eylemlerin hükümetlere ve devlet yetkililerine toplumsal sorunları anlatmak ve yaptırım oluşturmak konusunda önemli araçlar olduğunu öğrenmeleridir. Bu kazanımla birlikte eylemciye göre bundan sonra insanlar sokak eylemlerine daha sık başvuracaktır.

Ankara'da Gezi Parkı eylemleri bir kaç farklı biçimde geliştiği için buradaki eylemcilerin eylemlere bakış açısı İstanbul'daki eylemcilerden farklı idi. Ankara'da özellikle Çankaya semtinin çeşitli mahallelerinde yoğunlaşan eylemler, sivil karakterli "tencere tava çalma", "ışık yakıp söndürme" ve "korna çalma" gibi aktivitelerle gerçekleştirilirken, bir yandan da güvenlik güçleri ile sert biçimde çatışmalar görülmekteydi. Bu özgün atmosfer içerisinde eylemcilerin psikolojisi şu yargı ile şekillenmekteydi: Tüm Türkiye'nin ayaklandığı, dünyanın da eylemlere destek çıktığı bir politik süreç yaşanmaktadır ve AK Parti iktidarı bu süreçte giderek köşeye sıkışmaktadır. Bu ruh hali, çok farklı toplumsal kesimlerin iktidarın zulmüne uğradığı, bu olaylarla birlikte insanların artık bu ortak ızdıraplarını gördükleri ve böylece iktidar karşısında kenetlendikleri düşüncesine dayanmaktadır.

Kuşulu Park'ta eylemlere katılan 21 yaşında Atatürkçü bir erkek eylemci, eylemlerin kendisi için ne anlam ifade ettiği sorulduğunda şöyle cevap vermektedir: "Benim için şu anlamı ifade ediyor; insanların bu kadar birbirine bağlanması Galatasaraylısı olsun Fenerbahçelisi olsun; Alevî, Sünnisi olsun hani bu topluluk en azından kardeş gibi iç içe yaşayacağımız ve bu iktidarın bizi bölemeyeceği anlamına geliyor".

Eskişehir'de daha çok öğrencilerin katıldığı eylemler, küçük çaplı bir fikir panayırı havasında geçmekteydi. Grup aidiyetlerini açığa vuran bayrak, flama ve işaretler, eylemcilerin kendi aralarında oluşturdukları bir inisiyatif aracılığıyla yasaklanmıştı. Bu nedenle eylem için seçilen Espark AVM önü, İstanbul, İzmir ve An-

karaya göre daha az renkliydi. Aynı şekilde çalışmamıza konu olan diğer illere göre daha az hareketliydi. 100 civarında sabit çadırın kurulu olduğu, yeşillikten, ağaçtan yoksun beton eylem alanı, sükunet içerisinde başta İstanbul olmak üzere diğer illerdeki eylemlerin gidişatını izleyen, deyim yerindeyse, onlara yetişme derdi olmadan katkıda bulunmak isteyen eylemcilerle doluydu. Bu şartlar altında eylemciler olan biteni, her kesimden insanın katıldığı bir kitlesel ayaklanma olarak görmekteydi. Bazı eylemciler ise Gezi Parkı olaylarının Türkiye’de muhalefetin yetersizliğinden ortaya çıkan bir patlama olduğunu, bu muhalefet boşluğunu dolduracak oluşumların, partilerin ortaya çıkacağı bir siyasal tepkime olduğunu düşünmekteydi.

3.5 KATILIMCILARIN, TÜRKİYE’NİN EN ÖNEMLİ SORUNLARINA İLİŞKİN FİKİRLERİ

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, “Türkiye’nin en önemli sorunu nedir?” sorusuna verilen cevaplarla eylemlere katılma motivasyonu arasında bir uyumsuzluk olduğu göze çarpmaktadır. Başka bir deyişle, Türkiye’nin en önemli sorunlarının eyleme katılma yönünde bir motif oluşturmaması durumu, pek çok eylemciye gözlenmektedir.

Öncelikle eylemcilerin önemli bir kısmı, bu eylemlerle Türkiye’nin temel sorunlarını çözmeyi hedeflememektedirler. Eylemler, sorunların gündeme getirilmesi ve öncelikli alanların belirlenmesi konusunda sosyolojik bakımdan işlevseldir. Örneğin hükümetin istifa etmesinin hiç bir sorunu çözmeyeceğini görüşme yaptığımız çoğu eylemci dile getirmektedir. Ya da bu eylemler sonucunda, Türkiye’nin NATO üyeliğinden çıkacağını kim bekleyebilir? Eylemlerle birlikte, Türkiye’nin (işsizlik, enflasyon gibi) ekonomik sorunları çözülecek midir? Dolayısıyla burada şu tespit ön plana çıkmaktadır: Eylemlerin genel motivasyonu ile eylemcileri bireysel olarak motive eden şey aynı değildir. Eylemler, Türkiye’nin temel sorunlarının çözülmesine dair bir talep olmakla birlikte, bu sorunları çözmeye yönelik bir politik hareket olmanın uzağındadır ve eylemciler zımnen de olsa bu gerçeğin farkındadır.

Gezi Parkı eylemleri ile bazı bakımlardan benzerlik arz eden kolektif eylemlerde genellikle eylemciler tarafından en fazla vurgulanan şey “özgürlük”tür. Örneğin Mayıs 1968 öğrenci olaylarında özgürlük teması, diğer tüm konulardan daha fazla belirleyiciydi. Benzer bir tablo ile Gezi Parkı eylemlerinde de karşılaşılmaktadır. Gezi Parkı eylemcilerine, Türkiye’nin en önemli sorununun ne olduğunu düşündükleri sorulduğunda, ağırlıklı olarak “özgürlüklerin kısıtlanması” cevabı veril-

mektedir. Kimi eylemciler bunu “özgürlük alanlarının kısıtlanması” ifadesiyle, kimileri ise “özgürlüklerin kısıtlanması” ifadesiyle dile getirmektedir.

Eylemlerin sürdüğü günlerde gerçekleştirilen niceliksel araştırmalara bakıldığında da bu tespiti destekleyen bulgularla karşılaşmaktadır. Metropoll’ün bulgularına göre eylemlerin arkasındaki temel motifin “demokrasi ve özgürlük talepleri” olduğunu ifade edenlerin oranı % 32,8’dir. Aynı şekilde, Genar’ın “Türkiye’nin en önemli sorunu nedir?” sorusuna en yüksek oranla “Türkiye’nin özgür olmaması” cevabı verilmiştir (% 18,9). Esra Ercan Bilgiç ve Zehra Kafkaslı tarafından internet ortamında yapılan anketin sonuçlarına göre, katılımcılar arasında en fazla sahip lenilen sıfat “özgürlükçü” sıfatıdır (% 81,2). Aynı ankette Gezi Parkı eylemlerinde “özgürlüklerin kısıtlanması”nın önemli bir faktör olduğunu düşünenlerin oranı % 91,1 olarak belirlenmiştir.

Bu araştırmalarda ortaya çıkan oranlar farklı olmakla birlikte ortak olan şey, eylemcilerin (ve eylemlerle ilgilenen gençlerin) özgürlükle ilgili yüksek bir hassasiyet içerisinde oldukları ve eylemlerin arkasındaki en önemli motifin “özgürlükler sorunu” olduğudur.

Kimi eylemciler, içerisinde bulunduğumuz seçim sisteminin de tek başına özgürlüklerle ilgili sorunları çözemeyeceğini düşünmektedir. 18 yaşında (E), kendisini “bilimsel sosyalist” olarak tanımlayan bir eylemciye göre “...saçma sapan sistemlerin içinde oy kullanmak aslına bakarsan özgürlük değil”. Bu eylemciye göre “gerçek özgürlüğü” elde etmek için önce ulusal düzeyde özgürlüğün elde edilmesi gerekir, yani kendi deyimiyse “emperyalizmden kurtulmak gerekir”. Eylemci bu düşüncesini şu şekilde somutlaştırmaktadır: Türkiye’nin NATO’dan çıkması emperyalizmden kurtulmak yolunda bir adım olacak, bu da hayatın pek çok alanında özgürleşmeyi beraberinde getirecektir. Zira bu genç eylemciye göre Türkiye’de özgürlükten, özellikle de düşünce özgürlüğünden eser bile yok. Eylemcinin gözünde Türkiye’nin özgürlükler bakımından durumu şöyledir:

Eylemci: ... Yani sen NATO’ya bağlısın, çeşitli gümrük anlaşmalarıyla... İç politika gidiyor, ekonomi batıyor. Zincir dediğim gibi. Ekonomiyi batıran şeyler zaten hep. Özellikle, düşünce özgürlüğü denen şey yok. Bu da hep şeyden geliyor işte; dışa bağımlılık. Askerler tutuklu, aydınlar tutuklu, gazeteciler tutuklu. Özgürlük denen şey yok.

Bir başka eylemci, Türkiye’de düşünce özgürlüğünün olmamasının sonucunda insanların kendilerini iyi ifade edemediğini ve bu yüzden toplumsal gruplar

arasında çatışma ve anlaşmazlık olduğunu ifade etmektedir. 26 yaşında, kendini “ideolojik kalıplarla ifade etmek istemeyen” bir eylemci (Eskişehir), Türkiye’de özgürlük meselesini bugüne kadar hiçbir partinin hakkıyla koruyamadığını, bu nedenle de toplumsal barışın gerçekleşemediğini ifade etmektedir.

Bazı eylemciler tarafından dile getirilen fikir, özgürlük sorununun ne AK Parti ile ne de Başbakan yahut herhangi bir spesifik parti veya şahısla ilgili olmadığıdır. Buna göre sorun daha derinlerden, toplumumuzdan ve kültürümüzden gelmektedir. 23 yaşında (E), Kürt olmadığı halde BDP’ye oy verdiğini dile getiren bir eylemcinin sözlerinde bu görüş şöyle ifade bulmaktadır:

- Eylemci: Türkiye’nin şu andaki sorunu özgür alanların kısıtlanması, kişisel özgürlüğe müdahale edilmesi.
- Görüşmeci: Bunu biraz açabilir misiniz? Yani kişisel özgürlüğünüz nasıl kısıtlanıyor?
- Eylemci: Yani bu en yakın baskılardan bahsedeyim, kürtajın yasaklanması, kadına erken yaşta evlendiğinde para yardımı yapılması, çocuk yapıldığında para yardımı yapılması gibi kişisel alanlara müdahale edilmesi bence.
- Görüşmeci: Peki, sorun nasıl ortadan kaldırılabilir?
- Eylemci: Bu başta toplum sorunu, zaten toplumu o partiler oluşturduğu için genelde partilere taşıyor. Ama bence toplum sorunu.
- Görüşmeci: Partinin değişmesiyle birlikte bu sorun...?
- Eylemci: Değişmeyecek.

Bu eylemciye göre özgürlükle ilgili sorunların ortadan kalkması için zamana ihtiyaç vardır. Aynı eylemciye göre, özgürlükler sorunu eskiden beri var olmakla birlikte, “AK Parti eliyle daha bir derinleşerek su yüzüne çıktı”. Ona göre, AK Parti’nin en büyük başarısızlığı da budur. AK Parti’nin “cinsiyetçi tavırları ve halkı muhafazakârlaştırması...” da özgürlükler sorunu ile ilgilidir. Örneğin içki konusundaki sınırlandırmanın (gizli ya da açıkça) dini temellere dayandırılmasının hükümetin özgürlüklere müdahalesinin son zamanlardaki en tipik örneği olduğunu düşünmektedir.

Eylemci eğer dinî ilkelere işaret edilmeden, (Batı’da olduğu gibi) sadece güvenlik gibi nedenlerle içki satışına kısıtlama getirilseydi, buna kimsenin karşı çıkmayacağını dile getirmektedir. Yasağın dine atıf yapılarak konmasının, diğer alanlarda da bireysel özgürlüklere müdahale edilebileceğinin bir işareti olarak görüldüğünü ve bunun bireysel özgürlükler için bir tehdit algısı yarattığını, eylemcinin konuşmalarından anlamaktayız. Zira eylemci, modern özgürlük ile dinin tanımladığı öz-

gürlüğün birbirinden farklı olduğuna dair zımnî bir görüşten hareket etmektedir. Eylemcinin konuşmaları bütün olarak incelendiğinde modern ve seküler özgürlük anlayışının bireysel özgürlükleri alabildiğine genişletme ve korumadan yana olduğuna, buna karşılık dinî özgürlük anlayışının ise bireylerin eylem ve yaşam tarzlarına kolaylıkla müdahale etmeye uygun olduğuna inandığını görebiliyoruz.

Kimi eylemciler, “AK Parti’nin nihai hedefinin insanların özgürlüklerini adım adım kısıtlamak” olduğunu ve bu amaç için diğer alanlarda başarılı politikalar izlediğini iddia etmektedir. İzmir’de (Gündoğdu Meydanı) mülâkat yaptığımız 18 yaşında (K), kendisini ideolojik bakımdan “önce Kemalist sonra solcu” olarak tarif eden bir eylemci, AK Parti’nin özellikle “yolların ve üniversitelerin yapımında başarılı olduğunu” ama bu başarıların özgürlükleri kısıtlama yolunda adım atmak için kullanıldığını düşünmektedir. Eylemci, “iktidar partisi neden özgürlüğünüzü adım adım kısıtlamak istesin ki?” şeklindeki irdeleyici soruya karşılık “kendi yandaşlarının özgürlüğünü artırması için bizim özgürlüğümüzü kısıtlaması gerekiyor” şeklinde yanıt vermektedir.

Türkiye’nin en önemli sorunlarının ne olduğuna dair sorumuza, kimi eylemciler de; Kürt sorunu, terör sorunu, ekonomi, eğitim gibi artık standartlaşmış bazı problemlere işaret ederek cevap vermektedirler. Esasen araştırmamızın bu bulgusu, Gezi Parkı eylemleri ile ilgili yapılan istatistiksel araştırmaların sonuçlarıyla uyum arz etmektedir. Örneğin Genar tarafından yapılan araştırmada bu sorunlar şu yüzdelerle ön plana çıkmaktadır:³⁹

- Özgürlük olmaması: % 18,9
- Ayrımcılık/eşitsizlik/adaletsizlik: %16,3
- Eğitim: % 13,3
- İşsizlik: % 11,0
- Ekonomi: % 10,2
- Recep Tayyip Erdoğan: % 8,0
- Kürt sorunu: % 3,6
- Demokrasi: % 2,8
- Yeşil alanların yok edilmesi: % 2,2
- Yolsuzluk: % 2,2
- Diğer: % 7,6
- Fikri yok: % 3,9.

39. Gezi Parkı Profili’ 8-9 Haziran 2013, *Genar*, http://www.genar.com.tr/files/GEZIPARKI_PROFIL-SON.pdf

Ankara Kuğulu Park'ta görüştüğümüz 23 yaşında, kendisini “liberal demokrat” olarak tarif eden bir eylemci, Türkiye'nin en önemli sorunlarının başında Kürt sorununun geldiğini ve bu sorunların AK Parti'den önce de var olduğunu, AK Parti'nin bu sorunlarla başetmede başarılı bir yol izlediğini düşünmektedir. Bu eylemci, 2011 genel seçimlerinde “özgürlükçü politikalarından ötürü” AK Parti'ye oy verdiğini söylemektedir. Aynı eylemci, AK Parti'nin önceleri ekonomik ve politik anlamda özgürlükçü olduğunu, 2011'den sonra ise ekonomik özgürlükçülüğünü sürdürdüğünü ama politik anlamda özgürlükçülükten saptığını ve kendisinin de bu yüzden desteklemeyi bırakarak burada eylemlere katıldığını ifade etmektedir.

21 yaşında (K), kendisini “sosyal demokrat ve Atatürkçü” olarak tanımlayan bir eylemci (Ankara, K.P.), Türkiye'nin en önemli sorunlarının eğitim ve ekonomi olduğunu, bu sorunların sorumlusunun AK Parti olduğunu ve çözümün de AK Parti'nin elinde olduğunu düşünmektedir. Kendisine bu eylemlere katılmasının nedeni sorulduğunda, bu eylemci de “özgürlük” konusuna atıf yapmaktadır:

Eylemci: Neden buradayım, çünkü daha fazla özgürlük istiyorum, bizi çok kısıtladılar yatak odamıza kadar girdiler, ne içeceğimize kadar söylediler bize. Ben artık daha fazla özgürlük için, geleceğimi korumak için, maalesef, burada olmak zorundayım.

25 yaşında (K), kendisini “sosyal demokrat” ve “liberal” olarak tanımlayan bir eylemci (Ankara, Kuğulu Park) Türkiye'nin en önemli sorunlarının başında eğitim sorununun geldiğini düşünmektedir. Geçtiğimiz seçimlerde hiçbir partiye oy vermediğini, gelecek seçimlerde ise CHP'ye oy vermeyi düşündüğünü dile getiren eylemci, bu sorunun AK Parti'den önce var olduğunu; ama AK Parti zamanında “okul yerine cami yapılması” ve “eğitime çok fazla önem verilmemesi” nedeniyle daha da derinleştiğini düşünmektedir. Bu eylemciye göre, eğitim sorunu çözüldüğünde Türkiye'deki pek çok sorun da çözülecektir.

Araştırmamız kapsamında mülakat yapılan eylemciler arasında, Türkiye'nin en önemli sorununun “Kürt sorunu” olduğu fikri de önemli bir yere sahiptir. Kimi eylemciler “Kürt sorunu” ile “terör sorununun” farklı iki sorun olduğunu vurgularken, genellikle Kürt kökenli ve BDP'ye yakın eylemciler bu soruna atıf yapmak için “Kürt meselesi” ve “Kürt sorunu” tabirlerini tercih etmektedirler.

Eskişehir'de mülakat yapılan 22 yaşında (E), BDP'ye yakın olup kendisini “sosyalist” olarak tanımlayan bir eylemcinin gözünde Türkiye'nin en büyük sorunu

Kürt sorunudur. Bu eylemciye göre, AK Parti iktidarı bu konuda önemli adımlar atmaktadır. Ancak bu eylemci, Kürt sorununun gerçekten çözülmesi için sosyalist ilkelerle hareket edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Eylemciye göre, “Kürtler yıllarca ötekileştirilmiş, [...] örgütlenme hakları yeni yeni veriliyor”. Eylemci, AK Parti’nin sivilleşme ve askeri vesayeti sona erdirme yolunda önemli adımlar attığını, ama Kürt sorununun çözülmesi için esasen Türk halkının bunu istemesi ve buna yardım etmesi gerektiğini düşünmektedir.

Niceliksel araştırmalarda tespit edilmeyen, ama araştırmamızda Türkiye’nin en önemli sorunu olarak kuvvetli biçimde dile getirilen başlıklardan biri de “ayrımcılık” veya “toplumsal gruplar arasında husumet”tir. Eylemciler arasında, Türkiye’de en önemli sorunun etnik ve dinsel ayrımcılık veya bölünmüşlük olduğu kanaati hâkimdir. Eylemcilere göre, bu sorun öteden beri mevcut olduğu halde, özellikle AK Parti politikalarıyla derinleşip yaygınlık kazanmıştır.

19 yaşında, kendisini “devrimci” olarak tanımlayan bir eylemci (İzmir, Gündoğdu Meydanı), bu sorunun partileri ve liderleri aşan bir sorun olduğunu düşünmektedir. Sorunun aktörleri siyaset ve liderler olmadığına göre, çözümünün de buralarda aranmasının yanlış olduğunu düşünen eylemci, ilginç bir biçimde çözüm olarak farklı bir şeye, medya sektörüne atıf yapmaktadır:

Eylemci: Medyamız, çok izlenen medya kanalları, gerçekten doğruları gösterirse, gerçekleri gösterirlerse, gazeteler gerçekleri yazarsa, ben herkesin bilinçlenebileceğine inanıyorum. Tek çözüm, hani araştırmak ve öğrenmek yani cehaletten kurtulmaktır.

Bu genç eylemci, etnik, dinsel ve mezhepsel sorunların halk tarafından çözülmesinin, politikacıların marifetiyle çözülmesine kıyasla daha olası olduğunu düşünmektedir. Elbette bu umudunun oluşmasında Gezi Parkı ile başlayan eylemlerin Gündoğdu Meydanı’nda oluşturduğu karnavalesk atmosferin de etkisi olduğunu vurgulamak gerekir. Zira genç eylemci, o günlerde İzmir’in gündemine yerleşmiş olan “Göztepe-Karşıyaka dayanışmasını” örnek olarak göstermektedir.

Karşıyaka ve Göztepe spor kulüpleri arasındaki rekabet, taraftarlar arasındaki sert ve kimi zaman kavgalara varan husumet, tüm İzmirli taraftarlar tarafından yakından bilinir. Gezi Parkı eylemlerinin İzmir’de de yankı bulmasıyla birlikte Gündoğdu Meydanı’nda ortak bir çadır içerisinde taraftarların bir araya gelmesi, İzmirli taraftarların

için “en imkânsız gibi görünen birleşmelerin bile” gerektiğinde gerçekleşebileceğine dair bir örnek teşkil etmektedir. Yukarıda söz ettiğimiz 19 yaşındaki “devrimci” eylemcinin dünyasında bunun, toplumsal farklılıkların iktidar karşısında önemsizleşerek barış ve kardeşliğe yerini bırakabileceğine dair umut vadettiğini şu cümlelerinden anlamak mümkün:

Görüşmeci: Ayrımcılık hemen çözülecek bir sorun gibi görünmüyor değil mi, çok zaman isteyen belki de yüzyıllar isteyen...

Eylemci: [...] Şu an bir parti başaramaz bunu. Halk bunu yapabilirse ki şu anda görebiliyoruz, hani önceden birbirine düşman olabilen, en küçük örneği İzmir’den Karşıyaka-Göztepe gibi birbirlerine sarmaş dolaş olabildiler. Hani o yüzden halk yapabilir bunu. Yapabilecek bir parti, bir lider yok şuan Türkiye’de. İnanmıyorum böyle bir lider olduğuna.

3.6 KATILIMCILARIN İKTİDAR VE MUHALEFET PARTİLERİ HAKKINDAKİ FİKİRLERİ

3.6.1 Katılımcıların AK Parti İktidarına Yönelik Fikirleri

Eylemlerin ve bu eylemlerde açığa çıkan öfkenin görünürde ilk sıradaki hedefi doğal olarak iktidar partisi ve Başbakan’dır. Öte yandan, hangi parti iktidarda olursa olsun aynı kızgınlıkla eylemlere katılacak olan bir kitle de mevcuttur. Bu kitle belirli partilerle, hükümetlerle ve politikacılarla değil, “sistemle” ve/ya devletle kavgalı olan bireylerden oluşmaktadır.

Araştırma kapsamında irdelenen konulardan biri de, eylemcilerin AK Parti iktidarını nasıl değerlendirdikleridir. Bu konudaki analizlerimize geçmeden önce bir tespiti yer vermemiz gerekir: Herhangi *bir siyasal partiye karşı olmakla o partinin politikalarına karşı olmak* aynı şey değildir. Örneğin AK Parti’ye karşı olmakla AK Parti’nin tarım politikalarına karşı olmak ayrı şeylerdir. Birinde partinin varlığına karşı çıkılırken diğesinde partinin belirli icraatlarına karşı çıkış söz konusudur. Partinin varlığına karşı çıkan kişi, doğal olarak partinin tüm icraatlarına da karşıdır, ancak bu karşıtlık, icraatlara yönelik bir hoşnutsuzluktan öte, doğrudan partiye duyulan hoşnutsuzluktan kaynaklanmaktadır. Bu kişinin partiye yönelik tutumu, rasyonel bir muhakemeden çok ideolojik yargılardan beslenmektedir.

Gezi Parkı eylemcileri arasında AK Parti ile ilgili olarak ön plana çıkan temel görüşlerinden biri, partinin Türkiye’deki etnik, dini ve mezhepsel farklılıkları sürekli

olarak körüklediği ve bu alanda siyaset yaptığıdır. Bazı eylemciler bu tür sorunların Türkiye’de eskiden beri var olduğunu ama AK Parti ile beraber bu sorunların derinleştiğini düşünürken bazıları ise bu sorunların tamamen AK Parti ile birlikte ortaya çıktığını düşünmektedir.

Örneğin 23 yaşında bir kadın eylemci, bu düşünceyi şöyle dile getirmektedir: “Onların [AK Parti’nin] gelmesiyle bölücülüğün daha çok arttığını düşünüyorum. Eskiden ben hatırlıyorum Kürt-Türk sorununu”. AK Parti’nin neden insanları bu şekilde kamplara ayırmaya çalıştığı sorulduğunda, eylemci şüpheli bir tutum içerisinde soyut nedenler öne sürmektedir:

- Görüşmeci: Sizce bunu niye yapıyorlar? İnsanları neden ayrıştırıyorlar, bölüyorlar?
- Eylemci: Kendi çıkarları doğrultusunda bir şeyler yaptıklarını düşünüyorum.
- Görüşmeci: Bundan nasıl bir çıkar elde ediyor olabilirler?
- Eylemci: [Görüşmecinin sözünü keserek] Yani, sonuçta arada savaşlar olduğu zaman, bunlar bazı insanların işine yarayacak. Sonuçta arada paralar dönecek, bundan da devlet nasibini alacak, öyle söyleyeyim.

Eylemciler arasında, AK Parti’nin kuşak farkından dolayı bugünün gençlerinin dünyasından kopuk bir siyaset içerisinde olduğu yönünde bir fikir de öne çıkmaktadır. Bu düşünceye göre AK Parti, “eski kuşakların sorunlarını yeni nesillere de taşıyarak siyaset yapmaya çalışmakta, bu nedenle de hem gençleri kaybetmekte hem de siyasette başarısız bir konuma düşmektedir”.

22 yaşında Hukuk Fakültesi öğrencisi ve kendisini “sosyalist” olarak tanımlayan erkek eylemci (Gezi Parkı, İst.) bu düşünceyi şu sözlerle ifade etmektedir:

- Eylemci: AK Parti öğrencileri, gençleri gerçekten kaybetti.
- Görüşmeci: Nasıl kaybetti?
- Eylemci: Yani sonuçta kendisi bizim kafamızda değil, bizim düşündüğümüz gibi düşünmüyor. Eski bir adam, eskide kalmış, ideolojisi eski bir adam. Gençler bugün onun söylediği hiçbir şeyi anlamıyor, ciddiye de almıyoruz açıkçası. Onun söyledikleri bizi bağlamıyor, bizim jenerasyona ait bir adam değil, eskide kalmış bir adam.

Araştırmamız kapsamında eylemcilerden AK Parti'nin 10 yılı aşkın iktidarında bugüne kadar hangi konularda başarılı, hangilerinde başarısız olduğunu değerlendirmeleri de istenmiştir. Doğal olarak eylemcilerin AK Parti'nin başarılarından ziyade başarısızlıklarını ön plana çıkardıkları görülmektedir. Eylemciler, mülâkat sorularımız arasında yer alan "AK Parti'nin başarılı olduğu şeyler nelerdir?" sorusuna genellikle kinâyeli biçimde şöyle cevap vermektedir: "Halkı ve ülkeyi bölmekte başarılı oldu"; "kendi yandaşlarını kayırmakta başarılı oldu"; "ülkeyi satmakta başarılı oldu". Bunlar dışında "hiç bir konuda başarılı olmadı" anlamındaki cevaplar da ön plana çıkmaktadır. Bu düşünceye sahip eylemcilere göre, AK Parti ekonomide, sağlıkta ve eğitimde her geçen gün ülkemizi daha kötü bir duruma sokmakta, ama algı yönetimi sayesinde durumun tam tersini lanse etmeyi başarmaktadır. Az sayıda eylemci, cılız bir biçimde AK Parti'nin başarılarından söz etmektedir. Bu biçimde ifade edilen başarılar, askeri vesayetin kırılması, özellikle ulaşım alanında yatırımlar yapılması (yolların yapılması) ve sağlık alanında yenilikler yapılmasıdır. AK Parti'ye atfettikleri bu başarıların da yine eylemciler tarafından şüphe ile karşılandığı gözlemlenmektedir. Örneğin 35 yaşında (K), kendisini "devrimci Müslüman" olarak tanımlayan eylemci (Gezi parkı, İst.), AK Parti'nin askeri vesayeti kaldırmayı başardığını, ama bunun yerine kendi vesayetini tesis ettiğini öne sürmektedir:

Eylemci: AK Parti'ye hiç oy vermedim; ama iktidara geldikleri ilk senelerde Türkiye'de askeri cunta baskındı. Bu, onu yıktı. Ama onu yıktı, demokratikleşme yerine, gücü kendinde topladı. Siyasi cuntayla uğraşıyoruz şimdi, sivil cuntayla...

Bazı eylemcilerde AK Parti'nin Kürt sorununu çözmek için attığı adımlar bir çaresizlik ve dışlanmışlık hissi uyandırmaktadır. Özellikle Kemalist gençler, AK Parti'nin Kürt sorununu çözmeye (Öcalan ile devlet arasında görüşmeler; Kürtlerle müzakere ve diyalog halinde olma; PKK'nın yurtdışına çıkışı gibi adımlardan oluşan) politikasını ihanet olarak görmektedir. Gezi Parkı eylemlerinde polis müdahalesini "teröristlere müsamaha gösteren hükümet, sivil göstericilere şiddet uyguluyor" şeklinde söylemleştirmektedirler.

18 yaşında (E), kendisini Atatürkçü olarak tanımlayan bir eylemci (Gezi Parkı, İst.) şöyle demektedir:

Eylemci: Düşünüyorum, çok düşünüyorum. Buradaki insanlara bir gazı atılıyor. Gece gündüz... [...] Hani uyarı yapabilirsin, birkaç defa tekrarlayabilirsin veya hani rica da edebilirsin ama hiçbir türlü zorla kaldırıp da ondan sonra da çadırını asla yakamazsın. Bunlar böyle şeyleri yapıyorlar. Ama başkalarına geldiği zaman; senin askerini, senin vatanındaki kişileri öldüren kişileri affederek Türkiye'ye getiriyorlar.

Eylemciler arasında yaygın olan eleştirel görüşlerden biri de, AK Parti iktidarının meşruiyeti ile ilgilidir. Bu meşruiyet sorgusu, Türkiye'nin mevcut seçim sistemine atıf yapılarak "AK Parti'nin aslında "% 50'yi temsil etmediğini" öne sürmeye kadar gitmektedir. Öyle ki, kimi eylemciler esasen % 50 civarı görünen AK Parti oylarının, seçim barajı nedeniyle bu kadar yüksek görüldüğünü, aslında baraj olmasa bu oyların % 15 civarında kaldığını iddia etmektedir.⁴⁰ Bu görüşü savunanlar, bu nedenlerle, demokrasiye ve demokratik sisteme güven duymadıklarını ve seçimlerle Türkiye'nin değişmesinin imkânsız olduğunu öne sürmektedirler.

3.6.2 Katılımcıların Muhalefet Partilerine Yönelik Fikirleri

Gezi Parkı eylemleri başladığında eylemlerin nedenleri ile ilgili olarak kabul gören görüşlerden biri, Türkiye'de muhalefet partilerinin meclis içerisinde yeterli güç ve çapta muhalefet edememelerinden dolayı insanların sokaklara çıktığı idi. Bu nedenle, araştırmamız kapsamında eylemcilerin muhalefet partilerine dair görüşleri de soruldu. Eylemcilerin bir kısmı, yukarıda da tespit ettiğimiz gibi, sisteme ve AK Parti'nin varlığına muhalif olduklarından ötürü, mevcut toplumsal düzen ve siyasal sistem içerisinde zaten kendilerini ifade eden herhangi bir parti olmadığını, bu nedenle sokakların en iyi muhalefet alanları olduğuna inanan kişilerden oluşmaktadır. Niceliksel araştırmaların sonuçlarına göre, bu eylemci profili (en azından Gezi Parkı'ndaki eylemciler için konuşursak) oran olarak CHP seçmenlerinden sonra ikinci sırada gelmektedir. Bu eylemciler toplumsal düzenin ve siyasal sistemin sömürü üzerine kurulu olduğuna inanmaktadır. Bu nedenle bu profile sahip eylemciler (özellikle Marksist-Leninist düşünceden etki-

40. Bu görüşü savunanların ortaya attıkları rakamlara göre AK Parti'nin genel seçimlerdeki gerçek oy oranı % 35 ile % 15 arasında değişmektedir. Hatta kimi eylemciler daha farklı bir yaklaşımla esasen % 40 civarında oy almış olan bir partinin, seçim barajı nedeniyle Meclis'te % 65 temsil gücüne ulaştığını iddia etmektedirler. Burada eylemcilerin matematiksel hesabının yanlış veya doğru olmasından ziyade, bakış açılarını vurgulamaktayız. Eylemcilerin bu iddiayı eylem sahasında geliştirmedikleri, eylemlerden önce bu iddianın zaten dolaşımında olduğu muhakkaktır.

lenen ve bu literatürden beslenenler) sistem dışı muhalefeti daha sahici ve daha etkili bulmaktadır.

22 yaşında (E), kendisini “sosyalist” olarak tanımlayan bir genç şöyle demektedir:

Eylemci: Hani dedim ya sistemin argümanlarıyla çalışanlar bizi ifade edemiyorlar. Biz sistemin argümanlarıyla çalışmıyoruz. Bu eylemin sistem içerisinde bir eylem olduğunu düşünmeyin. Bu ondan bağımsız olarak gelişen bir eylem. Bu tarz bir eylem Türkiye’de yok. Bu tarz bir parti yok. Bu tarz bir oluşum yoktur. Onların ifade edememesinin sebebi bu sistemin içerisinde yer almaları. İfade edebilselerdi bugün bu olaylar yaşanmazdı. [Sistem] muhalefet partilerini tikiyor, Meclis muhalefet partisini tikiyor. Demokrasi yalanıyla insanlar oy kullanıyor, belki destek veriyor ama pek bir etkisini göremiyoruz. Yani bize dönüşü olmuyor...

İzmir’de Gündoğdu Meydanı’nda eylemlere katılan 24 yaşında “devrimci-demokrat” bir erkek eylemci, geçtiğimiz seçimlerde EMEP adayı bir bağımsız adaya oy verdiğini, gelecek seçimlerde de BDP’ye oy vereceğini söylemektedir. Bu eylemciye muhalefet partilerini ne ölçüde yeterli bulduğunu sorduğumuzda, muhalefet partilerinin her konuda ayrışma içerisinde olmasından ötürü AK Parti karşısında yeterli gücü oluşturamadıklarını söylemektedir:

Görüşmeci: Sizce etkili bir muhalefet olsaydı bu direnişe gerek olur muydu? Ya da insanlar bu şekilde bir alternatif muhalefet arayışına girer miydi?

Eylemci: Bu kadar büyük bir hükümet, yani halk desteğini almış arkasına, yüzde elliyle gelmiş, Mecliste durdurmak çok kolay değil. Bir de yani yüzde elliyle geliyor ama seçim barajı falan yüzde altmış altıyla yönetim sürdürüyor Mecliste. Yani çok zor bir şey... Yani onlara karşı durmaları bile. Ama yani tavırlarını net bir şekilde koymaları lazım bir şeylere... Siz böyle yaparsanız biz bunu yaparız, biz bunu, bu olayı gerçekleştiririz diye yumruklarını masaya vurmaları lazım, bir rest çekmeleri lazım. Ki şey yapabilmeleri için de hepsinin birleşmesi lazım... Tabi biliyoruz BDP ile MHP çok uç gruplar, iki ayrı uç grup yani. CHP ile MHP belki birleşebilirler ama BDP’yi de almadıkları sürece yani zor, çok büyük bir muhalefet oluşturmaları.

Muhalefet partilerine dair en sert tutum, bu partilerin kendilerini hiç bir şekilde temsil etmediğine inanan eylemcilerden gelmektedir. Bu eylemciler, muhalif görüşlerinin TBMM çatısı altında dillendirilmediği için sokağı seçen kişilerdir. İstanbul'da eylemlere katılan 17 yaşında ve kendini “sosyalist” olarak tanıtan, hiç bir partiye oy vermeyeceğini, hele AK Parti ve MHP'ye kesinlikle oy vermeyeceğini söyleyen eylemci, muhalefet partileri hakkında şöyle demektedir:

[Muhalefet partileri] Allah'a emanet. İşte muhalefet olamadıkları için bu haldeyiz [...] Onların hiç bizi temsil ettiğini düşünmüyorum. En ufak bir örnek verirse; olayların daha ilk başlangıcında, hani polisle çatışma noktasında hiç biri yoktu. Sonra polis geri çekildi. Ve hepsi konuşma yapmak için geldi. Hani zaten buradakiler de istemiyordu ama gene geldiler.

Muhalefet partilerine karşı güvensizlikleri Türkiye'deki siyasal sisteme duydukları güvensizlik ile paralellik arz eden eylemciler, muhalefet partilerinin yetersizliğinin siyaseti bir kısır döngü içerisine soktuğunu ve siyaseti işlevsizleştirerek iktidar partisini daha da güçlendirdiğini öne sürmektedirler.

İzmir'de eylemlere katılan 24 yaşında, Green Peace üyesi kadın eylemci, seçim sisteminde hileler yapıldığı için seçimlerde oy kullanmadığını söylemekte ve CHP'yi de şöyle eleştirmektedir:

Eylemci: Demek ki muhalefet görevini yapamıyor. Yani nasıl diyeyim, şimdi burada en büyük muhalefet partisi CHP. Şimdi CHP'nin şurada duyduğum kadarıyla, gördüğüm kadarıyla, televizyondan izlediğim kadarıyla, tek yaptığı iş; Erdoğan'a cevap vermek. Tek yaptığı iş bu kavga çıkarmak, gürültü çıkarmak, bir iletişime girmeden diyaloga geçmeden. “Bak abi sen bunu böyle söylüyorsun ama bak aslında bunu böyle böyle yapsak daha ılımlı olmaz mı”. Bir iletişim içine geçmeden sürekli kavga gürültü. O ona laf, o ona laf. Tek yaptıkları rol aslında. Ee artık n'apacak halk, çıkacak bağırma başlıcak. Bu yeter demenin çok güzel bir şekli değil mi? Bu kadar farklı bayrağın hepsinin aynı düşüncede olması bu çok güzel bir şey yani. İşte muhalefet budur! Şu anda CHP niye sesini çıkaramıyor, çünkü görevini yapmadığını o da biliyor. Utanıyorlar bence.

Eylemcilerin genel olarak muhalefet partileri ile ilgili bir umutsuzluk içerisinde olmaları doğaldır. Bu umutsuzluk, farklı eylemciler tarafından farklı muhalefet partileri hakkında şu eleştirel düşüncelerle birlikte şekillenmektedir: Eylemciler arasında yaygın olan görüşe göre CHP somut politikalar üretmede başarısızdır; MHP sert sözlerle iktidar partisini eleştirmekte, ama bu eleştirileriyle Türkiye’de hiç bir şeyi değiştirememektedir; BDP Kürt sorununa odaklı politikaları nedeniyle Türkiye’nin genel sorunlarına bir türlü odaklanamamaktadır. Geri kalan partiler de oy potansiyeli yetersizliğinden dolayı zaten Meclis’e girememekte ve tüm bunlar AK Parti iktidarını denetimsiz ve muhalefetsiz bir güce dönüştürmektedir.

19 yaşında bir Gezi Parkı eylemcisi, kendisini Atatürkçü olarak tanımlamakta ve CHP’ye gelecek seçimlerde oy vermeyi düşündüğünü, ama bu tercihinin CHP’ye güven duymaktan dolayı olmadığını vurgulamaktadır. Muhalefet partileri hakkındaki görüşleri sorulduğunda bu eylemci, AK Parti’yi devirebilecek tek aktörün ordu olduğunu; ama ordunun da bu güçten yoksun bırakıldığını, CHP’nin “AK Parti’ye laf yetiştirmekten başka bir şey yapmadığını”, BDP’nin ise AK Parti’ye bel bağladığını ve ona teslim olduğunu; bu nedenle de Türkiye’de muhalefet diye bir şey olmadığını belirtmektedir. Bu eylemci, Türkiye’de muhalefetin sistemli bir şekilde eriyerek yok olmasından AK Parti iktidarını sorumlu tutmaktadır. Muhalefetle ilgili bu görüş, farklı kelimelerle de olsa eylemciler tarafından en fazla dile getirilen görüştür.

Yukarıda, eylemcilerin siyasal profillerinden söz ederken, eylemcilerin önemli bir kısmının CHP seçmeninden oluştuğuna dair tespitimizi yapmış ve niceliksel araştırmaların da bu tespiti açık biçimde desteklediğini ortaya koymuştuk. Gezi Parkı eylemlerine fiilen katılan, eylem alanlarında konaklayan eylemcilerin yarıya yakını “a-tipik CHP’li” adını verdiğimiz bu eylemci profilinden oluşmaktadır. O halde bu eylemcilerin CHP’ye bakışları nasıldır? Eylemcilere göre CHP Meclis içerisinde gerekli muhalefeti yapabiliyor mu? Yapamıyorsa eylemciler neden bu partiye oy vermektedirler (veya vermeyi planlamaktadırlar)?

24 yaşında, kendisini “solcu” ve “yarı Kemalist” olarak tanımlayan, Alevi olduğunu beyan eden bir eylemci, siyasal tercihi sorulduğunda CHP dışında partilere oy vermediğini söylemektedir. Bu eylemcinin ana muhalefet partisine bakışı, a-tipik CHP’lilerin tipik düşüncelerini yansıtmaktadır:

Eylemci: Eğer başka bir parti olursa, güçlü bir parti, barajı aşıp da Erdoğan'a yaklaşacak biri olursa CHP'ye vermem oyumu. CHP, sesimi istediğim kadar duyuramıyor. Hatta düşündüğümün onda biri kadar duyuramıyor bana göre ama vermek zorunda kalıyorum, çünkü en yakın o. İki türlü oy var. Hem Alevî hem Türk. Yani bir sürü insandan oy alıyor CHP. O yüzden veriyorum. Ben, az oyu olan kişiye vermek istemiyorum. CHP'ye vermek zorunda kalıyorum. Diğer sol partililerin de CHP'ye vermesini istiyorum. Yani Erdoğan'ın karşısında büyük bir parti istiyorlarsa, CHP'ye oy vermele-ri gerekir diye düşünüyorum. Ama CHP benim hakkımı ne kadar savunuyor dersen, o kadar da savunmuyor.

Eylemcilerin muhalefet partileri ile ilgili bu güvensizlikleri kimilerinde politik sistemin çarpıklığına dair düşüncelerle birlikte gitmektedir. Politik sistemin çarpıklığı fikri ise, radikal solcu aidiyet içerisindeki eylemciler tarafından dünya sistemine ve "küresel düzeydeki kötü niyetli aktörlerin planlarına" bağlanmaktadır. Bazı eylemciler ise muhalefet partilerinin esasında pozisyon itibarıyla desteklenebilir durumda olduklarını, ama esas sorunun politik aktörlerden ve özellikle de liderlerden kaynaklandığını düşünmektedirler. Örneğin Kemal Kılıçdaroğlu'nun yerine yeni bir lider gelirse en azından CHP'nin iyi bir muhalefet partisi olacağına inanan eylemcilere rastlanmaktadır.

Azınlıkta olan başka bir eylemci profili ise CHP'nin ve Kemal Kılıçdaroğlu'nun politikalarına güven duymakta ve CHP'ye oy vermiş bulunmakta/vermeyi planlamaktadır. Başka bir deyişle, sayıları az da olsa eylemciler arasında CHP'nin yeterli muhalefet yaptığını, Kemal Kılıçdaroğlu'nun güven veren ve halkın haklarını savunan bir lider olduğunu düşünenler de bulunmaktadır.

İzmir'de eylemlere katılan 19 yaşındaki "Kemalist" eylemci, "şu an bir seçim olsa, CHP'ye oy atabilirim. Çünkü Kemal ağabeyim bu aralar bir şeyler konuşuyor hani... Halkı savunuyor falan. Hoşuma gidiyor tabii, herkesin hoşuna gider. Hani halkı savunması filan... Direnişe katılması filan..." demektedir. Daha önce yaşı-ndan ötürü oy kullanmamış olan bu genç eylemcinin Kemal Kılıçdaroğlu ile ilgili bu satırlarda ifade bulan fikirlerinin, Gezi Parkı eylemleri sırasında şekillendiği anlaşılmaktadır.

3.7 KATILIMCILARIN EYLEMLERDEN BEKLENTİLERİ

Yukarıda da örneklere dayanarak belirtildiği üzere, eylemcilerin Gezi Parkı eylemlerine katılma motifleri ile eylemlerden beklentileri arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Nitekim kendisini “sosyalist” olarak tanımlayan ve Marksist-Leninist düşünceyi takip ettiğini söyleyen 22 yaşında (E) bir eylemci (GP, İst.), bu eylemlerin Cumhuriyet tarihinde ilk defa tabandan gelen bir değişim arzusunun ifadesi olduğunu, sadece öğrenci ya da işçi hareketi olarak hatırlanmayacağını, farklı halk kesimlerinden gelen insanların katılımıyla güçlenen bir halk hareketi olarak tarihe geçeceğini düşünmektedir. Böyle baktığı için eylemleri Türkiye’de hükümetlerin, kişilerin ve bürokratların değişmesi yönünde değil, sistemin değişmesi yönünde bir adım olarak telakki etmektedir. Sistemin değişmesi için ise halkın bilinçlenmesi ve değişimi istemesi gerektiğini, Gezi Parkı eylemlerinin de işte bu değişimin habercisi olduğunu düşünmektedir:

Eylemci: Bence fikir önemlidir, fikirlerin değişmesi gerçekten bu ülkeyi çok etkiler. Gelecek kuşağı da etkiler bu kuşağı da etkiler. Biraz daha yenilenir bu kuşak, jenerasyon kendini ifade eder. Bizim içinde bulunduğumuz kuşak ve bizden sonrakilere de elbette bunları anlatacağız. İnsanlar bilinçlenecek, en büyük kazanımımız bu. Yani valinin istifası, Tayyip Erdoğan’ın gitmesi değil, insanların bilinçlenmesi bizim için çok önemli. Bizim önem verdiğimiz asıl şey bu yani.

Eylemcinin bu düşüncesine temel teşkil eden ve bu düşüncesiyle paralellik arz eden şey, Gezi Parkı eylemleriyle İstanbul dışındaki eylemler arasında kurduğu ilişkidir. Bu ilişkiyi eylemci Paris Komünü’ne atıf yaparak açıklamaktadır. Eylemciye göre Gezi Parkı içerisinde kurulan çadırlar, orada eylemler süresince tesis edilen sosyal sistem, sosyalizmin minyatür bir provası gibidir. Ona göre Gezi Parkı’ndaki bu atmosferi gören herkes, sosyalizmin uygulanabilirliği hakkında umut sahibi olacaktır. Eylemcinin kendi cümlelerine bakarsak:

- Görüşmeci: Bütüncül bakarsak, bu hareket sizin için ne anlam ifade ediyor?
- Eylemci: Bu Paris komünü gibi bir şey. Bir deneme yapıyoruz. Bunu bütün ülkede yapabileceğimizi de gösterebiliriz diye düşünüyorum. Hani bütün bir ülkeye de yayılabileceğini, bu tarz bir yaşamın mümkün olabileceğini insanlara kanıtlamaya çalışıyoruz.
- Görüşmeci: Bu tarz yaşam derken?
- Eylemci: Komün yaşamdan bahsediyorum. Bu alan içerisindeki insanlar da onu görüyorlar zaten. Siz buradasınız, herhalde komün yaşamı görüyorsunuz. Paris komünü deniyoruz diyorum. Daha küçük ama [...] yani şey gibi düşünün, örnekleyerek açıklayayım; burası Stalin, burası merkez savaşı yeri, diğerleri de destek şeyleri. Gitmedim, görmedim [diğer şehirlerdeki eylemlerle ilgili] tam bilgi sahibi değilim. O insanlarla beraber yaşamadım ama onların da bize yakın düşündüğünü zannediyorum. Yoksa destek vermezler ki eğer yakın düşünmeselerdi.

Eylemcilerin Gezi Parkı eylemlerinden kısa ve uzun vadeli beklentileri birbirinden farklıdır. Örneğin eylemciler arasında Gezi Parkı eylemlerinin Türkiye’de siyasal sistemi ya da siyasal otoriteyi kısa zamanda değiştireceğine dair beklentilerin yaygın olmasını beklemek gerçekçi olmaz. Bu nedenle eylemcilerin beklentilerini, *kısa vadede beklentiler* ve *uzun vadede beklentiler* şeklinde ayırmak doğru olacaktır. Kısa vadede beklentiler, eylemlerin fiilen bitirilmesi ile ilgili olup, eylemcilerin kendi rızalarıyla eylemleri sonlandırmalarını sağlayacak gelişmeler olarak tanımlanabilir. Kısa ve uzun vadede beklentiler, birbiriyle doğrudan ilişkili olmayan beklentilerdir.

Gezi Parkı eylemleri özelinde düşünürsek, çalışmamıza konu olan İstanbul’daki (Gezi Parkı), İzmir’deki (Gündoğdu Meydanı), Ankara’daki (Kuğulu Park) ve Eskişehir’deki (Espark AVM önü) eylem alanlarının eylemcilerin kendi rızalarıyla fiilen boşaltılması için gereken ideal gelişmelere kısa vadeli beklentiler diyebiliriz.

Yukarıdaki paragrafta düşüncelerini alıntıladığımız 22 yaşındaki “sosyalist” eylemci, Başbakan’ın ve polisin tutumu değişmeden, İstanbul’daki eylemlerin bitmeyeceğini, Taksim’den çıkarılsalar bile başka yerlerde yeniden örgütlenerek tekrar tekrar alan ve meydanlara çıkacaklarını ifade etmektedir. Öte yandan bu eylemci, Başbakan ve diğer devlet yetkilileri tarafından atılacak olumlu adımlarla birlikte

olaylar eylemcilerin kendi rızasıyla sonlandırılrsa bile bu eylemlerin ebediyen biteceği anlamına gelmeyeceğini ifade etmektedir. İşte bu noktada eylemcinin düşünce zincirinde uzun vadeli beklentileri devreye girmektedir: Türkiye’de sistem değişmeden bu eylemler son bulmayacak, başka bir zaman ve mekânda yeniden yapılmak üzere ertelenecektir. Bu eylemci, Gezi Parkı eylemlerinin neticesinde sol hareketler arasında bir koalisyon gerçekleştirebileceğini, bu koalisyonun bir manifesto etrafında siyasallaşabileceğini düşünmektedir.

Gezi Parkı eylemlerinden bir tür siyasal hareket, yani bütünleşmiş bir muhalefet bloğu çıkacağına dair umut, başka eylemciler tarafından da beslenmektedir. 23 yaşında (E) bir eylemci, birbirini tanımayan siyasal grupların Gezi Parkı’nda bir araya gelerek, hem önyargılarını bir kenara koymayı öğrendiklerini hem de birbirlerini daha fazla tanıma fırsatı bulduklarını düşünmektedir. Bu eylemciye göre, örneğin LGBT’lileri TKP’liler ve BDP’liler bilmiyordu. Ama iki hafta içerisinde Gezi Parkı’nda oluşan atmosfer sayesinde birbirlerinden yiyecek aldılar, su aldılar ve birbirlerini yakından tanıma fırsatı buldular:

Eylemci: Ve kafalarında bir şey oluştu, ben burada bir direnişçinin “Ya abi, ben burada LGBT birliğinin TOMA’nın önüne yattığını gördüm ya, artık bende homofobi denen şey kalmadı” dediğini duydum. Ve buradan çıktığında artık sokakta bir eşcinsel gördüğünde artık ona eski tavrıyla yaklaşmayacak. Ne bileyim bir BDP’liyi gördüğünde veya BDP bayrağını gördüğünde indirmeye kalkmayacak [...] Tamamen uç kutuplar karşılıklı el ele barikatlar kurdular, hatta bir fotoğrafı vardı bunun bir BDP’li ile bir Cumhuriyetçi ele ele gidiyorlar. Bir ilkti ve çok güzeldi. Biz alıştık buna [...] Devrim denen şey zaten bu demek. Bizim yüzde ellilik halk kısmı zannediyor ki devrim deyince “bunlar herhalde devleti indirecekler”. Böyle bir şey yok. Bizim için bu bir devrim.

Eylemciye göre İstanbul dışında da görülen eş zamanlı eylemler, bu “devrimin” “kıvılcım” düzeyinde bir göstergesidir. Eylemciye göre diğer şehirlerde eş zamanlı olarak gerçekleşen eylemler, AK Parti hükümeti karşısında insanların yekvücut olduğunu ve bu tek sesliliğin aslında devrim niteliğinde bir gelişme olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak eylemciler, çok sayıda insan tarafından desteklenen, Türkiye’nin hemen hemen tüm illerinde yankı bulan eylemlerin mutlaka Türkiye’de bir şeyleri değiştireceğine dair beklenti içerisindeyler. Burada “beklentilerin” “taleplerden”

daha gerçekçi olduğunun altını çizmek gerekir. Kimi eylemciler AK Parti hükümetinin ilerleyen zamanlarda artık istediği gibi yasaklar koymaya, insanların bireysel özgürlüklerine dilediği gibi müdahale etmeye cesaret edemeyeceğine dair beklentiler içerisindeyken, kimi eylemciler bu olaylardan sonra Türkiye’de ciddi bir muhalif hareket birliği oluşacağı, bu birliğin ise giderek bir siyasal partiye dönüşeceği ve böylece Türkiye’de sol ve muhalefet tarihi açısından bir dönüşüm yaşanacağı beklentisi içerisindeydi.

3.8 KATILIMCILARIN TALEPLERİ

Talep ve beklenti arasında fark bulunmaktadır. Beklenti, daha gerçekçidir ve düz bir bakış açısıyla oluşur. Talepler ise daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Her müşahhas talep, talep eden aktörün “tanınma” (*recognition*) arzusunu da beraberinde getirir. Örneğin Gezi Parkı olaylarında Taksim Dayanışması tarafından hükümete iletilen talepler, bir yandan hükümeti bazı adımlar atmaya sevk etme isteği içerirken diğer yandan da eylemcilerin “aktör olarak meşru bir taraf” şeklinde tanınmasına yönelikti.

Taleplerin “tanınma arzusunu” içinde barındırdığının belki de en açık örneği, 18 yaşında ve kendini “Atatürkçü” olarak tanımlayan bir erkek eylemciye “hükümet hangi somut adımları atarsa buradaki eylemi bireysel olarak sonlandırmaya karar verirsiniz?” diye sordüğümüzda aldığımız cevap göstermektedir. Genç eylemci, Başbakan’ın kendilerine çapulcu ve ayyaş dediği için özür dilemesini ve Gezi Parkı’nın park olarak kalmasının garanti edilmesini istediğini dile getiriyor. Konuşmasının ilerleyen bölümünde “tanınma arzusunu” (*desire for recognition*) açığa vuruyor:

Ben eminim ki şu yaptığımız şeyle (eylemlerle) sadece Türkiye’de değil tüm dünyada konuşuluyoruz. Ve ileride bununla gurur duyacağımıza eminim. O yüzden burada durmak lazım.

Taleplerin, talep sahibi aktörleri meşrulaştırmaya yönelik fonksiyonu ikincil ve örtüldür ve dikkatle bakılmadığında görülmez. Talepler, beklentilere göre daha karmaşık psikolojik süreçleri de beraberinde getirdiğine göre, talepler üzerinde ayrıca durmak gerekir.

Bu psikolojik fonksiyonu bir yana, taleplerle ilgili olarak her şeyden önce yapılması gereken şey, onların gerçeklikle ne ölçüde uyumlu olduğuna bakmaktır. Le Bon,

ünlü *Kalabalıkların Psikolojisi* adlı eserinde “kalabalıklar için imkânsızlık fikri ortadan kalkar” demektedir.⁴¹ Gerçekten de eylem alanındaki bireylerin psikolojisi, hiç bir isteklerinin imkânsız olmadığı yönündeki bir inanca teslim olduklarını göstermektedir.

Bu psikolojinin arkasında şu düşünce yatmaktadır: “En imkânsız olan” zaten gerçekleşmiş, yani birbiriyle asla birleşmeyecek gibi görünen ideolojik fraksiyonlar ve gruplar iktidar karşısında birleşmiştir. Örneğin 18 yaşında ve kendini Atatürkçü olarak tanımlayan bir erkek eylemci, daha önce birbirini dışlayan halk kitlelerinin Gezi Parkı alanında benzersiz bir dayanışma içerisine girdiğini, hatta bu dayanışmanın daha önce birbirini öldüren futbol taraftarları arasında bile gerçekleştiğini söylemektedir.

Benzer bir ruh hali diğer illerdeki eylem alanlarında da hâkimdi. Örneğin yakın tarihte birbiriyle kıyasıya mücadele eden ve zaman zaman sert kavgalara da tuşan iki İzmir futbol takımının (Göztepe ve Karşıyaka) taraftarlarının ortak bir çadır altında bir araya gelmiş olması İzmir’deki eylemciler tarafından “imkânsızın gerçekleşmesi” olarak görülmekteydi.

Kalabalıklar içerisinde oluşan taleplerin doğasını anlamak için, kalabalıkların bir yönünü daha görmek gerekir: Kalabalıkların, gerçeklik algısını değiştirme gücü vardır. Kalabalığın arasına karışan birey bir süre sonra kalabalık tarafından ihdas edilen gerçeklik duygusuna kapılır. Sosyolojik bir olgu olarak “kalabalığı”, “toplumun” bir simülasyonu olarak görmek mümkündür. Bu simülasyon içerisine giren birey, bir süre sonra toplum tarafından inşa edilen gerçekliği yavaş yavaş kaybetmeye başlar.

Gezi Parkı’ndaki “kalabalık”, bu simülasyonun mükemmel işlediğini göstermekteydi. Kimi eylemciler burada “Paris Komünü’nün minyatürünü” yaşadıklarını söylerken, kimileri zıtların bir araya geldiği, Kürt-Türk; eşcinsel-heteroseksüel; zengin-yoksul; Alevî-Sünnî; Fenerbahçe-Galatasaray; Karşıyaka-Göztepe... gibi tezatların bile anlamsızlaştığı bir toplumsal düzeye ulaştıklarını düşünmekteydi.

Kalabalığın toplumsal gerçeklik hissini nasıl azar azar bir kenara attığını, 19 yaşında, Zonguldak’tan gelerek Gezi Parkı eylemlerine katılan bir eylemcinin şu sözlerinde görüyoruz:

41. Le Bon, 2002:14

- Görüşmeci: Peki ne kadar zamandır buradasın. Hangi gün geldin buraya?
- Eylemci: Ben günleri bile bilmiyorum artık. Buna inanın, bugün hangi gündeyiz onu bilmiyorum
- Görüşmeci: Bugün Cuma.
- Eylemci: Bugün Cuma, saatin kaç olduğunu merak ediyorum şu anda. Yani ilk defa günü bilmiyorum.

Bu örnekten hareketle elbette tüm eylemcilerin zaman ve gerçeklik algısının eylem alanında bu şekilde eriyerek yok olduğunu söyleyemeyiz. Söylemek istediğimiz şey, kalabalığın arasındaki her bireyin toplumsal gerçekliğin farklı yönlerini bu şekilde yitirmeye başlayacağıdır. Yani Le Bon'un "imkânsız, kalabalıklarda kaybolur" sözünü "imkânsız, kalabalık içerisinde yeniden tanımlanır" diye değiştirerek yazabiliriz. Fransa'daki 1968 olaylarında popülerleşen ve günümüze dek dünyanın farklı yerlerindeki kolektif eylemlerde tekrar edilen bir slogan bu durumu çok iyi ifade etmektedir: "Gerçekçi ol, imkânsızı iste!"

Gezi Parkı eylemlerinde gerek sloganik düzeyde gerekse mülâkatlarımızda eylemciler tarafından ifade edilen bir talep, AK Parti hükümetinin ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın istifa etmesi yönündedir. Hâlbuki ne hükümet eylemcilerin bu isteği üzerine istifa edecektir, ne de istifa etmesi durumunda eylemcilerin eylem alanında olmasının nedenleri ortadan kalkacaktır. Öte yandan günümüz Türkiye siyasi şartlarında AK Parti'nin oylarının kanalize olabileceği alternatif bir parti veya siyasi bir oluşumun varlığından söz edilemeyeceği için istifa etmesi durumunda bile belki AK Parti oylarını artırarak yeniden iktidara gelecektir. Bu talep, tam da yukarıda belirttiğimiz "imkânsızın peşindeki gerçekçilik" tanımlamasına birebir uymaktadır. Bu türden diğer taleplere baktığımızda, eylemlerde ifade edilen taleplerin kalabalıklar tarafından yaratılmış gerçeklikler içerisinde anlamlı ve gerçekçi, toplumsal gerçeklik bakımından ise bir o kadar irrasyonel olduğunu görmekteyiz.

İstanbul'da Gezi Parkı'nda 14 Haziran 2013 günü dağıtılan "Kaldıraç" imzalı bildiri, şu sloganlarla bitmektedir:

Bu daha başlangıç, mücadeleye devam! Gemileri yaktık, geri dönüş yok! Taleplerimiz kabul edilene kadar alanlardayız! İsyarla insanlaştık, örgütle özgürleşeceğiz! Direne direne öğreneceğiz, örgütlü güç ile kazanacağız!

Bildiri, Gezi Parkı eylemlerinin belirli bir noktaya kadar zaferler kazandığını, ancak bu zaferlerin sadece bir başlangıç olduğunu düşünen eylemciler tarafından kaleme alınmış görünmektedir. Bu başlangıcın nasıl bir devam yolu ile ilerleyeceğinin, eylemcilerin örgütlenme ve direnme azmiyle belirleneceğinin ifade edildiği bildiri metni, sloganlardan da anlaşılacağı üzere talepler kabul edilene kadar eylemlerin alanlarda devam edeceğini öngörmektedir. Söz konusu bildiri metninde eksik olan şey ise eylemcilerin taleplerinin neler olduğudur. Bildiri metninde genel olarak bakıldığında, hükümet karşısında öfkeli bir kalabalığın ne istediğine dair en küçük bir işaretin bile yer almadığı görülmektedir.

Kolektif eylemlerin sosyolojik yapısına bakıldığında, bu tür olayların kısa vadeli amaçlar bakımından kolaylıkla bir totoloji içerisine girdiği ve bu totolojiden önemli ölçüde beslenerek devamlılık sağladığı görülebilir. Bu totoloji şöyle gelişir: Eylemciler güvenlik güçlerinin müdahalesi ile karşılaştığında tutuklanma, yaralanma ve hatta ölümle sonuçlanan durumlar ortaya çıkar. Bir süre sonra eylemciler bu kötü sonuçları doğuran sorumluların istifa etmesini ve tutukluların serbest bırakılmasını talep eder. Bu yöndeki talepler genellikle hükümetler için “imkânsız talepler” niteliği taşıdığından reddedilir. Bu defa eylemcilerin bu konudaki talepleri sloganlaşır ve birinci hedefe dönüşür. Böylece aslında eylemlerin “sonucu” olarak ortaya çıkan gelişmeler bir sonraki eylemlerin “amacını” belirlemeye başlar.

1968 olaylarında Fransadaki gençler eylemlerin bir aşamasında sorumluların istifa etmesini, boykotlar nedeniyle kapatılan Sorbonne üniversitesinin açılmasını ve tutukluların serbest bırakılmasını istediklerinde bu totolojinin içerisine düşmüşlerdi. Benzer bir totoloji, Gezi Parkı eylemleri için de geçerliydi. Eylemcilerin ortak inisiyatifi olarak hareket eden Taksim Dayanışması adlı platformun 5 isteği vardı: Gezi Parkı'nın park olarak kalacağına garanti edilmesi; polis şiddetinin durdurulması ve başta İstanbul ve Ankara olmak üzere Vali, Emniyet Müdürü ve tüm sorumluların istifa etmesi; gaz bombasının kullanımının yasaklanması; gözaltına alınanların serbest bırakılması ve Taksim dâhil ülkedeki tüm meydanlardaki toplantı ve eylem yasaklarının kaldırılması.⁴²

İlginç olan şey, eylemcilerin somut olan kısa vadeli tüm taleplerinin, bu totoloji etrafında şekillenen talepler olmasıdır. Uzun vadeli talepler ise genellikle soyut ve sloganik düzeydedir. Örneğin eylemciler “özgürlük istiyoruz” dediğinde, bununla kastedilenin ne olduğu belirlenemeyeceği için hükümetin bu talebi karşılaması da beklenemez. Hükümet için acil olan şey, eylem alanındaki kalabalıkları ikna ede-

42. Le Bon, 2002:14, 'İşte Gezi Parkı eylemcilerinin talepleri', *CNN Türk*, 5 Haziran 2013, <http://www.cnntrk.com/2013/turkiye/06/05/iste.gezi.parki.eylemcilerinin.talepleri/710731.0/>,

rek eylemlerin bir an önce sonlanmasını sağlamaktır. Peki hükümet hangi somut adımla eylemcilerin özgürlüğünü sağladığını gösterecek ve eylem alanını normalleştirecektir?

Buradaki çıkmazı anlamak için sloganların gerçeklikle ilişkisi ve bireylerin kalabalıkla ilişkisi üzerine düşünmek gerekir. Le Bon, kalabalıklara karışmış bireylerin artık eylem öncesinden farklı bir duruma geçtiğini söyler.⁴³ Freud da Le Bon'un bu tespitine katılır ama küçük bir ekleme yapar: Kalabalığa karışan birey farklı bir bireye dönüşmez, sadece kolektif varlık içerisinde "bilinçdışı" (*unconscious*) alanındaki rezervuarları bir anda serbest kalır ve görünür hale gelir.⁴⁴ Aralarındaki bu küçük farka rağmen Freud ve Le Bon, kalabalıkla birlikte bireysel aklın paranteze alındığı ve yerini yeni bir akıl biçimine bıraktığı konusunda hemfikirdirler. Gerçekten de Gezi Parkı eylemlerine bakıldığında, kalabalıkların taleplerinin Türkiye'nin içerisinde bulunduğu siyasal gerçeklikle uyuşmadığı görülecektir. Gezi Parkı'nda 13 Haziran 2013 günü "Bağımsız Devrimci Sınıf Platformu" imzasıyla dağıtılan, "Taleplerimizin Arkasındayız! Kazanana Kadar Direniş!" başlıklı bir bildiri şöyle devam etmektedir:

AKP iktidarının, medyanın ve tüm düzen güçlerinin direnişi soğutma çabasına karşı uyanık olalım. Onların bu hesaplarını bozmak için kararlı direnişimizi her geçen gün daha da büyütelim. Taleplerimiz kabul edilip hayata geçirilinceye kadar barikat başlarını terk etmeyelim. Direnerek özgürleştiğimiz her alanda, her sokakta isyan ruhunu büyütüp yayalım. Büyük direnişimizde iki kardeşimiz sermaye devleti tarafından katledildi, binlerce insanımız yaralı. Bu bedeli ödedikten sonra bize "eve dönün" diyenlere yanıtımız şu olmalı: "Kazanana kadar direniş!"

43. Le Bon, 2002: 14.

44. Freud, 1949: 9-10.

Bu bildiri, eylemcilerin taleplerini şöyle sıralamaktadır:

1. Gezi Parkı ile ilgili tüm plânlar çöpe atılsın!
2. Emekçilere günlerdir zulüm eden, kan döken başta İçişleri Bakanı, İstanbul Valisi ve Emniyet Müdürü olmak üzere tüm sorumlular görevden alınsın!
3. Gözaltına alınanlar serbest bırakılsın!
4. Taksim başta olmak üzere tüm meydanlarda ve kamusal alanlarda toplantı ve eylem yasaklarına son verilsin!
5. Grev yasakları kaldırılsın!
6. Sınırsız söz, basın, gösteri, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü sağlansın!
7. Parasız, bilimsel, anadilde, demokratik ve laik eğitim, özerk-demokratik üniversite!
8. Kürt halkına eşitlik ve özgürlük!
9. Kapitalist yağmaya, talana ve doğanın tahribatına son!
10. Açık-gizli tüm faşist-militarist örgütler dağıtılsın!
11. Emperyalist savaş ve saldırganlığa son!

Burada, kalabalıkların akıl yürütmesiyle ortaya çıkan taleplerin ve yine kalabalığın etkisiyle serbest kalan bilinçdışı içeriklerin gerçeklikten kopuk olması, bizi eylemleri büsbütün işlevsiz görmeye itmemelidir. Eylemler, uzun vadede iktidarın politikalarında değişiklik sağlama şansına her zaman sahiptir. Bunu farklı tarihlerde dünya ölçeğinde yaşanan eylemler ispat etmiştir. Bizim burada dikkat çekmeye çalıştığımız şey, eylemlerin seyri ve ortaya çıkan talepler ile iktidar arasındaki esas çatışmanın içeriklerden ziyade biçimsel düzeyde gerçekleşiyor olmasıdır. Başka bir ifadeyle, kalabalıkların aktör olduğu kolektif eylemlerde biçim içerikten bir adım öndedir. Kolektif eylemlerde ifade edilen talepler ya eylemlerin seyri esnasında ortaya çıkan mağduriyetlere dair totolojik isteklerden ya da hükümet yetkilileri eylemlerin kısa vadede ve hemen sonlanmasını sağlamak istese bile kısa vadede gerçekleştirilemeyecek taleplerden yahut da hiç bir zaman gerçekleşmeyecek taleplerden oluşmaktadır.

Büyük çaplı kolektif eylemlerde dillendirilen talepleri de önemli ölçüde belirleyen neredeyse hiç şaşmadan işleyen bir sosyolojik ilke vardır: Güvenlik kuvvetlerinin fiziksel müdahalesi ve ardından gelen adli ve hukuki süreç, eylemcilerin bir “eylem hafızası” oluşturması ile sonuçlanır. Bu “eylem hafızası” büyük ölçüde eylemlerde yaralanan, ölen ve çeşitli biçimlerde zarar gören eylemcilerin sim-

geleştirilmesi ve eylem süresince yaşananların sloganlaştırılmasına dayanır. Bir süre sonra bu eylem hafızası, eylemlerin arkasındaki “uzun vadeli beklentileri” ve eylemcilerin sosyal motivasyonlarını (ideolojik, etnik, dini gibi alanlardan gelen öfkelerini) arka planda bırakır.

Yani yukarıda ifade ettiğimiz gibi, eylem alanında eylemlerin *sonucunda* oluşan mağduriyetler, bir sonraki eylemlerin *amacına* dönüşür. Örneğin Gezi Parkı eylemlerinin belli bir aşamasında, polisin sert müdahalesi ve bunun sonucunda eylemciler arasında yaralı ve ölümlerin olması, bu müdahaleden sorumlu olanların görevden alınması yönündeki bir talebi doğurmuştur. Aynı şekilde, olaylarda gözaltına alınan eylemcilerin serbest bırakılması da, yine eylem alanında, eylemler nedeniyle oluşmuş bir taleptir. Bu talepler, “kısa vadeli amaçların totolojisi” tabiri ile işaret ettiğimiz eylem ögesinin örnekleridir.

Memet Ali Alabora
@memetalalabora

4:45 PM - 30 Mayıs 13

Mesele sadece Gezi Parkı değil arkadaş, sen hâlâ anlamadın mı? Hadi gel. #direngeziparki

ÇArşı
@1982denBeri

8:35 PM - 31 Mayıs 13

TANIMADIĞINIZ KİŞİLERDEN ÖZELLİKLE SU ALMAYIN POLİS İLAÇLI SUYLA BAYILTARAK SESİZCE GÖZ ALTINA ALIYOR ÇOK ÖNEMLİ LÜTFEN PAYLAŞIN

Umut Oran
@UmutOranCHP

4:20 AM - 1 Haziran 13

Halkına aralıksız 20 saattir kimyasal silah kullanan siyasetin tek bir adı vardır: FAŞİZM Buna izin veren iktidarında adı : DİKTATÖRLÜK tür

Hüseyin Avni Mutlu
@Valimutlu

1:51 AM - 9 Haziran 13

Gençler,Gezi parkında kuş sesleri,ıhlamur kokusu ve arı vızıltısıyla huzurlu bir sabah varmış doğru mu?Aranızda olmak isterdim.

Barbaros Sansal
@barbarossansal

2:15 AM - 1 Haziran 13

FAŞİZM AYASPAŞADA SAF TUTMUŞ NAFİLE , GAFLETDEN UYANIYOR BİR MİLLET HAYDİ YOBAZLAR GÜLE GÜLE

Hüseyin Ayygün
@HuseyinAygün62

8:39 AM - 5 Haziran 13

Kızılay şu anda dolu, faşist diktatör Tayyip yolcudur artık bence, hafta sonunu beklesin herkes, asıl şenlik o zaman!

Cumhuriyet Gazetesi
@cumhuriyetzt

7:19 PM - 31 Mayıs 13

Keskin: Panzer altında kalan genç kız hayatını kaybetti! fb.me/2xM1WGFVh

Ece Temelkuran
@ETemelkuran

6:36 PM - 01 June 2013

1. Raund alındı. Maç yeni başlıyor. Devleti anlayışlı bir amca sanmayın. Bu gece Taksim'i yalnız bırakmayın. #occupyistanbul #direnistanbul

Uğur Ergüder
@Erguder90

12:05 PM - 1 Haziran 13

Yılmaz Özdil: 24 saat daha devam edersek AB kararıyla hükümet düşecek. Yayın bunu.Herkes bilsin. Az kaldı direnelim..! #türkiyemdireniyor

4. EYLEM(Cİ)LERİ TANIMLAMA: SÖYLEM SAVAŞLARI

Çalışmanın bu bölümünde, 2013 yılının Mayıs ayında İstanbul'daki Gezi Parkı'nda başlayan kolektif eylemlerin farklı toplumsal, ideolojik ve politik kesimler tarafından hangi söylemsel çerçeveler içerisine yerleştirildiğine dair analizlere yer verilmektedir. 27 Mayıs 2013 günü İstanbul Taksim Meydanı bölgesinde başlayan Gezi Parkı eylemleri, 31 Mayıs itibariyle kiteselleşti ve Haziran ayının ilk günlerinde ülkenin farklı bölgelerinde ortaya çıkan sokak eylemlerine ilham kaynağı oldu.⁴⁵ Eylemlerin ilk günlerinden itibaren eylem(c)i'leri nasıl tanımlamak gerektiği üzerine yoğun ve hararetli tartışmalar başladı. Eylemlere yönelik değerlendirme ve tutum alışlar üzerinden siyasi pozisyonlar yeniden biçimlendi; ittifak haritaları yenilendi; söylemlere yeni kavramlar eklendi. Aktörler, eylemler karşısında takındıkları tutum üzerinden kimlik kurma süreçlerini tazelediler.

Gezi eylemleri gibi beklenmedik, yaygın ve uzun süreli toplumsal olayların siyasal haritayı yeniden şekillendirmesi şaşırtıcı değil elbette. Ancak, bu tür eylemlerin siyasal tartışmalara etkisi olayların cereyan ettiği meydanlarla, eylemcilerin meydanlarla kurduğu ilişkilerle sınırlı değil. Bu tür olayların siyasal tartışmalara etkisi üzerinde en az meydanlar kadar, hatta belki de daha fazla etkili olan bu olayların temsilinde kullanılan söylemdir. Eylemcilerin meydana verdiği fotoğrafın kamuoyundaki algısı eylemcilerin performansıyla sınırlı olmadığı için bu fotoğrafın

45. T.C. İçişleri Bakanlığı tarafından 23 Haziran 2013 tarihinde yapılan resmi açıklamada toplam 2,5 milyon göstericinin 79 ilde sokak gösterilerine katıldığı ifade edilmiştir. Buna göre Bayburt ve Bingöl dışında tüm illerde farklı büyüklükte eylemler gözlemlenmiştir. 23 Haziran 2013, *Milliyet*, <http://gundem.milliyet.com.tr/2-5-milyon-insan-79-ilde-sokaga/gundem/detay/1726600/default.htm>

hangi enstrümanlarla kamuoyuna sunulduğu da büyük önem taşımaktadır. Nitekim tam da bu gerekçeyle, ilk günden itibaren eylemlerin kamuoyundaki algısını etkilemek ve belirlemek üzere, yoğun ve etkili entelektüel faaliyetler başladı.

Gezi olaylarının kamuoyundaki algısını etkilemek üzere yaşanan siyasal-entelektüel mücadele, üç ana başlık üzerinden izlenebilir: eylemcilerin kim olduğu, eylemlerin amacı ve eylemlere yol açan dinamikler. İlk günden itibaren, hem eylemcilerin amacı, siyasi eğilimleri, demografik özellikleri ve eylemlerin örgütsel yapısı, hem eylemlerin nedeni, hedefi ve yansımaları ve hem de eylemcileri meydana getiren dinamikler üzerine çok canlı bir tartışma başladı.

Eylem(c)i'lere destek veren kesimler, eylem(c)i'lerin süreç içerisinde katılım ve misyon düzeyinde yaşadığı farklılaşmayı ve dönüşümü dikkate almadan zaman ve mekandan bağımsız ideal bir tasvirde ısrar ederken; eylem(c)i'lere mesafeli duran kesimler, eylem(c)i'leri zaman içerisinde geçirdikleri dönüşümü ve farklılaşmayı gözetken bir tasnife tabi tutarak somutlaştırmayı tercih ettiler. Eylemlere destek verenler, ilk haftanın ardından, eylemci profilindeki değişimden, eylemlerin yöneldiği 'anti-demokratik' hedeflerden, şiddetin eylemlerin temel dinamiği haline gelişinden hoşnut kalmayarak, eylem(c)i'lerin ilk günlerdeki imajını dondurmaya yönelik bir söylem ürettirler. Eylemlere karşı çıkanlarsa, eylem(c)i'lerin ilk günlerdeki 'spontane'liğini kabul etmekle beraber, ilk haftadan sonraki dönüşümün altını çizen bir söylem ürettirler.

Bu ayrımın izlerini eylemlere yol açan dinamiklerde de bulmak mümkün: Eylemlere destek veren kesimler, eylemcilerin hükümetin ve Erdoğan'ın söylem ve politikalarından duydukları konjonktürel rahatsızlıklar dolayısıyla eylem gerçekleştirdiklerini söylerken; eylemlere mesafeli duran kesimler, eylemcilerin eylem motivasyonunu, arızı-konjonktürel gerekçelerle ilintilendirmekten öte yapısal-kalıcı-ideolojik bazı gerekçelerle açıklamayı tercih ettiler.

Eylemcilerin profili, eylemlerin niteliği ve eylemcilerin motivasyonu konusunda ilk grupta yer alan kesimler eylem(c)i'lere demokratik bir işlev yüklerken; ikinci gruptakiler anti-demokratik bir anlam atfettiler. Gezi eylemleri boyunca birbirleriyle kıyasıya mücadele eden bu iki okuma biçimi, eylemler sona erdikten sonra da devam etti.

Bu bölümde, eylemcilerin siyasal etkilerini anlamak açısından en az eylemcilere ilişkin sosyolojik bulgular kadar önemli olan bu söylemsel mücadelenin nasıl hayat bulduğuna, tarafların hangi stratejiler üzerinden eylem(c)i'leri konumlandıkları yakından bakmaya çalışacağız.

4.1 EYLEMCİLERİ TANIMLAMAK

Eylemcileri kimliği ve motivasyonları, bu söylemsel rekabetin başlıca mücadele alanını teşkil etti. Bir başka deyişle farklı siyasi grupların, eylemlerin devam ettiği süreçte ve daha sonra yaşanan tartışmalarda eylemcileri farklı şekillerde temsil ederek bir mücadele alanı hâline getirdiklerini söylemek mümkündür. İktidar ve muhalefetin kurguladığı birbirine rakip bu iki anlatı, en genel anlamda birbirinden çok farklı iki Gezi Parkı eylemcisi algısının ortaya çıkmasına katkıda bulundu. Gösterilere sempati besleyen ve/ya muhalefet partilerine mensup çevrelere göre İstanbul'da ve ülkenin farklı bölgelerinde sokak eylemlerine katılan gruplar, daha önce buna benzer siyasi faaliyetlerde bulunmamış insanlardan oluşuyordu. Bu varsayım, göstericilerin 1980 sonrası dönemde yetişen ve sıklıkla 'apolitik' olmakla itham edilen kuşaklara mensup oldukları, ilkesel olarak barışçıl eylemleri destekledikleri ve Türkiye'ye –yine bu dönemde popülerlik kazanan tabirle- ilk 'Y kuşağı' hareketini kazandırdıkları algısını beraberinde getirdi. Uluslararası medya organları ve yabancı hükümetlerin önemli kısmı tarafından da benimsendiği gözlemlenen bu yaklaşım, Türkiye sınırları içerisinde ise özellikle Cumhuriyet Halk Partisi yetkilileri, BDP hariç⁴⁶ sol siyasi partilerin büyük kısmı ve bazı liberal yorumcular tarafından dolaşımda tutuldu.⁴⁷ Bir başka deyişle bu ilk yaklaşım, İstanbul Gezi Parkı başta olmak üzere şehrin ve ülkenin farklı yerlerinde sokak gösterileri organize eden kitlelerin ancak bir kısmını oluşturan bir grup gösterici üzerine yoğunlaşarak farazi bir ortalama gösterici profili ortaya koyuyordu. Bu çerçevede, eylemlerin toplumsal meşruiyet ve tabanını genişletmek amacıyla örgütlü ya da bireysel katılım sağlayan sol görüşlü eylemcilerin varlığı bilinçli olarak tamamen göz ardı edildi.

Gezi Parkı eylemlerini Türkiye toplumunun sivil demokrasi yürüyüşünde yeni bir adım ve aşama olarak değerlendiren bu yaklaşım, AK Parti hükümetinin demokratikleşme adımlarını destekleyen kesimlerden kısmî destek bulmakla birlikte bu ittifak içerisinde ciddi kırılmalar yaratmadı. Benzer şekilde toplumun ezici çoğunluğu da sokak eylemleriyle arasına mesafe koymayı tercih etti. Dolayısıyla, eylemlere katılanlar ve Gezi Parkı hareketine destek veren kesimler tarafından inşa edilen muhayyel gösterici profilinin bu çerçevede toplumun geneli tarafından kabul görmediği anlaşılmaktadır. Bu mesafenin somut göstergelerinden biri, gösterileri sivil-demokratik referanslarla yorumlayan ve yukarıda bahsedilen yaklaşıma rakip bir anlatının ortaya çıkması oldu. Gösterileri romantize eden ilk

46. Barış ve Demokrasi Partisi'nden yapılan açıklamalarda Gezi Parkı eylemlerinin ilk günlerde ortaya koyduğu sivil-demokrat yaklaşımdan uzaklaşarak ulusalcı-otoriter bir tepkiye dönüştüğü savunulmuştur.

47. Bu tablonun Gezi Parkı eylemlerinin sona ermesini takip eden dönemde de değişmediği söylenebilir.

yaklaşımın aksine bu rakip anlatının gösteri alanlarındaki somut gerçeklikle daha güçlü bir bağlantıya sahip olduğu ifade edilmelidir.

Bu çerçevede 27 Mayıs günü yayalaştırma projesini barışçıl yollardan protesto eden göstericiler ile 31 Mayıs sonrasında sokağa çıkarak zaman zaman şiddet eylemlerinde pay sahibi olan kesimler arasında bir ayrım gözetildi. Benzer şekilde Gezi Parkı gösterilerinin ilk günlerinde ortaya çıkan liberal demokrat söylemlerin değişen katılımcı profiline de etkisiyle Kemalist, ulusalcı ve geleneksel sol söyleme daha yakın bir mecraya yöneldiği tespit edildi. Gösterileri tarihsel ve siyasi bir bağlam içerisinde değerlendiren bu rakip anlatı, eylem alanlarında belirli siyasi parti ve mezheplere mensup kişilerin toplumdaki sayısal oranlarına kıyasla orantısız şekilde temsil edildiklerini öne sürdü.

4.1.1 Eylemcileri Sivil, Demokrat, Barışçıl Y-Kuşağı Olarak Görenler

Gezi Parkı eylemlerine bir sivil demokrasi hamlesi olarak sahip çıkan ve/ya hareketin Başbakan Erdoğan başta olmak üzere AK Parti hükümeti, hükümet politikaları ile bu siyasi figürlerin temsil ettiği değerler bütününe karşı eleştirel yaklaşımını kendisine yakın bulan yorumcular, sokak muhalefetine katılan göstericilere dair bazı olumlu varsayımlar üretti. Bu muhayyel ortalama gösterici profili, kamuoyunda yaşanan tartışmalarda sorgulanmaksızın dolaşıma sokuldu ve toplumun belirli bir kesiminin gösterilere dair algısını büyük ölçüde şekillendirdi. Yukarıda da bahsedildiği üzere bu yaklaşım, sokak gösterilerine katılan kitlelerin toplumun geneli nezdinde popülaritesini ve albenisini artıracak bir “anjelizm” kampanyasını beraberinde getirdi. Bu temel pozisyon, okuyanları ‘Gezi Parkı gençliği’ şeklinde kavramsallaştırılan bir grup insanın başka bir evrenden gelmiş olabileceği sonucuna ulaştıracak bazı yorumlara kaynaklık etti. Örneğin Türkiye’nin her yerinde ortaya çıkan bu insanlar, bir köşe yazarının ifadesiyle “sınıflar üstü, nesiller üstü, cinsiyetler üstü, kibirler üstü, duygular üstü, partiler üstü, tavırlar üstü ve takımlar üstü” bir kolektif varlığı ortaya çıkarıyordu.⁴⁸ Eylemcileri tüm siyasi ve tarihsel bağlamlardan soyutlayarak adeta laboratuvar ortamında kamuoyuna sergileyen bir başka yorumcuya göre Gezi Parkı eylemlerinde bir araya gelen insanlar, ülkenin tüm sorunlarını çözebilecek bir yapı ortaya çıkarmıştı:

48. Ertuğrul Özkök, “Kimdir Bu İnsanlar?” *Hürriyet*, 3 Haziran 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/23421802.asp>

Bir önceki gece sabaha kadar içen 'ayyaşlar' Kandil gecesi müminlerle simitle çay dağıtıyordu. Bir köşede Apo resimleri önünde 'gerilla' halayı çekilirken öbür köşede Mirzabeyoğlu için gösteri yapılıyordu. Zıt kutuplar bir aradayken, ortada otorite ve kolluk yokken, o büyük şenlikte tek bir kavga, sataşma, taciz yaşanmıyor, herkes neşe içinde birbirine yiyecek, ilaç, kitap taşıyordu.⁴⁹

Bu çerçevede Gezi Parkı eylemleri, tüm kötü sıfat ve özelliklerden arınmış –dolarıyla kimsenin daha önce görmediği- bir grup insanı spontane şekilde sokaklara döken yeni bir durum olarak yorumlandı. Böylece eylemler, bünyesinde bulundurduğu siyasi parti, dernek, STK ve bireysel katılımcıların tüm siyasi mirasını bir kalemde silen bir işlev gördü. Genelde daha üstü kapalı şekilde yapılan bu değerlendirme, bazı yorumcular tarafından doğrudan kabullenildi. Örneğin Ahmet Hakan'a göre gösteriler, "geçmişte 'ordu göreve' diye pankart açanların, bir avuç kaymak tabakanın, derin güçlerin ön ayak olduğu, yasadışı örgütlerin eylemlerine hiç benzemiyordu."⁵⁰ Zira "sokağa çıkan çocuklar süper bağlantısız, süper acemi, süper hercai ve süper naif" bir grubun üyeleriydiler.⁵¹

Kuşkusuz bu dönemde çeşitli medya organlarında tasvir ettiğimiz bu Gezi Parkı romantizmini onaylayan ifadeler kullanmanın yorumcular için bir diğer getirisi de geçmişi ve geleneği olmadığı varsayılan bu muhalefet hareketi üzerinden kendi geçmişlerini de temize çekmeyi mümkün kılmasıydı. Artık gösterici gençler gibi onların her hareketini idealize eden "yetişkin" gazeteci ve yorumcular da geçmiş mücadelelerden, siyasi eğilimlerden, sınıfsal kimliklerden münezzeh yeni kimlikler oluşturma yoluna gidiyordu.

Gezi Parkı eylemcilerine atfedilen geçmişsizlik, geleneksizlik, siyasetçilik ve çıkarlılık hâli, gerek eylemlerin tonunu belirleyen çevreler, gerek eylemlere farklı nedenlerle sempati duyan kesimler tarafından kısa sürede bir tabu statüsüne kavuşturuldu. Bu çerçevede Gezi Parkı'na dair olumlu değerlendirmelerde 27-31 Mayıs döneminde Taksim Meydanı yayalaştırma projesini protesto eden genç, coşkulu, vicdanının çağrısına kulak veren insanların 'dondurulduğu' dikkat çek-

49. Can Dündar, "Taksim: Özlediğimiz Türkiye'nin Maketi," *Milliyet*, 8 Haziran 2013, <http://gundem.milliyet.com.tr/taksim-ozledigimiz-turkiye-nin/gundem/ydetay/1720160/default.htm>

50. Ahmet Hakan, "Başka Türlü Bir Şey," *Hürriyet*, 3 Haziran 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/23421759.asp>

51. Ahmet Hakan, "Aşkolsun Çocuklar Size Aşk Olsun," *Hürriyet*, 6 Haziran 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/23443787.asp>

mektedir. Bir başka deyişle 31 Mayıs itibariyle göstericilerin çevreci kaygılardan ziyade Başbakan Erdoğan'ın istifası özelinde siyasi motivasyonları gündemine almasının yanı sıra gösterici kitlesinin kısa sürede genişlemesi ve coğrafi olarak birbirinden kopuk alanlarda yeniden üretilmesi süreçleri tamamen göz ardı edilmiştir. Yukarıda bahsedilen 'dondurma' refleksi, hızla kitleselleşerek heterojenleşen bir hareketin kamuoyuna sabit taleplere sahip, homojen bir kitle olarak sunulmasını mümkün kıldı. Böylece gösterici profilinde yaşanan değişimler, eylemlerine medyada yer alan tasvirlerinde temsil edilmemiş oluyordu.

Eylemciler ve eylemlere sempati duyan kesimlerin Gezi Parkı eylemleri ve sokak gösterilerine dair geliştirdiği bir başka refleks de olayların bir "gençlik hareketi" olduğu algısını kuvvetlendirmek adına eylemlere katılan bazı kesimlerin taleplerinin çoğunlukla görmezden gelinmesi şeklinde ortaya çıktı. Yukarıda da bahsedildiği üzere hareketin toplumun genelinde sempati yaratmasını hedefleyen bu adım, özellikle sol parti ve derneklerden gelen talep ve mesajların Gezi Parkı ile özdeşleştirilmemesi sonucunu beraberinde getirdi. Kamuoyunda daha sıcak karşılanması beklenebilecek bu muhayyel gösterici profili, eylemlerin kitleselleşme sürecinde gittikçe yaygınlaşan şiddet eylemlerinin de sivil polisler ve provokatörler gibi farklı aktörlere referansla açıklanmasını beraberinde getirmiştir.

Örneğin Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP) üyesi bir grubun Taksim Meydanı'nda güvenlik güçleriyle çatışma görüntüleri televizyonlarda canlı yayımlandığı sırada çok sayıda gazeteci ve ünlünün yaşananları bir komplo ya da gösteri olarak yorumlaması, bizatihi bu romantizasyon ve temsilde seçicilik refleksinin bir yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Hareketin özellikle 31 Mayıs itibariyle gündem ve katılımcı profili açısından hızlı bir heterojenleşme sürecine girmesi, eylem alanlarında ve sosyal medya platformlarında eylemlerin hâlâ homojen yapısını koruduğu vurgusunun sıklıkla yapılmasına yol açtı. Bu yaklaşımın en somut yansımalarından biri, Twitter üzerinden organize edilen #FlamasızGezi kampanyasıdır. Hareketin homojenlik iddialarını desteklemek adına ortaya atılan ve göstericilerin bağlı oldukları siyasi yapılara ait afiş, bayrak, poster ve flama gibi materyalleri eylem alanlarına getirmemelerini öngören bu fikir, Eskişehir gibi Haziran ayında eylemlere ev sahipliği yapmaya başlamış bazı bölgelerde kabul görürken İstanbul'da başarısız oldu. Bu durumun kuşkusuz bir nedeni de İstanbul Taksim bölgesinde örgütlü olan ve polisin Taksim Meydanı'ndan çekilmesine dek devam eden çatışmalarda önemli rol üstlenen sol yapıların bu koşulları kabul etmemeleriydi.

Gezi Parkı eylemlerinin ortaya çıkışından itibaren ortaya atılan bağımsızlık ve siyasetçilik iddiaları ile #FlamasızGezi gibi homojenlik vurgulu kampanyaların bir

benzeri de özellikle yazılı basın organları tarafından dolaşıma sokuldu. 12 Eylül 1980 askeri darbesini takip eden yıllarda yetişen nesilleri ifade etmek için kullanılan ‘1980 sonrası gençliği’ ifadesi, Gezi Parkı olaylarının ilk günlerinden itibaren yerini Batılı bir kavram olan ‘Y Kuşağı’ üzerinden yapılan tartışmalara bıraktı. Bir köşe yazarının ifadesiyle “kreatif keratalar,” Türkiye’de solun asık yüzlü devrimciliğini kökünden değiştirmiş; esprili, mizahla barışık bir toplumsal muhalefet hareketi ortaya çıkarmıştı.⁵² Bu dönemde farklı Y Kuşağı güzellmeleri dolaşıma sokularak toplumun daha önce karşılaşmadığı bir grup insanla karşı karşıya olduğu algısı kuvvetlendirildi. Yukarıda da kısaca değindiğimiz siyasetçilik ve geleceksizlik iddiaları da gösterilerin “yeni” ve “geçmişte benzeri görülmemiş” olduğu algısının önemli bir parçasını teşkil ediyordu.

4.1.2 Eylemcileri Sol, Otoriter, Şiddet Yanlısı, Darbeci Olarak Görenler

Kamuoyunda Gezi Parkı eylemlerinin yarattığı şaşkınlık ve birbiriyle işbirliği yapacağına ihtimal verilmeyen grupların eylemlere destek olmaları, yukarıda ana hatlarıyla değerlendirilen söylemin Haziran ayının ilk günlerinde neredeyse tartışmasız şekilde kabulünü beraberinde getirmişti.

Ancak, eylemlerin üçüncü gününden sonra, eylemcilerin homojen, barışçıl, apolitik olduklarını varsayan okumanın sürdürülmesini zorlaştıran önemli gelişmeler yaşandı. Güvenlik güçlerinin Taksim Meydanı ve Gezi Parkı bölgesinden ayrılmalarının ardından yaşanan bazı olaylar, eylemler sürdükçe değişen eylemci profili, zaman içerisinde eyleme yüklenen anlamların şekil değiştirmesi, Gezi eylemcilerinin barışçıl, sivil, demokrat ve çevreci olduklarına yönelik anlatıyı zaafa uğratarak eylemcilerin şiddete eğilimli, siyasal angajmanları olan, çoğunluğu itibariyle radikal sol gruplara mensup olduğuna yönelik alternatif okumalara meşruiyet sağladı. Bu okuma, eylem(c)i lerin ilk haftadan sonra şekil ve hedef değiştirdiğini vurgulayarak eylemlerin ilk birkaç gününe odaklanarak geliştirilen olumlayıcı okumaların yerini daha ayrıntılı okumalara bırakması gerektiği konusunda ısrarlı oldu.

Eylem(c)i lerin şekil ve hedef değiştirdiğine dair bu söylemin toplumun geneli tarafından kabul görmesinde önemli rol oynayan etkenlerden biri, İstanbul’da ve ülkenin farklı bölgelerinde gösterilere katılan kitlede yaşanan hızlı ve köklü değişimler oldu. Bu değişim sürecinde eylemcilerin kimlik değişiminin tespit edil-

52. Murat Menteş, “Kreatif Keratalar,” *Yeni Şafak*, 11 Haziran 2013, http://yenisafak.com.tr/yazarlar/Murat_Mentes/kreatif-keratalar/38097

mesi, eylemlerdeki mesajın ve hedefin de ayrıştırılmasına yardımcı olacaktır. Bu çerçevede, eylemciler en genel anlamda, üç farklı kategoriye yerleştirilebilir.

İlk kategoride, gezi parkı eylemcileri ve bu eylemcilerin polis şiddetiyle dağıtılmaya çalışılmasından rahatsız olan ve omurgasını gençlerin oluşturduğu geniş bir kesim yer alıyor. Bu kitlenin, ağırlıkla da gençlerin varsayıldığı gibi ideolojiden azade olduğu yanıltıcı olsa da keskin ve kutuplaştırıcı bir ideolojik formasyona sahip olmadığı söylenebilir. İlk günden beri eylemlerin analizi bağlamında dile getirilen görüşler de bu grubun mercek altına alınmasından besleniyor. Bu gruba sınırlı olduğu ölçüde bu analizlerin çoğuna katılmak mümkün. Ancak bu grubu tanımlayan yegâne duyarlılığın çevre ve katılımcı demokrasi talebi olduğunu söylemek zor. Bu kategorideki eylemciler, özellikle de, Gezi Parkında mevzilenen eylemciler, basbayağı, sınıfsal ve siyasal bir eksene de yaslanıyorlar. Yaşam tarzı kaygısında kristalleşen itirazlar, sadece AK Parti'nin söylemine değil politikalarına da yöneltiliyor. AK Parti karşıtlığı henüz bu grubun kimliğini tanımlayıcı güçlü bir dinamığe dönüşmemişse de, zayıflatılmış bir Erdoğan ve AK Parti'nin bu grubun en önemli motivasyonlarından biri olduğu açık. Bu motivasyon, iş dünyasından uluslararası medya ve siyaset çevrelerine kadar birçok kesimin destek açıklamasındaki coşkuda da görülebilir.

İkinci kategoride, eylemlerin ülke sathına yayılmasını sağlayan toplumsal kesimler yer alıyor. Şehir meydanlarından çok mahalle ve sokakları mesken edinen bu kesim, büyük oranda CHP tabanını teşkil ediyor. Daha fazla demokrasi talep etmekten öte ülkenin son on yılındaki demokratikleşme hamlelerine karşı çıkıyor. Yer yer mezhepsel haritadan da beslenen bu grup, toplumsal gerilime kapı aralama riski barındırdığı ölçüde, eylemlerin şekil değiştirmesinde önemli bir paya sahiptir. Bu grup, gücünü tanımlanamayışından ve mesajın dağınıklığından alan eylemlerin siyasal dile tercüme edilmesine, kodlanmasına ve homojenleşmesine yol açtığı ölçüde, eylemlerin meşruiyetini rehin alan bir işlev gördü. Bu sonuç, her meseleyi kısa sürede ele geçirecek kadar güçlü bir dinamığe ve söyleme sahip olan kimlik siyasetinin kutuplaştırıcı etkisi dolayısıyla, toplumsal barışı da riske sokan bir potansiyel taşıyor.

Üçüncü kategoride, radikal sol örgütler, twitter üzerinden asparagas haberler ve manipülatif mesajlar vererek gösterileri terörize etmeyi amaçlayan organizatörler, darbe çığırtkanlığı, sivil iktidara yönelik kalkışma teşebbüsleri içeren gruplar yer alıyor. Geceleri sokak ve yolları işgal ederek kamusal otoriteyi işleme kılan, farklı düşünce ve inanca mensup olan kesimleri mağdur eden bu gruplar da eylemlerin başlangıçtaki işlev ve konumunun rehin alınmasına yol açtı.

Kamuoyunun ve siyasetin gösterileri değerlendirmesinde bu üç kategorinin de farklı ağırlıklarla da olsa payı oldu. Bu nedenle, gösterilerin ilk günkü bileşenle-

rinin en meşru kısmını mercek altında tutup zaman içerisinde yüklendiği yeni içerikleri hesaba katmayan analizler doğruyu yansıtmamaktadır. Çünkü zaman içerisinde eylemci profilinde yaşanan değişim, eylemlere yüklenen anlamı da gözden geçirmeyi gerektirmektedir.

Eylemlerin ilk aşamasında kurgulanan söylemde önemli rol oynayan şiddet karşıtlığı ve barışçıl gösteri kültürü argümanlarının da Gezi Parkı göstericilerinin dönüşümüyle birlikte toplum nezdinde itibar kaybettiği söylenebilir. Dolmabahçe'deki Başbakanlık ofisine yönelik organize saldırıların yanı sıra Ankara'daki Başbakanlık Merkez Binası ve Türkiye Büyük Millet Meclisi gibi devlet kurumlarına yönelik işgal çabaları, harekete yönelik güçlü hisler beslemeyen toplum kesimlerinin eylemlere açıkça cephe almasına neden oldu. Şiddet olaylarında kuşkusuz tüm göstericiler yer almamış olsa da şiddetin tırmanması, Gezi Parkı eylemlerinin bir parçası olarak sokağa çıkan kitlenin tamamı açısından itibar kaybına neden oldu. Sosyalist Demokrasi Partisi üyelerinin polis araçlarına molotof kokteyli kullanarak saldırması ve saldırganların Devrimci Karargâh davasıyla ilgileri de hükümet karşıtlığı üzerine kurgulanan gösterilerin Türkiye'de faaliyet gösteren bazı derin yapıların etkisi altında olabileceği şüphesini kuvvetlendirdi. Bu tablo, gösterilere mesafeli yaklaşan çevrelerin olayları bir postmodern darbe teşebbüsü olarak yorumlamasını daha olanaklı hâle getirdi.

Tarafsızlık ve siyasetçilik iddialarını yıpratıcı bir başka gelişme ise Gezi Parkı eylemlerinin ilk günlerde yakaladığı çok partili yapının kademeli olarak ortadan kalkması oldu. Eylemlerin kiteselleşmesinde önemli rolü bulunan BDP İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder, Haziran ayının ilk günlerinden itibaren partisini ve Halkların Demokratik Kongresi gibi Kürt siyasal hareketi içerisinde yer alan farklı yapıları eylemlere destek vermedikleri için eleştirdi. Eylemlere destek vereceği iddia edilen, ancak bu iddiaları kısa süre sonra yalanlayan Milliyetçi Hareket Partisi'nin de Gezi Parkı fotoğrafında yer almaması, hareketin tüm kesimleri kucaklama iddiasına da önemli zarar verdi. Öte yandan Gezi Parkı eylemlerinin ilerleyen günlerde değişen katılımcı profili, beraberinde İşçi Partisi, Sosyalist Demokrasi Partisi ve Türkiye Komünist Partisi gibi toplumsal karşılığı çok sınırlı olan siyasi partilerin nüfuzunun artmasına katkıda bulundu. 1 Haziran günü Taksim Meydanı'nda tepkiyle karşılanan Cumhuriyet Halk Partisi, bu süreçte gösterilerin parlamenter düzlemdeki başlıca temsilcisi olarak ortaya çıktı. Yeşiller-Sol Gelecek ve Devrimci Sosyalist İşçi Partisi gibi demokratikleşme adımlarına destek veren siyasi aktörler de Gezi Parkı eylemlerinin dönüşüm sürecinden zarar gördüler. Sayılan siyasi partilerin seçmen desteği de göz önünde bulundurulduğunda toplumun genelinde gösterilere yönelik ilginin azalmasında bu gelişmelerin de etkili olduğu söylenebilecektir.

Burada altı çizilmesi gereken bir diğer nokta da, Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesine karşı oldukları için bir araya gelen ve mezkûr özelliklere sahip kitle içerisinde zamanla dahil olan bazı grupların hareketi bir tür ‘bağımsızlık mücadelesi’ şeklinde mitleştirilirdi. Özellikle Dolmabahçe’de bulunan Başbakanlık ofisine yönelik organize saldırılar, göstericilerin demokratik yollarla seçilmiş hükümeti devirme çabası içerisinde oldukları algısını kuvvetlendirdi. Özellikle sosyal medya kanalıyla yayılan asılsız iddialarda da gösterilerin 48 saat devam etmesi durumunda Anayasa Mahkemesi ve Avrupa Birliği gibi farklı aktörlerin yönetime el koyabilecekleri ifade edildi.

Sonuç olarak Gezi Parkı eylemlerinin kabuk değiştirerek çevreci kaygılardan daha geniş siyasi hedefler ortaya koyması, eylemlere sempatiyle bakan kesimler tarafından inşa edilen dilin sorgulanmasını da beraberinde getirdi. Gezi eylemleri, Haziran ayının ilk günlerinden itibaren demokrasi ve kişisel özgürlükler gibi evrensel kavramlar yerine Başbakan Erdoğan özelinde AK Parti hükümetini tehdit eden bir nitelik kazandı. Aynı dönemde farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan bir dizi nicel araştırma,⁵³ görünürde tamamen heterojen olan gösterici kitlesi içerisinde sol ve seküler eğilimlerin ağırlığını ortaya koydu. Bu gelişmeler, eylemlere destek vermeyen kesimlerin sokak gösterilerine katılan kitleye dair somut eleştiriler geliştirmesini mümkün kıldı. Bu alternatif söylemin temel avantajı, tüm kavramsallaştırmasını 27-31 Mayıs dönemi üzerinden gerçekleştiren ‘Y Kuşağı’ anlatısının aksine 31 Mayıs 2013 sonrası gelişmeleri de göz önünde bulundurması oldu. Hükümet tarafından da benimsenen bu perspektif, kitlenin dönüşümünü belgeleyerek Gezi eylemcilerinin inşa ettiği kamusal kimliğin toplum tarafından sorgulanmasını beraberinde getirdi.

4.2 EYLEMLERİ TANIMLAMAK

Gezi eylemlerine yönelik siyasi tutum alışı ikinci en önemli dinamiği, eylemlerin niteliği, hedef ve misyonu üzerine gerçekleştirilen tartışma üzerinden okunabilir. Bu tartışmayı en uç kutuplarda, ‘devrim’ ve ‘darbe’ olarak konumlandırmak mümkün. Eylemlere fiili olarak ve/veya söylemsel düzeyde destek veren kesimlere göre, eylemlerin arkasındaki temel motivasyon çevre duyarlılığı, özgürlük talebi, katılımcılık isteği ve yaşam tarzı dayatmasına itirazdı. Bu kesime göre, eylemlerle birlikte yeni bir siyasal anlayış ve dinamizm ortaya çıkmıştır. Bu yeni siyasete ‘Gezi ruhu’ demek mümkündür. Bu kesime göre bundan sonra, AK Parti iktidarına karşı en güçlü ve ‘yaratıcı’ muhalefet bu ruh üzerinden yürütülecektir.

53. Bkz. Konda, Genar ve Andy-ar’ın araştırmaları.

Bu okuma tarzına karşı konumlandırılabilirler diğer bir okumaya göre ise, Gezi eylemleri, demokratik yollarla AK Parti iktidarını sonlandıramayan kesimlerin, demokratik enstrümanlardan umut keserek şiddet, kaos gibi illegal ve anti demokratik mekanizmalarla iktidar değiştirme arzularını, seçim sandığı dışındaki iktidar değiştirme mekanizmalarına tevessül etmesi dolayısıyla da bir darbe teşebbüsünü işaret etmektedir. Bu okuma tarzını benimseyen kesimler, eylemlerin, seçimler yoluyla yenilemeyen iktidarın sokakta devrilme çabasına, ulusal ve uluslararası aktörlerin 'bağımsız ve yerli' bir duruşu benimseyen Türkiye'ye yönelik bir komplosuna, yeni Türkiye'nin Başbakan Erdoğan'ın liderliği ve AK Parti eliyle kurulmasına karşı seçkin ve İslamofobik bir başkaldırıya denk geldiğini düşünmektedirler.

4.2.1 'Devrim' Olarak Gezi Eylemleri

Gezi Parkı eylemlerine sürecin ilk safhasında yön veren faktör hiç şüphesiz hükümetin Taksim'i yayalaştırma projesine karşı Gezi Parkı'nda yer alan ağaçların çevre bilinciyle korunmak istenmesi olmuştur. Gezi Parkı'ndaki ağaçların sökülerek Taksim'e bir Alışveriş Merkezi'nin (AVM) yapılacağı iddiaları beraberinde bir çevre hassasiyetini getirmiş, Gezi Parkı eylemleri daha genel bir ifadeyle 'neoliberalizmin doğaya yönelik sınır tanımaz taarruzlarına karşı bir direniş' olarak tanımlanmıştı. Eylemlerin barışçıl ilk aşamasında eylemcileri bir araya getiren 'çevre duyarlılığı' ortaklığı olmuş ise de, eylemcilere verilen sert polis tepkisi ve eylemciler ile Başbakan Erdoğan arasındaki diyalojik ilişki eylemlerin yeni bir safhaya geçmesine, eylemlerin 'özgürlük-karar alma süreçlerine katılım isteği' formunu almasına neden olmuştur. Eylemlerin bu boyutuna dikkat çeken Keyman'a göre, eylemlerle "emir kipleri, güç hiyerarşisi, ben yaptım olduculuk değil, tartışma, müzakere, birlikte hareket etme ve uzlaşma demokratik yönetimin tanımı olarak seslendirildi."⁵⁴ Hükümetin, farklı sembolik yorumlara açık bir mekân olan Taksim Meydanı'na Topçu Kışlası'nın inşa edilmesi projesini tüm İstanbullulara sorması gerektiği, dile getirilen tepkiler karşısında ise geri adım atması gerektiği söylendi. İnsel'in de dediği gibi, "Gezi Direnişi'nin ana enerjisini oluşturan tepki ve ona eşlik eden talepler, yurttaşların kendi yaşam alanlarını ilgilendiren konularda görüşlerinin, tercihlerinin dikkate alınması, onlara sadece seçimden seçime danışılmış gibi yapılmamasıydı. Katılımcı demokrasi talebiydi."⁵⁵

54. Fuat Keyman, 'Artık Eve Dönme Zamanı', *Milliyet*, 15 Haziran 2013, <http://siyaset.milliyet.com.tr/artik-eve-donme-zamani/siyaset/ydetay/1723099/default.htm>

55. Ahmet İnsel, 'Her Yer Taksim, her yer demokrasi', *Radikal*, 16 Temmuz 2013, http://www.radikal.com.tr/radikal2/her_yer_taksim_her_yer_demokrasi-1141911

Eylemcileri etkileyen güdülerin farklılaşması eylemlerin zaman içinde büyüyen hacmi ve devamlılığı ile doğru orantılı olarak gerçekleşti. Eylemlerin başlamasından kısa bir süre önce Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçirilen alkol düzenlemesinin 'İslamcı iktidarın Türkiye'de alkolü yasakladığı' şeklinde algılanması, iktidarın daha genel anlamda bir yaşam tarzını toplumun diğer kesimlerine dayatmaya çalıştığı iddialarına neden oldu. Dolayısıyla, Gezi Parkı eylemleri önemli bir kesim için "yaşam tarzı dayatması"na itirazın bir vesilesi haline geldi. Eylemleri bir "haysiyet ayaklanması" olarak tasvir eden İnel, eylemlerin "Herkes için iyi, güzel ve doğru olanı kendisinin bildiğine iman eden hiperaktif kişilik karşısında, yaşam tarzını az veya çok tehdit altında hisseden insanların güvenlik hissini yitirmesinin bir sonucu"⁵⁶ olduğunu savundu.

Eylemlerin siyasal sonuçlarının ve yansımalarının kalıcı ve uzun dönemli olacağı'nın altını çizmek amacıyla, eylemler sonucunda bir 'Gezi Ruhu'nun ortaya çıktığı ve bu ruhun farklı konularda, mekânlarda ve tonlarda tekrar tekrar gözükmesinin beklenmesi gerektiği söylendi.⁵⁷ Dolayısıyla, yekpare olarak Gezi Parkı gençliğini ve eylemlerin doğasını temsilen, Gezi Ruhu'nun varlığı altında artık siyasetin eskisi gibi olamayacağı da sıklıkla dillendirildi. 'Artık siyasette yıkıcılık değil yapıcılığın söz konusu olacağı, siyasetin uzlaşmacı olmak durumunda kalacağı, yani siyasetin hayatı değil, hayatın siyaseti belirleyeceği'⁵⁸ iddiaları Gezi Parkı'na yüklenen anlamlar arasındaki yerini almış bulunmaktadır.

4.2.2 'Darbe' Olarak Gezi Eylemleri

Eylemlere karşı çıkan kesimlere göre ise, eylemlerin barışçıl kaldığı birkaç günün sonrasını 'çevre hassasiyeti' veya 'özgürlük mücadelesi' gibi pozitif faktörlerle açıklamak mümkün değildir.⁵⁹ Eylemlere bu açıdan yaklaşıldığında, barışçıl şekilde başlayan ancak kısa bir süre sonra marjinal sol örgütlerin ajandalarına esir düşen Gezi Parkı eylemleri, "post-28 Şubat prodüksiyonu", "bir sivil darbe heve-

56. Ahmet İnel, 'Haysiyet Ayaklanması', *Radikal*, 4 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ahmet_insel/haysiyet_ayaklanmasi-1136174

57. Onur Baştürk, 'Gezi Ruhu Durarak Geziniyor', *Hürriyet*, 19 Haziran 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/23536628.asp>

58. Hasan Bülent Kahraman, 'Park ve Fark: İki Tarz-ı Siyaset', *Sabah*, 19 Haziran 2013, <http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/kahraman/2013/06/19/park-ve-fark-iki-tarzi-siyaset>

59. 'Başbakan Bu Tayyip Erdoğan Değişmez', *Hürriyet*, 12 Haziran 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23479966.asp>;

<http://siyaset.milliyet.com.tr/-baska-bir-noktaya-dogru-yol-aliyor/siyaset/detay/1719847/default.htm>

sinin provası”⁶⁰ ve “dijital darbe girişimi”⁶¹ olarak görülmektedir. “Gezi Parkı diye başlayıp yurt çapına yayılarak sandık tanımaz bir Türk ayaklanmasına dönüşen olaylar”⁶² “Türkiye’nin demokrasinin işlemediği bir ülke olarak gösterilmesi”⁶³ çabası olarak gözükmektedir. Bu haliyle Gezi eylemleri, barışçıl sivil hareketin değil, bir “sivil toplum darbesi”nin önünü açmanın,⁶⁴ ülkenin huzurunu, istikrarını bozmaya ve güvenini sarsmaya yönelik yurtdışı destekli bir operasyonun⁶⁵ izdüşümü olarak görülmektedir.

Bu okuma, eylemlerin arkasındaki motivasyonun, 2002 yılının Kasım ayında yapılan genel seçimlerden bu yana katıldığı her seçimden ve referandumdan zaferle çıkan ve vesayet sisteminin dokusuna yaptığı demokratik müdahalelerle Türkiye’nin ilk ‘muktedir iktidarı’ denebilecek AK Parti hükümetinin illegal yollarla zayıflatılması ve/ya iktidardan düşürülmesi olduğunu düşünmektedir. Eylemleri olumlamayan birçok siyasal çevrede farklı ağırlık ve tonlarla mevcut olan bu okumaya göre, seçimlerin AK Parti iktidarını sonlandırmayacağı anlaşılınca sokaklar devreye sokulmuştur. Nitekim bu çerçevede, BDP Genel Başkanı Selahattin Demirtaş, Gezi eylemleriyle oluşan hareketliliğin darbeye kanalize edilmeye çalışıldığını, sivil hareketten bir darbe çıkarma çalışmalarına şahitlik edildiğini beyan etmiştir.⁶⁶ Mısır’da 3 Temmuz darbesine giden sürecin de sokak eylemleri ile başlamış olduğunu hatırlatan Başbakan Erdoğan da “Geçmişte darbeler askerlerin sokağa çıkması, sıkıyönetim ilan etmesi, televizyon ve radyoları işgal etmesiyle gerçekleşiyordu. Bugünlerde ise Mısır’da gördüğümüz gibi meydanlar; medya, sosyal medya illegal gösterilere zemin hazırlıyor ve silahlı güçler onun arkasından gelebiliyor”⁶⁷ demiştir.

60. Nihal Bengisu Karaca, ‘Samimi Müşteki, Organize Müfteri’, *Habertürk*, 5 Haziran 2013, <http://www.haberturk.com/yazarlar/nihal-bengisu-karaca/850099-samimi-musteki-organize-mufteri>

61. ‘Gezi Parkı Dijital Darbe Girişimidir’, *Yeni Şafak*, 23 Haziran 2013, <http://yenisafak.com.tr/roportaj-haber/gezi-parki-dijital-darbe-girisimidir-18.07.2013-534955>

62. Nihal Bengisu Karaca, ‘Hasar Raporu’, *Habertürk*, 19 Haziran 2013, <http://www.haberturk.com/yazarlar/nihal-bengisu-karaca/853424-hasar-raporu>

63. Nihal Bengisu Karaca, ‘Hasar Raporu’, *Habertürk*, 19 Haziran 2013, <http://www.haberturk.com/yazarlar/nihal-bengisu-karaca/853424-hasar-raporu>

64. Omar Encarnación, ‘Even Good Coups are Bad’, *Foreign Affairs*, 9 Temmuz 2013, <http://www.foreignaffairs.com/articles/139570/omar-encarnacion/even-good-coups-are-bad>

65. Hilal Kaplan, ‘Ağaç ve Hükümet’, *Yeni Şafak*, 2 Haziran 2013, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/HilalKaplan/agac-ve-hukümet/37971>; Emrullah İşler, ‘Arap Baharı’ndan Gezi Parkı’nı Okumak’, *Yeni Şafak*, 18 Haziran 2013, <http://yenisafak.com.tr/yorum-haber/arap-baharindan-gezi-parkini-okumak-19.06.2013-533684>

66. ‘Gezi’de Darbe İsteyenlerle Beraber Yürüyemedik’, *Star Gazete*, 31 Temmuz 2013, <http://haber.stargazete.com/politika/gezide-darbe-isteyenlerle-birlikte-yuruyemedik/haber-777447>

67. ‘En Büyük Meydan Taksim Değil’ *Ntvmsnbc*, 11 Temmuz 2013, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25454409/>

Sempatiyle yaklaşanlarca ‘spontaneliği’ olumlanan eylemlerin, ‘birdenbire’ olması ve dünya basının yerkürenin diğer noktalarındaki daha vahim krizlere göstermediği ilgiyi Gezi Parkı eylemlerine göstermesi, eylemlerin ulusal ve uluslararası aktörler destekli, hususiyetle “Avrupalı ve Atlantik ötesi yapıların parmağı”⁶⁸ olan, planlı, organize bir komplo eseri olduğu algısını da beraberinde getirdi.⁶⁹ Eylemlerin Türkiye’nin Uluslararası Para Fonu (IMF) ile 53 yıllık borç ilişkisini kapadığı Mayıs ayına denk gelmesi, Türkiye’de eylemlerin başlamasından bir süre sonra benzer gösterilerin büyümekte olan ülkelerin başında gelen ve bir süre önce IMF ile borcunu tamamen kapatan Brezilya’da da başlaması ve son olarak eylemlerin sona ermesinden kısa bir süre sonra Mısır’da 3 Temmuz darbesinin meydana gelmesi Gezi Parkı’nın uluslararası boyutunu gündeme getirmiştir.

Eylemlerin devam ettiği süreçte, KESK, DİSK, Türkiye Mimar ve Mühendisler Odası Başkanlığı ve Türkiye Dış Hekimleri Birliği gibi bazı oda ve sendikaların eylemlere destek olmak amacıyla genel grev çağrılarını yapması, 28 Şubat darbesi sürecinde bazı sendika ve sivil toplum örgütlerinin meydanlara inerek Refahiyol Hükümetini işlevsiz hale getiren sokak gösterilerini ve mitinglerini akıllara getirmiştir.

Gezi Parkı gençliğine yönelik övgülere neden olan esprili ve mizahi sloganların bazı reklâm ajanslarınca üretildiği ve yayıldığı⁷⁰ ve Gezi Parkı eylem planının aylar önce Amerikan Girişimcilik Enstitüsü’nde (American Enterprise Institute, AEI) “Kod Adı İstanbul İsyanı” adı altında tasarlandığı iddia edildi.⁷¹ Gündeme getirilen bir başka husus da, Gezi Parkı eylemlerinin içeriği, kullanılan sloganlar ve uygulanan eylem türlerinin Yugoslavya’nın yıkılması sürecinde ortaya çıkan dış destekli Otpor güdümlü olduğu, ilhamını ise Gene Sharp’ın ‘Diktatörlükten Demokrasi’ye adlı kitaptan aldığı iddiası da dile getirildi.⁷²

Eylemlerin en belirgin sloganının ‘Tayyip İstifa’ olması da, eylemlerin amacının farklı olduğu algısına katkıda bulundu. Gösterilerin ilk gününde de, sahnede hiç de küçümsenmeyecek bir boyutta yer bulan AK Parti ve Erdoğan karşıtlığı, gösteriler devam ettikçe, yeni gruplar gösterilere destek verdikçe, en fazla ön plana

68. İbrahim Karagül, ‘Taksim, Mezhep, Kardeş Kavgası...’ *Yeni Şafak*, 4 Haziran 2013, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/IbrahimKaragul/taksim-mezhep-kardes-kavgasi/37994>

69. Celal Tahir, ‘Kod Adı: Gezi Parkı’, *Star Gazetesi*, 13 Temmuz 2013, <http://haber.stargazete.com/sondakika/kod-adi-gezi-parki/haber-771661>

70. ‘Gezi Olaylarını Tahrir Eden Reklâm ve PR Ajansları’, *Haber 7*, 12 Haziran 2013, <http://ekonomi.haber7.com/gundem-veriler/haber/1037573-gezi-olaylarini-tahrir-eden-reklam-ve-pr-ajanslari>

71. ‘Kod Adı İstanbul İsyanı’, *Yeni Şafak*, <http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/kod-adi-istanbul-isyani-16.06.2013-533074>

72. Medaim Yanık, ‘Hangimizin Y Kuşağı?’ *Star Gazetesi*, 6 Temmuz 2013, <http://haber.stargazete.com/sondakika/hangimizin-y-kusagi/haber-769211>

çıkan, diğer mesajları silikleştirecek kadar vitrine çıkan hâkim duyguya dönüştü. Böylece eylemler, Gezi Parkını da, çevre duyarlılığını da, katılımcı demokrasi talebini de aşarak; sandıkta yenemediği AK Parti'yi sokakta yenmeye çalışan grupların ön plana çıktığı bir görüntüye büründü.

Gezi Parkı eylemleri normal şartlar altında bir araya gelmesi neredeyse imkânsız olan ulusalcıları, Anti-Kapitalist Müslümanları, LGBT grupları, laikçi endişeli modernleri, liberalleri, liberteryenleri, Alevileri, Beşiktaş ve Fenerbahçe taraftarlarını 'ortak hedef' olarak Başbakan Erdoğan karşıtlığı üzerinden bir araya getirdi. Gezi Parkı dolayısıyla gösterilen çevreci hassasiyet, laikçilerin hükümetin İslamcı eğilimlerine tepkilerini, Alevilerin 3. Köprüye verilmesi planlanan 'Yavuz Sultan Selim' ismi ve Reyhanlı saldırısı ve Suriye krizi nedeniyle duydukları endişe nedeniyle hükümete yönelik olumsuz duygularını⁷³ perdeleyen bir işlev gördü. Bu bakımdan Gezi Parkı eylemleri, ayrı ayrı nedenlerle Başbakan'a ve hükümete karşı öfke duyan kesimlerin hesap görmek amacıyla tekil 'öteki'lerini *geçici* olarak bir kenara bırakıp 'ortak öteki'lerine odaklandıkları bir süreç oldu.

Eylemler süresince dile getirilen söylem, taşınan pankartlar ve yazılan sloganlar göz önüne alındığında oluşan bu ittifakın ortak düşmanı ise hiç şüphesiz Başbakan Erdoğan oldu. Eylemlere destek veren bir yazarın da kabul ettiği üzere, "Sayın Başbakan, evet öyle, mesele sizden başkası değil, meselenin ta göbeğinde siz yatıyorsunuz."⁷⁴ Bu karşı alışıncı güncel siyasetteki hedefi ise Başkanlık sistemini imkânsız kılmak ve giderek daha da olası gözükken yeni Türkiye'nin AK Parti ve/ya Başbakan Erdoğan eliyle inşa edilmesine izin vermemek oldu. Bu çerçevede," Gezi eylemlerinin, Yeni Türkiye'nin AK Parti eliyle ve/ya Erdoğan önderliğinde inşa edilmesine yönelik bir itiraz olduğu söylenebilir. Eylemcilerin bir kısmı, -kim eliyle inşa edildiğinden bağımsız olarak- eski Türkiye'nin tasfiye edilmesine ve yeni Türkiye'nin inşasına karşı oldukları için eylemlere katılırken; bir kısmı ise, -eski Türkiye'nin tasfiyesine ve yeni Türkiye'nin inşasına taraftar olmakla beraber- inşa sürecinin AK Parti ve/ya Erdoğan eliyle inşa ediliyor olmasına karşı çıktıkları için eylemlere katıldılar. Siyasal vizyonu bir birine zıt her iki kesimi birleştiren, demokrasi talebi değil geleceğin Erdoğan eliyle inşa edileceğine dair öngörüydü."⁷⁵

73. Nathalie Tocci, "A u-turn in Turkish politics? Gezi Park in perspective", *The Open Democracy*, 3 Haziran 2013, <http://goo.gl/EjDej2>

74. Hasan Cemal, "Türkiye hızla tehlikeli sulara doğru seyrediyor! Ve Sayın Başbakan, mesele sizden başkası değil", *T24*, 17 Haziran 2013, <http://goo.gl/PxjJJO>

75. Hatem Ete, 'Su akar, kum kalır', *Sabah*, 22 Haziran 2013, <http://www.sabah.com.tr/Perspektif/Yazarlar/ete/2013/06/22/su-akar-kum-kalir>

Başkanlık sistemi tartışmalarını siyasetin gündeminden kaldırma hedefi ise Başbakan Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı veya Başkan olmasını engellemektir.⁷⁶ CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun, Gezi Parkı eylemlerinden sonra Başbakan Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı olma şansının kalmadığını söylemesi de Gezi Parkı ittifakının amacını bir bakıma teyit etmektedir.⁷⁷ Optimum hedef ise Cumhurbaşkanı veya Başkan olmasının engellenmesi sonrasında, Başbakan'ın 'üç dönem milletvekilliği' sözüne sadık kalmasını sağlayarak siyasetten tamamen tasfiye etmektir.⁷⁸ Bu amacı açıkça beyan eden bir yazara göre, "Türkiye'nin Tayyip Erdoğan'ın bedenine uyacak bir 'başkanlık sistemi'ne geçmesi, 2013 Mayıs-Haziranı'ndan sonra mümkün müdür, daha önemlisi gerekli midir?... 11 yıldır Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığını yaşayan Türkiye'nin bir 11 yıl daha 'yetkileri arttırılmış cumhurbaşkanı' olarak -son birkaç günün 'performansı'nı da göz önüne alırsak- Tayyip Erdoğan'a 'mecali' olabilir mi? Olmalı mı?"⁷⁹

Bu çerçevede, eylemlerin Başbakan Erdoğan'sız bir siyasetin⁸⁰ önünü açarak, yeni bir Türkiye'nin Başbakan Erdoğan'ın Başkan veya Cumhurbaşkanlığında ve dindar-muhafazakâr AK Parti eliyle inşa edilmesine engel olmak amaçlı olduğu söylendi.⁸¹ Karaca'ya göre, "Tayyip yönetecekse yansın bu ülke" fikrinin haklılığına inanmış bir toplulukla karşı karşıyayız. "Tayyip" resmine tepkileri ontolojik. Sadece üsluba değil, var olmasına karşılar."⁸² Bu değerlendirmelere katılan Esayan'a göre, "Gezi Başbakan Erdoğan'ı hedef alan bir darbe denemesiydi ve yöntemi de Erdoğan'ın bir diktatör olduğu algısının oluşturulması, Erdoğan'ın AK Parti'den koparılmasıydı."⁸³

Gezi Parkı eylemleriyle oluşturulan ittifak ve havanın daha uzun vadeli amacı ise Yeni Türkiye'nin muhafazakârlar eliyle değil, liberal-sol değerler üzerine inşa

76. Hüseyin Gülerce, 'Bunu Erdoğan'a Niye Yapıyorlar?' *Zaman*, 21 Haziran 2013, http://www.zaman.com.tr/huseyin-gulerce/bunu-erdogana-neden-yapiyorlar_2102811.html; Aslı Aydıntaşbaş "Taksim Başkanlık sisteminin sonu mu?" *Milliyet*, 2 Haziran 2013, <http://siyaset.milliyet.com.tr/taksim-baskanlik-sisteminin-sonu/siyaset/yarday/1717471/default.htm>

77. 'Cumhurbaşkanı Olma Şansını Kaybetti', *Yeni Şafak*, 2 Ağustos 2013, <http://yenisafak.com.tr/politika-haber/cumhurbaskani-olma-sansini-kaybetti-02.08.2013-549522>

78. Adnan Boynukara, 'Erdoğan'sız Siyaset Özlemi', *Star Açık Görüş*, 6 Temmuz 2013, <http://haber.stargazete.com/acikgorus/erdogansiz-siyaset-ozlemi/haber-769207>

79. Cengiz Çandar, 'Erdoğan Ne Mesaj Çıkartmalı?' *Radikal*, 5 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/cengiz_candar/erdogan_ne_mesaj_cikartmali-1136310

80. Adnan Boynukara, 'Erdoğan'sız Siyaset Özlemi', *Star Gazetesi*, 6 Temmuz 2013, <http://haber.stargazete.com/acikgorus/erdogansiz-siyaset-ozlemi/haber-769207>

81. Şamil Tayyar: Gezi Parkı'nda Hedef Darbe Girişimi', *Zaman Gazetesi*, 17 Haziran 2013, http://www.zaman.com.tr/politika_samil-tayyar-gezi-parkinda-hedef-darbe-girisimi_2101474.html

82. Nihal Bengisu Karaca, 'Bitmedi', *Habertürk*, 16 Haziran 2013, <http://www.haberturk.com/yazarlar/nihal-bengisu-karaca/852722-bitmedi>

83. 'Gezi Aydınların İçindeki Canavarı Ortaya Çıkardı', *Yeni Şafak*, 27 Temmuz 2013, <http://yenisafak.com.tr/pazar-haber/gezi-aydinlarin-icindegici-canavari-ortaya-cikardi-01.08.2013-546515>

edilmesini sağlamaktı. AK Parti Hükümeti'nin attığı bazı adımlar ve Başbakan'ın çeşitli konularda savunduğu görüşler örnek gösterilerek, 'otoriter ve dayatmacı Başbakan', 'ılımlı İslamcı hükümet'⁸⁴ 'Milli Görüş'e geri dönen Başbakan' iddialarını, yeni Türkiye'nin hangi değerler üzerine inşa edileceği tartışması üzerinden okumak gerekmektedir. Örneğin, Gezi Parkı eylemlerine destek veren bir yazara göre, yeni Türkiye'nin üzerine inşa edileceği değerlerden birisi, sınırları Batı'da çizilmiş 'ifade özgürlüğü' değeri olmalıdır. Dolayısıyla, "halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılama" gibi bir suç var olduğu sürece Yeni Türkiye gerçekleşmeyecektir.⁸⁵ Dolayısıyla meydana gelmiş olan ittifakı, eski Türkiye'nin tasfiyesi sürecinde yenilenler ile inşa sürecinde dışlandıklarını hissedilenlerin yeni Türkiye'yi AK Parti'nin teşvik etmek istediği değerlerle kurulmasını engelleme ittifakı olarak okumak da doğru olacaktır.⁸⁶

Öte yandan, eylemlerin her şeyden öte Beyaz Türklerin ve onların yeni nesil içerisinde yer alan çocuklarının eski ayrıcalıklı günlerine duyduğu seçkinci özlemi dile getirdiği de vurgulandı. Bu görüşe katılanların en fazla referans verdikleri nokta ise, Taksim Dayanışma Platformunun, Gezi Parkı eylemcileri adına temsiliyet iddiasıyla Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'la yaptıkları görüşme sonrası hükümetin projesinin referandumla götürülemeyeceğini "bilimsel bir konu halka götürülemez" diyerek reddetmesi oldu. Bu noktaya atıfta bulunan bir yazara göre, kurucu Cumhuriyet elitinin de benimsediği "halk için halka rağmen" anlayışı Gezi Parkıyla yeniden tezahür etti.⁸⁷ Gezi Parkı eylemcileri ile AK Parti'nin 'Milli İradeye Saygı' mitinglerine katılan insanlar arasında derin sınıf farklarına vurguda bulunan Türköne, "insanlık tarihinde sıkı örgütlenmiş, hareketli ve uygun araçlara sahip küçük azınlıkların örgütsüz çoğunluğa galebe çaldıklarını, demokrasilerin, tam da bu nedenle 'azgın azınlık'ların çoğunluk tahakkümünü engellemek için iktidarı çoğunluğa verdiklerini" belirtti ve eylemcilerin buyurgan taleplerinin bir "azınlık tahakkümü" anlamına geleceğini yazdı.⁸⁸ Aynı noktanın altını çizen Esayan'a göre, Gezi Parkı eylemleri, Türkiye'de dindarlarla laikçilerin eşit olamayacaklarına yönelik laikçilerde bulunan algının bir yansımasıdır. "Algılarda bu eşitlik hala hazmedilmiş değil. Zaten on yıllık AK Parti hükümetine olan

84. Cengiz Çandar, "Muhafazakâr Demokrat'lıktan 'İhvancılık'a, Gezi'den Mısır'a..." *Radikal*, 14 Temmuz 2013, <http://goo.gl/GdPMuR>

85. Hasan Cemal, 'Bugün Erdoğan'dır, 'Eski Türkiye'den hâlâ vazgeçemeyen...' *T24*, 9 Haziran 2013, <http://t24.com.tr/yazi/bugun-erdogandir-eski-turkiyeden-hala-vazgecemeyen/6852>

86. Hatem Ete, 'Su akar, kum kalır', *Sabah*, 22 Haziran 2013, <http://www.sabah.com.tr/Perspektif/Yazarlar/ete/2013/06/22/su-akar-kum-kalir>

87. 'Dijitokrasinin Türk Baharı Arzusu', *Star Gazetesi*, 15 Haziran 2013, <http://haber.stargazete.com/acikgorus/dijitokrasinin-turk-bahari-arzusu/haber-762863>

88. Mümtaz'er Türköne, 'Sessiz Çoğunluk, Azgın Azınlık', *Zaman Gazetesi*, 18 Haziran 2013, http://www.zaman.com.tr/full-name/sessiz-cogunluk-azgin-azinlik_2101675.html

bu büyük nefret de buradan kaynaklanıyor. Erdoğan siyasete iade-i itibar yaptı. Sürekli laikler tarafından aşağılanan, hor görülen, göbeğini kaşıyan, bidon kafa dedikleri kesime itibar kazandırdı.”⁸⁹

Sonuç olarak, Gezi eylemlerinin nasıl tanımlandığı, eylemlere ilişkin alınan tutumların en hararetili zeminlerinden biri oldu. Eylemlerin nasıl tarif edildiği, eylemlere yönelik desteğin veya karşı çıkışın doğrudan yansıdığı alanlardan biri oldu. Gezi eylemlerini, siyasetin demokratikleşmesinin bir imkânı ve/ya teminatı olarak selamlayan kesimler, eylem(c)ielerin zamanla değişen/farklılaşan yapısına ve eylemlerle amaçlanan hedefin, verilmek istenen mesajın, yaratılmak istenen etkinin zamanla adres değiştirmesine kulaklarını tıkayarak ilk günlerdeki kendiliğindenliği, çevre duyarlılığını ve polisin uyguladığı aşırı şiddete yönelik direnci dondurmaya tercih ettiler. Gezi eylemlerine karşı çıkan kesimler ise, eylemlerin zaman içerisinde geçirdiği dönüşümün altını çizerek, eylemlerin barışçıl kaldığı birkaç günün sonrasının pozitif faktörlerle açıklamaya karşı çıkarak demokrasi karşıtı bir olay olarak okudular.

4.3 EYLEMLERE YOL AÇAN DİNAMİKLER

Gezi eylemcilerinin kim oldukları, eylemlerle neyin hedeflendiği konularında yaşanan tartışma kadar bu eylemlere ne tür dinamiklerin yol açtığı noktası da önemli bir ayrışma noktası olarak ortaya çıktı. Kısaca ifade etmek gerekirse, Gezi eylemlerine yol açan dinamiklerin ne olduğuna dair tartışma genel itibarıyla iki farklı okuma üzerinden ilerledi: Eylemleri olumluyan kesimler, hükümet politikaları ve başbakanın söylemleri gibi psikolojik ve konjonktürel faktörler üzerinde dururken; eylemlere karşı çıkan kesimler ise, bu eylemlere yol açan yapısal dinamiklere vurgu yaptı.

Eylemleri destekleyenler tarafından öne sürülen ilk okuma biçimi, eylemlere yol açan dinamikler bağlamında konjonktürel gerekçelere yoğunlaştı. Bu çerçevede, hükümetin politikaları, Erdoğan'ın üslubu, çevreciliğe yaklaşımı ve polis şiddetinin altı çizildi. Bu kesim, Erdoğan'ın buyurgan üslubu ile hükümetin duyarsız politikalarının toplumda bir öfke patlamasına yol açtığını belirtti. Eylemleri daha çok psikolojik gerekçelerle açıklamaya çalışan bu perspektif, eylemlerin arkasındaki yapısal, tarihsel dinamiklere gerekli vurguyu yapmaktan geri durdu.

89. Markar Esayan, 'Gezi Aydınların İçindeki Canavarı Ortaya Çıkardı' *Yeni Şafak*, 27 Temmuz 2013, <http://yenisafak.com.tr/pazar-haber/gezi-aydinlarin-icin-deki-canavari-ortaya-cikardi-07.08.2013-546515>

Buna karşın, eylemleri desteklemeyenler ise, bu ilk okuma biçiminin eylemcilerin yaşadığı öfke patlamasının anlaşılması açısından isabetli olduğunu; ancak bu gerekçelerin öfke patlamasından önceki evreyi teşkil eden öfke birikmesi aşamasını açıklamakta yetersiz olduğuna vurgu yaptılar. Bu yaklaşım, eylemlerin ilk haftasını anlamlandırmak için makul gözükten “öfke patlaması” gerekçelerinin, eylemlerin sürmesini, nitelik değiştirmesini, bir hesap görme ve meydan okumaya dönüşmesini açıklamakta yetersiz olduğunu ifade ettiler. Öfke birikmesinin, meselenin hükümet politikalarıyla-Erdoğan’ın üslubuyla sınırlı olmayan yapısal gerekçeleri anlamamıza yardımcı olacağını belirttiler. Daha açık ifade etmek gerekirse, öfke birikmesi tezi, öfke patlamasının ancak patlama noktasına gelen bu öfkenin nasıl biriktiğinin anlaşılmasıyla mümkün olacağını belirtmektedir. Öfke birikmesinin analizi de eylemlere kaynaklık eden yapısal faktörlerin ortaya konulmasını gerektirmektedir.

4.3.1 Konjonktürel Dinamikler: Öfke Patlamasını Anlamak

Gezi eylemlerini “öfke patlaması” olarak okuyan yaklaşım, bu iddiasını önemli ölçüde psikolojik ve konjonktürel gelişmeler üzerinden gerekçelendirdi. Bu gerekçeleri, çevre duyarlılığı, polis şiddeti ve Başbakan’ın siyaset tarzı ile üslubu gibi üç ana başlık halinde sıralayabiliriz.

4.3.1.1 Çevre Duyarlılığı

Gezi eylemlerinin fitilini ateşleyen ilk unsurun çevre olması, analistleri, bu eylemlerin ortaya çıkmasına neden olan dinamikleri açıklarken çevreci unsurlara özel bir önem atfetmeye sevk etti. Bu konunun eylemlerin anlaşılmasındaki merkezi rolüne dair en etkili yazılardan birini Nilüfer Göle kaleme aldı. Göle’nin “Gezi meydan hareketinin özgünlüğü nerede yatıyor? Hareketin kendisi gibi, anatomisine de ağaç dibinden başlamak gerekiyor. Ağacı bahane gören zihniyet, hareketin manasını, masumiyetini ve kök gücünü ıskalıyor. Ağaçların yerlerinden sökülüp yerine AVM dikme projesi karşısında, gençler parkı işgal ederek yeni bir kentsel farkındalığı gündeme taşıdılar”⁹⁰ ifadeleri çevreci duyarlılık ile kentsel farkındalığın bu eylemlerin ortaya çıkmasındaki merkeziliğine işaret etmektedir. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere, Göle bu iki unsurun birbirlerini hem tamamlayan hem de tahkim eden bir işlev gördüğünü ifade etmektedir.

90. Nilüfer Göle, “Gezi: Bir kamusal meydan hareketinin anatomisi”, T24, 06 Haziran 2013, <http://t24.com.tr/yazi/gezi-bir-kamusal-meydan-hareketinin-anatomisi/6824>

Bazılarına göre bu çevreci tepki özünde AK Parti iktidarını temsil eden sembollerden biri olduğu varsayılan şehri AVM'lerle doldurma politikalarının da reddi manasına gelmekteydi. Sol çevrelerde AK Parti'nin iktidara geldiği 2002 yılından bugüne kadar AK Parti'nin katıksız bir neo-liberal ekonomi politikası izlediği sürekli dile getirilip eleştirildi. Bu çevreler Gezi eylemlerinin ilk evrelerinde insanları protestoya sevk eden "Gezi Parkı'ndaki ağaçların sökülüp yerine AVM inşa edileceği" söylemini hem çevreci söylemler içerisinde hem de bu neo-liberal ekonomik politikalar bağlamında değerlendirip reddettiler. Dolayısıyla, Gezi Parkı eylemlerine kaynaklık eden ilk dinamik, Gezi Parkı'ndaki ağaçların yerlerinden sökülüp yerine AVM yapılacağına yönelik söylem ve inançtır. Bu hareket de bir kesim tarafından hem çevre karşıtı hem de peşkeş ve rant kültürünün bir yansıması olarak değerlendirildiği için eleştirilip tepkiye neden oldu.

4.3.1.2 Polis Şiddeti

Çevreci gerekçeler, Gezi Parkı eylemlerini ortaya çıkaran ilk dinamiği teşkil etse de, eylemlerin toplumun desteğini alarak genişlemesini sağlayan ana unsur, polis'in kullandığı aşırı, orantısız şiddet ve biber gazı kullanımı oldu. Cengiz Çandar'ın "Tayyip Erdoğan'a birikmiş tepki, Taksim'de 'yayalaştırma çalışması' adı altında Gezi Parkı'ndaki yeşil alana müdahale edilmesine karşı barışçıl gösteri yapan bir grup insana ve onlara destek veren popüler beyazperde ve ekran sanatçılarıyla müzik gruplarına, insafsızca biber gazı bombardımanı ile saldırılması üzerine, 'tarihi İstanbul direnişi'ne dönüştü"⁹¹ ifadeleri bu bakış açısının iyi bir özeti olarak kabul edilebilir.

Daha açık ifade etmek gerekirse, küçük bir çevreci gruba polis'in bu şekilde müdahale etmesi, toplumda bu eylemlerin meşruiyet zemininin daha güçlenmesine ve tepkinin artmasına neden oldu. Bu müdahaleyle birlikte eylemlere sıradan halkla birlikte sanatçılar da yoğun ilgi gösterip destek sundular. Bu da eylemlerin hem meşruiyet zırhını tahkim etti hem de eylemleri daha görünür kıldı. Sonuç olarak, polis'in aşırı şiddeti gösterilerin kitleleşmesi, daha fazla görünürlük kazanması ve daha meşru algılanmasına katkı sunarken hükümet ve polise karşı da tepkinin gelişmesine sebebiyet verdi.

91. Cengiz Çandar, "Postmodern bir direniş", Radikal, 03 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/cengiz_candar/postmodern_bir_direnis-1136001

4.3.1.3 Erdoğan'ın Siyaset Tarzı ve Üslubu

Eylemlerin, Erdoğan'ın “buyurgan üslup ve siyaset tarzına” bir tepki olduğu tezi de sıklıkla dile getirildi. Bu okumanın en etkili örneklerinden birini Ahmet İnsel teşkil etti. İnsel, Gezi eylemleri “...mütecaviz ve mütehakkim siyaset yapma tarzını, bu horgören üslubu hazmedemeyenlerin, yurttaş haysiyetlerinin zedelendiğini düşünenlerin ayaklanmasıdır. Bu nedenle rejime karşı isyan değil, bir haysiyet ayaklanmasıdır”⁹² şeklinde tanımladı.

Bu okumaya göre, Gezi eylemlerinden önce Başbakan'ın “dindar nesil yetiştirme”, “üç çocuk yapma”, ve “alkol düzenlemesi” gibi söylem ve politikaları, toplumun bir kesimi tarafında kendi hayatlarına, seçimlerine bir müdahale olarak algılandı. Gezi eylemlerinin ilk günlerinde, Başbakanın kullandığı çapulcu, vandal ve benzeri ifadeler, bu rahatsız edici üslup ve yaklaşımın bir devamı olarak görüldü. Dolayısıyla, bu kesim, Başbakan'ın, Gezi eylemlerinden önce başlayan buyurgan üslubu ile siyaset tarzının Gezi sürecinde artırarak devam ettirmesinin toplumun bir kesiminde biriken öfkenin boşalmasına yol açtığını ifade etti.

Özetle, Gezi sürecinin bir öfke patlaması olarak okuyan kesim, Gezi sürecinde yaşanan konjonktürel ve psikolojik faktörlerin bu öfke patlamasına sebebiyet verdiğini ifade etmektedir. Bu kesim, bu faktörleri de “çevre duyarlılığı ve AVM kültürüne karşıtlık”, “polis şiddeti”, “Başbakan'ın siyaset tarzı ve üslubu” olmak üzere üç ana başlık altında toplamaktadır.

4.3.2 Yapısal Dinamikler: Öfke Birikmesini Anlamak

Buna karşın, başka bir yaklaşım, kamusal tartışmalarda bugüne kadar göreceli olarak kendisine daha az yer bulan, fakat bu eylemlerin ortaya çıkmasına veya toplumun bir kesiminde öfke birikmesinde önemli bir rol oynayan yapısal faktörlerin tahlilinin bu sürecin daha sağlıklı değerlendirilmesine katkı sunacağını ifade etti. Bu çerçevede, son yıllarda Türkiye'nin siyasal merkezinde yaşanan dönüşüm, bu dönüşümün sonucunda siyasal sistemin merkezine rejimin bugüne kadar sistemin dışına itmeye çalıştığı bir kimliğin temsilcisi olan AK Parti'nin yerleşmesi ve bu süreçte muhalefetin ortaya çıkan siyasal boşluğu dolduramaması nedeniyle toplumun bir kesimi için temsil (edilememe) sorununun ortaya çıkması gibi faktörlere dikkat çekildi. Buna paralel olarak, siyasal sistemde AK Parti'nin güçlü iktidarını dengeleyecek fren ve denge mekanizmalarının bulunmaması da mezkûr toplumsal kesimin siyasal sistemde sesini duyurma konusunda taşıdığı

92. Ahmet İnsel, “Haysiyet ayaklanması”, Radikal, 04 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ahmet_insel/haysiyet_ayaklanmasi-1136174

endişeleri daha da derinleştirdiği ifade edildi. Bu yaklaşıma göre, bu gelişmeler, Gezi eylemlerine katılan kitlelerin önemli bir kısmında bir öfke birikmesine yol açtı. Çevre duyarlılığı, Polis şiddeti ve Başbakan'ın üslubu, toplumun bir kısmında daha önceden gelişen bu öfke birikiminin patlamaya dönüşmesine yol açtı.

4.3.2.1 AK Parti'nin Merkeze Yerleşmesi ve Kemalist – Laik Kesimin Temsil Sorunu

AK Parti, 2008-2009 yıllarından başlamak üzere, siyasal sistemi askeri ve bürokratik vesayetten arındırmak için aktif bir mücadele dönemine girdi. Ergenekon, Balyoz ve benzeri siyasal davalar üzerinden başlayan bu mücadele daha sonra anayasa paketleri ve mevzuatta yapılan düzenlemelerle devam etti. Bu mücadele sonucunda, askeri ve sivil bürokrasinin sistem üzerindeki vesayetçi etkisi geriletilip, bu yapılar kendi doğal yasal alanlarıyla sınırlı bir konuma itildiler. Vesayetin bu şekilde geriletilmesi, sadece demokrasinin daha da kökleşmesine imkan sağlamakla kalmadı, aynı zamanda AK Parti'yi de artık sistemde nominal veya iktidarını başka odaklarla paylaşan bir hükümet olmaktan çıkarıp müktedir kıldı.

Fakat paradoksal bir şekilde, Türkiye'nin demokratikleşmesi için çok önemli bir dönemeci teşkil eden vesayet sisteminin bu şekilde geriletilmesi daha önce siyasal sistemde bu sistemin bileşenleri tarafından temsil edilen kesimler için bir temsil (edilememe) sorununun doğmasına yol açtı. Sistemde ortaya çıkan bu temsil boşluğunun, birçok etkili müdahaleye rağmen CHP veya başka bir muhalefet partisi tarafından doldurulamaması ise bu sorunu daha da derinleştiren bir işlev gördü. Gezi eylemleri ile alakalı değerlendirmelerinde eylemlere yol açan yapısal nedenlere özellikle vurgu yapan Etyen Mahçupyan'ın "Gezi'deki ilk gruplar kendi temsil ihtiyaçlarını doğal olarak yüklenmesi beklenen partiyi, yani CHP'yi tümüyle 'by-pass' ettiler. Kültürel kimliklerin siyasi ayrışmalarda belirleyici olduğu bir toplumda, kendi kültürel kimliklerini taşımakta olan siyasi hareketi yok sayarak onu mahkum etmiş oldular."⁹³ ifadedi de genelde muhalefetin, özelde ise CHP'nin anlamlı bir siyasal aktör olarak ortaya çıkıp kendi doğal tabanlarını siyasal sistemde temsil edemediklerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu durumda, ana gövdesini CHP'ye oy verenlerin oluşturduğu geniş bir kesimde hem belli ölçüde bir yabancılaşma duygusunun doğmasına hem de öfke birikmesine yol açtı.

93. Etyen Mahçupyan, "Gezi'nin yapıcı misyonu", Zaman, 07 Temmuz 2013, http://www.zaman.com.tr/etyen-mahcupyan/gezinin-yapici-misyonu_2108155.html

4.3.2.2 Seçkinci Huzursuzluk

Toplumun bu kesiminde kısmi bir yabancılaşma duygusu ile öfke birikimine yol açan ilk unsur, AK Parti'nin siyasal merkeze yerleşir yerleşmez merkezin kodlarını da değiştirme isteği oldu. Türkiye'de geleneksel merkez sağ veya sol partilerin siyasal merkez ile ilişkilerinde kendilerine biçtikleri ana misyon kendi tabanlarını merkeze taşıyarak onların merkezin sunduğu siyasal ve ekonomik nimetlerden faydalanmasını sağlamaktan ibarettir. Bu yaklaşımda, siyasal merkezin kendisinin dönüştürülmesi gayesi güdülmediği gibi eğer dönüştürülmesi gereken bir unsur vardiysa da bunu kendi tabanları oluşturmaktaydı. Başka bir ifadeyle, kendi tabanlarını merkezin makbul gördüğü kodlar çerçevesinde kısmen dönüştürüp onları merkeze taşımak ana gayeyi teşkil etmekteydi.

Buna karşın, AK Parti'nin siyasal merkezle kurduğu ilişki daha farklı bir mahiyete sahiptir. AK Parti, sadece kendi tabanını merkeze taşıyarak onları merkezin imtiyazlarıyla buluşturmaya hedeflememektedir. Bunun yerine, AK Parti, bizatihi merkezin kendisini dönüştürüp yeniden inşa etmeyi amaçlamaktadır. Markar Esayan'ın kullandığı "AK Parti, bir kurucu parti ve birinci cumhuriyeti temelinden değiştiriyor"⁹⁴ ifadesi de AK Parti'nin siyasal merkezde kozmetik bir değişimden ziyade onu köklü bir dönüşüme uğratma amacını ortaya koymaktadır.

Bu dönüştürme ve yeniden inşa sürecinde de, AK Parti kendi kimliğini ve tabanını oluşturan İslamcı, muhafazakâr, çevrenin temsilcisi ve benzeri kimlik ve değerler de sisteme kendi renklerini çalmaktadırlar. Daha önce kamusal alanda ve devlet nezdinde güvenlik ve tehdit bağlamında değerlendirilen bu değer ve kimliklerin Türkiye'nin yeni merkezinin oluşumuna bu denli bir katkı sunması, merkezin bu güne kadar Kemalist sistemin seçkinci ve sosyal mühendislik projesinin yansımaları olan değerleri üzerinden inşa edilmesini benimsemiş ve bununla da güçlü bir ideolojik bağ kurmuş kesimlerde belli bir rahatsızlık uyandırmaktadır. Esayan'ın AK Parti'nin 11 yıllık iktidar pratiği ve sistemde muhafazakar kesime yönelik var olan anomaliye neşter atmasını kastederek kullandığı "Hükümet ve tabanı ne kadar ferah ve önu açık hissediyorsa, 'karşı kampa' ait olan heterojen-laik topluluk da kendisini o denli daralmış ve çaresiz hissediyor."⁹⁵ ifadesi toplumun bir kesiminde Gezi eylemlerinden önce ve ondan da bağımsız olarak gelişen huzursuzluğa işaret etmektedir.

94. Markar Esayan, "Demokratikleşme paketi, hemen şimdi!", Markar Esayan kişisel web sitesi, 19 Haziran 2013, <http://www.markaresayan.com/?cat=3&paged=5>

95. a.g.e.

4.3.2.3 Türkiye'nin Muhalefet(sizlik) Meselesi

Fakat bu rahatsızlığın bir öfke birikmesine dönüşmesinin asıl nedeni ise, AK Parti'nin her seçimden sonra ve her geçen yıl siyasal alanda bu kadar güçlenmesine karşın AK Parti'den rahatsızlık duyan ve ona muhalif bu kesimlerin siyasal talep ve iddialarını güçlü bir şekilde siyasal alanda temsil edecek bir muhalefetin henüz meydana çıkmamış olmasıdır. Daha açık ifade etmek gerekirse, Gezi Parkı olaylarında ortaya çıkan öfke patlamasının üzerine yaslandığı öfke birikimini ortaya çıkaran ana dinamiklerden biri, Türkiye siyasetinin yüzleştiği muhalefet(sizlik) sorunu ve bunun doğurduğu mağduriyet duygusudur. Başka bir ifadeyle, Etyen Mahçupyan'ın Gezi eylemlerine bir çözüm formülü arama sürecinde CHP'nin bir rol üstlenememesine yönelik sarfettiği "CHP sadece sorunun biçimlenmesi sürecinde değil, çözümün aranması sürecinde de bu mikro 'siyasetin' dışında kalacak gibi gözüküyor"⁹⁶ ifadeleri Türkiye'nin yüzleştiği muhalefet(sizlik) meselesinin boyutlarını ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla, Türkiye'nin yaşadığı muhalefet(sizlik) sorununun toplumun bir kesiminde öfke birikmesine yol açtığı açıktır. Polis şiddeti, Başbakan'ın üslubu ve hükümetin Gezi olaylarını yönetme şekli eylemcilerin öfkelerinin patlamasına yol açmış olabilir, ama bu gerekçeler patlama noktasına gelecek düzeyde bir öfkenin nasıl biriktiğini ve kitlelerin sokağa neden çıktıklarını yeteri kadar açıklamamaktadır. Kitleler, mağduriyet yaşadıklarını ve bu mağduriyetin siyasete yeterince yansı(tıl)madığını hissettikleri durumlarda meydanlara çıkmaya yeltenirler. Buradaki anahtar unsurlar, mağduriyet hissi ve bu hissin siyasal kanallarda yer bulamadığına, bulamayacağına yönelik umutsuzluk ve çaresizlik duygusudur. Mağduriyet hissi iktidarın söylem ve politikalarıyla, şikâyetlerin ve kaygıların siyasal kanallara aktırmadığına yönelik çaresizlik duygusu ise muhalefetin performansı ile ilişkilidir. AK Parti, on yıllık iktidarında, dillendirdiği söylem ve hayata geçirdiği politikalarla bazı toplumsal kesimler nezdinde desteğini artırırken bazı toplumsal kesimler nezdinde de hoşnutsuzluğa yol açtı. Kendisini destekleyen toplumsal kesimlerin demokrasi, özgürlük, kimliklerin tanınması, aktif dış politika, dindar-muhafazakâr yaşam tarzı vb taleplerini siyasete yansıtmaya yönelik hamleleri bazı toplumsal kesimler nezdinde ciddi hayal kırıklıklarına, hoşnutsuzluğa ve öfkeye sebep oldu.

Aslında normal işleyen her demokratik sistemde, iktidar, bazı kesimlerin talep ve şikâyetlerini ıskala(yabili)r. Yürütmenin kapsama alanı dışında kalan şikâyet ve talepler, başka kanallar edinerek siyasete yansır. Bu kanalları, yürütme erkini dengelemesini sağlayan kurumlar, şikâyetleri duyup siyasete yansıtacak sivil toplum örgütleri ve/ya muhalif siyasi oluşum veya partiler olarak sıralamak

96. Etyen Mahçupyan, "Gezi'nin yapıcı misyonu", Zaman, 07 Temmuz 2013, http://www.zaman.com.tr/etyen-mahcupyan/gezinin-yapici-misyonu_2108155.html

mümkün. Bu mekanizmalar, yürütmeyi denetlediği-dengelediği ölçüde iktidarın politika ve söylemlerinden mağduriyet duyan kesimlerin sistem dışına itilmesini de engeller. Ancak AK Parti iktidarının desteğini sürdürerek devam edeceğine dair öngörüler, AK Parti'nin vesayetçi kurumları kendi tasarruflarına engel olmaktan çıkarırken fren ve denge mekanizmalarını da zayıflatmış olması ve muhtemelen AK Parti iktidarının tasarruflarını dengeleyecek kadar güçlenebileceğine yönelik umutsuzluk öfkenin birikmesine yol açmış görünüyor.

Dolayısıyla, kitlelerin siyasetle kurdukları ilişkinin sıhhati, büyük oranda, iktidar dışı-muhafif siyasi oluşumların gücüne ve performansına bağlıdır. Muhafif siyasi oluşumlar, toplumdaki şikâyetleri duyar, siyasal bir terminolojiye dönüştürür ve belli başlı siyasal mekanizmalardan geçirek politikalara yansımaya yardımcı olur. Bu süreçler sağlıklı işlediğinde, muhafif hareketlerin talepleri siyasete yansıtıldığı için sokaklara dökülmeye ihtiyaç kalmaz. Ancak bu mekanizmalar sağlıklı işlemediğinde, kitleler şikâyetlerinin siyasal kararlara yansımadığını hissettiklerinde, mağduriyet psikolojisi umutsuzluğa dönüşür ve meydanlar son çare olarak devreye girer. Türkiye'de ilk defa kitleler mağduriyet hissi yaşıyor değiller. 1990'larda, Kürtler de dindar-muhafifakârlar da, bugün hissettikleri mağduriyet psikolojisiyle meydanlara dökülen kitlelerden kat be kat daha fazla mağduriyet yaşadılar. Ancak, her iki hareketin mensupları da meydanları bir hak arama yeri olarak görmediler. Bunun en önemli nedeni, şikâyetlerini siyasal katmanlara taşıyacak bir liderliğe sahip olmaları ve umutsuzluğa kapılmamalarıydı.

Bu çerçevede, her iktidara karşı ciddi bir muhafifetin ol(uş)masının normal olduğunu görmek gerekir. AK Parti gibi güçlü bir kimlik ve söylem üzerinden politika yapan bir partiye karşı daha sert bir muhafifetin olması da olağandır. Normal olmayan bu muhafifetin sokağa dökülmek durumunda kalmasıdır. Dolayısıyla, iktidar gücünün ürettiği tedirginlik kadar, muhafifet yokluğunun bu tedirginliğin birikerek patlama noktasına gelmesindeki payını da hesaba katmak gerekir. Eylemler, sadece AK Parti iktidarına bir isyan değil, aynı zamanda etkili bir muhafifetin olmayışına bir tepkidir. Bu öfke birikimi ve patlaması, iktidar kadar muhafifete de ciddi sorumluluk yüklemektedir.⁹⁷

Özetle, Gezi eylemlerinde sadece eylemlerin yaşandığı evreyle alakalı açıklayıcılık gücüne sahip olan "öfke patlaması" tezine itiraz edenler, eylemlerin ortaya çıkmasına dayanak teşkil eden daha yapısal faktörlere yoğunlaştılar. Başka bir ifadeyle, bu yaklaşım, öfke patlamasından önceki evreyi teşkil eden "öfke birikimi" aşamasının anlaşılmasından Gezi eylemlerindeki resmin tamamının anlaşılmayacağını belirttiler.

97. Bu kısımdaki analizin daha geniş bir versiyonu Sabah Gazetesi Perspektif sayfasında yayınlandı. Bkz., Hatem Ete, "Gençler neden sokakta?," Sabah, 08 Haziran 2013, <http://www.sabah.com.tr/Perspektif/Yazarlar/ete/2013/06/08/gencler-neden-sokakta>

BUYUK OYUNU BOZMAYA

HAYDI TARİH YAZMAYA

AK PARTİ

5. EYLEM(Cİ)LERİ KONUMLANDIRMA: SİYASİ PARTİLERİN TUTUMU

Bu bölümde, Türkiye’de kitlelerin olaylara bakışlarını etkileyen, geniş seçmen kitesine sahip 4 partinin (AK Parti, CHP, MHP ve BDP’nin) Gezi Parkı olayları karşısındaki tutum ve söylemleri ele alınmaktadır. Siyasi partiler, siyasal ilginin en kristalize olmuş halini temsil ederler. Yalnızca siyasal konulara değil, günlük hayattaki pek çok meseleye bireylerin bakış açılarını belirleme gücüne sahip olan siyasal partiler, birer söylem fabrikası gibidir. Partiler tarafından üretilen söylemler, bireylerin toplumsal olaylara bakışlarına ve tutumlarına adeta “standartlar” getirir. Gezi Parkı olaylarına Türkiye’deki geniş tabanlı siyasal partilerin nasıl yaklaştıklarını incelemek, bir kaç açıdan önemlidir. İlk olarak, Gezi eylemlerine yönelik söylemsel mücadelenin en önemli unsurlarından biri, eylemlerin geleneksel siyasal kodların dışında bir olgu olduğuydu. Bu çerçevede, geleneksel siyasetin en somut aktörlerinden biri olan siyasal partilerin, bu ‘tanımlanamayan’ olguya yönelik politikalarını değerlendirmek ilginç bir veri sunabilir. İkinci olarak, Türkiye’de siyasi partilerin seçmenleriyle kurdukları ilişkinin sahiciliğinin altını önemle çizmek gerekir. Sahicilik ve etki doğru orantılıdır ve çift yönlü bir seyir izlemektedir. Hem siyasi partiler, politika geliştirirken seçmenlerin nabzını ölçüp açığa düşmemeye önem verirler, hem de seçmenler destekledikleri siyasi partinin aldığı kararları büyük ölçüde benimsemekten kaçınmaz. Bu ikili sadakat ve etkiyi birçok kritik olayda sınamak mümkündür. Bu çerçevede, siyasi partilerin olaylara yönelik geliştirdikleri tutumla kamuoyunun algı düzeyini etkiledikleri hatta belirledikleri söylenebilir. Dolayısıyla, siyasi partilerin Gezi eylemlerini nasıl algıladıklarını, eylemlere ilişkin nasıl bir tutum takındıklarını analiz etmek, bu eylemlerin kamuoyu tarafından nasıl algılanacağı konusunda önemli sonuçlar ortaya çıkarabilir.

5.1 AK PARTİ'NİN TUTUMU

AK Parti, Gezi Parkı eylemlerinin zaman içerisinde geçirdiği dönüşümü izleyebilen dinamik bir politika yürüttü. Eylemlerin misyon ve hedef değiştirmesine, eylemcilerin kimlik değiştirmesine paralel olarak AK Parti de eylemlere yönelik söylem ve politikasını değiştirdi. AK Parti'nin eylemlere ilişkin kullandığı dil ve geliştirdiği siyaset sürekli bir biçimde değişti. Bu nedenle, AK Parti ve Erdoğan'ın bu olayları okuma şekli ve geliştirdiği tepkileri bazı kırılmalar üzerinden okumak daha doğru olacaktır.

Erdoğan ve AK Parti, ilk günden itibaren, eylem(cil)lere yönelik dinamik, katmanlı ve değişken bir dil kullandı ve ona göre bir siyaset izledi. Erdoğan ve AK Parti, birçok farklı söylem ve politika ile eylem(cil)ler üzerindeki sis perdesini kaldırıp geleneksel siyasal harita içerisinde konumlandırmaya, eylem(cil)leri ayırtmaya, -onların siyasal ve toplumsal meşruiyetlerini sorgulamaya yönelik bir strateji izledi. Bu çerçevede, bir yandan, eylemleri barışçıl bir şekilde ve zaman geçirmeden sonlandırmak üzere, eylemcilerle görüşme ve eylemlerde dile getirilen itirazları karşılamaya yönelik demeçlerle müzakereci bir dil ve siyasete başvurulurken, öte yandan eylemlerin demokratik bir tepkinin ötesine geçen yönleri ortaya konularak kamusal algıda 'marjinal' bir konuma yerleşmesi sağlanmaya çalışıldı. Eylemler henüz çevrecilikle alakalı bir safhadayken çevrecilik alanında yaptığı icraatları anlatarak karşılık veren Erdoğan, eylemler şekil, boyut ve nitelik değiştirince eylemcilerin siyasal kimliğini ve hedeflerini deşifre etmeye yönelik bir siyaset izledi. Bu çerçevede, hem eylemcilerin ideolojik haritadaki yerleri deşifre edilmeye çalışıldı hem de eylemlerin demokratik protesto sınırlarını aşan şiddet yönü vurgulandı. Daha sonra, uluslararası medyanın gösterdiği aşırı ilgi, aynı dönemlerde Brezilya'da ve daha sonra Mısır'da yaşanan gelişmeler ve ülke içinde kimi sermaye gruplarının ve profesyonel kesimlerin sürece aktif katılımı hatırlatılarak eylemlerin komplo ve operasyon yönleri vurgulandı. Eylemlerin özellikle uluslararası kamuoyunda Türkiye toplumunun Erdoğan'a ve AK Parti hükümetine yönelik rahatsızlığı olarak çerçevelenmesi karşısında eylemcilerin toplumun küçük bir kısmını teşkil ettiğini ortaya koymak ve günler boyunca süren eylemlere yönelik olarak kendi tabanında oluşan gerilimi boşaltmak üzere, AK Parti, "milli iradeye saygı" mitingleri düzenledi.

AK Parti'nin Gezi Parkı eylemleri karşısındaki tutumunu bu şekilde ana hatlarıyla tasvir ettikten sonra, daha spesifik olarak farklı perspektiflerden eylemlerin parti tarafından nasıl ele alındığını 7 başlık altında inceleyebiliriz.

5.1.1 Çevrecilik Söylemiyle Çatışma

Gezi eylemlerinin ilk boyutunu, Taksim Meydanı ve çevresinin yeniden düzenlenmesi çerçevesinde Gezi Parkı'ndaki bazı ağaçların kesilmeye çalışılması sonrası ortaya çıkan çevreci itiraz ve refleksler oluşturmaktadır. Başbakan Erdoğan ve AK Partili diğer yetkililer bu itirazlara karşı üç aşamalı bir tepki mekanizması geliştirdiler. Erdoğan öncelikle bu planın yeni bir plan olmadığını vurgulayarak, AK Parti'nin bu projeyi 2011 seçimlerinde seçim vaatleri arasına koyduğu ve geçen sürede bu projeye karşı herhangi bir itiraz yükselmediği halde, projenin uygulama aşamasına konulduğu bir dönemde bu şekilde protesto edilmesinin manidar olduğunu söyleyerek itirazını dillendirdi.⁹⁸ Dolayısıyla, AK Parti'nin cevabının ilk kısmı projeye karşı ortaya konulan itirazın zamanlamasına yoğunlaştı.

Bununla birlikte Erdoğan, kendisinin İstanbul Büyük Şehir Belediye Başkanlığı döneminde, partisinin de iktidara geldiği 2002 yılından itibaren ortaya koyduğu çevre dostu icraatlar nedeniyle bir çevrecilik testine tabi tutulamayacağını mesajını vermeye çalıştı.⁹⁹ Bu iddiasını desteklemek için de Başbakan Erdoğan, 10 yıllık iktidarı döneminde 2 milyar fidan, 800 milyonu ise 3 yaş üzeri olmak üzere ülke genelinde yaygın bir ağaçlandırma yaptıkları temasını sıklıkla vurguladı.¹⁰⁰ Buna karşın, Gezi Parkı'nda yerinden sökülen 10 ağaç ve kesilen 2 ağaç nedeniyle kendisini eleştiren kesimlerin, kendisinin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı döneminde Koç Üniversitesi'nin yapımı için Zekeriyaköy'de girişilen ağaç ve orman katliamına karşı verdiği mücadeleye destek vermeyerek bu konuda samimi ve tutarlı olmadıklarını ortaya koyduklarını ifade etti.¹⁰¹

5.1.2 Olayların Güvenlik Boyutunun Yönetimi

Gezi eylemlerinin bir diğer boyutu, "polis şiddeti", "polisin aşırı biber gazı kullanması"ydı. Polisin eylemlere müdahale tarzının eylemlerin yayılmasında, toplumsal sempati kazanmasında ve geniş bir katılıma sahne olmasında ciddi bir rol oynadığı söylenebilir. Eylemlerin daha ilk haftasından itibaren, Başbakan Erdoğan

98. "Başbakan Erdoğan'dan "Gezi Parkı" açıklaması," *TRT Haber*, 07 Haziran 2013, <http://www.trthaber.com/haber/gundem/basbakan-erdogandan-gezi-parki-aciklamasi-88696.html>

99. "Başbakan'dan Topçu Kışlası açıklaması," *Sabah*, 02 Haziran 2013, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/06/02/basbakandan-topcu-kislasi-aciklamasi>

100. "Başbakan'dan önemli açıklama," *Sabah*, 03 Haziran 2013, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/06/03/basbakandan-onemli-aciklama>

101. "Erdoğan'dan 'Gezi Parkı' açıklaması," *Zaman*, 01 Haziran 2013, http://www.zaman.com.tr/politika_erdogandan-gezi-parki-aciklamasi_2096090.html

ve AK Partili diğer yetkililer müdahaleler sırasında hatalar yapıldığını ve özellikle biber gazı kullanımında polisin “aşırıya kaçtığını” ifade ettiler.¹⁰² Bu tema sıklıkla işlendi. Bu temayla verilmek istenen mesaj, “polislin gösterilere müdahale etmesinin kamu güvenliği açısından gerekli bir durum olmakla beraber bu görev ifa edilirken bir takım operasyonel hataların yapıldığı”ydı.

İçişleri Bakanlığı’nın bu operasyonel hatalara yönelik başlattığı soruşturmaya, gösterilerin özellikle ilk dönemlerinde polisin kullandığı aşırı şiddet nedeniyle toplumda oluşan öfkenin anlaşıldığı mesajı verilmek istendi. Başka bir ifadeyle, bir yandan eylemlerde kullanılan aşırı şiddet soruşturularak toplumsal tepki indirilmeye çalışılırken, öte yandan eylemlerin bundan sonraki kısmında polisin benzeri tutumlar takınması engellenmeye çalışıldı. Bu bağlamda, 2 Haziran’da İzmir Kordon’da kadın göstericileri saçından çekerek toplumsal tepkiye neden olan 3 polis memurunun tespit edilip açığa alınmasını,¹⁰³ hükümetin “polis şiddeti”ne mûsamaha göstermeme yönündeki tutumunun bir yansıması olarak okumak mümkündür.

Buna karşın, özellikle Başbakan Erdoğan, polisin moralini bozacak veya polisi hedef alacak bir söylem kullanmamaya da özel ihtimam gösterdi. Erdoğan, bütün söylemlerinde polisin operasyonel hatalar yaptığını kabul etmekle beraber kamu güvenliğinin sağlanması açısından polisin müdahalelerinin temelde doğru ve isabetli bir durum olduğunu sıklıkla ifade etti. Polisin bu kadar eleştiri konusu olduğu bir dönemde Erdoğan, polise sahip çıkarak, göreve sadakatleri nedeniyle onlara teşekkür ederek bir denge siyaseti izlemeyi tercih etti.¹⁰⁴

5.1.3 Esnek Strateji

Eylemlerin Gezi Parkı’nda gerçekleşen çevreci bir eylem olmaktan çıkıp sokaklara taş(ın)ması, hem eylemlerin ve eylemcilerin niteliğini hem de Başbakan ile hükümetin bu eylemlere yönelik tutumunu değiştirdi. Eylemler kitleselleşmeden Gezi Parkı’nda örgütlenen küçük çevreci grup yerini daha siyasallaşmış ve siyasal yelpazenin uçlarında yer alan gruplara bırakırken, eylemler de hükümete çevreyle alakalı bir konuda ses duyurmaktan ona karşı açıktan meydan okumaya

102. “Kışla yapılacak gaza bakılacak,” *Hürriyet*, 02 Haziran 2013, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=23418164&tarih=2013-06-02>

103. “O polisler açığa alındı,” *Sabah*, 12 Haziran 2013, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/06/12/o-polisler-aciga-alindi>

104. “Polisin müdahale gücünü artıracamız,” *Milliyet*, 19 Haziran 2013, <http://siyaset.milliyet.com.tr/polisin-mudahale-gucunu-artiracamaz/siyaset/detay/1724771/default.htm>

dönüştü. Eylemcilerin şiddete başvurmaktan geri durmaması, özel ve kamu mülkiyetlerine zarar vermesi, ülke çapında yapılan gösterilerde eylemlere destek vermeyen toplumsal kesimlere baskı kurması ve ülke genelinde bir kaos görüntüsü oluşturmaları, Başbakanın bu yaşananların çevreci bir duyarlılıkla ilgisi olmayan vandalizm, eylemcileri de çapulcu olarak nitelendirmesine ve söylemini daha da sertleştirmesine sebebiyet verdi. Eylem(c)iilerin kontrol dışına çıkarak toplumsal huzuru bozacak bir kaos ortamının oluşmasına yönelik şiddet eylemleri Başbakanın üslubunu daha da sertleştirirken, bu da eylemcilerin daha da sertleşmesine ve şiddete yönelmesine yol açtı.

Bu dönemde, Başbakanın kullandığı üslup iki farklı nedenden dolayı eleştirildi. Birincisi, Başbakanın eylem(c)iilere yönelik kullandığı “çapulcu”, “vandal”, “marjinaller”, “aşırı uçlar” ve benzeri kavramlar ve bu eylemler süresince yaptığı konuşmaların tonunun, kullandığı cümleleri “emir kipi”nde kurgulaması toplumun bir kesimi için sert, buyurgan bulunup eleştirildi. Bu üslubun eylemcileri öfkeliendirdiği ve eylemleri de alevlendirdiği iddia edildi. İkincisi, Başbakanın konuşmalarının farklı hayat tarzına sahip olan insanları incitici ve dışlayıcı bir muhtevaya sahip olduğu dile getirilip eleştirildi. Başbakanın Fatih Altaylı’ya 02 Haziran 2013 tarihinde verdiği mülakatta kullandığı

Ben insanımı seviyorum. Alkolik olmasını istemiyorum, Dolmabahçe’de Başbakanlık Ofis’e gittiğimde ofisimin önünden Kadıköy’den gelenlerin durumunu görüyorum. Bütün bu durumları gördüğüm zaman, bunlar benim aslında kendi değerlerimle uyuşan şeyler değil. Buna rağmen ‘Toplumumun insanıdır, ben onun giyimine, yaşamına, şusuna, busuna karışmam’ diyorum ve saygı gösteriyorum ama aynı saygıyı da ben ondan istiyorum...¹⁰⁵

biçimindeki sözleri, kimi yazarlar tarafından Başbakanın, benimsediği muhafazakar kültür ve yaşam tarzının dışında başka bir yaşam tarzını benimseyen insanları dışlayan, onları ötekileştiren bir duruşa sahip olduğunun işareti gibi kabul edilip eleştirildi.¹⁰⁶

105. “Erdoğanın Teke Tek’teki konuşmasının tam metni”, *Bugün*, 02 Haziran 2013, <http://gundem.bugun.com.tr/erdoganin-teke-tekteki-konusmasinin-tam-metni-haberi/649842>

106. Hayko Bağdat, “Belki biz de Kasımpaşalıyız”, *Taraf*, 11 Temmuz 2013, <http://taraf.com.tr/hayko-bagdat/makale-belki-biz-de-kasimpasaliyiz.htm>

Başbakan ve AK Partili diğer yetkililer bu eleştirilerin ilkinde karşı iki boyutlu bir cevap mekanizması geliştirdiler. Birincisi, nasıl ki AK Parti, eylem(c)i'leri yekpare bir yapı olarak görmekten ziyade onları bileşenlerine ayırmayı bir yöntem olarak benimsediyse, Başbakan'ın eleştirilen sert ve buyurgan üslubunun da eylemcilerin tamamına yönelik olmaktan ziyade, bu bileşenlerden birine veya bazılarına yönelik olduğu ifade edildi. Başbakan'ın 12 Haziran 2013 tarihinde yapılan AK Parti Grup toplantısında kullandığı "Taksim başta olmak üzere çeşitli yerlerde gösteri yapan ve samimi duygularla oralara gittiğini kabul ettiğim gençleri özellikle buralardan ayırarak, 'Artık bu işi bitirin' diyor, gözlerinden öpüyorum. Ama bu işleri aynen terörize ederek devam ettirmek isteyenlere de diyorum ki, 'Artık bu iş sona ermiştir, bundan sonra artık bunlara tahammül yoktur'"¹⁰⁷ ifadeleri de eylemciler arasında bir tasnifin yapıldığı ve Erdoğan'ın eleştirilen "çapulcu", "vandallar", "aşırı uçlar" ve "marjinaller" gibi söylemlerinin bu gruplardan şiddete bulaşanlara, kamu ve özel mülkiyete zarar verenlere, eylemlerde korku ve yıldırma taktiklerine başvuran gruplara yönelik olduğu öne sürüldü. Dolayısıyla, Başbakan'ın eylem(c)i'lerin bazılarını tanımlarken kullandığı "çapulcu", "vandallar" ve benzeri kavramlar, Gezi Eylemleri'nin ilk aşamasının doğurduğu psikolojik meşruiyet ortamını kullanarak hükümetle sandıkta görülmeyen bir hesabı görmeye çalışan ve bunu yaparken de "yakıp-yıkma" eylemlerini sistematik bir metot olarak kullanan, siyasi spektrumun uçlarında yer alan gruplara yönelik olduğu anlaşılmaktadır. İkinci olarak, Erdoğan, üslupla alakalı kendisine yöneltilen eleştirilerin bazılarında da bu durumun fitri olduğu ve belli bir yaştan sonra da değişmeyeceği şeklinde cevap verdi.¹⁰⁸

Bunun yanında, Başbakan'ın üslubunun farklı hayat tarzlarına yönelik ötekileştirici bir niteliğe sahip olduğu eleştirilerine de Erdoğan yine iki veçheli bir yanıt geliştirdi. İlk olarak, Erdoğan, "şu anda biz kimin giyimine kuşamına karışıyoruz"¹⁰⁹ diyerek kendisine yöneltilen bu suçlamanın somut bir temelini olmadığını ortaya koymaya çalıştı. Bununla ilintili olarak, Erdoğan, çok fazla tartışılan alkolle alakalı söylemlerinin toplumsal sağlıkla ilgili olduğunu belirtip buna rağmen açıklamalarından rahatsız olanlar varsa da, onlara karşı özür beyanında bulunacağını belirtti.¹¹⁰ Başka bir ifadeyle, Erdoğan, muhafazakar bir yaşam dayatması olarak algılanan veya takdim edilen söylemlerinin aslında sağlık gibi "nötr" bir gerekçeden kaynaklandığını fakat yine de bu söylemi kendi yaşam tarzlarına yönelik bir dışlayıcı yaklaşım olarak algılayanlardan da özür dileyebileceğini be-

107. "Bu Tayyip Erdoğan değişmez", *Radikal*, 12 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/bu_tayyip_erdogan_degismez-1137212

108. "Erdoğan'ın Teke Tek'teki konuşmasının tam metni", *Bugün*, 02 Haziran 2013, <http://gundem.bugun.com.tr/erdoganin-teke-tekteki-konusmasının-tam-metni-haberi/649842>

109. A.g.e.

110. A.g.e.

lirterek toplumun bir kesiminde dillendirilen endişeleri gidermeye çalıştı. Buna karşın, Erdoğan, aynı zamanda, “Biz burada muhafazakâr demokrat bir partiyiz. Muhafazakâr demokrat bir parti olarak biz düşüncelerimizi bütün çıplaklığıyla söylüyor ve ortaya koyuyoruz”¹¹¹ ifadeleriyle de kendilerinin de muhafazakâr değerlerden neşet eden bir üslup geliştirme haklarının olduğunu da ortaya koymaktaydı. Özetle, Erdoğan, öncelikle, “yaşam tarzı” üzerinden kendisine yöneltilen eleştirilerin anlamlı bir temele dayanmadığını ortaya koymaya çalıştı.

Bunun yanında, Erdoğan, farklı yaşam tarzlarının, farklı değerlerin toplumsal, siyasal alanda varlığını kabul etmekle bireysel olarak benimsemesi arasında fark olduğunu, kendisinin bireysel hayatında benimsemeyeceği yaşam tarz veya değerlerini, siyasal ve toplumsal hayatta sorgulamayacağını, bunları engellemeye yönelik bir girişimde bulunmayacağını belirterek toplumun bir kısmında bu konuyla alakalı oluşan kaygıları gidermeye çalıştı.

Fakat bu açıklamalara rağmen, ilk hafta boyunca, eylemlerin yayılıp büyümesinin sorumluluğu, polisin aşırı şiddet kullanımına ve Başbakan’ın eylemlere yaklaşımındaki sertliğe yüklendi. Eylem(c)i'lere yönelik sert üslubuna aşırı vurgu yapılan bir dönemde Başbakan 03–06 Haziran 2013 tarihlerinde Kuzey Afrika’ya yapacağı bir gezi nedeniyle görevini vekâleten Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç’a bıraktı. Arınç’ın 3-4 gün boyunca kullandığı üslup ve sorunu çözmeye yönelik yürüttüğü siyaset, Başbakan’ın üslubuna yüklenen sorumluluğu test etmeye yönelik bir işlev gördüğü gibi, AK Parti’nin Gezi eylemlerine ilişkin sonraki günlerde kullandığı söylem ve politikaların şekillenmesine de katkıda bulundu. AK Parti, Arınç üzerinden Gezi eylem(c)i'lerini harekete geçiren dinamikleri test etme imkânı buldu.

Arınç, Gezi eylemleri üzerinde etkili oldukları varsayılan kişilerle görüşmeler gerçekleştirdi ve yumuşak-mutedil bir dil kullanarak göstericilerin hükümete duyurmak istedikleri sesin duyulduğunu ifade etti.¹¹² 4 Haziran 2013 tarihinde yaptığı basın toplantısında Arınç, göstericilerin meşru ve haklı bir tepkiyi ortaya koyduklarını, Hatay’da öldürülen Abdullah Cümert’in ölümüyle alakalı üzüntüsünü dile getirip sorumluların bulunacaklarını, eylemlerdeki göz altıların göstericileri olay mahallinden uzaklaştırma amaçlı olup hemen serbest bırakıldıklarını, mahkemenin parkla alakalı aldığı yürütme kararını olumlu bulduklarını ve toplumda oluşan endişelerin giderilmesi gerektiğini belirtti.¹¹³ Bunun yanında, Gezi Parkı

111. A.g.e.

112. “Bülent Arınç ilk gün için özür diledi,” *Hürriyet*, 04 Haziran 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23431837.asp>

113. “Bülent Arınç’tan “Gezi Parkı” açıklaması,” *Yeni Şafak*, 04 Haziran 2013, <http://yenisafak.com.tr/politika-haber/bulent-arinctan-gezi-parki-aciklamasi-04.06.2013-529380>

olaylarının ilk aşamasını kastederek Arınç, “o ilk olayda çevre duyarlılığıyla hareket edenlere karşı yapılan aşırı şiddet gösterisi yanlıştır, o insanlarımızdan özür diliyorum”¹¹⁴ ifadelerini kullandı.

Bu yaklaşım, analistlerin bir kısmı ile göstericilerin çok küçük bir grubu tarafından olumlu karşılanırken, eylemleri hükümete ve Erdoğan’a bir meydan okumaya dönüştüren kesimler tarafından yetersiz bulundu. Kimisi bu ifadelerin ve bunlara eşlik edecek bir özrün bizatihi Erdoğan tarafından dile getirilmesi gerektiğini savunurken başkaları da eylemlerin ulaştığı boyut ile evrildiği yön itibarıyla artık sadece bir özür dileme veya “mesaj alındı” ifadeleriyle dinmeyecek bir aşamaya ulaştığını belirttiler. Bunun yanında, göstericilerin temsili noktasında kamuoyunda en fazla ön plana çıkan Taksim Dayanışma Platformu, Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç ile yaptıkları görüşme üzerine taleplerini dile getiren bir açıklama yaptı. Yoğun bir şekilde radikal sol dilin hâkim olduğu bu bildiride dile getirilen taleplerden bazıları aşağıdaki gibidir:

- Gezi Parkı, Park olarak kalmalıdır. Taksim Gezi Parkına Topçu kışlası adı altında ya da başka herhangi bir yapılaşma olmayacağını, projenin iptal edildiğine dair resmi bir açıklamanın yapılmasını, Atatürk Kültür Merkezinin yıkılmasına ilişkin girişimlerin durdurulmasını,
- Taksim Gezi Parkı’ndaki yıkıma karşı direnişten başlayarak halkın en temel demokratik hak kullanımını engelleyen, şiddetle bastırma emrini veren, bu emri uygulatan ve uygulayan, binlerce, insanın yaralanmasına, iki yurttaşımızın ölmesine neden olan sorumlular, başta İstanbul, Ankara, Hatay Valileri ve Emniyet Müdürleri olmak üzere tüm sorumluların görevden alınmasını, Gaz bombası ve benzeri materyallerin kullanılmasının yasaklanmasını,
- Ülkenin dört bir yanında direnişe katıldığı için gözaltına alınan yurttaşlarımızın derhal serbest bırakılmasını, haklarında hiçbir soruşturma açılmayacağına ilişkin açıklama yapılmasını,
- 1 Mayıs alanı olan Taksim ve Kızılay başta olmak üzere Türkiye’deki tüm meydanlarımızda, kamusal alanlarımızda toplantı, gösteri, eylem yasaklarına ve fiili engellemelere son verilmesini; ifade özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılmasını talep ediyoruz.¹¹⁶

114. “Bülent Arınç’tan “Gezi Parkı” açıklaması”, *Yeni Şafak*, 04 Haziran 2013, <http://yenisafak.com.tr/politika-haber/bulent-arinctan-gezi-parki-aciklamasi-04.06.2013-529380>

115. “İşte Taksim Dayanışma Platformu’nun talepleri”, *Milliyet*, 05 Haziran 2013, <http://siyaset.milliyet.com.tr/arinc-gostericilerin/siyaset/detay/1718886/default.htm>

Bu taleplerden de görüleceği üzere, göstericilerin bazıları için mesele Gezi Parkı olaylarına kaynaklık eden yanlış politika veya tutumların düzeltilmesinden ziyade hükümete genel anlamda bir siyaset dayatması meselesiydi. Örneğin, yargı kararı ve(ya) İstanbulluların çoğunluğunun iradesinden bağımsız bir şekilde Gezi Parkı ve Atatürk Kültür Merkeziyle alakalı herhangi bir işlem yapılamayacağına dair güvence talep edilmesinin siyaset dayatmaktan başka bir manaya gelmediği aşikârdır. Benzer bir şekilde, kamu görevlilerinin görevden alınmalarıyla alakalı ortaya konulan buyurgan talep de hükümet kanadında Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç şahsında ortaya konulan uzlaşmacı tavrın karşılık bulmadığı duygusunun gelişmesine neden oldu.

Buna ilaveten, bildirin ilerleyen kısmında, Gezi eylemleriyle ortaya çıkan tepkinin içeriğinin

...başta 3. Köprü, 3. Havaalanı, Kanal İstanbul, AOÇ ve HES'ler olmak üzere ekolojik değerlerimizin talanına ve güncel olarak Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısına ilişkin itirazların, ülkemize ve bölgemize ilişkin savaş siyasetine karşı duruşun ve barış talebinin, alevi yurttaşlarımızın hassasiyetlerinin, kentsel dönüşüm mağdurlarının haklı taleplerinin, kadınların bedenleri üzerinde denetim kuran muhafazakar erkek politikalarına karşı yükselen sesin, üniversite, yargı ve sanatçılar üzerindeki baskılara karşı direncin, başta Türk Hava Yolu işçileri olmak üzere tüm emekçilerin hak gasplarına karşı taleplerinin, tüm cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılığına karşı mücadelenin, yurttaşların eğitim ve sağlık haklarına ulaşımının önündeki tüm engellerin kaldırılması istemleri...¹¹⁶

olduğu şeklinde tanımlanması, hükümetin eylemlerin görünürde eylemlere kaynaklık eden taleplerden bağımsız bir şekilde kendi genel siyaset anlayışı ile siyasal aktörlüğünü hedef aldığı anlayışının pekişmesine sebebiyet verdi.

Bu tahlil, Erdoğan'ın göstericilerin asıl amacının hükümetle sandıkta görülemeyen bir hesabın sokakta görülmesi olduğuna dair inancını pekiştirdi.¹¹⁷ Bu durumda, Erdoğan'ı böyle bir amacı güden göstericilerin siyasal kimliklerini ifşa etmeye ve onları siyasal haritada konumlandırmaya yöneltti.

116. "İşte Taksim Dayanışma Platformu'nun talepleri", *Milliyet*, 05 Haziran 2013, <http://siyaset.milliyet.com.tr/arinc-gostericilerin/siyaset/detay/1718886/default.htm>

117. "Başbakan'dan açıklama," *Sabah*, 03 Haziran 2013, <http://goo.gl/BqM2ID>; ayrıca bakınız, "Başbakan Erdoğan: Sandıkta başarılı olamayanlar sandık dışında netice alma gayreti içinde," *Cihan*, 13 Haziran 2013, <http://goo.gl/Gi30LL>

5.1.4 Eylemcileri Ayrıştırma: Çevrecilerle Müzakere, Provokatörlerle Mücadele

Böyle bir atmosferde Kuzey Afrika'dan dönen Erdoğan, eylemlerin ilk haftasında da belli aralıklarla yaptığı üzere eylemcilerin siyasal kimliklerine vurguyu daha sıklıkla yapmaya başladı. Bu strateji, gücünü tanımlanamamasından ve amorf yapısından aldığı düşünülen eylemlerin klasik siyasal kodlara dökülmesine yardımcı olduğu için hem iktidarın mücadele etmesini kolaylaştıran bir işlev gördü hem de eylemcilerin siyasal kimlikleri belirginleştikçe sıradan vatandaşların eylemlere sunduğu desteğin azalmasına yardımcı oldu.

Bu safhada, Erdoğan ısrarla gösterilerin fitilini ateşleyen çevreci gruplarla, bu gösterileri toplumsallaştıran ve bir meydan okumaya dönüştüren gruplar arasında bir ayrıma gitti. Erdoğan, eylemlerin ilk aşamasında yer alan küçük grupların çevreci gerekçelerle motive olmuş insanlardan oluştuğunu vurgularken, gösterilerin bu şekilde yayılmasından ve şiddetli bir hale gelmesinden CHP ile radikal sol ve ulusalçı grupları sorumlu tuttu.¹¹⁸

Gösterilerin mahallelere, ara sokaklara ve hatta apartmanlara kadar sokulmasını sağlayarak toplumsallaştıran “tencere-tava” eylemlerinin hem İstanbul hem de Ankara'da, Kadıköy, Beşiktaş ve Çankaya gibi en yoğun yaşandığı ilçelerin aynı zamanda CHP'li belediyelere ait olması Başbakan'ın bu eylemlerin CHP tabanı tarafından toplumsallaştırıldığı inancını pekiştirirken, meydan okumaya dönüşen ve şiddetli karşılaşmalara sahne olan gösterilerde TGB, TKP ve Kaldıraç gibi grupların bayraklarının yoğun bir şekilde yer alması ise Erdoğan'ın bu eylemlerin radikal grupların eseri olduğu inancını tahkim eden bir işlev gördü. Bu durumda, Erdoğan'ın eylem ve eylemcileri tanımlarken sürekli onların CHP'li ve radikal sol grup üye veya sempaticanı olma kimliklerine vurgu yapmasına neden oldu.

Eylemcilerin bu şekilde siyasal haritada konumlandırılabilmesinin AK Parti açısından anlamı büyüktür. Öncelikle, CHP'nin darbeler ve sandık dışı yollarla iktidara gelme arayışı konusundaki sorunlu tarihi dikkate alındığında, eylemcilerin CHP'li kimliklerinin deşifre edilmesi, bu eylemlerin bir tarihsel bağlama oturtulmasını olanaklı kılmaktadır. Böyle bir tarihsel bağlamda da kendi içerisinde 1960 darbesinden 27 Nisan e-muhtırasına ve Cumhuriyet Mitinglerine kadar birçok sorunlu unsuru barındırmaktadır. Bu eylemlerin CHP kimliğiyle beraber okunması aynı zamanda bu eylemlerle bu sorunlu tarih arasında bağ

118. 'Başbakan Erdoğan: Sandıkta başarılı olamayanlar sandık dışında netice alma gayreti içinde', *Cihan*, 13 Haziran 2013, <http://goo.gl/ADt00v>

kurulması, bu eylemler üzerindeki spontane ve amorf olma büyüsünü ortadan kaldırmaktadır.

Bunun yanında, Erdoğan'ın marjinal gruplar vurgusuyla da eylemcilerin eylem biçimlerinin önemli ölçüde illegal bir muhtevaya sahip olduğu mesajı verilmeye çalışıldı. Radikal grup vurgusu aynı zamanda eylemlerin bir kısmının vandalizme dönüştüğü tezini de kuvvetlendiren bir yapıya sahiptir. İçişleri Bakanlığının açıkladığı Gezi eylemleri bilançosu bu teze destek sunar nitelikteydi. Bakanlığa göre Gezi eylemleri sırasında "58 kamu binası, 68 MOBESE kamerası ve 337 işyerinin tahrip edildiği, 90 belediye otobüsü, 214 özel araç, 240 polis aracı ve 45 ambulansın kullanılamaz hale geldiği" açıklandı. Eylemlerde, "...bir CHP binası olmak üzere 14 parti binasının zarar gördüğü toplam zararın ise 140 milyon lira olduğu belirlendi."¹¹⁹ Bu veriler ile Bezmi Alem Valide Sultan Camii'nin eylemciler tarafından işgali¹²⁰ ve başörtülü kadınlara yapılan saldırılar¹²¹ Erdoğan'ın Gezi eylemlerini önemli ölçüde nefretle de şekillenmiş vandalizm eylemleri olarak tanımlamasına dayanak teşkil etti. Son olarak, toplumun radikal gruplara yönelik antipatisi dikkate alındığında, marjinal gruplar vurgusu toplumun eylemlerle arasına mesafe koymasına da yardımcı olan bir işlev gördü.

Eylemcilerin bu şekilde tasnif edilmesi, aynı zamanda hükümet ve Başbakan nezdinde kiminin meşru talep ve mesajlarının olduğu, dolayısıyla da dinlenilmesi, muhatap alınması gerektiği; kiminin de hesap görme gayesi taşıdığı, dolayısıyla da mücadele edilmesi gerektiği düşüncesinin berraklaşmasını sağladı. AK Partili yetkililerin daha sonra yaptıkları açıklamalarda da Başbakanın eylemciler ve sanatçılarla yaptığı görüşmelerde eylem(c)iyle alakalı yapılan bu tasnifin temel bir rol oynadığını göstermekteydi. Örneğin Başbakanın "Gösterilere katılanlar çok farklı katmanlardan oluşuyorlardı. Bu noktada bizim hiçbir kompleksimiz yok. Biz, hiçbir zaman halkın tepkilerine sırtını çeviren bir hükümet olmadık. Bu gösterilerin içinde ağaç hassasiyeti içinde yer alanlar var. Biz onları ayrı tuttuk. Söylediklerine dikkatle kulak verdik. Kabul ettiğimiz temsilcilerini saatlerce dinledik"¹²² sözleri hem Başbakanın görüştüğü göstericilerin kimliği hem de tartışılan konunun niteliğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Başbakanın 12-14 Hazi-

119. 'Gezi eylemlerinin bilançosu açıklandı', *Radikal*, 23 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezi_eylemlerinin_bilancosu_aciklandi-1138770

120. 'Sığındıkları camide içki içtiler!', *Yeni Şafak*, 03 Haziran 2013, <http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/sigindiklari-camide-icki-ictiler-03.06.2013-529113>

121. 'Başörtülüye saldırı görüntüleri hükümette', *Dünya Bülteni*, 25 Haziran 2013, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=264953>

122. "Erdoğan'dan Taksim Platformu'na sert tepki", *Yeni Şafak*, 25 Haziran 2013, <http://yenisafak.com.tr/politika-haber/erdogandan-taksim-platformuna-sert-tepki-25.06.2013-535393>

ran 2013 tarihleri arasında sırasıyla 11 kişilik Gezi Parkı eylemcileri, 8 kişilik sanatçı ve Taksim Dayanışma grubunun üyeleriyle yaptığı görüşmelerde bu makul ve meşru aktör ve konu kriterine dikkat edildiği anlaşılmaktadır. Görüşmelerden sonra kamuoyuna yapılan açıklamalardan anlaşıldığı üzere bu görüşmelerin konu olarak ana çerçevesini Taksim Gezi Parkı bağlamında yaşanan çevreci talepler ile polis şiddeti oluşturmaktaydı. Görüşmelere katılan temsilcilerin profilleri incelendiğinde ise, bu kişilerin büyük bir kısmının ana eylem gerekçesinin bu iki konuya dayandığı anlaşılmaktadır.

Bu görüşmeler sonunda Gezi Parkıyla alakalı 'ortada bir yargı kararı olduğu, bu yargı sürecinin bekleneceği, eğer yargı olumsuz bir karar verirse, projenin iptal edileceği ama olumlu bir karar vermesi halinde bile bunu halk oylamasına götürüp İstanbullulara sorulacağı ve onların tercihleri çerçevesinde projeye alakalı nihai kararın verileceği' formülü benimsendi.¹²³ Fakat bu uzlaşma formülüne karşı, Taksim Dayanışması, "Bu yolda yaralılarımız ölülerimiz oldu. Referandumu kabul etmiyoruz. Bizimle kimse görüşmedi. Biz bu sabaha kadar süren polis zulmünü reddettiğimiz için başkaldırdık. Çelik, 'Kalanlar marjinaldir' diyor. Bu kadar insan mı marjinal. Bu gece buradan bir kişi bile ayrılmasın. Buradan yükselen sloganlar bu akşam Başbakan'a kadar gidecek. Sınirlerimiz gergin ama birbirimizin elinden tutup direne direne kazanacağız..."¹²⁴ içerikli uzlaşmayı reddeden, meydan okuyan bir bildiri yayınladı. Bu görüşme trafiği ve uzlaşma çabalarına Taksim Dayanışması'nın bu şekilde cevap vermesi, AK Partili yetkililerin eylem(c)lerin çevreci ve demokratik saiklerle motive olmuş meşru talepleri dillendirme evresini çoktan geçtiği, şu anda hükümetle "hesap görme" formuna büründüğü inancını tahkim etti. Daha açık ifade etmek gerekirse, AK Partililer, bu görüşmelere rağmen eylemleri devam ettirmek isteyen kesimlerin meşru taleplerden ziyade Gezi Parkı eylemlerinin ilk safhasının hazırladığı meşruiyet ve moral zeminini kullanarak hükümetle sandıkta görülemeyen bir hesabı görmek isteyenlerden teşekkül ettiği yargılarının doğrulandığına inanmaktaydılar. AK Parti İstanbul İl Başkanı Aziz Babuşçu'nun, Taksim Dayanışma Platformu'nun bu eylemlere devam kararını değerlendirirken, "Bütün samimi görüşmelere rağmen alınan bu karar gösteriyor ki başından beri iyi niyet yoktu; bağcı ile kavga derdi vardı"¹²⁵ ifadeleri de, AK Partililer arasındaki eylem(c)lerle alakalı "hesap görme" okumasını berrak bir şekilde ortaya koymaktaydı.

123. "AK Parti'den ilk açıklama", *Haber Form*, 15 Haziran 2013, <http://goo.gl/vzx9Ey>

124. "Gezi referandumuna gidebilir", *Haber Türk*, 12 Haziran 2013, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/851895-gezi-referandumu-gidebilir>

125. "AK Parti'den ilk açıklama", *Haber Form*, 15 Haziran 2013, <http://goo.gl/TctMVV>

5.1.5 Milli İrade Mitingleri

Eylemlerin evirildiği yön, bunları çözmek ve deşifre etmek için ortaya konulan bütün bu çabaya rağmen, hem ulusal hem de uluslararası medyada bu eylemler sürekli olarak “milletin”, “toplumun”, “halkın” AK Parti iktidarına ve Başbakan Erdoğan’a itirazı şeklinde sunuldu. Eylem ve eylemcilerden bahsedilirken sıklıkla bu şekilde “millet” ve “halk” gibi terimlerin kullanılmasına AK Parti, “milli iradeye saygı” mitingleriyle cevap vermeye çalıştı.¹²⁶ Bu mitinglerdeki geniş kitleler, eylemcilerin tanımlanmasında kullanılan bu kavramların bazı çevrelerce sorgulanmasına yol açtı. AK Parti, bu mitinglere katılan ve sayısal olarak Gezi eylemcilerinden daha fazla olan kitlesine dikkat çekerek hala halkın (milletin) geniş kesiminin teveccühüne mazhar olduğunu göstermeye gayret etti. Bu tabloyla da eylemcilerin sürekli “millet” veya “halk” kavramlarıyla tanımlanmasının sorunlu olduğunu ortaya koymaya çalıştı.

Erdoğan’ın mitinglerde sıklıkla dile getirdiği “peki oradakiler (Gezi eylemlerine katılanlar) halk ise buradakiler ne?”¹²⁷ sorusu eylemcilerin bu ifadelerle tanımlanmasındaki rahatsızlığının ifadesi olarak okunabilir. Erdoğan, sayısal olarak toplumun daha geniş kesiminin desteğine sahip olmasına ve kendisini ve partisini destekleyen toplumsal kesimlerin sürekli bir şekilde “AK Parti destekçileri” veya “Erdoğan taraftarları” gibi ifadelerle tanımlanmasına rağmen sayısal olarak daha az olan eylemcilerin “halk”, “millet” ve “toplum” gibi ifadelerle tanımlanmasından rahatsızlığını dile getirip bu durumun “seçkinci” bir yaklaşımın ürünü olduğunu belirten söylemler geliştirdi. Erdoğan’ın onlara (eylemcilere) göre buradaki kitle “makarnacı”, “kömürcü”, “bidon kafalı” ve “göbeğini kaşıyan adam”lardan müteşekkil ifadeleri bu eylemcilerin “seçkinci” niteliğini ortaya koymaya yönelikti.¹²⁸ Buradan yola çıkarak medyada eylemcilerin sürekli bir şekilde “halk” ve “millet” gibi kavramlarla anılmasının Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren devam eden “seçkinci” bir halk anlayışının tezahürü olduğu ortaya konulmaya çalışıldı. Böylece bir “halk” tanımlanmasından da toplumun geniş kesiminin kendisine yer bulamadığı mesajı verilmek istendi.

Son olarak, Milli İrade Mitingleriyle AK Parti, toplumsal desteğinde bir sarsılmanın yaşanmadığını göstererek hem kitlesini diri tutmaya hem de teşkilat ve ta-

126. “‘Milli İradeye Saygı’ mitingleri başlıyor”, *Anadolu Ajansı*, 11 Haziran 2013, <http://www.aa.com.tr/tr/rss/192005--quot-milli-iradeye-saygi-quot-mitingleri-basliyor>

127. ‘Erdoğan: Sabredin 7 ay sonra sandıkta görüşelim,’ *Radikal*, 09 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/politika/erdogan_sabredin_7_ay_sonra_sandikta_goruselim-1136900

128. “Başbakan’dan ilginç ‘Duran Adam’ yorumu,” *Sabah*, 21 Haziran 2013, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/06/21/basbakan-erdogan-konusuyor>

ban nezdinde yaşanan moral bozukluğunu gidermeye çalıştı. Bunun yanında, bu mitingler AK Parti tabanında bu gösteriler ve göstericilere karşı biriken öfkenin gösterilere karşı bir öfke patlamasına veya saldırıya dönüşmemesini sağladı. Başka bir ifadeyle, AK Parti kitlesinde biriken gerilim ve enerjiyi mitinglere kanalize ederek boşalttı. Tabii ki, eylemler sürecinin yarattığı psikoloji ile bunlara karşı geliştirilen mitingler AK Parti’de safların daha da sıklaşmasını ve kadrolarda bir özgüven duygusunun tekrar hâkim olmasını sağladığı da ifade edilebilir.

5.1.6 Aktör Meselesi: (Uluslararası) Komplö

Eylemlerin mazhar olduğu alışılmadık uluslararası ilgi ve destek, CNN, BBC, El Cezire ve Russia Today gibi medya gruplarının daha önce Türkiye’de meydana gelen birçok önemli olayla kıyaslanamayacak düzeyde bu eylemleri canlı olarak vermesi, yine AB ve ABD’den çok sık aralıklarla olaylarla ilgili resmi açıklamaların yapılması¹²⁹ bu yaşananların bir uluslararası operasyon olarak görülmesini kolaylaştırdı. Örneğin, gösterilerin daha ilk haftasında ABD, 31 Mayıs,¹³⁰ 02 Haziran¹³¹ ve 03 Haziran’da¹³² da iki kere olmak üzere bir haftada toplam dört açıklama yaptı. Benzer bir şekilde, AB de üst üste açıklamalar yaptı. Buna ilaveten, Uluslararası Af Örgütü’nün 14,¹³³ İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün de 5¹³⁴ defa bugüne kadar eylemlerle alakalı açıklama yapmış olmaları da hükümetin bu uluslararası

129. “ABD’den Gezi Parkı açıklaması,” *Milliyet*, 01 Haziran 2013, <http://dunya.milliyet.com.tr/abd-den-gezi-parki-aciklamasi/dunya/detay/1717142/default.htm>; ayrıca bkz., “ABD’den ‘gezi parkı olayları’ açıklaması,” *Haber 7*, 06 Haziran 2013, <http://www.haber7.com/dis-politika/haber/1035381-abdden-gezi-parki-olaylari-aciklamasi>; “Merkel: Hükümetin Gezi Parkı protestolarına karşı tavri dehşet verici,” *EurActiv*, 17 Haziran 2013, <http://goo.gl/QRtIZ7>

130. “ABD’den ‘Gezi Parkı’ açıklaması,” *Akşam*, 31 Mayıs 2013, <http://www.aksam.com.tr/dunya/abdden-gezi-parki-aciklamasi/haber-211540>

131. “Beyaz Saray’dan Gezi Parkı eylemleri için ‘itidal’ çağırısı,” *Akşam*, 02 Haziran 2013, <http://www.aksam.com.tr/dunya/beyaz-saraydan-gezi-parki-eylemleri-icin-itidal-cagrisi/haber-211826>

132. “ABD’den ikinci ‘Taksim Gezi Parkı’ açıklaması,” *Akşam*, 03 Haziran 2013, <http://www.aksam.com.tr/dunya/abdden-ikinci-taksim-gezi-parki-aciklamasi/haber-212107>; “John Kerry’den Gezi Parkı açıklaması: Yaşananlar bizi endişelendiriyor,” *Akşam*, 03 Haziran 2013, <http://www.aksam.com.tr/dunya/john-kerry-asiri-guc-haberleri-bizi-endiselendiriyor/haber-212316>

133. Bkz., “Eylemler ve Açıklamalar,” *Uluslararası Af Örgütü*, <http://www.amnesty.org.tr/ai/>

134. Bkz., “Türkiye: Göstericilere Yönelik Polis Şiddetini Durdurun,” *Human Rights Watch*, 03 Haziran 2013, <http://www.hrw.org/node/116519>;

“Türkiye: İstanbul Polisinin Saldırısı Diyalog İhtimalini Ortadan Kaldırıyor,” *Human Rights Watch*, 12 Haziran 2013, <http://www.hrw.org/node/116356>;

“Türkiye: Biber Gazını Yanlış Kullanmaktan Vazgeçin,” *Human Rights Watch*, 17 Haziran 2013, <http://www.hrw.org/node/117244>;

“Türkiye: Polisin Kötü Muamelesiyle Geçen Bir Hafta Sonu,” *Human Rights Watch*, 18 Haziran 2013, <http://www.hrw.org/node/116514>;

“TC İçişleri Bakanına Mektup: Biber Gazının Yasadışı Kullanımı,” *Human Rights Watch*, 26 Haziran 2013, <http://www.hrw.org/node/117657>

operasyon söylemini meşrulaştırmaktaydı. Son olarak, Türkiye gibi son yılların en önemli yükselen güçleri arasında gösterilen ve diplomasisinde klasik Batıcı çizgiden sapabileceğini, örneğin İran'ın nükleer meselesinin çözümünde Türkiye ile birlikte Batı kampı dışında bir politika izleyerek ortaya koyan Brezilya'da da benzeri gösterilerin meydana gelmesi, AK Partili yetkililer ile Erdoğan'ın bu gerçekleşenleri yerel ayakları da olan uluslararası bir operasyon olarak okumasını daha da güçlendirdi.

Buna ilaveten, Başbakan'ın bu süreci uluslararası bir operasyon olarak anlamlandırmasının diğer bir ayağını da onun uluslararası finans ile var olduğu düşünülen bağa işaret ettiği söylemi oluşturuyordu. Erdoğan, "faiz lobisi" olarak nitelediği bu grubun AK Parti iktidarı döneminde faiz ödemelerinde yaşanan düşüş nedeniyle daha önce sahip oldukları devasa bir kazancı yitirdiklerini belirtti. Rakamla ifade etmek gerekirse, Erdoğan bu kesimin AK Parti iktidarı döneminde daha önce faiz gelirlerinden elde ettikleri 642 milyar lirayı kaybettiklerini belirtti.¹³⁵ Bu kayıp nedeniyle de faiz lobisinin AK Parti'den büyük bir rahatsızlık duyduğunu belirten Erdoğan, Gezi eylemleriyle de bu grubun hükümetle hesap görmeye çalıştığını ifade etti. Bu eylemler süresince, iş dünyasında pek alışılmadık bir şekilde, Cem Boyner'in bu eylemlere aktif katılıp destek sunması, Koç Holding'e ait Divan Oteli'nin göstericilere rahat bir şekilde sunulması da Erdoğan'ın bu yaşananları sermaye gruplarının çıkarları ile ilişkilendirerek okumasını kolaylaştırdı. Ayrıca, geriye dönüp baktığımızda, Mısır'da gerçekleşen darbeye Batı'nın sunduğu üstü örtülü destek ve bu darbeyi meşrulaştırmaya çalışan çok sayıda haber ve analizlerin Batı medyasında sıkça yer alması, benzer şekilde Mısır'da son dönemlerde ordunun gerçekleştirdiği katliamlar karşısında Batı'nın sessiz kalması da Erdoğan'ın bu "uluslararası operasyon" okumasına zemin sağlamaktadır.

Özetle, bu süreçte hem eylemler dinamik bir şekilde kimlik, boyut ve amaç değiştirdi hem de AK Parti ve Erdoğan'ın bu eylemleri okuması ve onlara tepki geliştirmesi. Eylemlerin ilk aşamasında eylemlerin amorf ve spontane bir yapıya sahip olması, bunlara çok farklı toplumsal arka planlardan gelen insanların katılması, klasik siyasal literatür ile tanımlanamaması, hükümeti ürkütüp onu refleksif cevaplar vermeye zorlarken, eylemlerin daha sonra değişip tanımlanabilir bir hale gelmesi, eylemcilerin siyasal yelpazede konumlandırılabilmesi, eylem biçimlerinin geleneksel-tanıdık eylem biçimlerine dönüşmesi AK Parti ve Erdoğan'ın bu eylemlerden daha az tehdit algılamasına ve bunlarla daha sistematik mücadele edebilmesine yol açtı.

135. 'Babacan faiz lobisini böyle anlattı', *İnternet Haber*, 12 Haziran 2013, <http://www.internethaber.com/babacan-faiz-lobisini-boyle-anlatti-546450h.htm>

5.2 CHP'NİN TUTUMU

Cumhuriyet Halk Partisi, Gezi Parkı eylemleri sürecinde göstericilere verdiği destek ve ortaya çıkan toplumsal enerjiyi kendisine kanalize etme çabasıyla öne çıktı. Eylemlerin ilk günlerinde hareketin siyasi vitrinini İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder özelinde BDP-Blok temsilcilerine kaptıran parti, takip eden dönemde -BDP'nin gösterilerle arasına mesafe koymasının da etkisiyle- eylemlere açık destek vermeye ve eylemlerin siyasi sözcüsü olmaya başladı. Benzer şekilde Gezi Parkı hareketinin 15 Haziran sonrasında sokaklardan uzaklaşarak mahalle forumları ve bağımsız aday kampanyaları fikrine odaklanması, ana muhalefet partisini eylemcilerin en azından bir kısmı için ilk adres konumuna getirdi. Gösterilerin bir ölçüde hız kestiği Temmuz ayından itibaren CHP, en yetkili ağızdan Gezi olaylarına karışanlar içerisinde kendi aday listelerinde yer verme isteğini dile getirerek eylemleri sahiplenme sürecini tamamlamış oldu. Bu çerçevede Gezi hareketinin parlamenter düzeydeki temsilini CHP çatısında arayacağı öngörülebilir.

5.2.1 CHP'nin Gezi İlgisinin Nedenleri

Cumhuriyet Halk Partisi'nin Gezi Parkı eylemlerine yönelik ilgisi, birkaç farklı şekilde açıklanabilir. Öncelikle Gezi Parkı eylemleri, doğrudan doğruya Başbakan Recep Tayyip Erdoğan özelinde AK Parti hükümetini hedef alması itibarıyla birçok alanda ana muhalefet partisine yakın bir çizgide yer alıyordu. Yukarıda, ilgili bölümlerde daha ayrıntılı olarak üzerinde durulduğu gibi bir dizi kamuoyu araştırması da Gezi Parkı eylemleri sürecinde sokağa çıkan kitlenin seçimlerde -kendini tercihleri doğrultusunda ya da seçim barajı gibi yapısal etmenlerin etkisiyle- CHP'ye oy verdiklerini ortaya koydu. Gezi Parkı eylemlerinde aktif rol oynayan kitle, bu eğilimleri itibarıyla ana muhalefet partisinin tabanını temsil ediyordu.

Partinin Gezi Parkı eylemlerini sahiplenme çabasını, eylemcilerin seçmen davranışları ve siyasi eğilimlerinin yanı sıra Cumhuriyet Halk Partisi'nin kendi tarihsel deneyim ve yükleri bağlamında da açıklamak mümkündür. Öncelikle ana muhalefet partisinin 1990'lı yılların ortasından itibaren farklı dönemlerde ve farklı mesajlarla kendisini iktidar alternatifi haline getirecek bir dönüşüm dinamiği aradığı hatırlanmalıdır. 2002 seçimleri öncesinde Deniz Baykal tarafından ortaya atılan Anadolu Solu düşüncesi, 2004-2005 döneminde Mustafa Sarıgül'ün Genel Başkan adaylığı ve sosyal demokratların 10 Aralık hareketi ile son olarak Kemal Kılıçdaroğlu ile başlayan reform çabaları, farklı parti vizyonlarını temsil etmekle birlikte 'yeni' bir rota arayışı olmaları sebebiyle dikkat çekicidir. Öte yandan mevcut değişim süreci de dahil olmak üzere partiyi yenileştirme çabaları, istisnasız şekilde merkeze odaklanmış ve yapıyı tepeden dönüştürmeyi hedeflemiş olmalarının da etkisiyle başarıya ulaşamamıştır.

Gezi eylemlerinin, ihtiyaç duyduğu dönüşümü partinin zirvesinden başlatmaya çaba gösteren¹³⁶ Cumhuriyet Halk Partisi açısından bir umut ışığı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Eylemcilerin motivasyonu, CHP yönetimine ve parti içerisindeki muhaliflere tabanda biriken enerjiyi kanıtlanması açısından önemlidir. Böylece Ergenekon davası, milli bayramlar ve sendikal haklar temelinde kitleleri örgütlemeye çalışan ana muhalefet partisi, kendisine oy vermekle birlikte (en azından İstanbul özelinde) tamamen Kemalist olmayan bir sokak muhalefetiyle karşı karşıya kaldı. CHP'nin 1 Haziran'da düzenleyeceği Kadıköy Meydanı mitingini iptal ederek partilileri Taksim Meydanı'na yönlendirmesi, aslında partinin Gezi Parkı eylemlerine yönelik yaklaşımı açısından bir turnusol kağıdı işlevi gördü. Gösterilerin bu yarı-kitlesellik aşamasında ana muhalefet partisinin hamlesi, Gezi Parkı hareketi tarafından sert tepkiyle karşılandı. Eylemlerin ilk günlerinde önemli rol oynayan BDP İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder'in ana muhalefeti "ambulans arkasına takılan taksiiye" benzetmesi, bu tepkinin belki de en somut göstergesi oldu.¹³⁷ Aynı dönemde BDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş da "tabanımız kesinlikle ırkçı ve faşistlerle aynı etkinlikler içinde olmaz" diyerek meydanı ulusalcılara bırakmayacaklarını vurgulamıştı. Bu gelişme, partinin 2011 seçim kampanyasında da kendisini hissettiren demokrasi ve özgürlükler vurgusunu artırarak toplumsal muhalefetin talepleriyle kendi siyasetini ekleme gayretini beraberinde getirdi. Bir başka deyişle CHP, kendisini de hazırlıksız yakalayan bir kitle hareketini araçsallaştırma yoluna gitti.

CHP, bu ve buna benzer başka gerekçelerle, başlangıcından bitimine ve bugüne kadar, herhangi bir konuda mesafe koyma veya eleştiri yapma ihtiyacı hissetmeden Gezi eylemlerini sahiplendi. Eylem(cilere verdiği destekle, hem AK Parti karşıtlığı üzerinden şekillenen siyasal enerjiyi kendisine kanalize etme amacı güttü hem de eylem(cilere söylemsel ve politik destekte bulunarak eylemlerin etki gücünü arttırmaya ve eylemleri arzuladığı ekseninde tutma amacı güttü.

5.2.2 Çevre Hareketi Olarak Gezi Parkı Eylemleri

Cumhuriyet Halk Partisi yönetimi, Gezi Parkı eylemlerinin 27-31 Mayıs 2013 arasında yaşanan ilk aşamasında hareketi bir 'kentlilik bilinci'ne referansla açıklama-

136. Cumhuriyet Halk Partisi geleneğinde toplumsal dönüşümlerin parti politikalarına etki ettiği dönemler yaşanmıştır. Bu tür yenilenme çabalarının kabaca 1930'lu yıllardan itibaren zaman zaman partinin gündemine girdiği söylenebilir. Yakın geçmişte de Yeni Sol, Anadolu Solu, 10 Aralık Hareketi ve nihayet Yeni CHP programlarının gündeme gelmesi, bu tespiti doğrulayacaktır. Öte yandan partinin doksan yıllık tarihine hâkim olan eğilim, değişim çabalarının merkezde ya da merkeze yakın çevrelerde üretilerek topluma kabul ettirilmesi yönünde olmuştur. Bu çerçevede Gezi Parkı eylemleri, ana muhalefet partisi tarihinde eşsiz olmasa da benzerine az rastlanan bir sürecin kapısını aralamaktadır.

137. 'Sırrı Süreyya Önder'den Kılıçdaroğlu'na Gezi Parkı eleştirisi', *Radikal*, 2 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/sirri_sureyya_onderden_kilicdarogluna_gezi_parki_elestirisi-1135933

yı tercih etti. Kılıçdaroğlu, 30 Mayıs tarihli “İstanbullu İstanbul’a sahip çıkıyor” yorumunun ardından 31 Mayıs’ta “halk kentine sahip çıkıyor” ifadesini kullanarak partinin büyük önem atfettiği 2014 yerel seçimlerine göz kırpmıştı.¹³⁸ Partinin gösterilere yönelik bu ilk yaklaşımı, daha sonra Nilüfer Göle’nin popülerlik kazandırdığı ‘şehir hakkı’ tartışmalarıyla benzerlik göstermektedir. Aynı dönemde partinin İstanbul’da düzenlediği ‘sosyal demokrat belediyeler fuarı’ da göz önünde bulundurulduğunda bu kentlilik vurgusu daha doğru bir bağlama oturacaktır. Öte yandan gösterilerin 31 Mayıs’tan itibaren kitleselleşmesi ve yayalaştırma projesi odağını kaybetmesi, ana muhalefet partisinin hareketi daha kapsamlı bir dil üzerinden kavramsallaştırmasına neden oldu. Bu yeni yaklaşım, ana muhalefetin bir süredir gündeme getirdiği bazı argüman ve kampanyaları yeniden benimsemişle sonuçlandı.

5.2.3 ‘Diktatör Erdoğan’ Söylemi

Gezi Parkı hareketinin CHP perspektifinden ilk ve en büyük yansıması, yakın geçmişte Avusturyalı siyasetçi Hannes Swoboda ile CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu arasında yaşanan ve kamuoyunda tartışma yaratan ‘diktatör’ polemikinin yeniden gündeme getirilmesi oldu.¹³⁹ CHP liderinin Mayıs ayında gerçekleştirdiği Brüksel temasları sırasında Başbakan Erdoğan’ı Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad ile kıyaslaması üzerine küçük çaplı bir kriz yaşanmış, ana muhalefet lideri çeşitli eleştirilere maruz kalmıştı. Swoboda’nın Başbakan Erdoğan’ı Gezi Parkı eylemcilerine yönelik polis müdahalesi nedeniyle eleştirmesi ve eylemlerin doğrudan Erdoğan’ı hedef alması, ana muhalefet partisi açısından Türkiye kamuoyuna haklılığını ispatlama fırsatı olarak değerlendirildi. Aynı gün bir açıklama yapan Kılıçdaroğlu, “Türkiye’nin bir diktatör tarafından yönetildiğini söylemiştim. Bir grup toplantısını da diktatör tanımı üzerine yapmıştım. Geçen her gün bizim bu tanımımızı ve görüşümüzü doğruluyor” diyerek psikolojik üstünlük kazanmaya çaba gösterdi.¹⁴⁰ Partinin Meclis grup konuşmalarında da ‘diktatör’ kelimesi özellikle vurgulanarak Swoboda polemikçi sürecinde kamuoyunda oluşan algının terse çevrilmesine çalışıldı. Örneğin 18 Haziran tarihli grup konuşmasında aralarında Gezi Parkı eylemcilerinin de bulunduğu bir kitleye hitap eden

138. ‘CHP lideri Kılıçdaroğlu Gezi Parkı’ndaki eyleme destek verdi’, *Hürriyet* 29 Mayıs 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23395553.asp>

139. ‘Swoboda’dan Başbakan Erdoğan’a ‘Gezi’ çağrısı’, *Milliyet*, 2 Haziran 2013. Radikal, Milliyet, Hürriyet, Vatan ve Oda TV gibi muhalefete yakın basın organları da özellikle Haziran ayı boyunca Swoboda’nın farklı demeçlerini okuyucularıyla paylaşarak konuyu gündemde tuttu. <http://dunya.milliyet.com.tr/swoboda-dan-basbakan-erdogan-a/dunya/detay/1717508/default.htm>

140. ‘Bizi diktatör yönetiyor demiştim’, *Hürriyet*, 2 Haziran 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23418173.asp>

Genel Başkan, polisin 15 Haziran'da Gezi Parkı'na müdahale etmesi sonrasında göstericilere moral vermek amacıyla "Siz kazandınız, diktatör kaybetti!" mesajını kullandı. CHP, aynı dönemde 'Diktatör Kime Denir?' başlıklı bir broşür yayımlayarak kamuoyu nezdinde AK Parti hükümetini yıpratma ve kendisini ön plana çıkarma hedefini gözetti.¹⁴¹

5.2.4 Eylemleri Fırsata Dönüştürmek

Gezi Parkı eylemleri sürecinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin izlediği politika, aynı zamanda göstericilerin CHP'li olmadığına kamuoyunu ikna çabası içeriyordu. Hükümetin gösterileri Cumhuriyet mitingleriyle karşılaştırma ve 'CHP zihniyeti' eleştirilerine karşılık ana muhalefet partisi, sokaktaki kitlenin partizan bir tavır içinde olmadığını, farklı kesimlerden insanları bir araya getirdiğini ve demokrasi ve özgürlük gibi evrensel kabul gören talepleri olduğunu vurgulamayı tercih etti. Genel Başkan Kılıçdaroğlu'nun 4 Haziran günü yaptığı Meclis grubu konuşması, bu temel pozisyonun açık bir göstergesiydi: "Yüzlerce miting yaptık, ama bu kadar genci hiçbir zaman, hiçbir partinin toplantısında da görmedim. Gençlerin tamamı özgürlük ve demokrasi istiyor. Her partiden, her inançtan, her kimlikten insanlar vardı orada. Bunu da görmemiz lazım. Bu tabloyu siyasetçilerin çok iyi okuması ve dersler çıkarması lazım."¹⁴² Bir başka deyişle ana muhalefet partisinin Gezi Parkı eylemlerine dair genel yaklaşımı, gösterilerin mümkün olduğu ölçüde nötr bir hareket olarak kamuoyuna yansıtılarak Cumhuriyet mitingleri gibi belirli siyasi aktörlerle özdeşleşmesini engelleme çabası üzerinden eylemlerinin etki alanını genişletmek oldu.

Ana muhalefet partisinin gerek Gezi Parkı eylemlerinin CHP'ye oy vermeyen kitlelerdeki imajına zarar vermemek, gerek hareketin ortaya çıkarabileceği parti politikalarına aykırı bazı mesajlardan zarar görmemek adına en azından 15 Haziran'a dek özdeşlik kurmamak adına bilinçli bir çaba içine girdiği söylenebilir. Öte yandan Kürt siyasi hareketinin gösterilere kurumsal destek vermeyeceğinin kesin

141. 'CHP'den diktatör afişi', *Aksam*, 23 Temmuz 2013, <http://www.aksam.com.tr/siyaset/etik-disilikta-sinir-yok-chpden-diktator-afisi/haber-228319>

142. 'Kılıçdaroğlu: Gençler demokrasi istiyor, vereceksiniz', *Radikal*, 4 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/politika/kilicdaroglu_bir_iktidar_devletle_vatandasi_karsi_karsiya_getirmez-1136239

olarak anlaşılmasının¹⁴³ yanı sıra eylemci profiline hızla ulusalcı-Kemalist bir çizgiye evrildiği algısı, partinin sokak gösterilerini üstlenmesini de beraberinde getirdi. Nitekim Mayıs ayı sonunda Grup Başkanvekili unvanını kaybeden Emine Ülker Tarhan ile CHP milletvekilleri Nur Serter, Aylın Nazlıaka, İdris Yıldız ve İzzet Çetin, 15 Haziran akşamı Ankara'daki göstericilere destek vermek ve polis müdahalesini protesto etmek amacıyla polis araçlarının önünde yapılan oturma eylemine katıldılar.¹⁴⁴ Tunceli Milletvekili Kamer Genç de Dikmen bölgesindeki gösterilere destek verdi.¹⁴⁵ Bu tablo, daha önce Gezi Parkı'nı ziyaret eden CHP yönetiminin aksine partili vekillerin hareketin bir parçası haline geldiklerini ortaya koydu ve göstericilere güçlü bir dayanışma mesajı gönderdi.

Gezi Parkı eylemlerinde ön plana çıkan bazı isimlerle Haziran ayı sonlarında yapılan görüşmelerde yerel ve genel seçimlerde bağımsız adaylar çıkarmanın iktidar partisine güç kazandıracağı üzerinde mutabık kalındı ve sokağın kabul edeceği bazı adayların CHP listelerinden aday gösterilmesi formülü tercih edildi. Nitekim Genel Başkan Kılıçdaroğlu, Temmuz ayında yayımlanan bir açıklamayla Gezi Parkı eylemleri ile aday belirleme süreçleri arasında doğrudan bağlantı olacağını ifade etti: “[Eylemler] elbette etkili olacak. Gezi sürecinden alınacak çok ders var. Biz CHP olarak bu konuda en duyarlı davranan partiyiz. Aldığımız kararlardan biri, yerel yönetimlere, belediye meclislerine aday olacak gençlerden, kadınlardan ve engelli yurttaşlarımızdan ücret almamak, onların sürece engelsiz katılmalarını sağlamak oldu. Gezi süreci aday belirleme dahil, yaşamın ve siyasetin her alanıyla ilgili önemli etkiler yapmıştır, yapmaya da devam edecektir.”¹⁴⁶ CHP liderinin açıklamaları sonrasında partiye yakın medya organları da aday listeleri özelinde Gezi Parkı eylemlerinin önemini vurgulayan bazı yayınlar yaptı.¹⁴⁷ Bu durum, parti tabanının da sokaktan güç alan bir siyaset anlayışının karşılık bulduğunu göstermektedir.

143. BDP Grup Başkanvekili İdris Baluken, gösterilerin ilk günlerinde alanda bulunan partinin ortaya çıkan farklı siyasi motivasyonlar nedeniyle geri çekildiğini ifade etmişti. Bkz. ‘BDP, Gezi eylemleri tavrını değiştirdi’, *CNN Türk*, 6 Haziran 2013,

<http://www.cnntrk.com/2013/turkiye/06/06/bdp.gezi.eylemleri.tavrini.degistirdi/710841.0/>

Daha sonra BDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş da partinin demokratik taleplere destek verdiğini, ancak hükümeti devirme çabasının içinde olmayacağını ifade etti. Bkz. ‘Selahattin Demirtaş: ‘Gezi ile aramıza mesafe koyduk’, *Sol*, 31 Temmuz 2013,

<http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/selahattin-demirtas-gezi-ile-aramiza-mesafe-koyduk-haberi-77251>

144. ‘Ankara’da müdahale protestosu, *Milliyet*, 15 Haziran 2013,

<http://gundem.milliyet.com.tr/ankara-da-gergin-bekleyis/gundem/detay/1723465/default.htm>

145. ‘Ankara Dikmen’de polis engeline rağmen binler sokaktaydı’, *Sol*, 24 Haziran 2013,

<http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/ankara-dikmen-de-polis-engeline-ragmen-binler-sokaktaydi-haberi-75266>

146. Murat Aksoy, ‘Kılıçdaroğlu: Gezi süreci listelerimizi etkileyecek’, *Yeni Şafak*, 19 Temmuz 2013,

<http://yenisafak.com.tr/yazarlar/MuratAksoy/kilicdaroglu-gezi-sureci-listelerimizi-etkileyecek/38651>

147. Sadık Çelik, ‘Gezi, İhbar Zihniyeti ve CHP Ne Yapmalı’, *Cumhuriyet*, 3 Ağustos 2013,

<http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=432638>

Sonuç olarak Mayıs-Haziran 2013 döneminde Türkiye siyaset kamuoyunun tüm dikkatini üzerinde toplamayı başaran ve AK Parti hükümetine karşı en ciddi muhalefet hareketlerinden biri olarak tarihe geçen Gezi Parkı eylemleri, katılımcıların sosyo-ekonomik profili ve siyasi eğilimleri itibariyle Meclis'te temsil edilen siyasi partiler arasında en yakından Cumhuriyet Halk Partisi'ni ilgilendirmiştir. Bu durum, gösterilerin hükümet karşıtı niteliğinin yanı sıra ana muhalefet partisinin 2011 seçimlerinde yakaladığı dinamizmi yeniden yaratma ihtiyacının bir sonucu olarak da değerlendirilebilir. Güvenlik güçlerinin 15 Haziran 2013 tarihi itibariyle İstanbul Gezi Parkı'nı boşaltmaları ve yerel idarenin parka giriş-çıkışları zaman zaman engellemesi sonrasında Gezi Parkı hareketinin siyasi temsil kanallarını değerlendirme motivasyonunu artırdığı; bu arayışın bir yansıması olarak gösterilerin ilk günlerinde Taksim Meydanı'na gelişine tepki gösterilen Cumhuriyet Halk Partisi'nin başlıca parlamenter temsil kanalı olarak görüldüğü vurgulanmalıdır. Bir başka deyişle Gezi Parkı hareketi, 15 Haziran sonrasında ortaya çıkan bağımsız adaylık çağrılarının –kısmen hareketin anti-hiyerarşik organizasyonu nedeniyle- karşılık bulmaması üzerine ana muhalefet partisi içerisinde faaliyetlerine devam etme yönünde adımlar atmıştır. Genel Başkan Kılıçdaroğlu tarafından da kabul edilen temaslar, Temmuz 2013 itibariyle Cumhuriyet Halk Partisi'nin Gezi Parkı eylemlerinden arda kalan mirası üstlenmeye niyetlendiğini, eylemcileri temsil ettiğini iddia eden aktörlerin de bu işbirliğine sıcak baktığını göstermektedir. Böylece 31 Mayıs-15 Haziran döneminde en güçlü ve kitlesel biçimde gözlemlenen hareket, ana muhalefet partisi aracılığıyla meşru siyaset alanında temsil edilecektir.

5.3 MHP'NİN TUTUMU

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), diğer partilerle karşılaştırıldığında Gezi eylemlerinden en az etkilenen siyasi parti oldu. Eylemler doğrudan AK Parti'yi hedef alırken, CHP'nin net ve açık desteğini almış, BDP ise eylemcilerden gelen destek çağrılılarıyla çözüm sürecinin zarar görmemesini gözetmek arasında sıkışarak tutum takınmakta zorlanmıştı. Diğer siyasi partilerle karşılaştırıldığında MHP, görece daha rahat bir pozisyona sahipti. Siyasal yelpazede üstlendiği konum ve gözettiği öncelikler itibariyle, eylemlerle arasına mesafe koymak, dahası, eylemleri gündemine almamak konusunda zorluk yaşamadı. Eylemlerden pozitif veya negatif yönde en az etkilenebilecek parti olması da tutum takınmasını kolaylaştırdı.

Eylemlerin kendi siyasal gündeminin merkezine oturmasına izin vermeyen MHP, eylemlere ilişkin tutumunu belirlemede zorlanmadı. MHP eylem(cilere) yönelik net bir mesafe takınırken, hükümetin pozisyonuyla da özdeşleşmemeyi başardı.

Başka bir deyişle, aynı anda hem eylem(ci)lere hem de hükümetin eylemlere yönelik tutumuna eleştirel-mesafeli bir siyaset yürüttü. MHP'nin belirlediği bu siyasal tutumda, kuşkusuz, siyasal önceliğini çözüm süreci üzerinden tarif etmesi etkili oldu. Bu yılın başlarından itibaren çözüm sürecine karşıtlık üzerinden siyasi bir canlanma yaşayan MHP, tersinden BDP'ye benzer bir kaygıyla Gezi'nin çözüm sürecinden gündem çalmasını engellemeye çalıştı. MHP'nin Gezi'ye yönelik tutumunun şekillenmesinde etkili olan bir diğer faktör de, Gezi eylem(ciler)inin siyasal istikrara zarar vereceğine dair öngörüsü oldu. Nitekim Bahçeli 11 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında, “sokağın karanlık yönü”ne vurgu yaparak “ondan uzak durulması gerektiği”ni ifade etti.

Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) Gezi Parkı Eylemleri karşısındaki tutumunu, eylemlerin başlangıcından bitişine kadar geçen yaklaşık bir aylık süreçte, üç farklı evrede tasnifleyerek incelemek mümkündür. Devlet Bahçeli ve MHP ilk kerte de, eylemlerin ilk haftası geride kalana kadar, Gezi Parkı eylemlerini ve eylemcilerin profilini anlamlandırmaya çalıştı ve bu evrede Gezi'nin yanında olan veya karşısında bulunan herhangi bir siyasi pozisyon üstlenmeyerek eylemlerin içinde yer almadı. Bahçeli sadece, eylemcileri ve eylemcilerin odağındaki başbakan ve hükümeti itidalli ve soğukkanlı olmaya davet etmekle yetindi. Zira Bahçeli'nin tarafları “sağduyu”ya çağırın ve aynı zamanda “Akliselim Devlet Adamı” imajı çizen mesafeli tutumunun ardında, eylemlerin ilk günlerinde sokaklarının karışması ve toplumsal kaos algısı etkili olmuş bu psikoloji, Bahçeli'nin Gezi'ye karşı ilk politik tavır alışının “Devlet ve toplum adına duyulan bir kaygı” olarak şekillenmesini de beraberinde getirmişti.

MHP'nin Gezi Parkı olaylarına bakışındaki ikinci evrede ise, eylemlere ve hükümete mesafeli tutumun yerine net bir siyasi tavır alış hakimdi. Bu siyasi tavır alışın altında ise iki temel dinamik yatmaktadır. İlki, Gezi Parkı eylemlerinin ilerleyen günlerinde gerek İstanbul, gerekse de diğer büyük şehirlerdeki eylemcilerin profili ve meydanlarda bulunma nedenlerinin berraklaşmasıdır. Bu durum Bahçeli'nin “provokatörler” ve “masum vatandaşlar” ayrımı yapmasında araçsal bir değere sahiptir. İkinci olarak ise Başbakan ile hükümetin, doğrudan Gezi'nin muhatabı olarak görülmeleriyle birlikte, Başbakan'ın Gezi karşısında siyasi pozisyon alması, bundan ötürü de kamuoyu nazarında eylemlerin temel aktörlerinin hükümet ve eylemciler olması; MHP ve diğer siyasi partilerin Gezi'nin kadrajından yavaş yavaş çıkmalarına sebep olmuştur. Bu bağlamda Bahçeli, “Erdoğan karşıtlığı” ana teması altında, “Gezi'deki PKK parmağı”, “Gezi'deki dış mihraklar” gibi başlıklarla Gezi olaylarında hükümet karşıtı bir pozisyona kaymayı tercih etmiş, böylece Gezi eylemlerindeki taraflara mesafeli konumunu, başbakan ve hükümet karşıtı ama aynı zamanda eylemciler arasında da sınıflandırma yapmayı ihmal etmeyen

daha siyasi bir pozisyona devşirerek, partinin siyasi ajandasının Gezi'nin yoğun gündemi altında kaybolmasını önlemeye çalışmıştır.

MHP ve Bahçeli'nin Gezi eylemlerine yaklaşımındaki üçüncü evre ise Gezi eylemlerini kendi ana gündem maddesi olan “çözüm süreci” (hükümetin PKK ile müzakerelerini de içeren, Kürt sorununu çözüme girişimleri) karşısında küçümseyerek gündemden çıkarmak olarak tanımlanabilir. MHP çözüm sürecini ihmal etmek durumunda kaldığı yaklaşık bir aylık süreden sonra, Gezi eylemlerinin siyasal gündemdeki yerinin azalmasıyla beraber rahatlamış, Haziran parantezini kapatmanın rahatlığıyla çözüm sürecine kaldığı yerden geri dönmüştür.

Aşağıda, MHP'nin Gezi Parkı eylemleri karşısında içerisinden geçtiği üç aşamalı pozisyon biraz daha yakından ele alınmaktadır.

5.3.1 Gezi'yi Anlama ve Tanımlama

MHP lideri Devlet Bahçeli'nin Gezi Parkı eylemlerinin başlangıç tarihi olan 29 Mayıs'tan iki gün sonra, yani 31 Mayıs 2013'te, Gezi olaylarına dair yaptığı ilk açıklamadan, 7 Haziran'daki Merkez Yönetim Kurulu ve İl Başkanları toplantısı sonrasında yapmış olduğu basın açıklamasına kadar geçen bir haftalık süreç, MHP'nin Gezi Parkı eylemlerini anlama çabası içerisinde olduğu aşamadır.

Devlet Bahçeli 31 Mayıs 2013'de yaptığı açıklamada, “*MHP'nin hiçbir ferdi bu eylemlerde yer almamıştır. Arkadaşlarımızın tamamından katılmamaları yönünde hassasiyet göstermelerini istedik*”¹⁴⁸ diyerek Gezi eylemleri karşısında, partisinin ilk tavrını eylemlerin dışında kalarak gösterdi. Bahçeli'nin bu tutumu özellikle sosyal medyada yoğun şekilde eleştiriye maruz kaldı. Bu bağlamda Bahçeli'nin 4 Haziran'daki TBMM grup toplantısı konuşmasının uzunca bir kısmını Gezi'de yer almama nedenlerine ayırması sürpriz değildir.

Bahçeli, 4 Haziran'daki grup konuşmasında özellikle sosyal medyada, MHP'nin Gezi'de yer almayışına öfkelenenlere ve genel kamuoyuna yönelik olarak, MHP'nin Gezi eylemleri içinde neden yer almadığını iki temel dinamiğe bağlıyordu. İlk olarak Bahçeli, MHP'nin eylemlere destek vermeyişini çok net bir şekilde eylemlerin kim tarafından ve hangi amaçla gerçekleştirildiğine yönelik duyduğu şüpheye bağlamaktaydı: “Taksim'deki olayların değil içinde olmak, kıyısında köşesinde

148. ‘Polisin Günahı Ne?’ T24, 1 Haziran 2013, <http://t24.com.tr/haber/bahceli-polisin-gunahi-ne-mhpnin-hic-bir-ferdi-olaylarda-yer-almadi/231117>

dahi bulunmamız mümkün değildir. Biz dibi görünmeyen kuyulardan su içmeyiz, tahrik ve kışkırtmalardan pay kapmak niyetiyle pusuya yatmayız.”¹⁴⁹

İkinci olarak Bahçeli MHP'nin eylemlerde yer almayışını, “çözüm süreci” konusundaki hassasiyetlerine işaret ederek, bir gündem önceliği vurgusuyla gerekçelendiriyordu: “Taksim’de neden MHP yok diyenlere, sanal âlem üzerinden bizi eleştirenlere, aslı astarı olmayan suçlamalarla kafaları bulandırmaya çabalayanlara gözümüz de, gönlümüz de, kapımız da kapalıdır, kapalı duracaktır. Biz vatan mücadelesi verirken dört-beş ağaç gölgesine yatanlar acaba neredeydi? AKP-BDP-PKK ve İmralı canisinin birlikte yürüttükleri süreç ihanetine karşı onurlu ve cesur şekilde duruş gösterirken, şimdilerde bize akıl verenler nerelerde geziyorlardı? Ağacın derdine düşenler, konu vatan toprakları ve Türk milletinin bölünmez bütünlüğü olunca hangi caddelerde boy gösteriyorlardı?”¹⁵⁰

Bahçeli bu sözlerle, Gezi eylem(ciler)inin gündemini kendi gündemleri karşısında küçümseyerek değersizleştirmekteydi. Bahçeli, MHP'nin eylemlerde yer almayışını gerekçelendirerek teyit ettikten sonra, eylemlerin muhtemel kötü sonuçlarına yönelik olarak ‘devlet adamı’ kimliğiyle itidal çağrısı yapıyordu. Bahçeli, MHP’yi eylemciler ile hükümet arasında bir konuma yerleştirerek, eylemcilerin hükümet karşıtlığını destekleyen ancak karşıtlığın sokakta sergilenmesine karşı çıkan bir söylem kullanmaktaydı: “Bizim için AKP’nin devrileceği, görevden alınacağı tek yer sandıktır ve bunu da yapacak olan Türk milletinin kutlu iradesidir. Sokakların sisinden ve kontrolsüzlüğünden sonuç çıkmaz, çıksa da kimsenin hayrına olmaz ve yanına kar kalmaz, kalmayacaktır. Biz bu sebeple bakışımızı sokaklara değil, siyasetin er meydanına çevirdik.”¹⁵¹

5.3.2 Siyasi Pozisyon Alma

MHP lideri Bahçeli’nin, 7 Haziran’da Merkez Yönetim Kurulu ve İl Başkanları toplantısı sonrasında yaptığı basın toplantısı, MHP’nin Gezi Parkı eylemlerine bakış açısında önemli bir kırılma noktası teşkil etmektedir. Bu yeni pozisyonla birlikte MHP eylemlere mesafeli tutumunu sürdürmeye devam etse de Bahçeli, deyim yerindeyse, ‘devlet adamı’ profilini ‘MHP lideri’ profiline terk etmiş görünmekteydi. Bahçeli, bu çerçevede, hem eylemcilere yönelik toptancı dışlama tutumunu terk

149. ‘Kriz Üretiyorlar’ *Hürriyet* 4 Haziran 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23431913.asp>

150. ‘Kriz üretiyorlar’, *Hürriyet*, 4 Haziran 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23431913.asp>

151. ‘Bahçeli: Taksim olaylarının içinde olmayız’ *Milliyet*, 4 Haziran 2013, <http://siyaset.milliyet.com.tr/bahceli-taksim-olaylarinin-icinde/siyaset/detay/1718387/default.htm>

ederek eylemcileri tasnif etmeye hem de hükümet ve Erdoğan eleştirilerine ağırlık vermeye başlamıştı.

7 Haziran tarihine gelindiğinde eylemlerin iyice yoğunlaşması ve sokaklarda can kayıplarının yaşanmasıyla birlikte, Bahçeli Gezi eylemlerini, MHP'nin siyasi ajandasının da önüne alarak “Türkiye'nin en önemli meselesi” olarak ifade etmeye başlamıştı.¹⁵² Öte yandan Bahçeli eylemciler arasında bir sınıflandırma yoluna da gitmekteydi. 7 Haziran öncesindeki açıklamalarında Gezi Parkı eylemcilerini “4-5 ağacın gölgesinde yatan” ve “yeknesak bir kütle” olarak gören Bahçeli, bu tarihten sonra çevre hassasiyetinin tetiklediği, yeşili ve doğayı koruma kararlılığının uyardığı kişisel özgürlük arayışlarıyla meydanlara çıkanlar ile Gezi Parkı'nı yasa dışı eylem ve hedeflerine üs yapma arayışında olan illegal örgütler, marjinal odaklar ve PKK arasında bir ayrıma giderek, kabaca “masum ve demokratik hakkını kullanan halk” ve “provokatörler” şeklinde bir dikotomi kurgulamaktaydı.¹⁵³

Bu ikinci evrede Bahçeli, doğrudan hükümeti ve Erdoğan'ı hedef almaya ağırlık vermekteydi. Bir yandan, Erdoğan'ı oluşturan kargaşanın temel müsebbibi olarak göstermeye, öte yandan da “Milli İradeye Saygı” mitinglerinde taşınan Üç Hilalli bayrak üzerinden ülkücü camiaya yönelmekle suçlamaya başlamıştı. Bahçeli, Başbakan Erdoğan'ın Sincan mitinginde açılan üç hilalli ve bozkurtlu, Erdoğan'ı öven pankartlara çok sert tepki göstererek yaptığı yazılı açıklamada, “Partimize ait sembol ve amblemlerin alçakça, arsızca ve ahlaksızca kullanıldığı görülmüştür”¹⁵⁴ dedi. Bahçeli'ye göre Erdoğan, Gezi Parkı'nın ilk günlerinde MHP'yi sokağa çekmeye ve marjinal gruplarla aynı kare içinde yer almaya çalışmış, bunu başaramayınca da Gezi eylemcilerine karşı kendi tabanını genişletmek için “Ak Parti'nin lejyonlarına üç hilalli bayrak açtırmıştı”¹⁵⁵

Bahçeli, Erdoğan karşıtlığını somutlaştırmak adına Erdoğan'ı uzlaşmadan kaçan, bireysel tercihleri yok sayan, toplumla inatlaşan bir lider olarak tanımlıyor,¹⁵⁶ Başbakan'ın Gezi Parkı olayları karşısındaki tavrının kargaşa ve krizi derinleştirecek bir boyut taşıdığını ifade ediyordu.¹⁵⁷

152. 'Bahçeli'den sağduyu çağırısı' AA 7 Haziran 2013,

<http://www.aa.com.tr/tr/politika/190862--kabus-senaryosunun-karanlik-faillerine-izin-vermemeli>

153. Devlet Bahçeli'nin Merkez Yönetim Kurulu ve İl Başkanları toplantısı sonrasında yapmış oldukları basın açıklaması, *MHPorg* 7 Haziran 2013, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/2860/index.html

154. 'O Pankartlara Bahçeli'den çok sert tepki' *Hürriyet*, 16 Haziran 2013,

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23514679.asp>

155. 'Bahçeli o bayrakların hesabını soracak' *Milliyet*, 18 Haziran 2013,

<http://siyaset.milliyet.com.tr/bahceli-o-bayraklarin-hesabini/siyaset/detay/1724552/default.htm>

156. 'Esadlaşmak mahveder' *Milliyet* 8 Haziran 2013,

<http://siyaset.milliyet.com.tr/esadlasmak-mahveder/siyaset/detay/1720097/default.htm>

157. 'Bahçeli, erken seçim istedi' *Sabah*, 8 Haziran 2013,

<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/06/08/bahceli-erken-secim-istedi>

5.3.3 “Rutin Mesai”ye Dönüş

Bahçeli, Gezi eylemlerinin azalarak son bulmasıyla beraber, asıl gündemini teşkil eden çözüm sürecine tekrar odaklanmaya başlamıştı. Gezi eylemlerinin siyaset üzerindeki etkisinin azalmasıyla Bahçeli de rahatlamıştı ve Gezi’ye yönelik kaygılı değerlendirmeler yerini küçümseyici nitelemelere bırakıyordu. Bahçeli 17 Haziran’daki konuşmasında Başbakan ve hükümetle “mücadele etme”nin yolunun sandıktan geçtiğini vurgularken Gezi eylemlerine şu şekilde göndermede bulunuyordu: “Vatanın huzurunu kaçıran, geleceğini karartanlara en kalıcı ders sandıktır. Başbakan Erdoğan’a verilecek ders de Gezi Parkı’nın gelip geçici rüzgarı değil, sandığın fırtınası, sandığın kasırgasıdır.”¹⁵⁸20 Haziran’daki konuşmasında ise Bahçeli sözü Gezi üzerinden çözüm sürecine getirerek ‘son sözümüz taksime benzemez’ diye çıkışıyordu.¹⁵⁹

Sonuç olarak MHP’nin Gezi Parkı eylemlerinde siyasi tutumunun tek yönlü olmadığı rahatlıkla ifade edilebilir. MHP kendi siyasi rasyonalitesine uygun olarak eylemlerin “karanlık ilk haftasında” durumu anlamlandırmaya çalışmış ve bu anlamlandırma esnasında mazisindeki acı sokak tecrübesini de anımsayarak sokaktan ve eylemlerden kendini tamamen izole etmiştir. Bu izolasyonun temel sebebi olarak Bahçeli, Gezi’nin “muğlaklığına” ve “derinliğine” atıfta bulunmuştur. MHP, ilerleyen günlerde de eylemlerin içinde yer almamış olsa da, siyasi pozisyon olarak eylemcilere ve hükümete karşı olan mesafeli tutumunu daha çok Başbakan ve hükümet aleyhine olacak şekilde değiştirmiştir. Bu siyasi pozisyon değişiminin altında, MHP’nin AK Parti karşısında kendi tabanını koruma kaygısı öncelikli rol oynamış görünmektedir. Ancak eylemlerin Haziran ayının sonuna doğru sönümlenmesiyle birlikte MHP, hem Gezi’yi küçümseyen bir üslup kullanma yoluna gitmiş hem de kendi siyasi ajandasını kamuoyu nazarında tekrar görünür kılmak istemiştir.

5.4 BDP’NİN TUTUMU

Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)’nin Gezi Parkı eylemlerine ilişkin tutumunda en belirleyici faktörün çözüm süreci olduğunu söylemek yanlış olmaz. BDP, İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder’in aktif katılımı üzerinden eylemleri desteklerken, partinin yetkili kurullarının demeçleri üzerinden eylemlere mesafeli

158. ‘Bahçeli: Sorunların çözüm yeri sandıktır’ *Bugün*, 16 Haziran 2013, <http://www.bugun.com.tr/son-dakika/bahceli-sorunlarin-cozum-yeri--haberi/665809>

159. ‘Bahçeli: Son sözümüz Taksime benzemez’ *Hürriyet*, 20 Haziran 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23551997.asp>

bir tutum takındı. Önder'in şahsi katılımı paranteze alındığında, BDP'nin çözüm sürecinin selametini önceleyerek Gezi eylemlerine mesafeli bir tutum takınması, eylemi destekleyen çevrelerde yoğun bir şekilde eleştirildi. Çözüm sürecini destekleyen ve öteden beri BDP'nin siyasal çizgisine destek veren bazı kesimlerin Gezi eylemlerinin sözcülüğünü üstlenmesi veya en azından eylemlere yoğun bir destek vermesi de, BDP'nin tutumunun yoğun bir şekilde tartışılmasına ve eleştirilmesine yol açtı. Ayrıca, Emek, Barış ve Demokrasi Bloğu çerçevesinde BDP bünyesinde siyaset yapan Sırrı Süreyya Önder ve Ertuğrul Kürkçü üzerinden de BDP'nin Gezi'ye destek vermesi yönünde baskı kuruldu. BDP bu baskılara, Öcalan'ın da net duruşuyla, Gezi eylemlerinin çözüme katkıda bulunmak bir yana süreci sekteye uğratacak bir sonuca yol açabileceği yargısına vararak direnmeyi tercih etti. Gezi eylemleri boyunca, AK Parti ile eylemciler arasında sıkışan BDP, her iki tarafı da gözeten ancak nihayetinde eylemlerle arasına koyduğu mesafenin altını çizen bir siyaset izledi. Bu çerçevede, BDP her ne kadar eylemlerin başladığı 27 Mayıs tarihinden siyasi mirasının tartışıldığı bugüne kadar eylemlere karşı tek bir tavır takınmış gibi izlenim uyandırır da gerçekte BDP de diğer partiler gibi eylemlerin uğradığı yapısal kırılmalara paralel olarak dalgalı bir siyaset izledi.

5.4.1 Gezi Bağlamında BDP-Blok Gerilimi

Gezi eylemlerinin polisin aşırı güç kullanımı ile kitleleşmesinden hemen önce Gezi Parkı'na adımını atan BDP İstanbul milletvekili Sırrı Süreyya Önder Gezi Parkı'na medyanın ilgisini kanalize eden sembolik bir isim haline geldi. Ancak, Önder'in Gezi eylemlerine verdiği destekten yola çıkarak BDP'nin eylemlere ilişkin tutumunu değerlendirmek doğru olmaz. Önder ilk günden itibaren hem eylemlere katılım hem de eylemlerin sözcülüğünü üstlenme bağlamında eylemleri desteklerken, BDP ise hem taban hem de kadrolar düzeyinde Gezi eylemlerine katılmamakla beraber mesafe koyma ihtiyacı hissetti. Bu çerçevede, Önder'in BDP kimliğinden öte Emek, Barış ve Demokrasi Bloku'nun İstanbul Milletvekili kimliğiyle eylemlerde rol aldığı söylenebilir. Nitekim Önder, Gezi Parkı eylemlerine destek vermemesinden ötürü, eş başkanlığını Ahmet Türk ve Aysel Tuğluk'un paylaştığı Demokratik Toplum Kongresi'ni (DTK) eleştirmesi¹⁶⁰ blok bileşenlerinin Gezi eylemlerinde aynı çizgide konumlanmadıklarını göstermektedir. Bu açıklama bir nevi Blok oluşumunun Kürt siyasi hareketine Gezi'de olmaktan dolayı getirdiği bir eleştiriydi. Bu minvalde, Önder, Gezi Parkındaki varlığıyla kendisine destek veren –Kürtlerin dışındaki- kesimleri temsil etmiş oldu. Dolayı-

160. Sırrı Süreyya Önder: Türkiye yanyiyor, DTK'dan tek cümle yok!, *Radikal*, 20 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/politika/sirri_sureyya_onder_turkiye_yaniyor_dtkdan_tek_cumle_yok-1138415

sıyla, BDP'nin Gezi eylemlerine ilişkin tutumunu değerlendirirken Önder'in eylemlere katılımına dayanarak değerlendirmelerde bulunmak yetersiz olur.

Öte taraftan, Kürt siyasi hareketinin Gezi ile arasına koyduğu mesafeye rağmen hem Gezi'de hem Türkiye'nin muhtelif yerlerinde BDP'ye yakın kitlelerin eylemlerde sınırlı da olsa yer aldığını kaydetmekte yarar var. Gezi eylemlerinin siyasal etkilerinin henüz ortaya çıkmadığı ilk günlerde oluşan coşku, doğal olarak ve beklendiği şekilde BDP tabanını da çekim alanına soktu. Nitekim ilk günlerde Diyarbakır'da bile –katılım onlu rakamları geçmese de– bir gösteri düzenlendi. Ancak, gösterilerin hemen son bulmasından da anlaşılabilceği üzere, BDP eylemlere mesafe koymakta tereddüt göstermedi. BDP'nin Gezi eylemlerine mesafeli durmasını iki gerekçeyle açıklamak mümkün. Öncelikle, BDP'nin Gezi eylemlerini çözüm sürecini sekteye uğratabilecek bir dinamik olarak gördüğünü söyleyebiliriz. BDP, hem siyasetin odağını değiştirebilme potansiyeli, hem de çözüm sürecinin garantörü konumunda bulunan AK Parti ve Erdoğan'ı süreci omuzlayacak güçten arındırması ihtimalinden ötürü eylemleri çözüm sürecini riske sokacak bir unsur olarak değerlendirdi. İkinci olarak BDP, eylemlerin odağında yer alan ulusalcı-Kemalist grupların motivasyonlarını oluşturan asıl dinamiğin özgürlükleri genişletmek veya demokrasiyi derinleştirmekten öte, Erdoğan'ı veya AK Parti'yi zayıflatmak olduğunu değerlendirdi. BDP'nin sıklıkla Gezi'deki darbeci unsurlara atıfta bulunması,¹⁶¹ Gezi eylemlerinde demokratik bir potansiyelden öte anti-demokratik nüveler gördüğünü göstermektedir.

Bu hatırlatmalardan sonra, BDP'nin Gezi eylemlerine ilişkin tutumunu kronolojik bir düzlemde şu şekilde özetlemek mümkün. Eylemlerin onuncu gününde İmralı'ya bir ziyaret gerçekleştiren BDP heyeti, dönüşte Demirtaş üzerinden yayınladığı mesajda, her ne kadar Öcalan'ın Gezi'yi selamladığı yönünde bir açıklama yapmış olsa da,¹⁶² ziyaret sonrası BDP'nin eylemlere yönelik açıklama ve tutumundaki mesafe arttı. Eylemcilerin ulusalcı tonlarını daha fazla dillendirmeye başlayan BDP, ardı ardına neden o alanda olamayacaklarını belirten açıklamalar yapmaya başladı.¹⁶³ Daha sonra BDP'nin Halkların Demokratik Kongresi (HDK) çatısı altında ittifak halinde olduğu siyasal partiler ve örgütlerle ters düşme riskine karşılık önümüzdeki yerel seçimde ittifakın korunması ve BDP'ye karşı liberal ve

161. 'Gezi'de darbe isteyenlerle birlikte yürüyemedik', *Star*, 31 Temmuz 2013, <http://haber.stargazete.com/politika/gezide-darbe-isteyenlerle-birlikte-yuruyemedik/haber-777447>

162. 'Demirtaş: Öcalan Gezi Parkı direnişini selamlıyor' . *Radikal*, 7 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/demirtas_ocalan_gezi_parki_direnisini_selamliyor-1136729

163. 'Demirtaş: Savaş durunca toplumsal öfke dışı vurdu', *Radikal*, 13 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/politika/demirtas_savas_durunca_toplumsal_ofke_disa_vurdu-1137404
'BDP neden Gezi'ye karşı sessiz?', *İnternet Haber*, 13 Haziran 2013, <http://www.internethaber.com/bdp-neden-geziye-karsi-sessiz-546888h.htm>

sosyalist cenahtan artan eleştiri yağmuruna cevap verilmesi amacıyla BDP, eylemleri çözüm süreci ile ilişkilendiren açıklamalarla orta yolu bulmaya çalıştı.

5.4.2 Kendisini Park'ın Ortasında Bulan BDP

27 Mayıs günü 50-60 civarında aktivistin çevreci bir duyarlılıkla başlattığı Gezi eylemlerinin varacağı noktayı birçok siyasi parti gibi kestiremeyen BDP, Eşbaşkan Gülten Kışanak'ın ağzından Gezi Park'ında planlanan çalışmaları eleştirerek meselenin kentsel dönüşüm ile ilgili olduğunu vurgulayan açıklamalar yaptı.¹⁶⁴ BDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş ise Gezi'deki eylemi siyasal olarak daha yapısal bir noktaya taşıyıp eylemlerin insanlara muhalefet alanı bırakılmamasından kaynaklandığını ve bu şekilde de demokratik siyasetin gerçekleşmeyeceğini şu sözlerle dile getirdi: “İnsanlara itirazlarını muhalefetlerini dile getirebilecekleri alan bırakmazsanız, orada demokratik siyaset olmaz. Seçim barajı, siyasi partiler kanunu, terörle mücadele kanunu, basın kanunu bütün bunların demokratik bir reformdan geçmesi lazım.”¹⁶⁵ Gezi eylemlerinin ilk günlerinde BDP eylemlerin uzayacağını ve şiddeti de içeren farklı boyutlara ulaşacağını öngöremeyip, hükümet üzerinde reform paketinin içeriğini genişletme yönünde bir baskı kurmaya çalıştı. Başka bir deyişle, BDP Gezi'de biriken enerjiyi çözüm sürecine akıtma hesabı güttü.

Ancak, Önder'in eyleme aktif desteği ile kendisini parkın ortasında bulan ama kendi siyasi gündeminin farklılığı ve eylemcilerin kimlik kompozisyonu ve hedefleri dolayısıyla Gezi'nin organik bir parçası haline gelmeyen BDP, eylemlerdeki ulusalcı tonun görünür olması, eylemlerin 'hükümet istifa' ve bunun varyasyonları biçimindeki sloganlar etrafında şekillenmesi ve son olarak da uluslararası medyanın kesintisiz bir şekilde hükümetin meşruiyetini sorgulayan yayınları ile birlikte yürütülmekte olan “çözüm sürecine” (Kürt meselesini çözüme çabalarına) zeval gelmemesi için Gezi ile arasına mesafe koydu. Bu noktadan sonra Taksim Gezi Park'ındaki direnişi bazı grupların farklı yerlere çekmeye çalıştığını ileri süreren Demirtaş, halkın tepkilerini değerli bulduklarını belirtmesine rağmen, “bu eylemle birlikte bazı ulusalcı, ırkçı ve milliyetçi kesimler Kürt sorununu nasıl balatalayabiliriz arayışına girdi”¹⁶⁶ diyerek kendi seçmenlerini bu oluşumun dışında

164. 'Kışanak: Gezi Park'ını peşkeş çekiyorlar', *Hürriyet*, 28 Mayıs 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23385241.asp>

165. 'Demirtaş'tan Gezi Parkı olaylarına ilginç yorum', *Haber 7*, 1 Haziran 2013, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1033655-demirtastan-gezi-parki-olaylarina-iliginc-yorum>

166. 'Demirtaş'tan “Gezi” Yorumu', *CNN Türk*, 2 Haziran 2013, <http://www.cnnturk.com/2013/turkiye/06/01/demirtastan.gezi.yorumu/710325.0/index.html>

tutacaklarının sinyallerini verdi. Fakat BDP bu açıklamaları yaparken, ilk on gün içinde hükümeti Gezi'ye karşı takındığı tavırdan ötürü sürekli eleştirmeye de devam etti. Demirtaş, bu ikili tutumla, hem siyasal önceliklerini gözetmeye hem de aynı anda hükümet ve Gezi destekçileri arasında bir denge kurmaya çalıştı. Bu çerçevede Demirtaş “sokaklarda, meydanlarda direnenler yeni anayasa istemelisiniz. Özgürlükçü, sivil bir anayasa istemelisiniz. Daha fazla özgürlük istemelisiniz. Taksim'deki ağaçları savunduğunuz kadar çocuklarımızın özgür geleceğini savunabilmeliyiz. Bir kez daha buradan uyarıyorum”¹⁶⁷ diyerek eylemleri söylemsel olarak belirli bir mecraya çekmeye gayret gösterdi.

Gezi eylemlerinin Taksim'in dışına taşıp Türkiye geneline yayılmasıyla birlikte BDP eylemlere yönelik mesafeli tutumunu yine değiştirmede ama mezhepsel ve ulusalcı unsurların varlığına dikkat çekti. Demirtaş eylemlerin önemli olduğunu, bu isyana saygı duyduğunu belirtip sözlerine şu şekilde devam etti: “Bütün eylemcilerin dikkate alması gereken ana çizgidir. Ama örgütsüz ve anlık bir öfkenin dışı vurumu olarak çıkmıştır. Siyasi bir programdan yoksun olduğu için amacından sapan durumlar yapmıştır. Taksim'den başını kaldırıp İzmir, Ankara ve Adana sokaklarına bakalım. Etnik ve mezhep gerilimi yaratılmaya çalışılıyor. Bu uyarıyı yapmak bu direnişi mahkûm etmek değildir. Amaç dışı ırkçı gösterilere dönüşmesini önlemek için bu uyarıları yapıyoruz.”¹⁶⁸

5.4.3 Öcalan'ın Gezi'ye Müdahalesi

Eylemlerdeki ulusalcı tonları gören ama müttefiki olan Blok partilerinin içinde olduğu bir oluşumdan kendisini uzak tutamayan BDP'nin tutumunu netleştiren Abdullah Öcalan oldu. 7 Haziran 2013'te gerçekleştirilen İmralı ziyaretinden sonra Demirtaş Öcalan'ın ağzından “direnişi anlamlı buluyor ve selamlıyorum. Elbette ki bu duruş yeni bir siyasal kırılma yaratmıştır. Ancak hiç kimse ulusalcı, milliyetçi, darbeci çevrelere de kendini kullandırmamalı. Bu hareketin onların denetimine girmesine Türkiyeli demokrat, devrimci, yurtsever ve ilerici çevreler izin vermemelidir”¹⁶⁹ açıklamasını yaptı. Bu açıklamada Öcalan'ın Gezi'ye gönderdiği selam ön plana çıkartılırken, asıl gözettiği şeyin çözüm süreci olduğu özellikle BDP'nin Gezi'ye karşı olan tutumundaki söylem değişikliğiyle orta-

167. Demirtaş'tan Taksim çıkışı, *Milliyet*, 3 Haziran 2013, <http://siyaset.milliyet.com.tr/demirtas-tan-taksim-cikisi/siyaset/detay/1717973/default.htm>

168. 'Bir ağaçtan şaheser yaratmak sadece marangozların değil devrimcilerinde işiymiş', *Agos*, 4 Haziran 2013, <http://goo.gl/4sSVLO>

169. 'Abdullah Öcalan'dan Gezi Parkı mesajı!', *Akşam*, 4 Haziran 2013, <http://www.aksam.com.tr/siyaset/abdullah-ocalandan-gezi-parki-mesaji/haber-213543>

ya çıktı. BDP'nin söylemindeki keskin değişim en basit şekliyle hükümete karşı atak pozisyonundan Gezi'nin sözcülerine karşı savunmaya çekilmesiyle anlaşılabilir: Demirtaş “eğer Türkiye'nin her bir tarafına asker, polis, gerilla cenazeleri gidiyor olsaydı, aylardır her gün onlarca insan bu savaşta yaşamını yitiriyor olsaydı; Gezi Park'ında bugün bir özgürlük ruhu, demokrasi arayışı değil, ırkçı milliyetçi gösteriler olacaktı”¹⁷⁰ derken kendilerini Gezi'de görmek isteyen Gezi sözcülerine daha majör sorunlarla (çözüm süreci gibi) uğraştıklarını iletliyordu. Bu şekilde, BDP'nin İmralı ziyaretinden sonra eleştiri oklarını hükümetten farklı bir noktaya doğru yönelttiği gözlemlendi. Demirtaş 11 Haziran'da, “BDP kimden gelirse gelsin darbe yanlısı olmadı. Faşizan, ırkçı, ulusalcı beklentilerin arkasında olmadı. Biz ne çektiyse zaten bu anlayıştan çektik”¹⁷¹ diyerek eylemlerdeki ruha ve dile karşı eleştirilerini ifade etti.

5.4.4 Gezi Kürtleri Çağırıyor

Kürtler Gezi eylemlerinin kitleleştiği ilk günden beri eylem alanına çeşitli kanallarla davet edildi. Polisin Taksim'i terk ettiği ilk gün Gezi Park'ındaki ağaçların üzerine Uludere'de hayatını kaybeden insanların adı yazıldı.¹⁷² Sosyal medyayı aktif kullanan ve Gezi'nin sözcülüğünü üstlenen kişiler Kürtlerin neden eylem alanında olması gerektiğine dair yazı ve çağrılar kaleme aldılar.¹⁷³ Çünkü Türkiye'deki son siyasi kargaşa ve gerilimin kaynağı olan Gezi Parkı eylemlerinin seviye atlayabilmesi için örgütlü Kürt siyasi hareketinin sokaklara inmesi gerekiyordu. 13 Haziran'da ise Demirtaş, parti olarak İmralı görüşmelerine kadar Taksim Gezi Parkı eylemlerine mesafeli durmalarının nedeninin ‘müzakere süreci’ olduğunu itiraf ederek, “Kürtler sokağa çıktı ve şimdi müzakere yürütüyorlar. Müzakere-den sonuç almak için de bir hassasiyet, çaba gösteriyorlar”¹⁷⁴ diyerek bu davetleri kibarca geri çevirdi. Artık eylemlere karşı pozisyonunu daha da netleştiren BDP Eşbaşkanı, “darbe yapalım diye bir tutum içerisinde olanların yanında olmayız dedik ve bu tutumumuz devam ediyor” dedi ve ekledi: “Ama Kemalisttir diye ulusalcı diye özgürlük isteyemez diye bir şey yok. Ulusalcı ve milliyetçilerin

170. Demirtaş: “Gezi” direnişi çözüm sürecinin eseri, *ntvmsnbc*, 8 Haziran 2013, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25447885/>

171. Demirtaş'tan Erdoğan'a Gezi eleştirisi, *Milliyet*, 11 Haziran 2013, <http://siyaset.milliyet.com.tr/demirtas-tan-erdogan-a-gezi/siyaset/detay/1721546/default.htm>

172. Reyhanlı ve Uludere'de yaşamını yitirenler unutulmadı, *Milliyet*, 3 Haziran 2013, <http://gundem.milliyet.com.tr/reghanli-ve-uludere-de-yasamini/gundem/detay/1717990/default.htm>

173. Cengiz Çandar, ‘Gezi Parkı Direnişi ve Çözüm Süreci’, *Hürriyet*, 10 Haziran 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/23469471.asp>

174. Demirtaş: Savaş durunca toplumsal öfke dışa vurdu, *Radikal*, 13 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/politika/demirtas_savas_durunca_toplumsal_ofke_disa_vurdu-1137404

darbe hevesi ve beklentisi bizim destekleyeceğimiz bir beklenti değil. Ama insanlar kimliklerine göre özgürlük isteyen veya özgürlük istemeyen gibi bir ayrıma tabi tutulamaz. Kim kendisini ezilen gibi hissediyorsa hangi dönemde gerçekten herkes için özgürlük istiyorsa biz taleplerini destekleriz. Ama sadece kendisi için özgürlük isteyen bir anlayış özgürlükçü bir anlayış olmaz. Biz bu anlayışla aramıza set çektik”¹⁷⁵ dedi.

Gezi eylemlerine fiili ve söylemsel destek sunan bazı kalemler, eylemlerin arzulanırları noktaya ulaşması için Kürtlerin de yanlarında olması gerektiğini düşünerek BDP’ye çözüm sürecinin başlarında uygulanan psikolojik baskının bir benzerini uyguladılar. Çözüm sürecinin başlarında, süregiden Başkanlık tartışmaları üzerinden BDP’yi barış adına demokrasiden feragat etmekle suçlayan kesimler, Gezi bağlamında da BDP’yi çözüm adına özgürlükten feragat etmekle suçladılar.¹⁷⁶ Bu noktada BDP’nin cevabı ise gecikmedi. Demirtaş; “Şimdi bize diyorlar ki ‘efendim niye onlarla yan yana durmuyorsunuz’. Onlar gelsinler bizimle yan yana dursunlar, mecbur muyuz onlarla yan yana durmaya? Biz doğru yerdeyiz. Geçmişte yaptıklarını özeleştirel olarak ele alıp, bu ülkenin farklılıklarına haksızlık yaptık diyorlarsa, onlar gelsin yanımızda dursun. Biz bir müzakere yürütüyoruz, desinler ki ‘biz müzakerelerde BDP’nin yanındayız’. Yani ulusalcılar gerçekten demokrasi özgürlük istiyorlarsa desinler ki, ‘biz Kürtlerin taleplerinin yanındayız’. Bütün bu sokağa çıkan insanlardan bir tek şunu duydunuz mu? ‘Anadilde eğitimi kabul etmelisin’ diyen tek bir pankart gördünüz mü? Ama yine de biz yanlarında durduk. Bu konuda da Kürtlere haksızlık yapılmasın”¹⁷⁷ şeklinde konuştu.

BDP’nin Gezi’de yer alması gerektiği konusunda ısrarcı olanlar, BDP’ye yönelik çağrılarını BDP’nin öncelikleri üzerinden kurgulayarak yinelemeyi denediler. BDP’nin çözüm sürecinin selametini öncelemesi dolayısıyla Gezi’ye mesafeli durduğunu gören Çandar, barış süreci ile Gezi eylemleri arasında kurduğu paralelliği “illiyet bağı” vurgusuyla güçlendirerek BDP’ye seslendi. Önce Başbakan’ın Gezi eylemlerine yaklaşımını barış sürecine uyarlayarak BDP’yi “böyle bir kafa yapısı ‘barış süreci’nin önündeki en önemli tehdittir. Bir başka deyimle, Başbakan’ın ‘Gezi Direnişi’ne yaklaşımı, ‘barış süreci’ni de aklına öyle eserse, gözden çıkarabileceğine dair ipucu veriyor” sözleriyle uyarayan Çandar, ardından da BDP’yi Ge-

175. ‘Demirtaş: Savaş durunca toplumsal öfke dışa vurdu’, *Radikal*, 13 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/politika/demirtas_savas_durunca_toplumsal_ofke_disa_vurdu-1137404

176. Mustafa Peköz, ‘Gezi halk ayaklanması ve Kürtler’deki yanlış yansımalar’, *Açık Gazete*, 25 Haziran 2013, <http://goo.gl/ZR2sN1>;

Gün Zileli, ‘Gezi Hareketi Notları (1) Gezi Hareketi ve Kürt Hareketi’ 18 Temmuz 2013, <http://www.gunzileli.com/2013/07/18/gezi-hareketi-notlari-1-gezi-hareketi-ve-kurt-hareketi/#ixzz2e0wC1CTk>

177. ‘Demirtaş: Savaş durunca toplumsal öfke dışa vurdu’, *Radikal*, 13 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/politika/demirtas_savas_durunca_toplumsal_ofke_disa_vurdu-1137404

zi'deki fotoğrafa girmeye şu cümlelerle davet etti: “Sözün özü, Türkiye’de hiçbir kesim Kürtler kadar ‘demokrasi’ ve ‘özgürlük’ün değerini bilemez ve ‘Gezi Parkı Direnişi’ni anlamak, onunla dayanışma içinde olmak ve ona destek olmak bakımından, tüm Türkiye’de Kürtler, herkesin önünde olmak durumundalar.”¹⁷⁸ Benzer şekilde, BDP’nin Gezi’ye yönelik mesafeli tutumunu çözüm süreci ile Gezi eylemleri arasındaki paralelliğe vurgu yaparak ortadan kaldırmaya çalışan Çakır da “Gezi direnişiyle birlikte İstanbul ile Diyarbakır, Taksim Meydanı ile Newroz Meydanı arasındaki mesafenin hızla kapanmakta olduğu”nu yazdı.¹⁷⁹ BDP bu beklenti ve çağrılara Demirtaş üzerinden net bir cevap verdi: “Şunu da herkesin anlaması lazım. Kürtler sokağa çıktı ve şimdi müzakere yürütüyorlar. Müzakere-den sonuç almak için de bir hassasiyet, çaba gösteriyorlar. Kürtlerin geldiği nokta, sokağa çıkmış olmalarının bir kazanımıdır. Sanki Kürtler çok tepkisizler duyar-sızlar gibi anlayış yanlış olur. Doğru olan şey, kendini muhatap kılıp, müzakereleri yürütebilmek ve bu çerçevede mücadele edebilmektir.”¹⁸⁰

5.4.5 İttifakın Sonu ya da Yeni Bir Başlangıç

BDP bir yandan Gezi olaylarını destekleyen parti dışı çevrelerden gelen katılım çağrularına ya da baskılarına cevap vermeye ve direnmeye çalışırken; öte yandan 2011 genel seçimlerinde Blok ittifakı kontenjanından Kürt hareketi saflarında siyaset yapmaya başlayan Önder ve Kürkçü gibi milletvekillerinin baskısıyla da karşı karşıya kaldı. Blok ittifakının geleceği için de yadsınamayacak öneme sahip bu sorunla yüzleşmek parti dışı unsurlardan gelen baskılara direnmekten daha zor oldu. Blok vekilleri, Gezi eylemlerine verdikleri koşulsuz ve coşkulu desteğin yanı sıra, DTK gibi BDP ile iç içe geçmiş bir kurumu medyanın önünde defalarca Gezi’ye kayıtsız kalmakla suçladı. Bu farklı tutum alış ve suçlamalar, BDP ile Blok arasında Gezi’den kaynaklanan bir yarığın olup olmadığı sorularını akla getirdi.

Gezi olaylarının durulmasının hemen akabinde ise Önder’in adı İstanbul Belediye Başkanlığı için konuşulmaya başlandı. Önder İBB adaylığı için; “Henüz kesin olmamakla birlikte böyle düşünce ve öneriler var. Düşünüyorum. CHP’nin aday yoklamalarında Mustafa Sarıgül kadar adım çıkıyormuş”¹⁸¹ diyerek herkesi şaşır-

178. ‘Gezi Parkı Direnişi ve “Barış Süreci”’, *Radikal*, 10 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/cengiz_candar/gezi_parki_direnisi_ve_baris_sureci-1136943

179. ‘Kürtler Gezi direnişinin neresinde?’, *Vatan*, 26 Haziran 2013, <http://haber.gazetevatan.com/kurtler-gezi-direnisinin-neresinde/548742/4/yazarlar>

180. ‘Demirtaş: Savaş durunca toplumsal öfke dışa vurdu’, *Radikal*, 13 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/politika/demirtas_savas_durunca_toplumsal_ofke_disa_vurdu-1137404

181. ‘Anketlerde Sarıgül Kadar...’ *Vatan*, 17 Temmuz 2013, <http://haber.gazetevatan.com/anketlerde-sarigul-kadar/554950/1/gundem>

tan bir açıklama yaptı. Açıktan olmasa da Önder'in CHP'den aday olabileceğini dillendirmesi yorumcular tarafından BDP ile Blok vekilleri arasında Gezi sonrası ilişkilerin çok da iyi olmadığını bir göstergesi olarak değerlendirildi.

Buna ek olarak, Gezi eylemlerinde birlikte “bazı ulusalcı, ırkçı ve milliyetçi kesimlerin Kürt sorununu nasıl baltalayabiliriz arayışına girdiğini”¹⁸² söyleyerek resmi bir şekilde Kürt siyasal hareketini Gezi eylemlerinden uzak tutan açıklamasının ardından Blok vekili Ertuğrul Kürkçü tarafından Radikal İki’de yayınlanan ‘Gezi’den Sonra’ adlı yazıda “BDP’nin güçlü bir tabanının bulunduğu Türkiye metropollerinde özgürlük hareketinin merkezi ve örgütlü bir toplumsal davranış sergilememiş olmasını, ‘ulusalcılar’ın varlığıyla ilişkilendirmek, doyurucu bir açıklama değil”¹⁸³ diyerek BDP ve Blok arasındaki gerilimi bir kez daha yansıttı.

Emek, Barış ve Demokrasi Bloğunu oluşturan sol tandanslı örgüt ve partiler “çözüm sürecinin” başında BDP’yi hükümetin başlattığı görüşme trafiğinin bir parçası olarak davayı sattıkları yönündeki eleştirilerinin bir benzeri BDP’nin Gezi olaylarına karşı aldığı tavırda da gözlemlendi. Önder ve Kürkçü’nün başını çektiği Gezi sonrası oluşan tablo sonrasında Demirtaş Gezi olayları hakkında Gezi’nin “Kürt özgürlük hareketi ile birleşme noktalarını bulması gerekiyor” diye konuşarak Blok ile açılan mesafeyi kapamanın yollarını aramaya başladı. Sonrasında da “aslında Gezi Parkı meselesi tam da bir Demokratik Özerklik meselesidir. Gezi Parkı direnişi esasında bir Demokratik Özerklik isyanıdır. Demokratik Özerklik talebi içeren bir isyandır. Türk sol hareketlerinin de bu çözüm modelini masaya yatırması ve tartışması gerekiyor. Gezi direnişi bunu hepimize sarsıcı bir şekilde öğretmiştir”¹⁸⁴ diyerek BDP ile Blok arasındaki ittifakı bozmaya şimdilik niyetleri olmadığını altını çizdi.

BDP, sonrasında çözüm sürecinin Gezi ile yıprandığı gibi açıklamalar yapsa da Gezi’de biriken siyasi enerjinin çözüm sürecine aktarılması için Gezi’nin şimdilik bir parantez içine alınıp bekletileceği izlenimini uyandırdı. Bu minvalde ve BDP özelinde, uzun vadeli planların ve siyasi safların Gezi üzerinden belirleneceği anlaşılmıştır. Bunun olası somut sonuçlarını seçim sathına girildiğinde daha fazla gözlemlemek mümkün olacaktır.

182. ‘Demirtaş’tan “Gezi” Yorumu’, *CNN Türk*, 2 Haziran 2013,

<http://www.cnnurk.com/2013/turkiye/06/01/demirtastan.gezi.yorumu/710325.0/index.html>

183. ‘Gezi’den Sonra...’, *Radikal*, 4 Ağustos 2013, http://www.radikal.com.tr/radikal2/geziden_sonra-1145011

184. ‘Demirtaş: ‘Öcalan testi kırılmadan uyardı, *Milliyet*, 20 Haziran 2013,

<http://siyaset.milliyet.com.tr/demirtas-ocalan-tesi-kirilmadan/siyaset/detay/1725431/default.htm>

5.4.6 Çözüm Süreci ve Gezi Parkı Olayları

Gezi eylemleri son altı ayını kesintisiz bir şekilde çözüm sürecine endeksleyen siyasi gündemin içine kalınca bir parantez açtı. Eylemlerden arta kalan tortular Türkiye siyasetini ne kadar etkilemişse ve etkileyecekse, çözüm süreci de o kadar etkilenmiştir ve etkilenecektir. Gezi eylemlerinin sürece ne denli etki ettiğinin anlaşılması için süreci başlatan ve bugüne kadar devam etmesini sağlayan unsurların eylemlerden nasıl etkilendiğinin analizinin yapılması gerekmektedir. Çözüm sürecinin arkasındaki unsurlar, süreci başlatan ve tabanını sabırla sürece adapte eden Başbakan Erdoğan önderliğindeki AK Parti, Öcalan'ın yönlendirmesi ve talimatlarıyla süreci benimseyen PKK-BDP ve son olarak da sürecin ilerlemesi üzerinde bu iki kanattan daha az etkili olmayan toplumsal destek. Gezi süreci bu aktörlerin her birini farklı boyutlarda etkiledi ve bu etki kaçınılmaz bir şekilde çözüm sürecine de yansıtacaktır.

Gezi eylemleri, Pollmark'ın Temmuz ayındaki anketinde de gözlemlendiği gibi, çözüm sürecine olan destekte gözle görülür niceliksel bir değişime sebep olmasa da¹⁸⁵ sürecin ne kadar elzem ve hassas olduğu kitleler tarafından anlaşıldı. Çözüme desteğini sunan Türkler safları daha sıklaştırdıkça, Kürtler ise çözümü hayati bir süreç olarak gördüklerini Gezi eylemlerindeki tavırları ile belli ettiler. Öte taraftan, PKK-BDP çizgisi süreci destekleyen kitleler kadar sürece sahip çıkamadı. Eylemlerin devam ettiği ve sonrasında da yansımaların tartışıldığı günlerde Kürt Ulusal Konferansları düzenlenmesine karşın, hem toplantıların kendisi hem de alınan kararların Gezi eylemlerinin gölgesinde kalması süreç adına olumsuz gelişmeler olarak kayda geçti. Gezi eylemleri medyada daha fazla yer etmeye başladıkça çözüm sürecine dair tartışmalar da bir bir rafa kalkmaya başladı. Başka bir deyişle, süreç, aktörlerinden bağımsız olarak dinamizmini yitirdi. Gezi eylemlerinde BDP ile Blok arasında yaşanan ayrım Kürtler nezdinde pek hissedilmedi. Kendisini çözüm sürecinin somut çıktılarına endeksleyen Kürtler, Gezi eylemleri yüzünden sürecin bozulmasından hatta sürece gölge bile düşürülmesinden endişe ederek temkinli yaklaşmayı tercih etti. Başbakan Erdoğan'ın "daha en başından itibaren Taksim'deki, Ankara ve İzmir'deki gösterilerin ırkçı boyutunu gören, bu gösterilerin Türkiye'yi, birliğimizi, kardeşliğimizi, özellikle de milli iradeyi hedef aldığını hissedenden Kürt kardeşlerimiz bu oyuna gelmemiştir"¹⁸⁶ diyerek teşekkürünün de ikircikli bir tavır sergileyen Kürt siyasi hareketinden çok Kürt halkına olması da manidardı.

185. 'Çözüm sürecine destek arttı', *Takvim*, 25 Temmuz 2013, <http://www.takvim.com.tr/Guncel/2013/07/25/cozum-surecine-destek-artti>

186. 'Başbakan Erdoğan'ın 25 Haziran tarihli TBMM Grup Toplantısı konuşmasının tam metni', Ak Parti.org, 25 Haziran 2013, <http://goo.gl/SwVRjR>

Çevreci saiklerle başlayan fakat sonradan üzerine inşa edilen siyasal hesapları gören Kürt halkının aksine PKK-BDP çizgisi, Gezi eylemlerine kendi tabanı kadar mesafe koyamadı. Sürecin başlarındaki mektup trafiklerinden ve basına sızdırılan İmralı tutanaklarından PKK'nın süreci ağırdan almak istediği ve süreç için herkesten önce ikna edilmesi gereken tarafın bizzat kendileri olduğu zaten biliniyordu. Öcalan'ın Nevruz'da okunan mektubundaki vizyona özellikle PKK'nın ne derece sahip çıkacağı merak uyandıran bir konuydu. Erdoğan'ın Gezi'nin yarattığı toz bulutunun kalkması ile birlikte PKK'nın silahlı güçlerinin sadece yüzde 15'inin sınır dışına çıktığı bilgisini vermesi PKK'nın Gezi eylemleri ile birlikte sınır dışına çıkışları durdurduğu ya da en iyi ihtimalle yavaşlattığı izlenimini uyandırdı. Hemen bunun akabinde de hem PKK hem de BDP tarafından çözüm sürecinin ilk aşamasının tamamlandığı ve ikinci aşama için hükümetin adım atması gerektiğine dair açıklamalar art arda gelmeye başladı. Her fırsatta sürecin sonlanabileceğine dair açıklamalar artık blöf olmaktan ziyade bir niyet beyanını yansıtmaya başladı. Süreci başlatan siyasi irade ise Milli İradeye Saygı mitinglerinde, hem de Erzurum gibi milliyetçi duyguları gelişmiş bir şehirde çözüm sürecini anlatarak, aldığı inisiyatifini sonuna kadar götürmekte kararlı olduğunu gösterdi.¹⁸⁷ Ayrıca çözüm sürecini tahkim edecek kapsamlı bir demokratikleşme paketinin de yolda olduğu duyuruldu.¹⁸⁸

Gezi'nin üzerinden kurgulanan siyasal hesapların birçoğunun çözüm ve barış karşıtlığına dayandığını en iyi ihtimalle göremeyen PKK, Gezi'de gördüğü sosyal dinamiklere Kürt halkı kadar mesafe almadığını gösteren açıklamalar yaptı. Oysa özellikle PKK'nın süreci tahriklerden uzak bir ağırbaşlılıkla devam ettirmesi Türk halkının sürece olan desteğinin devamı için olmazsa olmaz saiklerden biridir. PKK'nın ve kısmen BDP'nin -özellikle Demirtaş'ın Gezi sürecinde çözüm süreci gitti geldi açıklaması¹⁸⁹- fütursuzca yaptığı açıklamalara rağmen çözüm sürecine olan desteğin azalmaması toplumun Kürt siyasal ve silahlı hareketinden daha inançlı olduğunu gösterdi. Bu noktada Gezi ile birlikte PKK'yı süreci hiçe sayarak harekete geçmekten alıkoyan tek dinamiğin Abdullah Öcalan'ın sürece sıkı sıkıya tutunması olduğu bir daha görülmüş oldu. Kürt siyasal hareketi ve PKK'nın Gezi'ye karşı aldığı tutuma bakıldığında, çözüm sürecine inanç konusunda Öcalan'ın BDP'den, BDP'nin de PKK'dan daha umutlu olduğu söylenebilir. Bu tutu-

187. 'Başbakan Erdoğan'ın Milli İradeye Saygı - Erzurum Mitingi konuşmasının tam metni', *AkParti.org*, 24 Haziran 2013, <http://goo.gl/q0iUFX>

188. 'Kapsamlı demokratikleşme paketi üzerindeyiz', *Habertürk*, 11 Ağustos 2013, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/868070-kapsamli-demokratiklesme-paketi-uzerindeyiz>

189. 'Demirtaş: Çözüm süreci Gezi'de gitti geldi', *Radikal*, 26 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/politika/demirtas_cozum_sureci_gezide_gitti_geldi-1139202

mun çözüm süreci açısından oldukça endişe verici bir yaklaşım olduğunun altına çizilmesi gerekmektedir. Aktörlerden bağımsız olarak toplumun ve özellikle de Kürtlerin süreci nasıl önemseydiği ve benimsediği de bu vesileyle bir kez daha gözlemlenmiş oldu.

DUNYA HALKLARI
DEVRIME YURUYO
HER SEY EMEGIN OLA

KADELE
BIRUGI

YASAMA
YASAMA
YASAMA

YASAMA
DEVRIM
SOSYALIZM
SOSYALIST
DEMOKRASI
PARTISI

EMPERYALIZM
SALDIRGANLIGA
KARSI
FAKIRLIK
KARSI
KURBANLIK
KARSI

fabrika, zevi u
desthilatdariya siyasi
de her tist bibe ye kede

**fabrikalar
tarlalar
siyasi iktidar
hersey
emegin
olacak**

SYKPI Sosyalist
Partisi Kurulusu
Partisi

**BOYUN
EGME**

EMPERYALIZM
SIVAS, ISGALYIK
ALTERNATIF
SOSYALIZM
CAGRI

**SIMDI
ANARSI ZI
ZAMAN**

LI
DEHA
EM
KALK
DEVIR
ANAR
FAAL

Özgü

HKP

Alinteri
ZENGINI CENNET, YOKSULA SEFAKET
**Ya ADALET
Ya KIYAMET!**
Sosyalist Dayanisma Platformu

SOSYALIST
KURAN
KARSI
KURBANLIK
KARSI

OCCUPY HABERTURK!

ZÖÖKIE
PARTISI
54
BADEM
BİYİKLİNE
BİLEK SELPİNİ
DO
geziş

OCCUPYGEZİ!
KAVUN
Tale Ra
war de
HAFIZ
HAFIZ

6. SONUÇ

Türkiye, 2013 yılının Haziran ayında, daha önce tanıklık etmediği ve bu nedenle de teşhis etmekte zorlandığı bir eylem türüyle karşılaştı. Taksim Gezi Parkı'nda yapılması tasarlanan çevre düzenlemesi çerçevesinde ağaçların yerlerinden sökülmesini protesto etmekle başlayan olaylar, kısa süre içinde, ülkenin dört bir yanına yayıldı. Elinizdeki çalışmanın yukarıdaki bölümleri, Gezi Parkı eylemlerinin ardındaki sosyolojik ve siyasal dinamikleri ortaya koymaya çalışmaktadır. Olayların neden ve nasıl geliştiği, hangi aşamalardan geçerek biçim ve içerik bakımından kısa sürede ne tür evrimler yaşadığı eylemcilerin, gazetecilerin, yazarların ve politikacıların söylemlerine dayanılarak analiz edilmiştir. Yani eylemlerin “nedenleri” ve “söylemsel yansımaları” etraflıca ele alınmıştır. Aşağıda bu bulgularımızı kısaca özetliyoruz. Bununla birlikte, her toplumsal olay gibi Gezi Parkı olaylarının da “nedenleri” kadar “sonuçları” var. Burada, bir süredir Türkiye’de siyaset alanında kararsız ve üstü örtük biçimde yaşanan ve ancak Gezi Parkı olayları ile birlikte kesinlik kazanarak berraklaşan bazı siyasal gelişmeleri de tespit etmek gerek. Bu çerçevede, aşağıda önemli bulduğumuz öncelikli siyasi yansımalara yer vererek birkaç öneri ile çalışmayı bitiriyoruz.

6.1 SOSYOLOJİK BULGULAR

Eylemdeki Motifler

Gezi Parkı olaylarına insanları katılmaya iten nedenler nelerdir? Araştırma kapsamında eylemcilerle yaptığımız mülâkatlardan elde ettiğimiz bulgulara dayanarak,

eylemlere katılımı sağlayan saikleri ikiye ayırmaktayız: Eylemcileri eylem alanına iten faktörler; eylemcileri eylem alanına çeken faktörler. Eylemcilerin eylem alanına gelmelerini sağlayan saiklere çeken faktörler, eylemcilerin eylem sahasına gitmelerini sağlayan motiflere ise iten faktörler diyebiliriz. *İten faktörler*, zaman içerisinde oluşmuş derin ve köklü saikler iken, çeken faktörler ise daha yüzeysel ve ani gelişen faktörlerdir. *Çeken faktörler*, eylemlerin biçimi ile ilgilidir. Eylem alanındaki insanlara polis müdahalesi, çıkan çatışmalar, medyanın olayları yansıtırma biçimi ve eylem alanları kadar eylem biçimlerinin de elverişliliği eylemcileri çeken faktörler arasında sayılabilir. Çeken faktörlerin tek başına eylemlerin arkasındaki dinamikleri açıklamakta yetersiz kalmasının nedeni, yüzeysel ve geçici olmalarıdır. Bunlardan daha güçlü olan ve eylemlerin dinamiği ile daha fazla ilişkili olan şey iten faktörlerdir. Gezi Parkı eylemcilerini eylem sahasına iten faktörler ise başlangıçta Gezi Parkı'ndaki yenileme ve modernizasyon çalışmaları idi. Gelişmelerle birlikte katılımcı profilinin değişmesine paralel olarak AK Parti hükümetine ve Başbakan'a duyulan kızgınlık ve nefret; temel hak ve özgürlükler kadar gündelik yaşamdaki bireysel özgürlüklere de müdahale edildiği yönündeki endişe; etnik, mezhepsel ve dini bakımdan birikmiş öfke; devlet otoritesine ve siyasal sisteme karşı edinilmiş muhalif pozisyonlar yer almaktadır.

Araştırmamızda, eylemcilerin katılım motiflerini bu kuramsal çerçevede anlamak amacıyla katılımcılara farklı sorular yöneltildi. Eylemcilerin motivasyonları beklenebileceği üzere çeşitlilik göstermekle birlikte, ön plana çıkan tetikleyici motif bir çeken faktördür: Gezi Parkı'ndaki eylemcilere polislerin sert müdahalesi. Polisin 31 Mayıs 2013 gecesi sabaha karşı Gezi Parkı'ndaki çadırlara yaptığı sert müdahale sosyal medyada çok hızlı bir şekilde yayılmıştı. Bu haber kısa sürede sosyal medyada infial yaratmış ve zaman geçmeden insanlar Taksim'e ve Gezi Parkı'na akın etmeye başlamıştı. Bu çerçevede, polis müdahalesinin eylemciler için önemli bir çeken faktör işlevi gördüğü ortaya çıkmaktadır. Eylemcileri Gezi Parkı'nda hazır bulunmaya sevk eden bu nedenler yüzeysel ve "arızî"dir. Neden bu saiklerin her birey üzerinde etkili olmadığını, yalnızca belirli bireyleri eylem alanına çektiğini araştırdığımızda, iten faktörlere işaret etmemiz gerekir. İten faktörler her zaman açık bir şekilde gözlemlenmeyebilir. Örneğin AK Parti iktidarına karşı duyulan (ister rasyonel temellere sahip ve gerekçeli ister irrasyonel ve gerekçesiz) öfke de güçlü bir iten faktördür, kişinin AK Parti döneminde yaşadığı mikro düzeydeki olumsuzluklar da. Kimi insanlar partilerin veya şahısların icraat ve eylemlerinden önce o parti veya şahsın varlığına muhalefet eder. Başka bir deyişle söz konusu partinin politikalarından önce, ilkeleri ve ortaya çıkış/varoluş nedenidir esas muhalefet konusu olan. Bu tür bir radikalizm, siyasetin doğasında yer alan bir olgudur. Bu nedenle burada AK Parti'nin iyi veya kötü icraatlarına bakılarak yapılan bir ölçüm sonucunda ortaya çıkan bir öfkeden değil, bu parti-

nin varlığından duyulan rahatsızlığın sebep olduğu bir öfke de, iten faktör olarak eylemcilerin eylem alanına gitmesine neden olur. Şüphe yok ki çeken faktörler ile iten faktörler bir kombinasyon içerisinde bireyler üzerinde etki uyandırır.

Gezi Parkı eylemleri kapsamındaki iten faktörler hakkında başlangıçta bize ipucu verecek olan şeylerden biri, eylemcilerin siyasal parti tercihleridir. Zira siyasal partiler, belirli bir öznellik inşa ederler ve bu öznellik içerisinde bireylerin hisleri, düşünceleri ve tutumları zaman içerisinde homojenleşir. Gezi Parkı eylemcilerinin katılım motifleri arasında önemle üzerinde durulması gereken şeylerden biri de ideolojik birikimdir. Küresel ideolojiler açısından bakıldığında Gezi Parkı eylemcilerinin belirgin bir biçimde “sosyalizmin” etkisi altında olduğu açıktır. Mülâkatlarımızda, “sosyalizm” kavramının, geniş muhalif kitleler tarafından kolaylıkla sahiplenilecek bir esnekliğe sahip olacak biçimde yorumlandığını görmekteyiz. Öyle ki, birbiriyle pek de uyuşmayan muhalif gruplar (örneğin Türk-lüğü ön plana çıkaran ulusalcı TGB’liler kadar Kürt kimliğini ön plana çıkaran BDP’liler) arasında bile “sosyalist” kimliğin ortak olduğunu görmek mümkündür. Diğer yandan, bu tablo içerisinde “eşcinsel; çevreci; feminist” gibi yeni toplumsal hareketler kadar Türkiye’nin özgün şartları içerisinde ortaya çıkan Kürt hareketi gibi toplumsal hareketler de çoğunlukla “sosyalizm” üst kimliği içerisinde kendisine yer bulmaktadır. Gezi Parkı hakkındaki çevreci söylemler bazı katılımcılar için ikincil bir motif görevi görmüştür. Yani ağaçların ve yeşilliğin korunması ile ilgili aktivist söylemler bu grup için ilk sırada yer alan öncelikli bir katılım motifi olmanın uzağındadır. Hatta bazı eylemcilerin çevreci söylemleri beşeri ve sosyal meselelerle ilgili duyarlılıklarla kıyaslayarak hafife aldıkları gözlemlenmektedir.

A-tipik CHP seçmenleri

Gezi Parkı eylemlerini her bakımdan doğru ele alabilmek için olayların tek bir aktörü olmadığını ve eylemlerin yekpare, eylemcilerin homojen olmadığını her zaman akılda tutmak gerek. Akılda tutulması gereken bir diğer önemli nokta, eylemcilerin herhangi bir partiye yakın olmadıklarına, herhangi bir partinin seçmeni olmadıklarına dair söylemin gerçeği yansıtmadığıdır. Anketler eylemcilerin yarıya yakın bir kısmının CHP’ye geçmiş seçimlerde oy verdiğini, bundan daha fazla bir kısmının ise gelecek seçimlerde CHP’ye oy vermeyi düşündüğünü göstermektedir. Bu durumda eylemcilerin neden siyasal sistem içerisindeki muhalefet mekanizmasının yerine sokak muhalefetini tercih ettikleri sorusu önem kazanıyor. Mülâkatlarda ortaya çıkan gerçek, eylemcilerin önemli bir oranını meydana getiren CHP seçmenlerinin bu partiye sonuna kadar inanarak, muhalefet etme gücüne güvenerek oy vermediklerini göstermektedir. Ailesindeki güçlü figürle-

rin, anne-babalarının tipik CHP seçmeni olmasından dolayı bu tür eylemcilerin CHP'ye eğilimli olduğu, bu eğilimlerine rağmen CHP'nin de politikalarına güven duymadıkları ortaya çıkmaktadır. Bu eylemcilere bu çalışmada "a-tipik CHP'li" tabiri ile işaret etmekteyiz. Eylemcilerin a-tipik CHP'lilerden geriye kalanının bir bölümü "sistem karşıtı radikal sol" eğilime sahip gençlerden oluşmaktadır. Bu eylemciler Türkiye'de tüm sorunların arkasında yatan esas sorunun bir "sistem sorunu" olduğunu düşünmekte ve sistem değişmeden hiç bir sorunun çözülme-yeceğine inanmaktadır. Bu eylemcilerin sistemden kasıtları ise "sömürüye dayalı uluslararası güç hiyerarşisi (emperyalizm)" ve yine "sömürüye dayalı uluslararası sermaye düzenidir (kapitalizm)". Bu eylemciler Türkiye'de mevcut siyasal partilerin bu sistemin parçası olduğuna inanır ve oy vermemeyi tercih ederler. Eylemcilerin geriye kalan az kısmı ise, Türkiye'de % 10'luk seçim barajının altında kalan partilere oy veren seçmenlerden oluşmaktadır. Eylemcilerin Türkiye'deki olağan siyaset mekanizmaları ile ilişkileri, bu tablodan görüleceği üzere, şüphe, güvensizlik ve inançsızlık ile şekillenmiştir.

Söylem Mücadelesi

Eylemlerin siyasal etkisi, olayların cereyan ettiği meydanlarla, eylemcilerin meydanlarla kurduğu ilişkilerle sınırlı değildir. Bu tür olayların siyasal tartışmalara etkisi üzerinde en az meydanlar kadar, hatta belki de daha fazla etkili olan bu olayların temsilinde kullanılan söylemlerdir. Eylemcilerin meydana verdiği fotoğrafın kamuoyundaki algısı eylemcilerin performansı ile sınırlı olmadığı için bu fotoğrafın hangi enstrümanlarla kamuoyuna sunulduğu da büyük önem taşımaktadır. Nitekim tam da bu gerekçeyle, ilk günden itibaren eylemlerin kamuoyundaki algısını etkilemek ve belirlemek üzere, yoğun ve etkili entelektüel faaliyetler başladı. Eylemlerin ilk günlerinden itibaren eylem(ciler) nasıl tanımlamak gerektiği üzerine yoğun ve hararetli tartışmalar başladı, birçok söylem tedavüle sokuldu. Gezi Parkı olayları, deyim yerindeyse iki paralel evren üzerinde seyretmekteydi: Birincisi, sokaklarda ve mahallelerdeki fiilî Gezi Parkı olayları; ikincisi ise söylemsel düzeydeki Gezi Parkı olayları. Söylemler, bir yandan eylemler karşısında takındıkları tutum üzerinden aktörlerin kimlik kurma süreçlerini tazelerken öte taraftan eylemlerin toplum ve siyasal aktörler tarafından algılanma biçimlerini etkilediler. Gezi olaylarının kamuoyundaki algısını etkilemek üzere yaşanan siyasal-entelektüel mücadele, üç ana başlık üzerinden izlenebilir: Eylemcilerin kim olduğu, eylemlerin amacı ve eylemlere yol açan dinamikler. İlk günden itibaren, hem eylemcilerin amacı, siyasal eğilimleri, demografik özellikleri ve eylemlerin örgütsel yapısı; hem eylemlerin nedeni, hedefi ve yansımaları; hem de eylemcileri meydanlara yönelten dinamikler üzerine çok canlı bir tartışma başladı.

Eylem(ci)lere destek veren kesimler, eylem(ci)lerin süreç içerisinde katılım ve misyon düzeyinde yaşadığı farklılaşmayı ve dönüşümü dikkate almadan zaman ve mekandan bağımsız ideal bir tasvirde ısrar ederken; eylem(ci)lere mesafeli duran kesimler, eylem(ci)leri zaman içerisinde geçirdikleri dönüşümü ve farklılaşmayı gözetken bir tasnife tabi tutarak somutlaştırmayı tercih ettiler. Eylemlere destek verenler, ilk haftanın ardından, eylemci profilindeki değişimden, eylemlerin yöneldiği 'anti-demokratik' hedeflerden, şiddetin eylemlerin temel dinamiği haline gelişinden hoşnut kalmayarak, eylem(ci)lerin ilk günlerdeki imajını dondurmaya yönelik bir söylem ürettirler. Eylemlere karşı çıkanlarsa, eylem(ci)lerin ilk günlerdeki 'spontane'liğini kabul etmekle beraber, ilk haftadan sonraki dönüşümün altını çizen bir söylem ürettirler. Bu çerçevede, eylemcilerin siyasal kimliklerine, şiddetle ilişkilerine ve siyasal hedeflerine mercek tuttular. Bu ayrımın izlerini eylemlere yol açan dinamiklerde de bulmak mümkün: Eylemlere destek veren kesimler, eylemcilerin hükümetin ve Erdoğan'ın söylem ve politikalarından duydukları konjonktürel rahatsızlıklar dolayısıyla sokağa çıktıklarını savunurken; eylemlere mesafeli duran kesimler, eylemcilerin eylem motivasyonunu, arızı-konjonktürel gerekçelerle ilintilendirmekten öte yapısal-kalıcı-ideolojik bazı gerekçelerle açıklamayı tercih ettiler. Başka bir deyişle, eylemlere destek veren kesimler, eylemlerin dinamiğini çevre duyarlılığı, polis şiddeti, yöneticilerin yanlış kararları gibi öfke patlamasına konu olabilecek yakın zamanlı gerekçelerde ararken; eylemlere karşı duran kesimler, öfke patlamasını öfke birikmesinden ayrıştırarak eylemlerin boyutu ve süresi üzerinde, siyasal merkezin el değiştirmesi, batıcı seçkin azınlığın güç kaybı, muhalefet eksikliği gibi öfke birikimine konu olabilecek yapısal dinamiklerin etkili olduğunu savundurlar.

Eylemcilerin profili, eylemlerin niteliği ve eylemcilerin motivasyonu konusunda ilk grupta yer alan kesimler eylem(ci)lere demokratik bir işlev yüklerken; ikinci gruptakiler anti-demokratik bir anlam atfettiler. Gezi eylemleri boyunca birbiriyle kıyasıya mücadele eden bu iki okuma biçimi, eylemler sona erdikten sonra da devam etti.

Siyasi Partilerin Tutumu

Siyasi partiler, siyasal ilginin en kristalize olmuş halini temsil ederler. Partiler tarafından üretilen söylemler, bireylerin toplumsal olaylara bakışlarına ve tutumlarına "standartlar" getirir. Bu çerçevede, siyasi partilerin olaylara yönelik geliştirdikleri tutumla kamuoyunun algısını etkiledikleri hatta belirledikleri söylenebilir. Dolayısıyla, siyasi partilerin Gezi eylemlerini nasıl algıladıklarını, eylemlere ilişkin nasıl bir tutum takındıklarını analiz etmek, bu eylemlerin kamuoyu tarafından nasıl algılanacağı konusunda önemli sonuçlar ortaya çıkarabilir.

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Gezi Parkı eylemlerinin zaman içerisinde geçirdiği dönüşümü izleyebilen dinamik bir politika yürüttü. Eylemlerin misyon ve hedef değiştirmesine, eylemcilerin kimlik değiştirmesine paralel olarak AK Parti de eylemlere yönelik söylem ve politikasını değiştirdi. Erdoğan ve AK Parti, birçok farklı söylem ve politika ile eylem(c)i'leri geleneksel siyasal harita içerisinde konumlandırmaya yönelik bir strateji izledi. Bu çerçevede, bir yandan, eylemleri bir an önce sonlandırmak üzere, eylemcilerle görüşme ve eylemlerde dile getirilen itirazları karşılamaya yönelik demeçlerle müzakereci bir dil ve siyasete başvurulurken, öte yandan eylemlerin demokratik bir tepkinin ötesine geçen yönleri ortaya konularak kamusal algıda 'marjinal' bir konuma yerleşmesi sağlanmaya çalışıldı. Eylemler henüz çevrecilikle alakalı bir safhadayken çevrecilik alanında yaptığı icraatları anlatarak karşılık veren Erdoğan; eylemler şekil, boyut ve nitelik değiştirdiğinde eylemcilerin siyasal kimliğini ve hedeflerini deşifre etmeye yönelik bir siyaset izledi. Bu çerçevede, hem eylemcilerin ideolojik haritadaki yerleri deşifre edilmeye çalışıldı hem de eylemlerin demokratik protesto sınırlarını aşan şiddet yönü vurgulandı. Daha sonra, uluslararası medyanın gösterdiği aşırı ilgi, aynı dönemlerde Brezilya'da ve daha sonra Mısır'da yaşanan gelişmeler ve ülke içinde kimi sermaye gruplarının ve profesyonel kesimlerin sürece aktif katılımı hatırlatılarak eylemlerin komplo ve operasyon yönleri vurgulandı. Eylemlerin özellikle uluslararası kamuoyunda Türkiye toplumunun Erdoğan'a ve AK Parti hükümetine yönelik rahatsızlığı olarak çerçevelenmesi karşısında eylemcilerin toplumun küçük bir kısmını teşkil ettiğini ortaya koymak ve günler boyunca süren eylemlere yönelik olarak kendi tabanında oluşan gerilimi kontrol altına almak üzere, AK Parti, "milli iradeye saygı" mitingleri düzenledi.

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Gezi Parkı eylemleri sürecinde göstericilere verdiği destek ve ortaya çıkan toplumsal enerjiyi kendisine kanalize etme çabasıyla öne çıktı. Eylemlerin ilk günlerinde hareketin siyasi vitrinini İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder özelinde BDP-Blok temsilcilerine kaptıran parti, takip eden dönemde -BDP'nin gösterilerle arasına mesafe koymasının da etkisiyle- eylemlere açık destek vermeye ve eylemlerin siyasi sözcüsü olmaya başladı. Benzer şekilde Gezi Parkı hareketinin 15 Haziran sonrasında sokaklardan uzaklaşarak mahalle forumları ve bağımsız aday kampanyaları fikrine odaklanması, ana muhalefet partisini eylemcilerin en azından bir kısmı için ilk adres konumuna getirdi. Gösterilerin bir ölçüde hız kestiği Temmuz ayından itibaren CHP, en yetkili ağızdan Gezi olaylarına karışanlar içerisinde kendi aday listelerinde yer verme isteğini dile getirerek eylemleri sahiplenme sürecini tamamlamış oldu. Bu çerçevede Gezi hareketinin parlamenter düzeydeki temsilini CHP çatısında arayacağı öngörülebilir. Nitekim Kılıçdaroğlu tarafından da kabul edilen temaslar, Temmuz 2013 itibarıyla CHP'nin Gezi Parkı eylemlerinden arda kalan mirası üstlenmeye niyet-

lendiğini, eylemcileri temsil ettiğini iddia eden aktörlerin de bu işbirliğine sıcak baktığını göstermektedir.

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), diğer partilerle karşılaştırıldığında Gezi eylemlerinden en az etkilenen siyasi parti oldu. Eylemler doğrudan AK Parti'yi hedef alırken, CHP'nin net ve açık desteğini almış, BDP ise eylemcilerden gelen destek çağrılarıyla çözüm sürecinin zarar görmemesini gözetmek arasında sıkışarak tutum takınmakta zorlanmıştı. Diğer siyasi partilerle karşılaştırıldığında MHP, görece daha rahat bir pozisyona sahipti. Siyasal yelpazede üstlendiği konum ve gözettiği öncelikler itibarıyla, eylemlerle arasına mesafe koymak, dahası, eylemleri gündemine almamak konusunda zorluk yaşamadı. MHP eylem(c)i'lere yönelik net bir mesafe takınırken, hükümetin pozisyonuyla da özdeşleşmemeyi başardı. Başka bir deyişle, aynı anda hem eylem(c)i'lere hem de hükümetin eylemlere yönelik tutumuna eleştirel-mesafeli bir siyaset yürüttü. MHP'nin belirlediği bu siyasal tutumda, kuşkusuz, siyasal önceliğini çözüm süreci üzerinden tarif etmesi etkili oldu. Bu yılın başlarından itibaren çözüm sürecine karşıtlık üzerinden siyasi bir canlanma yaşayan MHP, tersinden BDP'ye benzer bir kaygıyla Gezi'nin çözüm sürecinden gündem çalmasını engellemeye çalıştı. MHP'nin Gezi'ye yönelik tutumunun şekillenmesinde etkili olan bir diğer faktör de, Gezi eylem(c)i'lerinin siyasal istikrara zarar vereceğine dair öngörüsü oldu. Bu çerçevede, MHP'nin Gezi Parkı eylemleri karşısındaki tutumunu, eylemlerin başlangıcından bitişine kadar geçen yaklaşık bir aylık süreçte, üç farklı evrede incelemek mümkündür. MHP kendi siyasi rasyonalitesine uygun olarak eylemlerin “karanlık ilk haftasında” durumu anlamlandırmaya çalışmış ve bu anlamlandırma esnasında mazisindeki acı sokak tecrübesini de anımsayarak sokaktan ve eylemlerden kendini tamamen izole etmiştir. Bu izolasyonun temel sebebi olarak Bahçeli, Gezi'nin “muğlaklığına” ve “derinliğine” atıfta bulunmuştur. MHP, ilerleyen günlerde de eylemlerin içinde yer almamış olsa da, siyasi pozisyon olarak eylemcilere ve hükümete karşı olan mesafeli tutumunu daha çok Başbakan ve hükümet aleyhine olacak şekilde değiştirmiştir. Bu siyasi pozisyon değişiminin altında, MHP'nin AK Parti karşısında kendi tabanını koruma kaygısı öncelikli rol oynamış görünmektedir. Ancak eylemlerin Haziran ayının sonuna doğru sönümlenmesiyle birlikte MHP, hem Gezi'yi küçümseyen bir üslup kullanma yoluna gitmiş hem de kendi siyasi ajandasını kamuoyu nazarında tekrar görünür kılmak istemiştir.

Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)'nin Gezi Parkı eylemlerine ilişkin tutumunda en belirleyici faktörün çözüm süreci olduğunu söylemek yanlış olmaz. BDP, İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder'in aktif katılımı üzerinden eylemleri desteklerken, partinin yetkili kurullarının demeçleri üzerinden eylemlere mesafeli bir tutum takındı. Önder'in şahsi katılımı paranteze alındığında, BDP'nin çözüm

sürecinin selametini önceleyerek Gezi eylemlerine mesafeli bir tutum takınması, eylemi destekleyen çevrelerde yoğun bir şekilde eleştirildi. Çözüm sürecini destekleyen ve öteden beri BDP'nin siyasal çizgisine destek veren bazı kesimlerin Gezi eylemlerinin sözcülüğünü üstlenmesi veya en azından eylemlere yoğun bir destek vermesi de, BDP'nin tutumunun yoğun bir şekilde tartışılmasına ve eleştirilmesine yol açtı. Ayrıca, Emek, Barış ve Demokrasi Bloğu çerçevesinde BDP bünyesinde siyaset yapan Önder ve Ertuğrul Kürkçü üzerinden de BDP'nin Gezi'ye destek vermesi yönünde baskı kuruldu. BDP bu baskılara, Öcalan'ın da net duruşuyla, Gezi eylemlerinin çözüme katkıda bulunmak bir yana süreci sekteye uğratacak bir sonuca yol açabileceği yargısına vararak direnmeyi tercih etti. Gezi eylemleri boyunca, AK Parti ile eylemciler arasında sıkışan BDP, her iki tarafı da gözetken ancak nihayetinde eylemlerle arasına koyduğu mesafenin altını çizen bir siyaset izledi. Bu çerçevede, BDP her ne kadar eylemlerin başladığı 27 Mayıs tarihinden siyasi mirasının tartışıldığı bugüne kadar eylemlere karşı tek bir tavır takınmış gibi izlenim uyandırır da gerçekte BDP de diğer partiler gibi eylemlerin uğradığı yapısal kırılmalara paralel olarak dalgalı bir siyaset izledi.

6.2 SİYASİ YANSIMALAR

Gezi Parkı eylemlerinin, siyasetin söylem ve pratiği üzerinde çok önemli etkilerde bulunacağına kuşku yok. Gezi eylemlerinin gün yüzüne çıkardığı yeni siyasal harita ve AK Parti'nin bu haritaya yönelik geliştireceği strateji, Türkiye'nin önümüzdeki dönem siyaseti üzerinde etkide bulunacaktır. Siyaset, Gezi eylemleri bağlamında, 2007 genel seçimlerinden beri statik bir hal alan parlamenter siyasal haritanın dışında ve bu haritayı denklem dışına çıkarma eğilimine sahip yeni ve güçlü bir muhalefet dalgasıyla karşılaşmış oldu. Bu yeni muhalefet dalgası, siyasetin geleneksel aktörlerini dışlayan bir eğilimle örgütlense de, siyasetin geleneksel konu başlıklarını ve ikilemlerini dışlamayan bilakis merkeze alan bir eksene yerleşmiş durumda. Bu yönüyle, Cumhuriyet tarihi boyunca, siyasal, toplumsal ve kültürel ayrışma damarlarını teşkil eden etnik, dinsel ve mezhepsel fay hatlarını canlandıran bir işlev gördü. Eylemlerin doğrudan iktidar partisine ve liderine yönelen kısa vadeli ajandasının ötesinde, asıl olarak orta ve uzun vadede bu dinamikler üzerinden siyaset üzerinde kalıcı bir etkide bulunacağını öngörmek mümkün.

Zorunlu Hatırlatmalar

Gezi eylemlerinin siyasi yansımalarına ilişkin gözlemlerimize geçmeden özellikle üç noktayı göz önünde bulundurmakta yarar var. Öncelikle, üç haftaya yayılan

eylemlerde, göstericilerin kompozisyonunun gün be gün değiştiğini gözden kaçırmamak gerekir. İlk haftadan itibaren, her düşünceden, siyasi partiden, yaş grubundan oluşan göstericiler, yerlerini belirli düşüncelere, ideolojilere, siyasi partilere, örgütlere bıraktılar. Nitekim bu değişimi eylemlerin sürdüğü dönemde farklı zamanlarda gerçekleştirilen kamuoyu araştırmalarından da izlemek mümkündür. İkinci olarak, göstericilerin siyasallaşmasına paralel olarak eylemlerin hedefi ve gerekçesi de değişti. İlk haftadan sonra, eylemlerin misyon değiştirmesiyle, çevre duyarlılığı üzerinden harekete geçen toplumsal duyarlılık, yerini hükümetle veya Erdoğan'la hesaplaşma üzerinden mobilize olan siyasal duyarlılığa bıraktı. Eylem(ciler)in siyasallaşmasıyla barışçı gösteriler de yerini tedhiş olaylarına, sokakları ele geçirmeye, yollara barikat kurmaya, sembolik kamu binalarını ele geçirme teşebbüslerine, kamu araçlarını tahrip etmeye bıraktı. Eylem(ciler)in geçirdiği dönüşüm, ilk günleri karakterize eden kendiliğindenliğin, doğallığın yerini önceden çalışılmış veya hızlıca manipülasyona uğratılmış projelere bırakmasına yol açtı. Yerli-yabancı, ulusal-uluslararası birçok aktör ve kurum, farklı önceliklerle, farklı biçimlerde eylemlere dâhil olarak, eylemlerin kanal/rota değiştirmesi yönünde çaba göstermeye başladılar. Üçüncü olarak, eylemler sürerken, eylem(ciler)in geçirdiği dönüşüme ve anlam kaymasına ek olarak, eylemler bittikten sonra da başka bir anlam kayması gerçekleşti. Üzerinden zaman geçtikçe, hem olayın kendisi hem de siyasi yansımaları farklılaştı, başkalaştı. Bir süre sonra, olayların gerçekte nasıl geliştiği veya eylemcilerin kim oldukları ve neyi hedefledikleri önemini yitirmeye, oluşan algı ve siyasal yansımalar ön plana çıkmaya başladı. Eylemleri destekleyenler de eylemlere karşı çıkanlar da, eylemlere yeni anlamlar-misyonlar atfetmeye başladılar. Eylemler, Erdoğan ve AK Parti hükümetine yönelik güçlü ve süregelen bir muhalefetin miladı olarak algılanmaya başlandı. Eylemler üzerinden Türkiye siyasetinin ittifak haritası yeniden çizildi, dost-düşman, rakip-taraftar tanımları yeni öznelerle içeriklendirildi; muhalefetin ve hükümetin kısa ve orta vadeli siyasal öncelikleri ve bu önceliklere biçilen roller değişti; mevcut siyasal ve toplumsal fay hatları gerilirken yeni fay hatları da harekete geçti. Dolayısıyla, bugün, Gezi eylemlerini değerlendirirken, olayın başlaması, büyümesi ve sonlanması üzerine etkili olan refleksi, anlık müdahaleleri bırakıp, olayların bugüne ve yarına bıraktığı tortuyu-mirası tartışmak daha anlamlı olur.

Gezi eylemlerinin siyasal gündeme bıraktığı mirası ortaya çıkarmaya çalışırken, yukarıdaki üç ön hatırlatmayı akıldan tutmakta yarar var. Çünkü Gezi eylemlerinin bugüne ve geleceğe yönelik yansımalarını ele almak için, ilk üç gün şahit olunan Gezi eylemcisi profili de, Gezi eylemi gerekçesi de yeterli içerikler barındırmıyor. Çevre duyarlılığı, polis şiddetine tepki ve/ya iktidarın kriz yönetme zaafına tepki, her dönemde, etkileri ve süresi sınırlı eylemlere yol açabilir. Ancak bu gerekçelerden kaynaklanan, bu gerekçelere yaslanan eylemler, bugün Gezi bağlamında

tartıştığımız yapısal, kapsamlı siyasal başlıkları-tartışmaları taşımaya yeterli değil. Gezi eylemlerinin siyasal gündemi küçümsenemeyecek bir şekilde etkilediğini ve önümüzdeki günlerde de etkilemeye devam edeceğini var sayıyorsak, ilk üç günkü Gezi eylem(c)i'leri kompozisyonundan ziyade, sonraki günlerde siyasallaşan, geleneksel siyasal kodlarla tanımlanabilecek duruma gelen Gezi eylem(c)i'leri profilini eksen almamız daha sağlıklı olacaktır. Dolayısıyla, ilk üç günkü Gezi eylem(c)i'lerine yönelik duygusal, hayali, kurgusal tanımlardan ziyade, rasyonel, somut, gerçekçi tanımlamalara müracaat etmek gerekir. Elinizdeki çalışmanın söylem analizi kısmında ifade ettiğimiz gibi, Gezi eylem(c)i'lerini tanımla(ma)ma yönünde ortaya konulan çaba, gayet bilinçli bir stratejinin ürünüdür. Eylemlerin iktidar üzerindeki yıpratıcı etkisini arttırmak, iktidara yönelik muhalefet cephesini genişletmek, iktidarı savunma araçlarından mahrum bırakmak amacıyla, bilinçli ve planlı bir strateji çerçevesinde eylem(c)i'lerin siyasal pozisyonları tartışma dışında tutuldu, eylemler temel siyasal içeriklerinden boşaltıldı. Eylem(c)i'lerin ilk dört günkü kompozisyonu da buna işlevsel bir zemin sundu. 4 Haziran'dan itibaren, eylemcilerin profili de, eylemlerin misyon ve gerekçesi de değiştiği halde, ilk günlerdeki resim donduruldu. Eylemcilerin politik kimliklerine referans vermek durumunda kalındığında da, karşıt siyasal kimliklere sahip eylemcilerin nasıl bu kimliklerini parantez içine almayı başardıklarına vurgu yapmakla yetinildi. Dolayısıyla, Gezi eylemlerinin siyasal mirasını tartışmak üzere öncelikle Gezi eylemlerini anlamlandıran politik içeriğin ve bağlamın ortaya konulması gerekir.

Eylemler Milat mı?

Gezi eylemlerinin siyasal anlamı ve yansımaları üzerine epeyce geniş bir literatür oluştu. Elinizdeki çalışma bu çabanın bir parçası olarak değerlendirilebilir. Ancak, eylemlerin siyasi anlamı ve yansımaları üzerine sürdürülen tartışmalarda genellikle ifrat ve tefrite düşülüyor. Bazı analizler, Gezi eylemlerini bir milat olarak lanse etmekte ısrar ederken, başka analizler ise eylemleri geçici, konjonktürel bir asayiş sorunu olarak ele almakta ısrarcı oldu. Gezi eylemlerinin yadsınmayacak asayiş sorunları üretmekle beraber siyasi yansımaları itibarıyla basitçe bir asayiş olayı olmanın çok ötesine geçtiği açık. Elinizdeki çalışmada da, eylemlerin siyasal önemine vurgu yapılarak, mevcut ve olası siyasi yansımaları tartışmaya açılıyor. Ancak, eylemleri değersizleştirme teşebbüsüne karşı dururken eylemlere aşırı anlamlar yüklenmesine de rezerv koymakta yarar var. Gezi eylemlerini milat olarak görenler, zımnen, hem her şeyin Gezi ile başladığını hem de bundan sonra her şeyin Gezi'den iz taşıyacağını iddia etmektedirler. Böylece, eylemler tarih-dışı, bağlam-dışı bir düzlemde kurucu bir işlevle donatılmaktadır. Bu çalışmada ise, Gezi eylemlerinin siyasal etkileri ele alınmaya çalışılırken, eylemler "artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" mottosuyla verilen aşırı değerden arındırılmaya çalışılıyor.

Bu çerçevede, Gezi eylemleri tarihselleştirilmekte ve çerçevesi belli bir siyasal-tarihsel paranteze sokularak bağlamsallaştırılmaktadır. Böylece, eylemlerin siyasal yansımalarına ilişkin tartışma, hayali-idealist bir düzlemde çıkarılarak rasyonel, sınanabilir bir düzleme yerleştirilmektedir. Buna göre, Gezi eylemlerinin en önemli siyasal anlamı, mevcut siyasal gelişmeleri kristalize etmek olmuştur. Öteden beri var olan siyasal hareketlenmeler, Gezi ile beraber, hızlanmış, netleşmiş, somutlaşmış, kristalize olmuştur. Kısacası, Gezi eylemleri, tarihi hızlandırmış, gizli-muğlak süreçleri görünürleştirmiştir. Bu da, gelişmelerin şiddetini-yoğunluğunu arttırmış, yansımalarını güçlendirmiştir. Aşağıda, sürdürülen tartışmayı bu çerçevede ele almakta fayda var.

Gezi Eylemlerinin Mesajı

Gezi eylemlerinin ardındaki mesajın ne olduğu üzerine oldukça yoğun bir tartışma yaşandı. Bu tartışmayı burada tekrar canlandırmaya gerek yok. Ancak, eylem(ciler)in motivasyonuna ilişkin bir noktanın akılda tutulmasında yarar var: Eylemciler, proaktif değil reaktif bir duyguyla, (bir şeyler) talep etmek için değil (bir şeye) itiraz etmek üzere sokağa çıktılar. “Yeter be” ve/ya “Kahrolsun Bağzı Şeyler” gibi sloganlardan da anlaşılabilir üzere, Gezi eylemcileri iddiası, hedefi, tezi olan bir kitle değildi; itirazı, hoşnutsuzluğu, kızgınlığı olan bir kitleydi. Bu nedenle, protestocuların ne talep ettiklerine yoğunlaşmak yerine neye, niçin karşı çıktıklarını; hangi duygularla meydanlara çıktıklarını anlamak ve çözümlenmek daha doğru olur. Nitekim itirazın talepten daha önde olması dolayısıyla kolayca birbiriyle telif edilemeyecek, aynı siyasal düzlemde birleştirilemeyecek birçok farklı siyasal-toplumsal kesim eylemlere katıldı veya en azından destek verdi. Bu nedenle, Gezi eylem(ciler)ine kurucu-proaktif anlamlar-misyonlar atfetmekten uzak durmakta yarar var. Bu, Gezi eylemlerinin siyasete olası yansımalarını inkâr etmek anlamına gelmiyor. Bilakis aşağıda da ayrıntılandırıldığı üzere, Gezi eylemlerinin, siyasete, ihmal edilemeyecek önemde birçok yansıması oldu, olmaya da devam ediyor. Siyaseten kurucu bir işleve sahip olmaması veya proaktif bir mesaj içermemesi, bir siyasal hedefe sahip olmadığı anlamına da gelmiyor. Aksine, eylemlerin kolayca tanımlanabilir hedefler güttüğü açık. Ancak, siyasal hedeflerin ve yansımaların somutluğuna karşın, eylemcileri biraraya getiren en önemli dinamiğin, normatif bazı siyasal önermeler veya Türkiye'nin kadim sorunlarına bazı esaslı çözümler yerine mevcut siyasal aktör ve değerlere yönelik bir tepki ve itiraz olduğunu tekrarlamak gerekir.

Eylemlerin Hedefi

Hedeflerin oluşmasında eylemcilerin sürdürdüğü eylemler kadar, eylemler devam ederken ve sönümlendikten sonra birçok aktör ve kesimin ürettikleri söy-

lemlerle eylemlere yükledikleri anlamın da etkili olduğunu akılda tutmakta yarar var. Bu çerçevede, eylemleri tek bir motife indirgemenin yanlış olduğunu da akılda tutarak, Gezi eylemlerinin arkasındaki en belirleyici yaygın dinamiğin, Yeni Türkiye'nin dindar-muhafazakâr kesimlerin arzusu doğrultusunda AK Parti eliyle ve Erdoğan önderliğinde inşa edilmesine yönelik bir itiraz olduğu söylenebilir. Bu itirazın yer yer zımnen, yer yer de açıkça dillendirildiği eylem paradigmasında kısa ve orta vadeli hedef, doğrudan 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile ilişkilendirilebilirken, uzun vadeli hedef, yeni Türkiye'ye ilişkin projeksiyonlarla ilgilidir. Ülke çapındaki eylemler bir bütün olarak ele alınırsa eylemlerin kısa ve orta vadeli hedeflerinde muhatap Erdoğan iken, uzun vadeli hedefin muhatabı Erdoğan'ın yanı sıra AK Parti'nin kadroları ve AK Parti'yi mümkün kılan-destekleyen toplumsal-siyasal kesimlerdi. Gezi eylemlerinin kısa ve orta vadeli hedefi, Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde Erdoğan'ın karar alma yetkisini sınırlandırmak, Erdoğan'ı yalnızlaştırmak, zayıflatmak, işbirliğine razı etmek, pazarlık yapmaya mecbur bırakmak, kısaca, vesayet altına almaktı. Bu hedefin ana durakları şu şekilde aşamalandırılabilir: Başkanlık sistemine geçişi imkânsız kılmak, Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini artırmayı engellemek, Partili Cumhurbaşkanlığı sistemine geçişi engellemek, Erdoğan'ın muhtemel Cumhurbaşkanlığını engellemek, Erdoğan'ın -Cumhurbaşkanı olursa- kimin Başbakan ve AK Parti Genel Başkanı olacağını belirleme imkânını daraltmak. Bu hedeflerin tamamı, Gezi eylemleri süresince ve sonrasında yazılıp konuşuldu. Yarım asra yakın siyasal birikimlerini paranteze alarak gençlik yıllarındaki siyasi mevzilerine geri dönen gazeteci ve yazarlar, bu stratejinin hayata geçmesinde aktif rol üstlendiler. Bu hedef, Erdoğan'ın imajını yeniden biçimlendirmek üzerinden hayata geçirildi. Uzlaşmaya kapalı, inatçı, irrasyonel, duygusal, hayal dünyasında yaşayan, pragmatik yönünü kaybetmiş, istişareye kapalı, hasta, psikolojik sorunları olan, maceracı bir Erdoğan imajı oluşturulmaya çalışıldı. Bu çerçevede, Erdoğan, otoriter, diktatör, gibi sıfatlarla özdeşleştirildi. Aynı anda, Erdoğan'ın çalışma arkadaşlarına ve sevenlerine, Türkiye kamuoyuna ve uluslararası kamuoyu ve aktörlere verilen mesaj ise, Erdoğan'ın artık işlevsel bir lider olmadığıydı. Erdoğan, aşamalı olarak, AK Parti, Türkiye ve uluslararası çevrelerde yalnızlaştırılacak, karar alma iradesi zaafa uğrattılacak, ya etkisiz kılınacak ya da işbirliğine razı edilecekti. Gezi eylemlerinin orta ve uzun vadeli hedefi ise, eski siyasal sistemin tasfiyesi sonrasında kurulacak olan yeni siyasal sistemin koordinatlarının belirlenmesinde Erdoğan ve AK Parti'yi vesayet altına almak, inşa projelerini hayata geçirmekten alıkoymaktı.

Postmodern Vesayet

Gezi eylemleri askeri vesayet sonrası -yeni- Türkiye'nin ilk ve en etkili eylemidir. Eylemin tedavüle soktuğu kavramlar ve harekete geçirdiği dinamikler de, eylem-

cilerin itiraz ve talepleri de vesayet sonrası -yeni- Türkiye'ye özgüdür. Bu çerçevede eylemler, iki yüzyıllık batılılaşma-modernleşme serüvenimizle de, yüzyıllık vesayet tecrübemizle de ilişkilendirilerek tartışılabilir. Eylemlerin ana gövdesini teşkil eden *batıcı seçkin azınlığın* varlığı Osmanlı modernleşme süreciyle, azınlık olmalarına karşın çoğunluğu yönetmiş olmalarıysa Kemalist rejimle ilişkilendirilebilir. Cumhuriyet dönemi boyunca, siyasal faaliyete anlam veren ana dinamik, *batıcı seçkin azınlık* ile *muhafazakâr toplumsal çoğunluk* arasındaki iktidar mücadelesi olmuştur. Batıcı seçkin azınlık, yüzyıl boyunca, asker-sivil bürokrasinin siyasal sistem içindeki iktidarına ve gücüne yaslanarak imtiyazlarını korumuştur. En önemli kırılma anını 12 Eylül 2010 referandumunun teşkil ettiği uzun bir demokratik mücadele sürecinin sonunda bürokratik vesayet sistemi gerilemiş, seçimlerin siyasal sistemi şekillendirme kabiliyeti artmış, milli iradenin siyasete nüfuz etme kanalları genişlemiştir. Askerin ve yargının siyaseti terbiye etme enstrümanlarından mahrum kalması ve çıkarlarına ya da taleplerine sözcülük etmesi beklenen siyasi partilerin etkili olamaması, *batıcı seçkin azınlığı* sokak siyasetine yöneltmiştir.

Sokak, siyaseti terbiye etmek üzere hareketlendirilmiş; siyaseti vesayet altına alınan yeni enstrümanı olmuştur. Normal siyasal süreçleri devre dışına çıkararak, demokratik süreçleri geçersizleştirmek pahasına, sokağın gücüyle siyaseti karar almaya zorlamak, bir vesayet zihniyettir. Eskiden askeri ve sivil bürokrasinin imtiyazları üzerinden hayata geçirilen vesayet, şimdi sokak üzerinden veya demokratik süreçleri sokak hareketliliğine feda eden cazip siyasal kavram ve söylemler üzerinden hayata geçirilmektedir. Sandık-demokrasi ilişkisi, çoğunlukçuluk-katılımcılık ikiliği gibi birçok kavram bu çerçevede tedavüle sokulmuştur. Bu post-modern bir vesayet teşebbüsüdür. Eskiden vesayetçi aktörler marifetiyle talepleri görmezden gelinen toplumsal çoğunluk, şimdi de aktör ve talepleri meşruiyetten arındırılarak, karikatürize edilerek iradesiz kılınmaya çalışılmaktadır. Eskiden vesayetçi aktör ve kurumlar eliyle etkisizleştirilen milli irade, şimdi söylemsel enstrümanlarla etkisizleştirilmeye çalışılmaktadır. Taksim Dayanışma Platformu'nun Belediye Meclisi kararına, seçmenler tarafından Meclis'te alınan kararları hayata geçirmek üzere yetkilendirilen idari birimin iradesine, yargı kararına ve son olarak da muhtemel bir referanduma karşı, kendi görüşünü 'bilimsel gerçekliğin' oylamaya sunulamayacağıyla ilişkilendirmesi böylesi bir vesayet teşebbüsünün ürünüdür. Bu vesayetçi siyasal tahayyülün aldığı yeni formun başka bir örneği, 'Gezi ruhu'nu süreklileştirmek ve yaygınlaştırmak üzere, Gezi'deki koalisyonun yoğun savunusunu ve desteğini alan yeni bir gelişmede ortaya çıktı. Bir vatandaş, bir gün uyanıp İstanbul'un Cihangir semtindeki Salı Pazarı'na çıkan merdivenleri sıkıcı bularak gökkuşağına boyadı. Yerel belediye bu tasarrufa itiraz ederek merdivenleri eski hali olan gri renge boyadıktan sonra gelen yoğun tepkiler üzerine tekrar

gökkuşağı renklerine boyamak durumunda kaldı. Yerel hizmetleri görmek üzere dört yılda bir yenilenen seçimler neticesinde yetkilendirilen yerel yönetimlerin karar alma ve hizmet üretme süreçlerini iptal ederek, mahallede yaşayan bir vatandaşın kendi estetik beğenisini bütün mahalleliye dayatması anlamına gelen merdiven boyama pratiği, Gezi'ye destek veren çevreler tarafından otoriter yönetime karşı katılımcı demokrasi pratiği olarak selamlandı. Ülkenin birçok yerinde aynı estetik anlayışa sahip vatandaşlar, şehirlerini renklendirmek üzere kolları sıvadı. Bu kampanya ve kampanyanın üzerine bina edildiği söylemsel kurgu, tam anlamıyla postmodern bir vesayet teşebbüsü ile karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Burada mesele, bazı naif söylemlerin sığındığı gibi yaşadığımız şehirlerin estetik düzeyiyle ilişkili değildir. Mesele, vatandaşların hangi mekanizmalar üzerinden yaşadıkları şehirlerin kaderi üzerinde etkili olabilecekleridir. Mevcut karar alma mekanizmaları arkaik bulunarak yeni karar mekanizmaları oluşturulabilir. Ancak, böyle bir arayışa, çabaya girme zahmeti göstermeden her vatandaşın siyasal eğilimlerinden de etkilenecek estetik zevkini hayata geçirmesini savunmanın katılımcı demokrasi olmadığı açık. Azınlığın çoğunluğa karşı iktidarını garanti altına almak üzere yarım yüzyıllık periyotlarla hayata geçirilen siyasal ve kurumsal vesayetin geriletilmesi bu postmodern vesayet arayışına yol açmış görünmektedir.

Kimlik Siyaseti Versus Demokrasi

Gezi eylemleri, referandum sonrasında ipuçları gözükken siyasetin dinamiğindeki dönüşüme mercek tutmuştur. Cumhuriyet dönemi boyunca vesayet sistemini ortadan kaldırmak üzere tedavülde olan siyasetin temel dinamiği siyasal sistemi demokratikleştirmek, demokrasiyi inşa etmektir. Gezi eylemleri, yeni dönemin siyaset dinamiğini yaşam tarzı mücadelesi olarak kodlamıştır. Vesayet sistemi, siyasal haritanın demokrasi mücadelesi üzerinden şekillendiği bir süreçle geriletilmiş, demokratik mücadele dinamiği siyasal sistemi vesayetten kurtarmıştır. Ancak, AK Parti'nin yeni siyasal sistemi inşa etme teşebbüsü, -vesayet sistemini geriletme sürecinde AK Parti'ye destek veren- birçok siyasal kesimi ürkütmüş; bireysel yaşam kaygılarını siyasal sistem kaygılarının önüne geçirmiştir. AK Parti'nin muhafazakâr-dindar kimliği, bu değerlerden korkan birçok kesimi ürküterek birleştirmiştir. Demokrasi siyasetin kurucu dinamiği olmaktan çıkınca, liberal ve sol çevrelerin büyük çoğunluğu demokratik cepheden koparak kimlik siyasetine tutunmuştur. Bu anlamda, Gezi eylemleri, hem siyasetin kurucu dinamiğinin değiştiğini teyit etmiş hem de bu değişimi tahkim etmiştir. Gezi eylemleri, demokrasi talebinin yaşam tarzı kaygılarına feda edilmesini sembolize etmiştir. Gezi eylemleriyle güçlenen siyasal dinamik varlığını sürdürürse, bundan sonra siyasal

harita, demokrasi yanlılığı-karşıtlığı üzerinden değil yaşam tarzı benzerliği-farklılığı üzerinden şekillenecektir.

Toplumsal Kutuplaşma

Yaşam tarzı kaygılarının demokrasiyi derinleştirmeye yönelik bir mücadeleden öte kimlik siyaseti üzerinden iktidar mücadelesi formunda yaşanması, yeni bir riske de kapı aralamış görünmektedir: Toplumsal barışın zedelenmesi, toplumsal kutuplaşmanın derinleşmesi. Siyasal sistemin demokratikleşmesi, doğal olarak, bastırılmış siyasal kimliklerin görünürlük kazanmasını, farklı siyasal kimliklerin gündelik yaşamın birçok evresinde yoğun temas yaşamasını sağlamıştır. Gezi eylemleri, henüz, farklılıkların gerilime yol açmaması için siyasetin kurucu bir rol üstlenerek kuşatıcı çözüm formülleri geliştirmedeği bir evrede siyasal kesimlerin tırmanan kimlik siyaseti üzerinden karşı karşıya gelmelerine yol açmıştır. Yıllarca vesayet sistemi tarafından üretilen ve türlü türlü enstrümanlarla toplumsal dayanaklara da kavuşturulan korku ve kaygılar, Gezi eylemleri sonrasında tekrar canlanmıştır. İdeolojik, siyasal, dinsel ve mezhepsel fay hatları tetiklenmiş, bu faylara yeni enerji yüklenmiştir. Bu çerçevede, Gezi eylemlerinin, yeni döneme ciddi bir toplumsal gerilim riskini miras bıraktığı söylenebilir.

Eylemci Koalisyonu

Gezi eylemleri, geniş bir koalisyon tarafından hayata geçirildi. Bu koalisyonda birçok çevre kendi gündemleri için imkânları ölçüsünde yer aldı. Bazı kesimler, eylemlere bizzat katılırken; bazıları eylemlerin yönelimini belirlemeye, eylemlere yön-rota çizmeye, eylemlerin etkisini arttırmak üzere söylemsel stratejiler geliştirmeye ağırlık verdi; bazı kesimler ise, eylemlere karşı çıkmayarak veya eylemlere destek vererek, bazen pasif bazen aktif bir şekilde, eylemlere lojistik ve psikolojik destek vermekle yetindiler. Bu geniş koalisyonu, şu şekilde tasnif etmek mümkün: Eski Türkiye'nin tasfiye edilmesine ve yeni Türkiye'nin inşasına karşı çıkan kesimlerle (eylemlere aktif katılım gösteren grup), -eski Türkiye'nin tasfiyesine ve yeni Türkiye'nin inşasına taraftar olmakla beraber- inşa sürecinin dindar-muhafazakâr kesimlerin eliyle ve vizyonuyla inşa ediliyor olmasına karşı çıkan kesimler (eylemlere söylemsel ve lojistik destek veren gruplar). Gezi eylemlerinde, bu kesimlerin ittifakına tanık olundu. Başka bir deyişle eylemler, tasfiye sürecinde yenilen vesayetçi kesimler ile inşa sürecinde dışlandıklarını hisseden kesimlerin ittifakıyla gerçekleşti. Siyasal vizyonu bir birine zıt bu kesimleri birleştiren, -demokrasi talebi değil- geleceğin dindar-muhafazakâr kesimler eliyle inşa edileceğine ve dolayısıyla kendilerinin bu yeni dönemde etkili olamayacaklarına dair kaygılarıydı.

Yeni Siyasal Harita

Gezi eylemleri, Türkiye'nin son on yılında hızlanan siyasal merkezdeki aktör değişimini ve bu değişimin sancılarını belirginleştirmiş; yeni Türkiye'yi inşa mücadelesine ışık tutmuştur. Başka bir deyişle, eylemler, yeni siyasal sistemin hangi değerler, kavramlar üzerinde ve hangi aktörler eliyle kurulacağına yönelik mücadelenin fragmanı işlevi görmüştür. Türkiye'nin siyasal yaşamında etkili olan aktörlerin neredeyse tamamının pozisyonu ve/ya söylemi değişmiştir. Siyasetin misyonundaki değişime paralel olarak siyasal aktörlerin de öncelikleri değişmiştir. Aktörlerin pozisyon belirlemelerinde esas dinamik yeni siyasal sisteme yönelik ajandaları iken, görünür hareketlilik geleceğin dindar-muhafazakâr kesim eliyle inşasında en etkili aktör olması beklenen AK Parti üzerinden şekillenmiştir. Bu çerçevede, siyasal aktörler, AK Parti'ye yönelik hesaplar veya öngörüler üzerinden pozisyonlarını revize etmiştir. Siyasetin misyonu, vesayet sistemini tasfiye etmekten demokratik sistemi inşa etmeye kayınca, siyasal aktörlerin öncelikleri de değişmiştir. AK Parti karşıtı olan kesimlerin bir kısmı bu mücadelede kenarda dururken, bir kısmı radikalleşmiştir. Benzer şekilde, şimdiye kadar AK Parti'yi destekleyen kesimlerin bir kısmı kenara çekilirken bir kısmı AK Parti'ye karşıt bir pozisyona geçmiştir. AK Parti'nin vesayet sistemini geriletme sürecinde sahip olduğu ittifak cephesi büyük ölçüde dağılmış, bunu dengeleyecek yeni bir ittifak haritası oluşturmaya yönelik teşebbüsler mevcutsa da henüz muhkem bir cephe kurulamamış görünmektedir. Bu çerçevede, uzun süredir el yordamıyla varlığı hissedilebilen siyasal haritadaki değişim, Gezi eylemleri ile beraber adlandırılabilir bir hal almıştır. Burada, gelecek dönemin siyasal gelişmelerinde en fazla etkili olabilecek birkaç aktörün, Gezi olaylarıyla açığa çıkan siyasal tutumuna ilişkin gözlemlerimizi şöyle sıralayabiliriz.

Liberallerin Demokrasi Sınavı

Siyasal mevzi değiştiren en önemli kesimin sol-liberal kesim olduğunu söylemek mümkün. Sol-liberal kesim, -kendi içinde ayrılmakla beraber kamuoyunu şekillendirmekte etkili olan aktörlerin çoğunluğu itibarıyla- vesayet sistemini geriletme sürecinde ittifak kurduğu AK Parti'yi, inşa sürecinde rakip olarak kodlamış görünmektedir. Ayrışma, yeni Türkiye'nin hangi değerlerle inşa edileceği ile ilgilidir. Gezi bu ayrışmayı tescillemiş, liberal-sol kesimin AK Parti karşıtı koalisyonun öncülüğünü ve sözcülüğünü üstlenmeye niyetli olduğunu ortaya koymuştur. Gezi eylemlerinin ana gövdesini oluşturan, Türkiye'nin son on yılda geçirdiği demokratik reformlardan rahatsız radikal sol Kemalist çevreler, demokratik bir söyleme sahip liberal kesimin saflarına katılımıyla söylemlerini meşrulaştırmaya

çalışmaktadır. Yine de birbirleriyle uyumsuz bu iki kesimin birlikteliğinin sağlıklı bir muhalif dil oluşturup oluşturmayacağı şüpheli görünmektedir. Ne var ki Gezi eylemlerini –yine bir Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde gerçekleşen- Cumhuriyet mitinglerinden ayıran, eylemlerin siyasal yansımalarını ve iktidar açısından maliyetini arttıran en etkili unsur, liberal-sol kesimin Kemalist-ulusalcı kesimle ittifak kurmuş olmasıdır. Liberal sol kesimin siyasal tutumu, büyük ölçüde, yaşam tarzı kaygısının demokratik siyaset imkânlarının önüne geçip geçmeyeceğiyle belirlenecektir. Gezi eylemlerine verilen destek, yaşam tarzı kaygısının demokratik değerlerden daha öncelikli olduğunu ortaya koymuştur.

Kürt Hareketinin Kararsızlığı

Gezi sürecinde söylem ve pozisyonu mercek altına alınan bir diğer aktör Kürt hareketi oldu. Gezi eylemleri boyunca, Gezi'yi destekleyen kesimlerin Kürt hareketine yönelik çağrılarını, Kürt hareketi içerisinde eylemlerde nasıl bir tutum takınılması gerektiğine yönelik yapılan tartışmalar ve nihayetinde Kürt hareketinin aktif bir katılım göstermeme üzerine aldığı karar, birçok yönden değerlendirilmeyi hak ediyor. Öncelikle, normalde Gezi koalisyonunun doğal bir parçası olarak kabul edilen Kürt hareketinin çözüm süreci dolayısıyla Gezi olaylarına mesafeli durması, yeni siyasal paradigmanın inşasında Kürtlerin nerede, nasıl bir rol üstleneceklerine dair önemli veriler sundu. İkinci olarak, Kürt hareketinin Gezi sürecindeki tutumu, çözüm sürecinin toplumsal barışa katkısını ve Kürt hareketi üzerindeki dönüştürücü etkisini gözler önüne serdi. Üçüncü olarak, Gezi'ye yönelik tutumun Kürt hareketi içerisinde kadim birçok soruyu tekrar tedavüle sokacağını; Gezi üzerinden Kürt hareketinin Türkiyelilik, Türk solu, din gibi birçok başlık üzerinden hararetli bir tartışma yaşamasının kaçınılmaz olduğunu gösterdi. Dördüncü olarak, Gezi'yi oluşturan veya destekleyen koalisyonun AK Parti'yi zora sokmak için kimliklerine içerik kazandıran en önemli tutumlardan vazgeçmeye hazır olduklarını ortaya koydu. Son olarak da, kurucu siyasal hamlelerin, en güçlü oyunları, tuzakları, kurguları boşa çıkaracak bir güce sahip olduğunu gösterdi.

Ulusalcılığın Merkezi Kuşatması

Gezi eylemleri, Kemalist-ulusalcı kanadın da siyasetle kurduğu ilişkiye dair önemli değişim göstergeleri sunmuştur. Kemalist ulusalcı kesim, son birkaç yıldır, Suriye, Ergenekon, çözüm süreci, alternatif kutlamalar gibi başlıklar üzerinden bir ivme yakalamış, doğal tabanını oluşturan örgütlü kesimlerin dışındaki kesimlerle kurduğu ittifaklar üzerinden siyasal etkisini arttırmıştı. Gezi eylemleri, bu eğilimin

doruğunu teşkil etti. Taban genişlemesine rağmen, gençlik örgütleri, radikal-sol Kemalist örgütler ve son yıllarda CHP tabanı ile sınırlı olan bu hareketlilik Gezi eylemlerinde yeni bir kentli nüfusla karşılaştı. Radikalizm ve marjinalliğe mesafeli, siyasallığı yaşam tarzı kaygılarıyla sınırlı olan bu yeni kentli kesimin ilk etapta Kemalist ulusalcı kanada küçümsenmeyecek meşruiyet ve merkeze yayılma imkânları bahsettiği açık. Bu yeni durumun siyasetin niteliği üzerinde önemsenmesi gereken yansımaları olacaktır. Öncelikle, ulusalcılığın merkeze tutunmaya başlaması, siyasi vasatın radikalleşmesine yol açabilir. Bu durum, siyasal ve toplumsal gerilimi artırabileceği gibi, radikal-marjinal davranışların merkezde görülmeye başlamasına da yol açabilir. Bu durumun ikinci önemli yansıması, muhalif siyasal ve toplumsal kesimlerin, ulusalcı aktörlerle sürdürdükleri ittifak üzerinden dönüşüm geçirerek marjinalleşmeleri olabilir. Başka bir deyişle, ulusalcılığın mevcut iktidara muhalif yeni kentli sınıfla sürdürdüğü beraberlik, bir süre sonra kalıcı kimlik dönüşümüne yol açabilir. 1990'larda merkez sağ yelpazenin kimlikli partileri karşısında yaşadığı erozyonun bir benzeri, merkez sol ve Kemalist kentli sınıfın ulusalcı sola evrilmesi şeklinde yaşanabilir. Bu projeksiyonun hayata geçip geçmeyeceği, önümüzdeki dönemde yaşanacak gelişmelere ve siyasal aktör ve kesimlerin bu gelişmelerde nasıl bir tutum takınacaklarıyla şekillenecektir. Bu süreçte, birçok dinamiğin yanısıra özellikle, yaşam tarzı kaygısı ve Erdoğan karşıtlığı üzerinden mobilize olan bu yeni kentli kesimin ulusalcı-şiddete açık kesimle işbirliğine razı olma potansiyeli, merkez solun geleneksel adresi olan CHP'nin ve kentli sol üzerinde etkili olan şiddete mesafeli sol-sosyalist parti ve oluşumların siyaset üretme performansları ve AK Parti'nin üreteceği kurucu-kucaklayıcı siyasal söylem ve politikalarla mevcut siyasal gerilimi yönetebilme performansı belirleyici olacaktır. Ancak, her hâlükârda, Gezi'de kurulan ittifakların Kemalist ulusalcı kanada yeni bir heyecan ve enerji aşıladığı açıktır. Bu gelişmenin genel siyasete ve siyasal sistemin demokratikleşmesine ilişkin yönü, siyasetin dışlanması olacaktır. Siyasal faaliyete, siyasal arayışlara imkân tanımak yerine sokağı, şiddeti ve illegaliteyi etkili enstrümanlar olarak benimseyen bir anlayışın demokratik siyaseti beslemesi beklenmemelidir.

CHP'nin Merkezden Uzaklaşması

Siyasal gelişmeleri etkileme kapasitesine sahip başat siyasal oluşumların Gezi olaylarından ne ölçüde etkilendiklerine dair özet gözlemlerimizi aktardıktan sonra, Gezi'de aktif katılım sağlayan kesimlerle en fazla organik ilişkiye sahip olan ve resmi tutumu itibarıyla da Gezi eylemlerini destekleyen CHP'nin eylemlerden nasıl etkilendiği hakkında kısa bir değerlendirme yapmakta yarar var. Elinizdeki çalışmanın siyasi partilerin tutumuna ilişkin bölümünde CHP'nin Gezi eylemler-

rine yönelik politikalarına ilişkin detaylı değerlendirmeler yer alıyor. Burada, kısa birkaç gözlemlerle yetinilebilir. CHP'nin son birkaç yıla kadar varlık sebebi mesabesinde özen gösterdiği iki önemli tutumu, radikalizmle-şiddetle ve mezhepsel tutumla arasına mesafe koymasıydı. CHP, Kemalist ideolojinin de öngörülerini çerçevesinde, 1960'ların ikinci yarısından itibaren, TİP (Türkiye İşçi Partisi) ve TBP (Türkiye Birlik Partisi) karşısında radikal sol ve mezhepçi siyasete alternatif olmak amacıyla merkezde her iki kaygının da temsiline ilişkin bir siyasal dil ve faaliyet inşa etme misyonu edinmişti. Konjonktürel gel-gitlere karşın son birkaç yıla kadar CHP'nin Kemalist devlet aklının ürünü olan ve esasında toplumsal barışa ve siyasetin sorun çözücü işlevine şans tanıyan bu tutumu sürdürdüğü söylenebilir. Ancak, Kemal Kılıçdaroğlu'nun Genel Başkanlığı döneminde, birçok göstergenin yanı sıra özellikle Ergenekon Davası ve Suriye politikası üzerinden CHP'nin her iki tutumdan da uzaklaştığı tespit edilebilir. Üstelik her iki başlığa ilişkin politika değişiminde de CHP, kurucu-yönlendirici bir rol üstlenmek yerine bu hareketlerin gündemlerine tabi olmakla ve görüşlerine siyasal destek vermekle yetiniyor. Gezi eylemleri, bu eğilimin kristalize olmasına hizmet etti. Oysa CHP, siyasal sistemin demokratikleşmesine gösterdikleri dirençte ısrar eden siyasal-toplumsal kesimlerin tekrar siyasal süreçlerle barışmalarına köprü olan bir işlev yüklenilebilir. Bu misyonla kurucu bir siyasete soyunan CHP, hem kuruluş misyonunun kendisine yüklediği sorumluluğu yerine getirmiş olacak hem de güçlü bir siyasal enerjiye sahip kesimlerin siyasetle barışmasına vesile olarak demokratik bilincin yerleşmesine katkıda bulunacaktır. Oysa CHP edilgen bir siyaset güdererek, radikal-marjinal hareketlerin merkezi kuşatarak siyaseti rehin almasına yardımcı olduğu gibi, kendi siyasal varlık gerekçesini de kaybetmektedir. Bu tutumu sürdürmesi durumunda CHP, orta vadede ya merkez kitle partisi konumundan vazgeçerek kendisini bir kimlik partisi olarak yeniden kurgulamak durumunda kalacak veya Kemalist-ulusalcı kulvarda siyasal faaliyet sürdüren mevcut marjinal partiler lehine küçülmeyi göze alacaktır.

6.3 ÖNERİLER

- Gezi eylemlerinin önümüzdeki dönemde pek çok başka açıdan da siyasal faaliyetleri etkileyeceği açıktır. Bu nedenle, **Gezi eylemlerinin, eylemler üzerinden hayat bulan yeni siyasal eğilimlerin ve siyasal ittifakların detaylı bir şekilde analiz edilmesinde, siyasal sistemi demokratikleştirme ve toplumsal barışı inşa etme ajandasına yönelik muhtemel olumsuz yansımaların engellenmesine dönük yeni siyasal tedbirler geliştirmekte yarar var.** Bunu gerçekleştirmek üzere, işaret edilen bu iki ajandayı önemseyen bütün aktörlerin sorumluluk alması gerekir. Ancak, Gezi süreciyle siyaseti esir alan

maliyetleri telafi etmeye yönelik bir strateji geliştirme yükümlülüğü, siyasette kurucu bir rol üstlenme potansiyeli dolayısıyla öncelikle AK Parti iktidarına aittir.

- Türkiye, asırlık vesayet sistemiyle sürdürdüğü mücadeleyi, demokrasinin siyasetin ana dinamiği haline getirildiği bir siyasal strateji sonucunda başardı. Demokrasi gündemi, farklı siyasal aktör ve kesimlerin öncelikli gündemlerini erteleyerek meşru bir zemin üzerinde geniş bir ittifak cephesi kurmalarına yol açtı. Yakın zamana kadar hayal edilemeyecek demokratik kazanımlar, bu sayede elde edildi. Vesayet sisteminin yerine demokratik bir siyasal sistem inşa etme sürecinin henüz tamamlanmadığı bu geçiş döneminde, Türkiye, siyasal faaliyetin merkezine demokrasi-dışı başka dinamikler yerleştirme lüksüne sahip değildir. 12 Eylül 2010 Referandumundan bu yana, demokrasi zemininde ittifak kuran kesimlerin yürüttüğü tartışma ve rekabet, demokratik bir siyasal sistemin inşa edilmesi misyonuna zarar vermektedir. Bu çerçevede, **yeni siyasal sistemin demokratik bir yapı üzerinden inşa edilmesinin yegâne imkânı, demokrasi ortak zemininde buluşabilen aktör ve kesimlerin siyasal enerjilerini başka hesaplar üzerinden tüketmek yerine demokratik bir siyasal sistemin inşa edilmesi sürecine kanalize etmeleri olacaktır.**
- Referandumdan bu yana yaşanan tartışmalar, AK Parti ile siyasal sistemi demokratikleştirme misyonu üzerinden ittifak kurmaya hazır birçok aktör ve kesimin, AK Parti'nin inşa ajandasından kaygı duyduğunu göstermektedir. Yaşam tarzı kaygısı, -bu kaygıyı öteden beri paylaşan kesimlere yeni kesimlerin katılmasıyla- siyasetin en güçlü dinamiklerinden biri haline gelmiş görünmektedir. AK Parti, bugüne kadar siyasal ajandasına yönelik tedirginlikleri şeffaflık ve planlı demokratik reform süreçleri üzerinden gidermeyi başardı. Bugün de, **AK Parti, toplumun belirli kesimlerinin kaygılarını depreştiren söylemlerden uzak durmalı, yeni siyasal sistemin hangi siyasal değerler üzerinden inşa edileceğine yönelik kendisine yöneltilen soru ve eleştirileri, demokratik reformlarla cevaplamalı, yaşam tarzı kaygılarını gidermeye yönelik bir siyaset geliştirmelidir.** Böylesi bir strateji, geçmişte olduğu gibi bugün de, samimi kaygılara sahip olan kesimlerle düşmanlıklarını meşru kaygılarla perdeleyen kesimlerin ayrışmasına hizmet edecektir.
- Son zamanlarda, siyasal gerilimler, aşına olunan şekilde siyasal kimlikler ve gruplar arası sürtüşmelerden öte yerel tasarruflara yönelik münferit tepkilerin duyarlılıkları harekete geçirerek büyümesiyle yaşanmaktadır. Büyük ölçüde, AK Parti iktidarında gerçekleşen demokratik reformların ürünü olan bu yeni durum, geleneksel siyasal teamül ve prosedürleri zorlayarak, siyasi katılım kanallarının genişlemesini mümkün kılan yeni bir siyasal anlayışın geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede, **karar alma süreç ve mekanizmalarının çoğullaştırılması, yeni bir yerel yönetim anlayışının**

geliştirilmesi, idari yapının yerelleştirilmesi gibi birçok başlığın yeni siyasal kültür ve talepler dikkate alınarak yeniden tanımlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

- AK Parti, on yılı aşkın iktidarında gerçekleştirdiği demokratik reformlarla vesayet sistemini geriletme yönünde epey mesafe almış durumdadır. 12 Eylül 2010 referandumu ile vesayetçi aktörlerin siyasal sistem üzerindeki nüfuzlarının ciddi şekilde ortadan kaldırıldığı söylenebilir. Ancak vesayetçi sistem, bu sistemi ayakta tutan-işleten aktörlerin yansısira benimsediği ideoloji ile varlık bulmuştur. AK Parti, demokratik açılım ve çözüm süreçlerinde karşılık bulduğu haliyle, siyasal sistemi vesayetçi ideolojiden arındırmaya yönelik bir çaba içerisinde bulunmaktadır. Ancak, vesayetçi ideolojinin, hayat bulduğu bir asra yakın süre içerisinde yadsınamayacak güçlü toplumsal bileşenler kazanmış olması hasebiyle, kararlı ve sabırlı bir strateji izlenmelidir. Bu çerçevede, **etnik ve dinsel ayrışmaya-hiyerarşiye dayalı vesayetçi ideolojinin siyasal-toplumsal tahayyülden arındırılması ve eşitlikçi bir demokratik tasavvurun hayata geçirilmesi için Kürt ve Alevi kesim başta olmak üzere bütün siyasal kimliklerin hak taleplerinin karşılanmasına yönelik bir demokratik reform sürecine aciliyet kazandırılmalıdır.**
- Son yıllarda, Türkiye'nin Suriye politikası ve çözüm süreci gibi pek çok siyasal gelişmenin Alevi kesimin siyasetle ilişkisini dönüştürdüğü görülmektedir. Gezi eylemleri, bu dönüşümü ihmal edilmeyecek şekilde ortaya koymuştur. Gezi sürecinin siyasal gündeme bıraktığı en önemli tortulardan birisi, Alevi gençlerin azımsanmayacak bir kısmının, radikalleştiği, siyasal gerilim biriktirdiği ve sokakla teması ilerlettiğidir. Bu durum, Türkiye siyaseti için yeni ve hassasiyetle ele alınması gereken bir gelişme niteliğine sahiptir. Gerek siyaset kurumunun temsil sorunları ve talepleri karşılama performansındaki eksiklikler gerekse CHP'nin etkili siyaset kanalları oluşturamaması büyük bir siyasal enerji biriktirmiş görünmektedir. Gezi eylemleri, bu enerjinin gerilime dönüştüğünü ve zaman zaman şiddete göz kırpabileceğini göstermiştir. Önümüzdeki dönemde siyasetin, bu yeni gelişmeyle vakit geçirmeden yüzleşmesi gerekmektedir. **Alevi kesimin taleplerini siyasetle buluşturarak, şiddet enstrümanlarına yakınlaşan kısmını legal sınırlar içinde kalmaya ikna edecek etkili siyasal kanallara ve aktörlere ihtiyaç bulunmaktadır.**

KAYNAKÇA

- Bilgiç, Esra Ercan ve Kafkaslı, Zehra (2013) *Gencim, Özgürlükçüyüm, Ne İstiyorum?#direngeziparkı Anketi Sonuçları* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları)
- Burr, Vivien (1995) *An introduction to Social Constructionism* (London: Sage)
- Ertem, Cemil ve Esayan, Markar (2013) *Dünyayı Durduran 60 Gün* (İstanbul: Etkileşim Yayınları)
- Freud, Sigmund (1949) *Group Psychology and the Analysis of the Ego* (London: The Hogarth Press)
- Gergen, K. (1985) "The Social Constructionist Movement in Modern Social Psychology", *American Psychologist*, 40(3): 266–75
- Le Bon, Gustave (2002) *The Crowd: A Study of the Popular Mind* (New York: Dover Publications, Inc.)
- Mills, C. Wright (2000) *The Sociological Imagination* (Oxford: Oxford University Press)
- Newman, Isadore and Benz, Carolyn R. (1998) *Qualitative-Quantitative Research Methodology: Exploring the Interactive Continuum* (Illinois: Southern Illinois University Press)
- Olson, Mancur (1965) *The Logic of Collective Action* (Cambridge: Harvard University Press).
- Opp, Karl-Dieter (2009) *Theories of Political Protests and Social Movements* (London and New York: Routledge).
- Perakyla, Anssi (2008) "Analyzing Talk and Text" in Norman K. Denzin ve Yvonna S. Lincoln (2008) *The Sage Handbook of Qualitative Research*, (London: Sage Publications), pp. 869-886.
- Seidman, Irving (2006) *Interviewing as Qualitative Research* (New York: Teachers College)

Görüşme Listesi

Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Gelir	Şehir	Siyasal-Sosyal Kimlik
Erkek	20	Üniversite 2. Sınıf	Öğrenci (Felsefe)	300 TL	İzmir	Devrimci
Kadın	18	Lise Mezunu	Öğrenci	2000-2500 TL (Hane Geliri)	İzmir	Atatürkçü
Kadın	19	Üniversite 1. Sınıf	Öğrenci	280 TL	İzmir	Solcu
Kadın	27	Lisans Mezunu	Hemşire	2.000 TL	Eskişehir	Solcu
Erkek	22	Üniversite 3. Sınıf	Öğrenci	1.200 TL	Eskişehir	Sosyalist
Erkek	27	Lise Mezunu	İşsiz	1.000 TL	Eskişehir	Milliyetçi
Erkek	32	Lisans Mezunu	Belirtilmemiş	3.000 TL	Eskişehir	Özgürlükçü
Erkek	18	Lise	Öğrenci	2.500 TL (Hane Geliri)	Eskişehir	Solcu-Atatürkçü
Kadın	22	Üniversite 2. Sınıf	Öğrenci	2.500 TL (Hane Geliri)	Ankara	Feminist
Kadın	25	Lisans Mezunu	Danışmanlık	2.500 TL (Hane Geliri)	Ankara	Sosyal Demokrat
Kadın	31	Yüksek Lisans Mezunu	Doktora Öğrencisi	4.600 TL (Hane Geliri)	Ankara	Anti-kapitalist Müslüman
Erkek	30	Lise Mezunu	İşletmeci	1.500 TL	Ankara	Halkçı-Vatansever
Kadın	17	Lise Öğrencisi	Öğrenci	5.000 TL (Hane Geliri)	Ankara	Özgürlükçü-Solcu
Erkek	33	Lise Mezunu	İnşaat İşçisi	1.300 TL	Ankara	Atatürkçü
Erkek	21	Üniversite 1. Sınıf	Öğrenci	4.000-6.000 TL (Hane Geliri)	Ankara	Solcu-Atatürkçü
Kadın	20	Üniversite 1. Sınıf	Öğrenci	5.000-7.000 TL (Hane Geliri)	Ankara	Sosyal Demokrat-Atatürkçü
Erkek	32	Lise Mezunu	Memur-İşletmeci	5.000 TL	Ankara	Özgürlükçü-Atatürkçü
Erkek	23	Üniversite 3. Sınıf	Öğrenci	5.000 TL (Hane Geliri)	Ankara	Liberal Demokrat
Kadın	22	Ortaokul Mezunu	Kuafor	600 TL	İstanbul	Kürt Milliyetçisi
Erkek	22	Üniversite 2. Sınıf	Öğrenci	2.000 TL (Hane Geliri)	İstanbul	Sosyalist
Erkek	23	Üniversite 2. Sınıf	Öğrenci	2.000 TL (Hane Geliri)	İstanbul	STK Gönüllüsü
Erkek	24	Lisans Mezunu	Yüksek Lisans Öğrencisi	2.950 TL (Hane Geliri)	Eskişehir	Kemalist-Sosyalist
Kadın	23	Lise Mezunu	Belirtilmemiş	1.000 TL	İstanbul	Solcu

Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Gelir	Şehir	Siyasal-Sosyal Kimlik
Erkek	18	Ortaokul Mezunu	Marangoz	1.700-2.000 TL	İstanbul	Atatürkçü
Erkek	27	Üniversite Terk	Turizmci	2.000-2.500 TL	İstanbul	PKK sempatzanı
Kadın	21	Üniversite 2. Sınıf	Öğrenci (Mimarlık)	2.500 TL (Hane Geliri)	İstanbul	Ulusalcı
Kadın	35	Üniversite Mezunu	Öğretmen (Biyoinformatik)	100-1500 TL	İstanbul	Devrimci-Müslüman
Erkek	21	Lise Mezunu	İşsiz		İstanbul	Devrimci
Erkek	23	Üniversite 2. Sınıf	Öğrenci (Biyoloji)	1.000 TL	İstanbul	Devrimci
Erkek	22	Üniversite 2. Sınıf	Öğrenci (Muhasebe)	1.500 TL	İstanbul	Apolitik
Erkek	24	İlköğretim Mezunu	Plastik Enjeksiyoncu	1.200 TL	İstanbul	Kemalist-Solcu
Kadın	17	Lise Öğrencisi	Öğrenci	2.500 -3.000 TL (Hane Geliri)	İstanbul	Sosyalist
Erkek	19	Lise Mezunu	Set Asistanı	700 TL	İstanbul	Sosyalist
Kadın	19	Üniversite 1.Sınıf	Öğrenci	2.500 -3.000 TL (Hane Geliri)	İstanbul	Solcu
Erkek	33	Üniversite Mezunu	Endüstri Mühendisi	5.000 TL	İstanbul	Siyasal Kürtçü
Erkek	23	Üniversite 1.Sınıf	Öğrenci	200-300 TL	İstanbul	Emek eksenli Solcu
Kadın	26	Üniversite 4.Sınıf	Öğrenci	1.200 TL	Eskişehir	Hiçbir siyasal oluşuma yakın değil
Erkek	25	Yüksek Lisans	Öğrenci	2.500 TL	İstanbul	Vatansever
Kadın	25	Üniversite Mezunu	İşsiz	1.000 TL	İstanbul	Hümanist
Erkek	19	İlköğretim Mezunu	Çatal-Kaşık İmalat Elemanı	600 TL	İstanbul/Zonguldak	İslamcı
Kadın	18	Üniversite 1.Sınıf	Öğrenci	1.000 TL	İstanbul	Devrimci
Kadın	21	Üniversite Hazırlık Sınıfı	Öğrenci	2.500 TL (Hane Geliri)	İstanbul	Bilimsel Sosyalist
Erkek	23	Üniversite 3. Sınıf	Öğrenci	700-750 TL	İstanbul	Sosyal Demokrat
Kadın	22	Ortaokul Mezunu	Kuafor	600 TL	İstanbul	Solcu-Devrimci
Erkek	18	Ortaokul Mezunu	Marangoz	1.700 -2.000 TL (Hane Geliri)	İstanbul	Atatürkçü
Erkek	37	Lise Mezunu	İşsiz (Eyleme katılmak için istifa etmiş)	1.500 TL	İstanbul/Muş	Anarşist Solcu
Erkek	26	Lisans Mezunu	Grafiker	2.000 TL	İstanbul	Hiçbir siyasal oluşuma yakın değil

Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Gelir	Şehir	Siyasal-Sosyal Kimlik
Erkek	19	Üniversite 1.Sınıf	Öğrenci	2.500 TL (Hane Geliri)	İzmir	Hiçbir şeyci
Erkek	24	Üniversite 4. Sınıf	Öğrenci	1.500 TL	İzmir	Atatürkçü
Kadın	24	Üniversite 4.Sınıf	Garsonluk	1.500 TL	İzmir	Apolitik
Erkek	24	Lise Mezunu	Garsonluk	700TL	İzmir	Sosyalist
Kadın	18	Lise Mezunu	İşsiz	1.000 TL	İzmir	Solcu-Kemalist
Erkek	19	Lise Mezunu	Garsonluk	1.000 TL	İzmir	Kemalist
Kadın	17	Üniversite Hazırlık Sınıfı	Öğrenci	4.500 - 5.000 TL (Hane Geliri)	İzmir	Atatürkçü
Erkek	23	Üniversite 2. Sınıf	Öğrenci	600 TL	Ankara	Markсист-Leninist
Erkek	26	Lisans Mezunu	Avukat	3.000 TL	Ankara	Özgürlükçü
Kadın	21	Üniversite 2. Sınıf	Öğrenci	3.000 TL (Hane Geliri)	Eskişehir	Sosyal Demokrat
Erkek	25	Üniversite 4. Sınıf	Öğrenci	1.000 TL (Hane Geliri)	Eskişehir	Kemalist
Kadın	22	Üniversite 1. Sınıf	Öğrenci	2.500 TL (Hane Geliri)	İstanbul	Feminist
Erkek	29	Lisans Mezunu	Mühendis	5.000 TL (Hane Geliri)	İstanbul	Özgürlükçü
Erkek	27	Lise Mezunu	İşçi	900TL	İstanbul	Ulusalci
Erkek	17	Lise Öğrencisi	Öğrenci	1.000 TL	Eskişehir	Sosyalist-Marksist

Not: Sosyal, siyasi kimlik başlığı altındaki nitelendirmeler, eylemlere aittir.

HATEM ETE

Lisans ve yüksek lisans öğrenimini ODTÜ Sosyoloji bölümünde yapan Hatem Ete, 2007-2008'de doktora araştırma bursuyla Columbia Üniversitesi'nde araştırmalarda bulundu. Tek parti dönemindeki vesayeti konu edinen "Democracy and Tutelary Regime in Turkey: The Political and Sociological Roots of Tutelage in Single-Party Era" adlı teziyle ODTÜ Sosyoloji bölümünde doktorasını tamamladı. Halen Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Çeşitli dergi ve gazetelerde yazılar yayımlayan Ete, SETA'da Siyaset Araştırmaları Direktörü olarak görev yapmaktadır.

COŞKUN TAŞTAN

ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nde sosyoloji (ana-dal) ve felsefe (yan-dal) eğitimi aldı (1995-2000). Aynı üniversitede sosyoloji alanında yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamladı (2010). Harvard Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulundu (2007-2009). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyoloji Bölümü başkanı olarak çalışmaktadır. Türkiye'de psikanalizin tarihi üzerine yaptığı çalışmalarla Uluslar Arası Psikanaliz Birliği Türk Psikanaliz Çalışma Grubu'nun "2011-Yılın Psikanaliz Yazıları Ödülü"nü almıştır.

KURGU İLE GERÇEKLİK ARASINDA GEZİ EYLEMLERİ

HATEM ETE, COŞKUN TAŞTAN

Gezi Parkı'nda başlayıp kısa sürede yerli ve yabancı birçok aktörü de bünyesine katarak yurdun dört bir yanına yayılan eylemler ile ilgili pek çok şey söylendi, yazıldı. Bu olayların tam anlamıyla "ne" olduğu, eylemcilerin "kim" olduğu, eylemlerin arkasında ne tür sosyal, ekonomik ve politik dinamikler olduğu, eylemcilerin sürdürdükleri bu eylemlerle neyi amaçladığı ve eylemlerin muhtemel toplumsal ve siyasal yansımalarının ne olabileceği ile ilgili her kesim kendi penceresinden tespitler yaptı.

Eski siyasal sistemin aktörleri ve ideolojisiyle işlevsizleşerek yerini yeni bir siyasal sistem arayışına bıraktığı, toplumsal ve siyasal hayatımızda yer bulan bütün aktör ve kesimlerin bu dönüşüm sürecine adapte olmak, bu süreçte rol almak üzere aktif bir katılım ve arayış içinde olduğu bir süreçten geçiyoruz. Siyasetin niteliği, işlevi ve öncelikleri değişiyor; siyasal kimlikler dönüşüyor; siyasal harita yeniden şekilleniyor. Üstelik bu değişim Türkiye ile sınırlı da değil. Türkiye'nin öteden beri ilişkide bulunduğu ve son zamanlarda had safhaya ulaşan bu ilişkinin karşılıklı bir etkileşime dönüştüğü yakın coğrafyamız da tarihi ve köklü bir değişim sürecinden geçiyor. İktidarlar el değiştiriyor, rejimler yıkılıp yeniden kuruluyor.

Bu süreçte meydana gelen Gezi eylemlerinin siyasal tarihimizde önemli bir momente denk geldiğine kuşku yok. Eylemlerin motivasyonu, hedefi ve sonuçları daha uzun süre siyaset hayatımızı etkilemeye devam edecek; gelişmeler bu olaya atıfta bulunularak yorumlanmaya çalışılacaktır.

Elinizdeki çalışma, olayların ikinci haftasında, eylemlerin sürdüğü dört şehirdeki (İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir) eylemcilerle gerçekleştirilen birebir derinlemesine mülakatların analiz edilmesine; eylemler süresince ve eylemler epey sönümlenmişken eylemler hakkında üretilen söylemin siyasal bir değerlendirmeye tabi tutulmasına; siyasi partilerin eylemlere ilişkin söylem ve politikalarındaki değişim ve sürekliliğin tahlil edilmesine ve son olarak da eylemlere ilişkin bütün bu katmanların ürettiği-üreteceği muhtemel siyasi yansımaları ışık tutmaya çalışmaktadır.

SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
Nenehatun Caddesi No:66, GOP, Çankaya
06700 Ankara, TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org

